

MUSKOGEE

1936

Slovenska Narodna Podporna Jednota

JE

**BRATSKA, DELAVSKA ORGANIZACIJA,
KATERA VAS VABI POD SVOJE OKRILJE**

~~~~~  
Danes ste zdravi in polni življenja - toda ne veste  
kaj pride jutri, zato se pripravite za vsak slučaj!  
~~~~~

Smrtninska zavarovanja so sledeča:

Načrt "A" življensko zavarovanje po N. F. C. of A.
Načrt "B" življensko zavarovanje po A. E. s posojilno rezervo
Načrt "C" dvajsetletno zavarovanje po A. E. s posojilno rezervo
Izplačilo v gotovini, ko član doseže starost 70 let

Solventnost jednote za leto 1934 znaša 105.362 %

V organizacijo se sprejema moške in ženske v starosti med 16. in 50. letom, ter otroke do 16. leta. Certificate smrtninskega zavarovanja se izdaja za \$250, \$500, \$1000, \$1500 in \$2000. Zavarovanje za bolniško podporo je: 50c, \$1.00 in \$2.00.

"Kar danes lahko storiš, ne odlašaj do jutri", pravi pregovor.

**PREMISLITE IN PRISTOPITE TAKOJ!
NE POZABITE TUDI SVOJIH OTROK!**

"Proletarcu" izrekamo v imenu organizacije ob proslavi njegove 30-letnice
poštenega boja za svobodo delovnega ljudstva iskrene čestitke.

Glavni stan:

2657-59 So. Lawndale Avenue

- - - Chicago, Illinois

MAJSKI GLAS

The May Herald. Devoted to the 30th Anniversary of Proletarec
Prvomajska revija. Posvečena 30-letnici Proletarca

CENA 30c

CHICAGO, ILL., MAJA 1935 (MAY 1935)

LETO (VOL.) XV

TRI DESETLETJA BORBE IN TRUDA

Proletarec—njegov postanek in njegovi vplivi

LADJA za ladjo priseljencev se je praznila v ameriških atlantskih lukah. Vsa medkrova na njih so bila natrpana. Prihajali so od kraja v tisočih in potem v čezdalje večjem številu leto za letom.

Tudi v slovenskih vaseh se je širil nagon za selitev v deželo, kjer je dela in kruha v izobilju za vse. Možje in fantje so pustili svoje pluge in motike, svoje žene in dekleta, in se odpravili v neznan svet preko morja, da si pomagajo v novi, bogati deželi, ker jim doma na kmetiji to ni bilo dano.

Tako je naš kmetiški narod, kateremu je bila industrija popolnoma tuja domena, polnil bakrene rudnike v Michiganu in železne v Minnesoti; jeklarne v Pittsburghu, v So. Chicagu, Youngstownu, Steeltonu, Garyju in kjerkoli so bile železne tovarne; premogovnike v zapadni Pennsylvaniji, v Kansasu, v Illinoisu, v južnem Coloradu, Wyomingu, Montani in povsod drugod, kjer kopljejo črni diamant; polnil je rudotopilnice v Pueblu, Leadvillu, Anacondi, Durangi, Heleni, Murrayju in kjerkoli drugje so topili rude v čiste kovine. Polnili so tovarne in male obrtnije v San Franciscu, v Clevelandu, Chicagu, Milwaukeeju, Detroitu in v številnih drugih krajih širom dežele; klavnice v Omahi, Kansas Cityju in v Denverju; tovarne za ženske klobuke v New Yorku in v Chicagu; papirnice v Oregonu, gozde na zapadu in severozapadu, žitna polja v Dakotah in v Kansasu, cementne tovarne v La Sallu in Bessemerju.—Naš rojak je šel, kjerkoli je upal dobiti zaslužek in kruh. V tem boju za obstanek se je čudil siloviti spremembi in razliki med njegovim rojstno vasjo, kakršno je pojmoval v svojem ozkem obzorju, in to ogromno, hrupno deželo.

Polagoma so nastale naselbine in v njih napolnabožna društva, edina oblika organizacije med našim ljudstvom tedanjih dni. Prišli so duhovniki in se trudili ustanoviti župnije povsod, kjer so si nadejali pogojev za prospevanje.

Ko je bil ustanovljen prvi slovenski časopis, je bilo že mnogo Slovencev v tej deželi. Naraščalo

je tudi priseljevanje iz Hrvatske in Srbije. Kmalu po postanku prvega slovenskega lista je bila ustanovljena slovenska centralna katoliška podporná organizacija. Nastala je doba uniform, društvenih zastav in cerkvenih ter napolnabožnih parad v cerkve, v dvorane in na piknike.

Delavnik tedaj je bil od 12 do 10 ur in le redkokje 8 ur. Za veliko večino je bila tudi nedelja le delavnik v tednu. Rojaki so živeli v natrpanih, nesanitarnih hraniliščih in sanjali po umornem dnevnem delu o prihrankih, ki jih spravijo skupaj, da se z njimi otmo te dežele in garanja v nji. Vrnejo se z dolarji v lepo rojstno vas in v brezskrbno prihodnost.

Kulturnih društev ni bilo. Na zabavo so se shajali le v domači pivski družbi.

Potrebe po znanju niso poznali. Bili so najeti za težaká dela in so tudi živeli kot težaki.

Strokovna organizacija jim je bila neznan pojem—ali pa le nekaj meglenega. Pač, domislili so se, da so imeli v starem kraju nekaj sličnega socialni demokraciji. Ampak oni vendar niso prišli v Ameriko zato, da se bi ukvarjali z unijami in jim plačevali članarino. "Zaslužim," si je rekel rojak, "hranil bom in nato se vrnem; Amerika pa naj gre potem k vragu! Tam je vse prijetneje in boljše. Tu je hrane res dosti, ampak življenje je pasje."

Vsa ta velika množica je bila osredotočena v brigi za svoj zaslužek in se skušala odtegniti drugim brigam čimdalj mogoče. Cerkev je bila edina, ki je v teh okolščinah uspevala. Priseljenci iz naših vasi so bili cerkvi najbližji in nji najbolj dostopni.

Slovenci, Litvinci, Poljaki, Hrvati, Bolgari, Srbi itd.—vsi ti pretežno kmečki proletariat—so bili v unijskih uradih nizko cenjeni, češ, da so

vsled svojih skromnih potreb ameriškemu živlenskemu standardu velika opasnost. Nešteti domačini in priseljenci "kultiviranih" plemen so gledali z gnjevom na nas.

Med to množico naših priseljencev, ki se je raztresla tu nekaj, tam nekaj, v velikih razdaljah drug od drugega, so bili poredkoma pose-

**ENGLISH
SECTION
ON PAGE 50**

jani tudi obrtniški delavci. Nekateri izmed njih so živeli v avstrijskih in v nemških industrialnih mestih, kjer so se navzeli socialistične ideologije in volje za organizatorično delo. V Chicagu jih je bilo kak ducat, ki so bili močni v socialističnem prepričanju. Po drugih naselbinah jih je bilo morda nekaj več skupaj, toda imeli niso drug z drugim kontakta, in ne časopisa, ki jih bi bodril in seznanjal z ostalo družbo enako mislečih.

Vzlic temu je ta mala peščica sklenila poskusiti med maso našega kmečkega ljudstva z delavskim časopisom. Prvi napor l. 1901 se je ponesrečil. Svoj klub so v Chicagu obnovili l. 1903 in tri leta pozneje so ustanovili Proletarca—prvi jugoslovanski socialistični časopis v tej deželi.

Bil je skromen mesečnik, toda relativno velik v primeri z razmerami, v katerih je bil ustanovljen. Ves prvi letnik Proletarca je obsegal komaj toliko prostora, kakor ta Majski Glas—a kljub tej navidezni šibkosti je bila ustanovitev Proletarca že sama na sebi uspeh, ki je zahteval od male peščice tedanjih zavednih naših delavcev ogromnega truda.

Ustanovitelji Proletarca so imeli nasprotnike na vseh koncih in krajih. Socialistične organizacije med našim ljudstvom tedaj še ni bilo, z izjemo kluba v Chicagu, par v Pennsylvaniji, Ohio in Illinoisu. Taki rojaki, ki bi bili pripravljeni pokret denarno podpreti, so bili izredno redki. Kdor je imel kaj prida prihrankov, je mislil le na povratek v stari kraj, ali da si kupi farmo, otvori gostilno, ali karsizebodi. Le redkokdo se je ukvarjal z mislijo, da bo treba tu stalno ostati, ker ne kaže drugam.

Razmere med našim ljudstvom niso bile pred tremi desetletji za ustanovitev socialističnega časopisa prav nič ugodne. Izgledalo je, da bi vsako drugo podvzetje boljše uspevalo, kakor pa delavski list. Toda maloštevilni sodrugi so razumeli, da je tak časopis našemu narodu življenska potreba; pa so sklenili, da ga izdajo in potem poskusijo, če ga bo mogoče ohraniti. Storili so s tem tako dalekosežen korak, kakršnega si niso niti predstavljali, kaj šele ugibali o njemu.

Ustanovitev Proletarca je bil glavni most, po katerem se je SNPJ razvila v ideologično delavsko organizacijo. Proletarec je pomagal k ustanovitvi hrvatskega delavskega lista "Radničke

Straže," in k ustanavljanju klubov Hrvatske sekcije JSZ. Boj proti klerikalizmu v slovenskih naselbinah je Proletarec vodil s stališča ljudskih koristi, ne pa z vidika slepe "farške gonje." Duhovnika ni smatral za sovražnika, ako je čutil tak svečenik z ljudstvom. Ako pa je bil le orodje trsta in sredstvo reakcije, ga je Proletarec brez prizanašanja predstavil v pravi luči.

Obstoj Proletarca je bil že precejkrat v nevarnosti. Toda v vsakem primeru se je osredotočila skupina v Chicagu s sodrugi in somišljeniki zunaj in otela list propada.

Včasih je bila kriza pri Proletarcu tolikšna, da je marsikak odbornik obupal in resignirano vzdiknil: "Kaj se bi trudili, ko pa vidimo, da ga ne bo mogoče vzdržati!"

Drugi so delali in uspeli. Vztrajanje—neglede na ovire—je postalo pri Proletarcu tradicija, ki živi enako ognjevito še danes.

V raznih razdobjih so bili ustanovljeni proti Proletarcu namenoma najmanj trije časopisi, da ga uničijo. Dosegli so le, da so zapravili tisoče dolarjev, ki so jih izvabili iz žepov zapeljanih delavcev. Proletarec še izhaja—ne kakor časopis

prošlosti, a m p a k kot oznanjevalec bodočnosti delavskega razreda. Listi, ki so izhajali zato, da ga pokopljejo, so pokopali sami sebe.

Na polju razredne vzgoje ima Proletarec med našim ljudstvom neprecenljive zasluge. V boju za izmotanje množic iz mlake praznovrststva in zablod je storil istotako ogromno. V gradnji delavskih podpornih in prosvetnih društev je storil vse v svoji moči.

Narisan za Majski Glas Niko Pirnat.

Proletarca ni mogla zrušiti nobena zunanja, ne notranja kriza. To dejstvo je najčastnejši spomenik pionirjem, ki so ga ustanovili, in onim, ki so nadaljevali njihovo delo.

Zgodovina delavskega gibanja med Jugoslovani v Ameriki od l. 1905 do svetovne vojne je sporedna z zgodovino Proletarca. Nihče ne bi mogel izbrisati njegovih zaslug ali uničiti učinke njegovih vplivov. Vsi, ki so pripomogli k njegovemu obstoju so upravičeno ponosni na ta časopis—na svoje socialistično glasilo, ki je premagalo skozi tri desetletja vse ovire. Zvest svojim nalogam, gre Proletarec dalje po svoji poti.

Katka Zupančič:

MRTVI SOCIALIST

DOLGO časa se je politika oklepala samo mest. Počasi pa se je razpredla tudi po vaseh. Volitve vsakojakih poslancev so jo razširjale. In ko je zlezla celo na prižnice, ni bila pred njo varna več nobena koč.

Tako smo doznali, da so:

klerikalci, ki verujejo v boga in v cerkev in ki spoštujejo duhovnike, vse brez izjeme;

liberalci, ki tudi verujejo v boga, za silo i v cerkev; duhovniki, posebno pa nekateri, so jim trn v peti;

socialdemokrati, ki ne verujejo v nič — zato tudi ljudje niso, ampak napol hudobe; manjkajo jim takorekoč samo rogovi, rep in kozji parklji, pa bi bili popolne hudobe.

Zato me prvi z drugimi vred niso toliko zanimali, kakor baš tretji. Zakaj bili so nekaj, kar mi je pognalo mravlje po hrbtu, in to je bilo, po čemer je žejalo mojih trinajst let. Ko je bila prvič zopet politika v zraku, sem vprašala:

“Kam spadamo mi?” To mi je bilo za uvod.

“Mi? Mi smo kmetje!” je odvrnil oče na kratko.

“Ali so solicisti (tako je imenoval socialiste moj politike nevajeni jezik) res taki, taki — —”

“I kaj že tebe žulijo take stvari?” je oče odmahnil z roko in mi s tem zaprl sapo.

Tako nisem o socialistih zvedela ničesar vse dotlej, dokler nisem materi pomagala iztepati Štrigljeve slamnjače na trati pred hišo. Iz veže je prišel oče in je zamrmral v brk: “V ogenj z njo, v ogenj!”

Mati se je potegnila: “Na čem bi potem Štrigelj spal, ko pride zopet okoli?”

“Kdaj si se pa obvezala, da mora ta nesrečni socialist prenočevati vselej pri nas, kadarkoli ga zanese na ta konec?”

“Nobenkrat. Ali že leta in leta prihaja pod našo streho, siguren, da ga ne bo nihče napodil izpod nje. Mar je zdaj naša streha manjša? Ti si mi pravi kristjan!”

“O, le daj, le daj in tolci, morda je še kaka lazica ostala za njim,” se je posmehnil oče. Mati se je čutila poraženo in je vzdihnila.

“Saj ne bi nič rekel, ali če mi bo prihajal z živim na sebi, bo hodil v skedenj spat — bodi leto ali zima, rože na vrtu ali na šipi! — Zakaj se ni držal svoje službe!? Taki možgani, ko jih ima on, pa se pomika z njimi po svetu —.”

“Berači pa le ne in ne bo nikdar, prej bi od lakote poginil; vidiš, to je nekaj, kar se mi na njem dopade. Škoda je tega človeka!” Obesila

je slamnjačo na plot, da se presonči. — “Lazice res —.”

“Kadarkoli ima brado večjo ko treba,” je zopet povzel oče, “bodi pripravljena na živo nesnago! Brada mu kaže, kako je s čistočo.”

“Eh, to sem jaz že zdavnaj pogruntala. Vendar drugače ni slab človek. Nihče nima drugega povedati o njem, kakor da prerad pije in da je socilist (mati je napredovala v politiki), pa — socilist gor ali dol — ali si ga kdaj dobil na laži? Ali te je kdaj skušal ogoljufati? Če ne veruje ne v boga ne v pekel, se tudi greha ne boji; pa bi lahko varal ljudi, kolikor bi hotel; sam praviš, da ima možgane! In vendar je pošten. Še nobena reč nam ni zmanjkala iz hiše, ko je bil on v nji. In našo deco poglej! Oba sta okrog njega, kadar pride. Če bi bil slab človek, bi se ga salamsko ogibali. Ako so vsi socilisti taki, škoda, da jih ni več med nami.”

Oče se je pridušeno zasmel. “Bog ne daj, kam bi z njimi vsemi in še z njihovimi lazicami!”

Mati ga je jezno pogledala: “Mislim, ako so vsi tako pošteni! — Nikar mi ne cepi dlake, ti — ti, ki si že sredi noči vstal, pa šel gledat pred skedenj, ali si dobro spravil orodje, da ti ga ne odneso bogaboječi kristjani — —.”

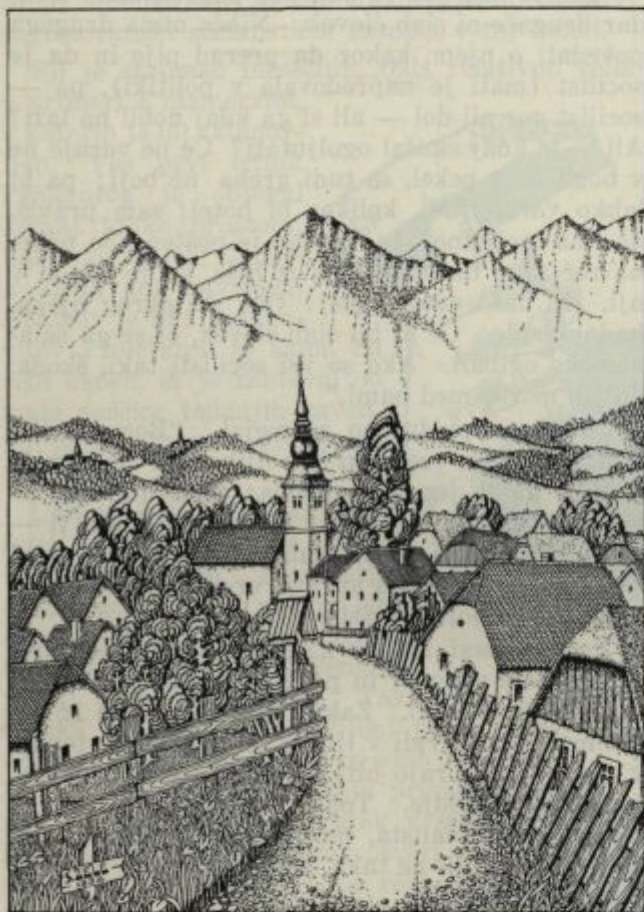
Ne le z ušesi, ampak z očmi in ustmi sem prestrešla tale pogovor in priznati moram, da me je nekoliko razočaral. Zakaj socialisti so se iz napol hudob sprevrgli v ljudi. Zato sem si vtepala v glavo, da morajo biti na vsak način neke posebne sorte ljudje. Toda Štrigelj, ki so mi ga označili za socialista, mi je hodil navzkriž. Bil je poseben, ali ne taka, kakršna bi bila prikladna mojim nazorom.

Štriglja je bilo lepo poslušati. Znal je povedati mnogo zanimivega. Ni nam pravil izmišljenih povesti ali pravljic, ampak o ljudeh, živalih, gozdovih itd., vse v zvezi z njegovimi doživljaji. Navadno je potegnil iz svoje špehaste suknje zemljevid ter ga razgrnil po mizi. Pa smo hodili z njim ne samo po domačih tleh, marveč tudi po Češkem, Ogrskem, po Nemčiji in Italiji. Najčesče smo se mudili na Češkem, kajti Štrigelj je bil po rodu Čeh. Še mlad, komaj izšolan je prišel med Slovence. Zdaj mu je bilo že nad petdeset let; ali češkega naglasa ni izgubil.

Lepo, pravim, ga je bilo poslušati. Vendar pa je bilo nekaj, kar nas je vse odvrčalo od njega. — Zdaj vem, da je bilo to samo njegova zanamarna zunanjost in nič drugega. — Skrbno smo pazili, da se nismo dotaknili njegovih belih

rok. Za nič na svetu ne bi bili z njim vred zaje-mali iz skupne skleda, ali jedli z žlico, ki jo je kdaj on rabil — pa bodi umita enkrat ali sto-krat.

Tega pa nam niti treba ni bilo, zakaj naša iz-najdljiva mati je znala i temu na lep način priti v okom. "Ne spodobi se," mu je dejala, "da bi se vi z nami, ki smo tega že vajeni, morali loviti po skledi!" in postavila je predenj krožnik ter edino srebrno žlico pri hiši. Vilice, te so bili že bolj plebejske, vendar različne od naših. Še nož, pa je imel svoje.

Stanko Žele

SLOVENSKA VAS

Konec konca sem sklenila, da povprašam Štrig-lja samega o socialistih.

Dolgo, dolgo ga ni bilo naokoli. Pomlad se je umaknila poletju, in to se je jelo umikati jeseni, ko sem ga ugledala daleč proč od hiše na vrtu. Le-žal je pod jablano, roke pod glavo je strmel v oblake. Ob njem njegovo v črno povoščeno plat-no zavito in z vrvico povezano premoženje, ki ga je vselej nosil pod pazduho.

Ozrl se je in se napol dvignil. "Hej, mala! Bliže pridi! Knjigo imam zate! In za bratca tvo-jega nožiček. Nor na pipce bo še bolj vesel no-žička."

Presenetilo me je, zakaj daril nam ni prina-šal nikdar. Razvezal in odvijal je zavitek ter vpraševal, kako je pri hiši, in smo li vsi zdravi. Izmed par opranih ovratnikov, ki se jih je tišča-la črna, že precej zamaščena kravata, je potegnil knjižico:

"Trdinove pravljice o Gorjancih so to," je de-jal. "Zanimiva reč! Boš videla," je pokimal in mi ponudil knjigo.

S konci prstov sem jo sprejela, zakaj, dasi je bil videti to pot še nekam posebno čist in očeden, njegova že nekoliko posivela brada na sveže pri-strižena, vendar so se mi njegove stvari slej ko prej gnusile. Stisnila sem knjigo v predpasnik in ga vprašala, kje jo je kupil.

"Doma sem jo imel." Opazil je moj začudení pogled in se trpko nasmehnil. "Ali nisi vedela, da imam, to se pravi, da sem imel v Novem me-stu svoj dom? Zadnji teden sta se moja žena in sin preselila na Češko, in zdaj sem zares sam in brez doma."

Nič se mu ni poznalo, da bi mu bilo zavoljo tega kaj hudo. Mirno je zopet uredil svoje stva-ri, jih zavil in zavezal.

Zdajci so mi šinili v glavo že skoraj pozabljeni socialisti. Nemara se morajo socialisti potikati po svetu, pa se potepa i on.

Ohrabrila sem se in vprašala: "Ali ste vi res solicist?"

Presenečen se je ozrl: "Misliš socialist? Kje si to slišala?"

"Naši so rekli."

"Hm, tako," je dejal počasi in zamišljeno. "Potemtakem ne bo pri vas več zame ne večerje, ne prenočišča — sploh nič. Jeli?" se je prisiljeno nasmehnil in sive oči so se mu zožile.

"Zakaj ne?!" sem se ustrašila in da popravim, kar sem zbleknila, sem mu povedala, da ga je naša mati pohvalila, ker je tako pošten. Lazic se-veda nisem omenila.

"Hvala ti, mala!" je dejal in umolknil.

Zmanjkalo mi je poguma, da bi bila vprašala dalje, pa je sam začel: "Vsak pravi socialist je pošten."

"Ali, ali — —"

"Sedi tam v travo, da si ne bom lomil vratu, in vprašuj, kolikor ti drago! Nič se ne boj!" Potegnil se je bliže jablani in se naslonil na deblo.

"Ali res ne verujete v boga in ne v cerkev, in ne hodite ne k maši, ne k spovedi?" se je sprožilo iz mene.

"Hu, radovednica mala! Čudno le, da ne bežiš pred mano! Pa vsega bi tako ne razumela, četudi bi ti obrazložil."

"Ali res ne greste k spovedi, niti enkrat na leto ne?"

"Ali je kdo po spovedi drugačen in boljši, ne-go je bil prej?" mi je vrnil vprašanje za vpraša-nje. Nekoliko je pomislil in dejal: "Spoved je

za mnoge samo potuha. Po mojem bi bila spoved takale: če si vkradel kokoš — vrni jo! Če si lagal, priznaj svojo laž onemu, ki si ga nalaгал! In tako dalje. Kako pa je v resnici? Ukrade kokoš, jo poje ali proda, gre k spovedi, dobi za pokoro očenaš ali dva in vse je poravnano, dokler ne ukrade druge, tretje in tako dalje kokoši. Prav tako je z lažjo. Koliko zla so že povzročili nepoboljšljivi lažnivci, ki hodijo redno k spovedi."

"Kdor ima sodnika v sebi," je nadaljeval, "mu ni treba hoditi k spovedi. Kdor ga pa nima v sebi, mu je tudi sodnik v spovednici figura, h kateri hodi po belež za svojo umazano vest. Ko boš večja, boš bolj razumela."

"Pa vendar boste šli v pekel!" sem pokimala.

"Zakaj?" se je zarežal.

"Zato ker ste solicist!"

"Reci: socialist, so-ci-a-list . . ."

Ponavljala sem, dokler ni šlo gladko. Nato je z roko pokazal onstran vrta na njivo, na kateri smo imeli gnojišče. "Gnojišče imate tam, kaj ne?"

"Da, tja izvažamo gnoj."

"Če bi ne bilo gnoja pri hiši, bi ne bilo treba gnojišča; tako je s peklom, nič grehov, nič pekla."

"Ampak, s čim bi potem gnojili njive in trtje?"

"To, to!" se je zasmel, "gnoj je koristen, pa tudi grehi so za nekatere koristni. Cerkev, vidiš, je velika in lepa — najlepše poslopje v kraju. In koliko jih je, teh cerkvic!" je pokazal po dolini in njenih obronkih, "pa so jih sezidali sami grehi. Če ne bi bilo grehov, ne bi bilo cerkva. Tudi to boš razumela, ko boš starejša, zato me nikar ne glej tako nevervano!"

Da so bile nekatere sezidane zaradi kolere, sem mu ugovarjala.

"Kolero in druge nezgode so smatrali za kaznen božjo, ker so grešili!"

"Pa so cerkve vendar nekaj lepega!" sem se malce našobila.

"Kdo pravi, da ne? Gršji je gnoj, lepše raste za njim; gršji so grehi, lepše so cerkve. Ej, ko bi videla cerkve, ki so jih zgradili cesarji, papeži in drugi, samo da bi jim bog odpustil grehe. Ali kamen ne more oprati nikogar!"

"Ali vi, ali so-socialisti nikdar ne grešite?" sem ga vprašala očitajoče. Za malo se mi je zdelo, da mi je bele cerkvice tako očrnil.

"Tudi socialisti smo grešni ljudje. Vendar velika razlika je, če grešiš hote ali nehote, če z grehom škoduješ sebi ali bližnjemu. In vsak pravi socialist ima sodnika tu notri," si je pokazal na prsa, "ki ne popusti, ampak očita ti in te ščiplje, dokler na ta ali oni način ne poravnaš storjene krivice. To je pekel, v katerega socialisti verujemo, drugega za nas ni."

"Pa vendar molite z nami pred jedjo in po jedi!"

"Prav tako kakor ti, ki čebljaš z ustnicami, misliš pa na skledo namesto na nebese," me je smeje zafrknil. "Če ne bi momljal z ljudmi, bi jih samo razdražil."

"Ali vsi socialisti hodijo takole po svetu, kakor vi?"

"Ah, ne!" je odvrnil na kratko. Čez čas: "Nikar ne misli, da sem vzor, to se pravi, da sem tak, kakršen mora biti pravi socialist. Socialist mora delati in se boriti proti zatiranju! Jaz pa — nekoč sem delal, ali zdaj sem mrtev. Le glej me, tako je! Mrtev socialist sem! Te ni strah? Kdor

POMLAD

Stanko Žele

ne dela — je mrtev! To si zapomni, mala, pa če vse drugo pozabiš!"

Čudno je bilo slišati tega dobro visokega, širokoplečnega, krepkega moža govoriti, da je mrtev. Gosti, temni lasje so mu bili ob krajih res že sivi, ali barva njegovega podolgastega obraza, kolikor ga ni bilo brkatega, je bila vse prej, nego mrliška. Nos mu je bil še preveč rdeč. Pa njegova hoja šele! Lahka in prožna, da mu jo je kdota zavidal, naj bi bila hoja mrtvaka? — Ko je bil že dolgo v zemlji, sem zvedela, da si je bil zapravil ves svoj ugled in to ga je najbolj pokopalo.

"Ali ste res izgubili službo, ker ste socialist?"

"Tudi to si slišala doma, kajne?!" Pomolčal je in mislila sem že, da se je mojega povpraševanja naveličal, ko je pokazal na svoje že zelo shojene pete na čevljih: "Vidiš te pete? Kmalu jih ne bo nič. Nikoli nisem imel obstanka. Tak sem bil rojen. Nobeno službeno mesto mi ni bilo prav. Zavoljo tega sem bil slabo zapisan, zaradi socializma očrnjen, pa so mi o prvi priliki izpodmaknili stol."

"In ste padli? Ali tako odpovedujejo službo?"

"In sem padel. Tako so mi odpovedali službo," se je postrani nasmehnil. "Mala, veš kaj? Razumna si za svoja leta; ali vsega, kar sem ti povedal, vendar ne moreš še pravilno zapopasti. Zato naj ostane najin pogovor tu pod to jablano. Razumeš? In dokler ne srečaš boljših socialistov nego sem jaz, poslušaj rajši svojo mater! Zato pa teci k njej in ji pomagaj, da bo prej večerja. Če hočeš, povej, da sem tu in da si me videla. To je vse!"

Tako se me je Štrigelj — prvi socialist, ki sem ga srečala v življenju — na lepem iznebil.

O socializmu nisva govorila več, dasi je po tistem še nekajkrat prišel. Na zadnje pa so ga sredi zime našli zmrznjenega. Odpravil se je bil na naš konec; ali baje hudo opit, je zaspal na poti.

"Živel je ko pes — brez boga; poginil je ko pes — brez boga! Uboga njegova duša!" so dejali ljudje.

Moj oče je ponovil morda že stotič: "Škoda možganov, ki jih je ta človek nosil v glavi! Nikomur niso koristili . . ."

"Pa tudi škodovali ne! Revež je bil in zadnja leta je preveč pil; to je bil edini greh, za katerega jaz vem, in plačal ga je s smrtjo! Bog mu bodi dober!" je z vzdihom končala mati.

Po večerji pa smo zmolili očenaš za njegovo dušo . . . To bi se nam bil Štrigelj smejal, če bi bil vedel!

FRANK ZAITZ:

Naš jubilej

(Priobčena v spominskem pamfletu kluba št. 1 JSZ k slavlju njegove 30-letnice meseca oktobra 1933.)

VMOČVIRJU neznanja, v pragozdu nevednosti
je sekal gozdar, da pride iz gošče v dan.
Na morju predsodkov, zablod in sovraštva je
vodil mornar svojo ladjo, da pripluje iz
viharjev v varen pristan.

Na širnih prerijah in pustih poljanah je
delal orač — sejati in gnojiti, da bo njiva
resnično rodila ter mu poplačala semena in
delo, ki ga je vložil v njo.
Mnogi izmed onih, ki so bili rušilci pragozda
nevednosti; in onih, ki so se borili zoper
valove zablod ter sovraštva; ali ki so
orali in sejali za nas, jih danes ni več!

Vsem, ki so umrli pri gradnji steze iz
džungle na prosto, ČASTEN SPOMIN!
Priznanje i onim, ki so pomagali, toda so
predčasno omagali v gozdu teme, — na morju
viharjev, ali pri oranju celine in se umaknili
preden so izpolnili svojo dolžnost!

Vi pa, ki ste še sposobni, da nadaljujete z delom
gozdarjev: ki še lahko ostanete na svojih ladjah
ali vztrajate pri svojih plugih:
Naprej! Kajti pristan ni še dosežen!

Pot iz
džungle ni še izsekana! Polje ni še vse pre-
orano!

Trideset let dela za vami vam bodi v vzpod-
budo!

In pred vami je dela še za trideset let in več!
Kdor ni omahljivec: kdor čuti, da je dovolj
močan

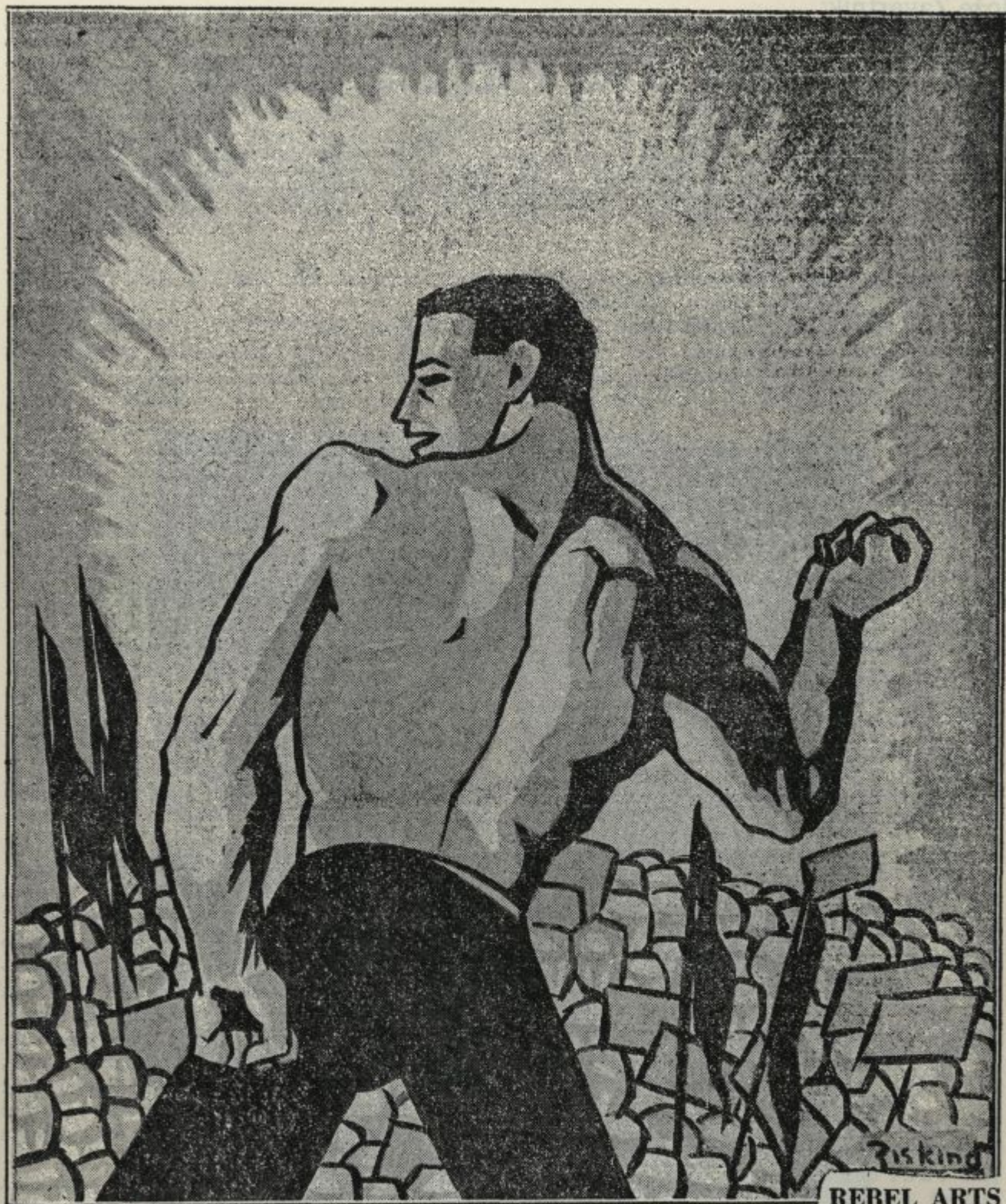
za med gozdarje, mornarje in orače,
naj stopi k nam in dela z nami naprej!

Cilj naš v početku je bil: Boj za osvobojenje
delavca-človeka!

Ta vzvišeni cilj ni še dosežen! Bratje in sestre!

Sodrugji, sodružice! Naprej za razvoj nove
družbe!

Naprej, za pravo osvobojenje delavca človeka!

REBEL ARTS

Narisa! Bernard Ziskind

DELAVČEVA SILA

Jože Zavertnik:

Prvi dve leti agitacije

(Sledeči članek je pokojni Jože Zavertnik priobčil v Proletarcu z dne 4. januarja 1916. Napisal ga je k desetletnici lista. Jože Zavertnik je bil urednik Proletarca prvi dve leti, in potem sotrudnik. Njegovo zadnje "Tedensko pismo" je bilo v Proletarcu priobčeno 8. avgusta 1929. Dne 28. avgusta isto leto je umrl. Življenjepis o njemu je v Ameriškem družinskem koledarju za l. 1930.)

TEŽKO je pričeti z izdajanjem slovenskega časnika, še težji je začetek slovenskega socialističnega lista. Slovenskemu listu, ki je dekla za vse, je lahko dobiti med domačimi trgovci oglase in njegovi zastopniki ne nalete pri nabiranju naročnikov na tak odpor kot agitatorji za socialističen list. Kljub temu mnogo takih listov umre, preden doživi starost enega leta.

Teh težkoč so se zavedali sodrugi pred desetimi leti, ko so sklenili, da je treba izdajati svoj list, ako se hoče, da se zbero vsi sodrugi, raztreseni po Združenih državah za skupno socialistično delo.

Trdo je bilo delo prvo leto. Za ustanovitev lista je bilo podpisanih \$67. Kajne majhen kapital, ki ni zadostoval, da se tiskarju plačata dve številki. Ali še ta kapital ni bil ves vplačan. Sodrugi niso obupali radi tega, marveč so delali še požrtvovalneje.

Prirejali so veselice v korist listu in darovali v podporo listu po svojih močeh. In če danes listamo po prvih dveh letnikih, naletimo vedno na eneiniste sodruge, ki so gmotno podpirali list. Samoposebi se razume, da so morali sodrugi uredniško in upravniško delo opravljati zastonj, ker dohodki niso pokrivali tiskarskih stroškov. Pla-

čevati so morali celo vožnjo s karo iz svojega žepa.

Plod požrtvovalnosti se je kmalu pokazal. Ustanovili so se štirje socialistični klubi, ki so s klubom štev. 1 v Chicagu ustanovili slovensko socialistično zvezo. S tem je število delavcev in agitatorjev za "Proletarca" naraslo, njegova gospodarska podlaga se je ojačila, da se ni bilo treba bati, da propade kot mesečnik. Naročniki so se množili in list je dobil tudi nekaj oglasov.

Takrat je bil "Proletarec" edini jugoslovanski socialistični list v Ameriki, ki je bil lastnina socialistične organizacije. Hrvatski, srbski in bolgarski sodrugi niso imeli svojih listov in organizirati so se pričeli šele hrvatski sodrugi. Slovenski in hrvatski sodrugi, spoznavši, da je treba kaj storiti, da se širi agitacija med drugimi jugoslovanskimi delavci, so sklenili, da prinaša "Proletarec" tudi čtivo v hrvaščini. S tem je bil storjen prvi korak za sedanjo "Jugoslovansko socialistično zvezo". "Proletarec" je prinašal gradivo v hrvaščini, dokler ni izšla prva izdaja "Radničke Straže," ki je izhajala v hrvaščini in srbsčini.

Sredi leta 1907 so pričeli prihajati glasovi od sodrugov izven Chicaga, da naj se "Proletarec" izpremeni v tednik. Sodrugi v Chicagu so opozarjali sodruge, da tedenska izdaja "Proletarca" zahteva velike žrtve in da je organizacija za tako akcijo še prešibka. Pritisk od zunaj je učinkoval na sodruge v Chicagu, ker ni hotel odnehati, da so pričeli sami agitirati z vso silo za tednik. Navdušenje za tednik je postalo splošno med sodrugi in leta 1908 je postal "Proletarec" tednik na štirih straneh. Od tedaj "Proletarec" vsak teden oznanja socializem in kliče delavce v boj proti svojemu edinemu in največjemu sovražniku — kapitalizmu.

V prvih dveh letih je "Proletarec" prestal mnogo bojev. Vstali so nasprotniki na vseh straneh, da uničijo mladega čvrstega bojevnika za socializem. Poslužili so se vsakovrstnih sredstev, med katerimi je bilo dosti takih, ki spadajo med najbolj umazana, da pomandrajajo in položijo v grob mladega govornika slovenskih delavcev. Ta boj ni škodil "Proletarcu", ampak ga je ojačil in utrdil, da so si tudi močni nasprotniki skrhali svoje zobe ob njemu.

JOŽE ZAVERTNIK

Od sodrugov, ki so prvi dve leti delali in agitirali za "Proletarca", jih nekaj že krije zemlja. Vršili so svojo dolžnost kot bojovníki za socialni preobrat do zadnjega, dokler jim niso opešale moči in jim ni smrt pretrgala nit njih življenja. Njih duh naj živi med nami, ki smo dočakali desetletnico "Proletarca". Spodbuja naj nas v boju za strmoglavljenje kapitalizma, vodi naj nas

v vseh bojih za našim ciljem, dokler tudi mi ne zatismo svojih oči za vedno.

Kdor hoče biti socialist ne samo po imenu, ampak tudi po znanju, se mora poglobiti v čitanje socialističnih listov in knjig. Socializem ni vera. Socializem je znanje!

E. V. DEBSOVA ČESTITKA OB 20-LETNICI "PROLETARCA"

V jubilejno številko "Proletarca", izdana maja 1925 k njegovi dvajsetletnici, je Eugene V. Debs poslal sledeče sporočilo:

DVAJSETA OBLETNICA ustanovitve glasila Jugoslovanske Socialistične Zveze, ki jo letos praznujete, znači dvajset let borbe za interese delavskega ljudstva in socialističnega gibanja. Toda znači tudi pričetek nove dobe, v kateri bo delo, vloženo v socialistični pokret tekom prešlih dveh desetletij, pričelo roditi svoje sadove. Jugoslovanska Socialistična Zveza je bila v teh bojih važen faktor in bo v bodoče. Kakor v preteklosti bo tudi v bodoče sodelovala v borbi, katere misija je odpraviti sedanjí despotski, tiranski, korumpiran ekonomski sistem in zgraditi socialistično uredbo, v kateri bodo tisti, ki producirajo, svobodni prvič v zgodovini in vse človeštvo bo uživalo blagoslov prave civilizacije.

Bilo je tekom prošle svetovne vojne, ali bolje, klanja, ko je bila socialistična stranka v Zedinjenih državah preizkušena v ognju in jo prestala. Kapitalizem se je poslužil vseh

pripomočkov v svojih rokah, da bi zadušil njen glas in napravil konec njenemu življenju. Zakaj? Zato ker je socialistična stranka proti kapitalizmu in klanju, za katerega je kapitalizem odgovoren, in zato, ker je bilo socialistično časopisje edino, ki je imelo pogum povedati resnico o zločinu, ki so ga storile sile sedanje uredbe nad človeštvom.

Ali kljub preganjanju, kljub navalom na socialistične govornike in organizatorje, napadom in odgonom naših so-

drugov in sodruživ, zatiranju našega časopisja, je socialistična stranka ostala, kajti njena načela so nezrušljiva.

Zgodovina vaše organizacije in glasila je vam v čast. Vsak član je lahko ponosen, da je član take bojne delavske organizacije.

Skozi vse boje zavednega ameriškega delavstva so bili jugoslovanski ameriški sodrugi lojalni svoji stvari—stvari mednarodnega socializma, in nikdar se ne dogodi, da ne bi bila socialistična stranka njim enako lojalna. Roka v roki v skupne boje do skupnih zmag za skupno stvar socializma!

Sedaj, sodrugi, je čas, da se z vsemi energijami lotite dela za pojačanje svoje federacije. Sedaj je prilika vsakemu izmed nas dokazati, da hočemo močno socialistično stranko, da hočete močno Jugoslovansko Socialistično Zvezo, da hočemo dan, ko bo socializem slavil svoj triumf zmage, osvoboditev človeštva!

Ivan Molek:

RAZMERE IN OBRAZI LETA 1906

Nekoliko spominov

V AVGUSTU 1906 sem se odločil, da prvič obiščem Chicago. Kako je prišlo do tega odloka?

Tiste dni sem urejeval tednik Glasnik v Calumetu, Mich. Pri tem listu sem začel (1. maja 1905) svojo časnikarsko karijero in letošnjega 1. maja poteče trideset let od tega.

IVAN MOLEK

Naselbina Calumet, ena najstarejših v Ameriki, je danes mrtva. Ekonomsko se je izživela — rudniki bakra, edini vir tamošnjega gospodarskega obstanka, so propadli — in na tisoče rudarjev z vso mlado generacijo vred se je preselilo drugam; ostalo je le nekaj pionirjev, ki tam čakajo smrti.

Pred tridesetimi leti je bilo drugače. Calumet je bil takrat po velikosti tretja slovenska naselbina v Ameriki, bogata in polna življenja. Tamkaj je bilo 12.000 Slovencev in novi dotok prise-

ljencev iz starega kraja in drugih ameriških naselbin je prihajal neprenehoma. Razumljivo je torej, da je tako močna naselbina potrebovala lastni lokalni časopis, toda calumetski rojaki so se domislili te potrebe šele tedaj, ko jih je na to opozoril bivši ribniški notar, ki je hotel imeti službo urednika.

Meni je bilo takrat 24 let in kar gorel sem navdušenja za boj. Razume se, da je bilo v meni še precej idealizma. Malo prej sem se začel zanimati za socializem, toda socialistično gibanje se mi je zdelo — počasno. Nekaj bridkih izkušenj kot mezdni delavec sem že imel za seboj, a to me še ni orientiralo docela; hotel sem, da bi se socialisti pomikali hitreje in — če je treba — naravnost skozi zid . . . (Današnji goreči ekstremisti na levi naj ne mislijo, da so oni pionirji v teh rečeh!)

Tedaj se je pojavilo nekaj, kar je precej poparilo moj idealizem.

Ameriški Slovenci so tiste dni imeli pet ali šest časopisov. Dva sta izhajala v Chicagu, in ta dva lista sta me poleg svojega Glasnika najbolj zanimala. Tednik Glas Svobode je že izhajal štiri leta, mesečnik Proletarec je pa bil takrat star komaj osem mesecev. Ker je bil Glas Svobode starejši in že dobro znan, je bil precej razširjen tudi v Calumetu; dobil si ga z malimi izjemami v vsaki slovenski gostilni, katerih je bilo tiste dni okrog 30 v naselbini. Dve leti prej nas je namreč obiskal mlad in korajžen fant iz Chicaga, Frank Petrič po imenu, in on je poskrbel za razširitev tega lista. Nasprotno pa ni bilo mesečnika Proletarca še nikjer videti. V uredništvo Glasnika je prihajal v zameno za naš list.

Toda s tema dvema čikaškima listoma je bilo nekaj narobe. Oba sta trdila, da sta socialistična in oba sta — strahovito lopala drug po drugem. In to je mene silno bolelo. Dva delavska lista, socialistična lista, svobodnomiselna lista! Pa tak boj med njima! Zakaj ne združita svojih sil? Čemu ne nastopita enotno proti načelni opoziciji? Kako bomo delavci prišli na ta način do svoje svobode? Čemu je potreben ta frakcijski konflikt, ki se mi je zdel zgolj osebni?

Ostali slovenski listi v Jolietu, Clevelandu in New Yorku so pa norce brili iz tega čikaškega "fajta"; posebno se je norčeval Sakserjev

"Komar", ki ga je urejeval moj kasnejši prijatelj Fr. Kerže.

Baš to je bilo vzrok, da sem se napotil v Chicago. Razen Petriča nisem takrat poznal še nobene vodilne osebnosti pri dveh čikaških listih. Izmenjal sem nekaj pisem z Martinom Kondo in Jožetom Zavrtnikom, a to me je slabo seznanilo. Sklenil sem torej, da grem v Chicago za teden dni in spoznam te ljudi osebno ter doženem, kaj

(Niko Pirnat)

"SLABA BORZNA NOVICA"

je prav za prav med njimi, da so si tako v laseh. Zasnoval sem si fino idejo: grem v Chicago kot — apostol miru! Mirovni poslanec, čigar misija je sloga in enotna fronta vseh, ki so socialisti! — Še sem bil idealist!

Upravitelj Glasnika, Math F. Kobe (kolikor mi je znano, je še danes živ in upam, da tudi zdrav v svojem starem Calumetu), ki je bil moj "bas", mi je drage volje dovolil dopust s pogojem seveda, da pripravim dovolj potrebnega gradiva za list; ako se pa med tem zgodi kaj "izrednega", bo že nekdo napisal.

II

V soboto zjutraj sem že bil v Chicagu. S postaje v downtownu sem se odpeljal z vozom, ki ga je vlekel konj (avtomobili so takrat še bili redki, primitivni in tako strašno so kašljali, da sem se jih bal) naravnost na vogal 18. ulice in stare Centre — danes So. Racine ave. — kjer je bilo one dni glavno središče čikaške slovenske naselbine, posejane v otočjih v veliki češki naselbini. Na omenjenem vogalu je bila Narodna dvorana in v pritličju salon. To poslopje je oskrboval Frank Mladič, prvi rojak v Chicagu, s katerim sem se spoznal.

Kmalu pride v Mladičev salon John Stonič, takratni predsednik SNPJ. John je bil zelo prijazen in ponudi se, da me odvede v uredništvo Glasa Svobode, katero ni daleč od tam. Dobro, gremo tja.

Prostor, kjer je bilo uredništvo in upravništvo Glasa Svobode, je bil takrat na vogalu treh ulic: Blue Island ave., Loomis in 18. ulica, v enonadstropnem poslopju poštne podružnice Pilsen. Bila je ena sama soba v prvem nadstropju.

Med potjo, ko korakava z Johnom, si predstavljam, kakšen je Konda. To je bilo zanimivo in zabavno. Vedel sem, da je Martin Konda doma od Semiča, dve uri od mojega rojstnega kraja Zverkovrha nad Metliko. Poznal sem precej Semičarjev in v mojih mislih se je postava Konde izoblikovala takole: majhen, debel mož rdečih lic in sivih oči.

Iznenaden sem pa bil, ko stopim v sobo in zagledam dva popolnoma drugačna človeka. Stonič me predstavi prvemu pri pisalni mizi:

— Martin, to je Ivan Molek iz Calumeta, urednik Glasnika.

Pred mano vstane in zraste skoro do stropa suh, koščen velikan mogočnih črnih brk, bledega, upadlega lica in z grivo črnih las. Tipična postava kakšnega Žumberčana ali Črnogorca. Njegove ostre, rjave oči se zapičijo vame in nekaj momentov me gledajo presenečeno in skoro pomišljivo. Nato se Martin obrne k Stoniču:

— To je Molek, praviš? Kako sem se prevaril! Mislil sem, da je Molek krepak možak z dolgo brado...

Jaz sem molčal o svoji prevari.

Drugi, ki je sedel pri manjši mizi, je bil še mlad in droban fant. Konda mi ga predstavi: Albin Skubic iz Črnomlja, naš urednik.

Govorili smo marsikaj. Šli smo v salon in nadaljevali razgovor. Drugi dan sem obiskal Kondo na njegovem domu in se seznanil z njegovo tiho, toda inteligentno ženo. Spet smo govorili, govorili in govorili... Čim več je bilo tega govorjenja tem bolj sem spoznaval, da je bil moj načrt "mirovnega poslanstva" velik — bunkum.

— Vsako skupno delo z Zavrtnikom, Petričem in drugimi okoli Proletarca je nemogoče, je odločno rekel Konda in sukal brke. Konec in amen!

Martin mi je tudi zaupal, da ga Proletarčevi tožijo pri socialistični stranki, da je delavski izdajalec. Taka podlost! On jim že pokaže! Sicer se pa ni treba zanimati za Proletarca... Listič že crkava in ne bo dočakal novega leta.

Vsi ožji prijatelji in pristaši Konde, s katerimi sem prišel v dotiko, so bili enakega mnenja. Škoda časa, škoda besed!

Konda me je peljal v South Chicago in me seznanil s Frankom Klobučarjem, blagajnikom SNPJ, dalje s Frankom Bernikom, pevovodjo "Slovana" in drugimi, katerih je bilo dosti. Dobil sem vtis, da ima Martin mnogo prijateljev in pristašev.

— Kje so pa Proletarčevi? sem vprašal.

— Vidiš, se je smejal Konda, ni jih! Peščica, ki se skriva doma — ne upa se na dan; v naše lokale ne zahajajo več. Ako jih hočeš videti, moraš k njim na dom, v njihove luknje . . .

Torej k njim na dom.

Naprosim Charlieja Gorjupa, zastopnika za Trinerjevo vino, ki me je vodil po mestu, naj me vodi k Jožetu Zavrtniku.

Zvečer se odpeljeva z električnim vozom po Blue Island aveniji do Halsted streeta in tam presedeva. Vozila sva se mimo starega Haymarketa in Charlie ni pozabil omeniti, da so tamkaj nekoč padale bombe znanih "anarhistov". Izstopila sva v Union ulici, v silno zanikrni okolici; naokoli tovarne in majhne, umazane delavnice, vmes pa zakajene in odrte stanovanjske hiše in hišice, med katerimi je bilo mnogo lesenih — znamenje, da je ta predel mesta že star. Najbrž je bil zgrajen takoj po velikem požaru.

Ustaviva se pred majhno, nizko leseno hišico.

— To je naša številka, pravi Charlie. Tu je doma Proletarec!

Že zunaj sem slišal glasno vpitje, ki je prihajalo iz hišice. To me vznemirilo. Prekoračim troje stopnic, ki so vodile v kuhinjo, iz katere jo mahneva v sprednjo sobo, ki je bila polna rojakov. Prvi hip se mi je zdelo, da sem padel na sejo, ali kmalu sem se prepričal, da je bil le večerni sestanek sodrugov, ki so živahno debatirali.

Družba je sedela okoli dolge mize, ki je zavzela skoro vso sobo. Razen te mize in stolov nisem opazil drugega pohištva. Stene sobe so bile pokrite s slikami — večinoma prilogami v barvah iz "Chicagoer Arbeiter Zeitunge", ki so bile prilepljene na steno. Na mizi je bila velika "pelca" s pivom in črna kava.

Pri mizi je bilo šest ali sedem moških. Starega Anžička se dobro spominjam; dva Petriča sta bila tam, Frank in John. Kdo so bili ostali, ne vem več; morda je bil v družbi tudi sodrug Podlipec.

Charlie me predstavi in Jože Zavertnik, ki je sedel najbližje vrat, mi poda roko. Tudi njegov obraz sem se bil prej naslikal vse drugače. Takrat je bilo Jožetu 39 let — od mene je bil 15 let starejši — in imel je goste črne lase in brke ter žive oči, iz katerih je švigal ogenj vse drugače kakor v poznejših letih.

Zamudil sem se pri Jožetu do pozne noči, ampak opravil nisem nič. Na samem nisem mogel govoriti z njim; govoriti se moral z vsemi. Iz tega splošnega pogovora sem lahko razbral, da je "enotna fronta" v Chicagu — nemogoča. Kakor "kondatovci" tako so bili tudi "zavrtnikovci" prepričani, da je prepad med obema strujama nepremostljiv. Ena struja mora poginiti — in "zavrtnikovci" so izpovedali jekleno vero, da njihova ne bo! Drug za drugim — ali vsi hkrati! —

so strahovito obirali Martina Kondo, brili norce iz njegovega "socializma" in izražali težko skrb za mlado SNPJ, ki je takoj po rojstvu padla v roke "izkoriščevalcem".

Jože se je vedel napram meni rezervirano. Ni mu bilo prav, da sem ob prihodu v Chicago najprvo obiskal Kondo in Glas Svobode. Zavrtnikova žena Helena me je pa gledala naravnost mrzlo, kakor da je prišel v hišo — špion. Ali pa si je mislila: Kaj bo ta fantič! Edini Frank Petrič, s katerim sva bila že stara znanca, je bil prijazen z menoj.

III

Zapustil sem Chicago z mešanimi občutki, toda precej zdramljen iz svojih prejšnjih sanj. Zdaj sem vedel, da je moral priti boj med dvema listoma — nisem pa še bil docela na jasnem, na kateri strani je glavna krivda. Zaključil sem, da je krivda na obeh straneh.

Tako razklan sem med vožnjo v Calumet sklenil, da bom odslej vodil — lastni boj doma. Čikažani naj si pa sami polomijo zobe in rogove!

V enem dobrem mesecu po tistem je res izbruhnil boj med menoj in takratnim in danes že pokojnim župnikom Luko Klopčičem. Z moje strani je bil to smešen boj, kajti nastopil sem v pozi, da "poboljšam grešnega župnika" . . . Moj idealizem se še ni bil razkadil dokraja . . .

ČLOVEK MORA JESTI

(Egas)

Takoj po prvem spopadu sem odletel iz uredništva Glasnika — kar bi bil moral že prej vedeti. Kasneje sem izvedel, kar mi je zaupal moj tajni prijatelj in zaveznik George Malovrh — ki je tudi že mrtev — Klopčičev mežnar in organist, ki je silno mrzil župnika in vsako stvarco iz farovža mi je nesel na nos, da je Klopčič nalašč provociral konflikt z namenom, da preskrbi uredniško službo svojemu prijatelju in solemenatarju Franku Jauhu, ki je danes — dr. Frank J. Kern v Clevelandu. Frank Jauh je nekaj tednov kasneje res zasedel moje mesto pri Glasniku. Naj bo kakor hoče, na drja. Kerna nisem bil nikdar jezen zaradi tega — in ta reč sploh ne spada sem.

Boj je bil tudi fizičen. Dne 26. septembra 1906 se je pripetilo ono zgodovinsko "linčanje" v slovenski cerkvi v Calumetu. Ko danes zrem daleč nazaj na tiste dni in svojo vihravo mladost, se moram vprašati: kdo je bil takrat bolj neumen, župnik ali jaz?

Moja neumnost je bila v tem, ker sem videl le "slabe ljudi", slabih razmer in slabe organizacije v ozadju pa takrat še nisem videl. Moj način boja je bil klerikalni način; klerikalna miselnost še danes deli ljudi v "dobre" in "slabe". Jaz sem hotel "poboljšati" župnika, da bo dober župnik, on je pa hotel "poboljšati" mene, da bom dober katolik! Zato je šlo in v tem oziru sva bila enako bedasta. Ampak Klopčič je imel na svoji strani 12,000 pristašev, jaz pa komaj nekaj stotin.

V tem boju, ki je trajal dva meseca, mi je bil list Glas Svobode docela na razpolago. To me je tesno navezalo na ta list, in ko sem v decembru 1906 zapustil Calumet — premagan, a ne uničen! — in se za stalno preselil v Chicago, sem šel direktno h Kondi.

Glas Svobode je tedaj že imel drugega urednika, Ivana Kakerja, ki je pred nekaj meseci prišel iz starega kraja. Zame torej ni bilo službe pri tem listu. Konda je pa slutil nekaj in ob novem letu je sklenil s Kakerjem in menoj "kupčijo" — prodal je nama Glas Svobode na "puf". Ko smo delali kupno pogodbo pred nekim češkim notarjem, je notar zmajal z glavo in zahteval, da plačava vsaj dolar, kajti brez vsakega "casha" ne more biti kupne pogodbe. Založila sva vsak 50c. Čez tri mesece sva plačala prvi obrok \$250. (Kupna vsota je bila \$2000, razdeljena v trimesečne plačilne obroke.)

Kaker je obdržal uredništvo, toda list sva pisala oba. In glej čudo! Boj z "zavrtnikovci" je prenehal! Česar nisem dosegel z diplomacijo, sem dosegel s "kupčijo".

Nastal je mir v Chicagu, zadivjal pa je ljut boj s klerikalnim "Amerikanskim Slovencem" v Jolietu. Če bi bil le tiskovni boj, bi bilo dobro, a bil je tudi boj pred sodišči. Klerikalci so se poslužili skrajnih, najpodlejših sredstev, da bi uni-

čili naš list. Malo je manjkalo, da niso tega dosegli, kajti na naši strani je bilo precej neprevidnosti in površnosti. Kaker je bil liberalec stare šole in silno oseben v polemikah; ameriških tiskovnih zakonov ni poznal in mislil je, da lahko urejuje list po zgledu "Rodoljuba" v starem kraju. Enako nepreviden je bil Konda, ki je ponatisnil in prodajal v obliki brošure neko lascivno reč o nekem starokrajsem župniku. Zaradi te brošure je bil Konda obtožen kršenja poštnege zakona že pred mojim prihodom v Chicago, toda stvar je držal zase do dneva obravnave pred federalnim sodiščem. Tedaj je počilo kakor bomba: Konda, ki je priznal krivdo, je bil obsojen na leto dni zapore!

Nekaj tednov kasneje je bil obtožen in aretiran tudi urednik Kaker. Imeli smo dve tožbi pred federalnim sodiščem zaradi kršenja poštnege zakona in celo vrsto tožb pred mestnimi sodišči za "criminal libel". Kaker ni hotel priznati krivde in treba je bilo odvetnika za obrambo. Vsi dohodki lista so šli za odvetnika. Konda, ki je spoznal, da stvar ni šala, je umaknil priznanje krivde in tudi najel advokata. Naši stroški tega pravdanja so znašali okrog \$700 — večji del te vsote so prispevali naši somišljeniki (jolietški A. S. je takrat pisal, da bi bilo treba tem našim somišljenikom "s krampom puščati" . . .) — in to je pomagalo toliko, da sta oba obtoženca, Konda in Kaker, po končnem procesu odsedela le dva meseca prvi in šest tednov drugi namesto enega leta.

V tej vojni, ki trajala pol leta — od marca do septembra 1907 — pred sodišči in ob tedenski časopisni kanonadi med Chicagom in Jolietom, je vladala med Glasom Svobode in Proletarcem najlepša enotna fronta. Vse prejšnje difference so bile pozabljene in oba lista sta se borila načelno z Jolietom. Jože Zavrtnik se je pustil izvoliti v obrambni odbor, ki je zbiral denarne prispevke za kritje naših sodnijskih stroškov; Jože je bil avtor protestnih resolucij, ki so jih sprejela čikaška društva SNPJ proti klerikalnim napadom. Skratka: prej ko v enem letu je prišla tako idealna sloga, kakršne nisem nikdar pričakoval.

IV

Sloge je pa bilo konec — čim je prenehal boj s klerikalci.

Ko je Martin Konda prišel iz zapore, je terjal Kakerja in mene za zapadli denarni obrok za Glas Svobode. Denarja pa ni bilo! Vse sva zapravdala in še zadolžila sva se, da je bilo grdo. Ob času, ko je bil Kaker zaprt, sem moral sam pisati za list — s hvaležnostjo se spominjam, da sta mi nekoliko pomagala Jože in Petrič — in upraviška stran lista je morala biti zanemarjena; dohodki so padli.

Tedaj je Konda enostavno vzel list nazaj in Kaker pa jaz sva bila na cesti. Sprli smo se;

Martin se je sprl z obema in Kaker se je sprl z menoj, češ, da ga hočem izrinuti od lista in v ta namen sem se tajno zvezal z Martinom. Kasneje je spoznal, kako se je motil.

V jednoti je oživel stari antagonizem med Martinom in Jožetom. Društvo Slavija je izvolilo Zavrnika za delegata za tretjo redno konvencijo SNPJ v La Sallu, ki se je vršila tisto jesen, gl. odbor — v katerem je gospodarila stara garda in Konda je bil gl. tajnik — je pa izključil Jožeta iz jednote brez vsakega tehtnega vzroka. To je bil zelo "raw deal", ki je povzročil, da je Konda izgubil na stotine starih pristašev. Konvencija je izključenje Jožeta razveljavila in Konda z ostalimi starimi odborniki vred je pogorel na vsej črti. Jednota je dobila lastno glasilo.

Vse to je kazalo na nov boj v jednoti in tedaj smo spremenili Proletarca v tednik. Tedaj je bilo tudi meni jasno, da prava iskrenost in socialistična načelnost je na strani Proletarca. Zberemo se pri Franku Mladiču in ustanovimo delav-

sko tiskovno družbo, delniško podjetje, za izdajanje lista in v novembru 1907 je izšla prva številka tednika Proletarca. Meni je bilo poverjeno uredništvo in Ivan Meden je bil prvi upravitelj.

Leta 1908 je izbruhnila gospodarska kriza v Ameriki — ostra, toda kratka, trajala je le pol-drugo leto — ki je malone pokončala list. List smo zmanjšali in ena številka — edina v vsej dobi, odkar Proletarec izhaja — je morala izostati, ko je Narodna tiskarna odpovedala kredit. Zbrali smo nekaj denarja in vse plačane službe pri listu so bile odpravljene. Na ta način smo dosegli, da je list ponovno izšel in se ohranil. Tiskarna nam je spet dala kredit. Uredništvo je pa vodil uredniški odbor, ki je pisal brezplačno; ta odbor — Zavrtnik, Petrič in jaz — je delal tri leta, dokler se ni list toliko opomogel finančno, da je bil spet lahko nastavljen urednik z majhno plačo.

Tako je bilo tiste dni.

Joško Oven:

ŠEME

ZUNAJ je zahajalo solnce. Bil je še precej lep, novembrski dan. Jutro je bilo megleno, kot navadno v pozni jeseni, ali popoldne se je ogrelo in v solnčnih žarkih so celo umazane ulice, kjer so se ob obeh straneh vrstile lesene hiše z umazanimi okajenimi okni, izgledale čedne. Iz tovarne zadaj se je valil gost, črn dim, ki se je samo napol dvigal kvišku, tako da je bilo videti, kot da hoče umazati vse tisto, kar je prineslo solnce.

Pri Brvarju je bilo nekaj gostov. Trije so stali pri baru, v kotu na stolu pa je dremal eden, ki je že omagal. V ozadju pivnice se je slišalo ropotanje biljardnih kroglic—in časih smeh ali pa kletev.

Za mizo pri oknu je sedel Tone Koprivc. Vse popoldne je sedel tam in gledal skozi okno. Dolgčas mu je bilo. Nikdar prej se ni počutil tako osamljenega—tujec med domačimi v tuji deželi. "Kaj me je hudič prinesel sem!" je godrnjal sam pri sebi. "Če je bilo doma slabo—pa je bilo vsaj dosti dela, čeprav drugega nič!" V duhu je Tone zagledal črno njivo med zelenimi travniki. Novo zorane brazde so se svetile v jutranjem solncu, škrtal je plug, črtalo se je lesketalo mokro od rose, ravna je padala brazda . . . Tone je vzdihnil na glas. Še celo pijanci pri baru so okrenili glave.

"Kaj pa jamra?" je rekel eden. "Na, Brvar, daj mu kaj piti."

"No, kaj boš pil, Koprivc?" Brvarjev glas ni bil nič kaj prijeten.

Tone se je zdrznil, kot da ga je nekdo potresel za rame in ga zbudil iz lepih sanj. Tista lepa, čista slika je izginila — —

"No, ali boš kaj, ali nič?" se je ponovno oglasil Brvar.

"Pivo," je komaj slišno odgovoril Tone.

"Kaj se pa držiš tako kislo," se je zopet oglasil oni, ki je poklical pijačo. "Vesel bodi, da si mlad in pa da si v Ameriki."

Tone ni nič odgovoril, najrajši bi mu bil zvrnil vrček piva na glavo.

"Pusti ga, pusti! Se bo že privadil. Čakaj, da bo tu toliko let, kot sem jaz ali pa ti, ki sva s Kolibusom prišla sem—ha—ha!"

Zasmejali so se in pili . . .

Tone Koprivc je bil v Indianapolisu komaj nekaj mesecev. V Ameriko je prišel, da odplača zadolženo posestvo in potem se bo mogoče oženil.

Prišel je sem pozno leta 1913, ter še nekako srečno dobil delo v železolivarni, ali zgodaj 1914 je nastopila kriza—in Tone je izgubil tisto borno delo. Stanoval je pri sestri prijatelja, ter dolgoval že več mesecev na hrani in stanovanju. Bila je povprečna družina, kot so se nahajale med Slovenci v tistih časih: ob sobotah—še posebno kadar je bila plača—je bil pretep in pijača. Ob nedeljah pa v cerkev. Tone se je temu zelo težko privadil. Ali izbire ni bilo.

Poleg njega in njegovega prijatelja je bilo še šest "borderjev." Spali so pod streho po dva in dva. In hrana ni bila ravno slaba. Za čitati ni bilo veliko. Eden borderjev je bil naročen na "Glas Naroda," katerega je Tone poznal še iz starega kraja. Gospodar je bil pa naročen na "Ameriškega Slovenca." Tudi "Ave Marija" je časih zašla v hišo. Nekoč mu je dal eden borderjev čitati "Glasilo" SNPJ ter mu naročil, naj ga spravi. "Nočem sitnosti v hiši," je rekel.

(Georg Gross)

"DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI KRUH"

Tone je silno rad čital. Posebno ko je bil brez dela je prečital vse, kar mu je prišlo pod roke. Dopadel se mu je "Glas Naroda," posebno še dopisi od Toneta Terbovca. Tudi sam je poskusil pisati.

Slišal ter čital je tudi o drugih listih. Pri Brvarju je večkrat videl "Glas Svobode." Čital ga je, ali ni se mu dopadel. Nekoč je opazil na mizi nov list, katerega prej še ni videl. "Proletarec"! Pogledal je naslov—Glasilo Jugoslovanske socialistične zveze.

"Social-demokrati," je rekel in ga položil na mizo.

Tone je bil vzgojen v strogo katoliškem duhu. Do štirinajstega leta je ministriral v cerkvi. Imena kot "liberalec," ali še slabše—"social-demokrat" (saj tako jih je nazival župnik) je bilo nekaj, česar se je bilo treba ogibati. Tudi v Ameriko je prinesel to idejo. Gledal je list na mizi. Nehote je čital besede, ki so bile zapisane v kotu zgoraj na prvi strani: "Delavci vseh dežel, združite se!" "Eh, hudič me ne bo vzel," je zagodrnjal in ga odprl.

Prečital ga je. Od tistega časa ni zamudil

nobene številke. Sprva ga je čital oprezno, vedno misleč, da najde nekaj, kar bo opravičilo njegov sum, katerega so mu ustvarili verski predsodki in njegova domišljija. Ali—čudno, nič takega ni bilo. Ravno nasprotno, ugajal mu je. Dopadla se mu je njegova doslednost. Tu ni bilo tistih robatih psov o "farjih," kot v "Glasu Svobode," in ne tistih praznih, oblizanih dopisov kot v "Glasu Naroda." Ker si lista ni mogel naročiti sam, je zahajal k Brvarju, ki je bil edini salunar v okolici, kjer si lahko dobil vse slovenske liste.

Tudi danes ga je čital, malo prej ko se je spomnil na dom in na svoje trpljenje.

Vrata so se odprla. Vstopil je nov gost. Tone ga je že poznal. Nekoč ga je nagovarjal, naj pristopi v SNPJ. Tudi sedaj mu je pokimal.

"Dober večer, fantje!" je dejal. Imel je precej velik trebuh in oguljeno suknjo. "Kaj bi nadalje pravil, ali se bo kdo izmed vas naročil na 'Proletarca'?"

Postavil se je k baru, izvlekel šop časopisov in knjig, ter jih položil na bar.

"Jaz že ne!" Se je skoro enoglasno slišal odgovor.

"E, fantje, ne prehitro, da me ne ustrašite," je dejal stari. "Jaz sem nocoj tu, da dobim par naročnin. Dajte se pogovoriti, fantje, bo bolje za nas vse!"

"Molči, Boštjan, pa pij, bom jaz dal za pijačo"—staremu je bilo ime Boštjan—"ter nas pusti pri miru s tvojim 'Proletarcem'. Hudič, ali ni dosti, da me stara zmerja že sedaj? Kaj bi bilo šele potem, ko bi dobival tiste brezverske cajtenge!"

"Dobro si povedal, Miha," se je oglasil drugi, "še to mu povej, kaj so rekli gospod zadnjo nedeljo."

"Kaj me briga gospod," se je odrezal Miha, "ampak prepira nočem v hiši. Pa tudi saj nimam časa brati."

"Fantje, to so samo izgovori. Da nimate časa?—Ha, kaj vam ga niso gospodje v livarni dali še preveč? Kaj niste v zadnji stavki spoznali, da je delavska složnost in organizacija čez vse potrebna? Samo tedaj, ko bomo vsi delavci bratje, vsi organizirani in složni, moremo upati na boljšo bodočnost. Kakšni so pa naši listi, ki jih čitate?—Delavski?—Ali zastopajo vaše interese? —"

Boštjan je postal rdeč v lice in je nadaljeval: "Pravite, žene vas ne puste. To je samo strahopetni izgovor. Pregovor pravi: 'Mož Kitajec, žena Kitajka,' to se pravi, če te je kaj moža, ti lahko svojo ženo spreobrneš, da bo istega duha, kot si ti. Žene morajo postati vaše tovaršice in ne samo pometati doma in kuhati za borderje. E, cerkev zna drugače kot vi!"

"Že spet pridiga," se je oglasil drugi. "Tukaj pridiga, doma pridiga, hudič, ali res nima človek nikoli miru."

"Pusti jih, Boštjan," je dejal Brvar. "Saj ne boš naredil socialistov iz njih."

"Pa če se tudi naročim nanj, kdo mi more pa garantirati, da ne bo že jutri prenehal. Preveč poznam čikaške gospode. Samo naš denar—oni pa cigare," je iztresel svojo 'modrost' dolg, suh človek.

Boštjan ga je pogledal, pljunil na tla in rekel: "France, malo več pameti bi lahko imel. Nobeden noče tvojega denarja. Če se nočeš naročiti na delavski list, je tvoja krivda. 'Proletarec' bo drugo leto praznoval že desetletnico svojega obstoja. Nočem prerokovati,—ali rečem, da bo 'Proletarec' praznoval še mnogo jubilejev, ne zato, ker mu bodo ljudje, taki, kot si ti, prispevali za cigare—ampak zato, ker je list potreben in pa zato, ker je dosti slovenskih delavcev, ki so požrtvovalni ter imajo voljo za delo. Jaz sem prišel danes sem z dobrim namenom, da dobim kakšnega naročni-

ka za dober list, pa sem se menda zmotil. Pa z bogom!"

Tone, ki je poslušal, se je medtem približal k baru. "Vi ste Boštjan? Koliko pa stane list za pol leta?" S tresočo roko je izvlekel zadnji dolar iz žepa.

Boštjan ga je pogledal, obraz se mu je široko nasmehnil:

"Vem, ti stanuješ pri Domjanovih. Zadnjič sem ti omenil naše društvo SNPJ. Vem, da ne delaš. Dolar stane za pol leta. Spravi dolar, boš pa drugič plačal, ko začneš delati. Takim fantom, kot si ti, jaz vedno zaupam. Na, tukaj je potrdilo za pol leta . . . Sedaj greva lahko skupaj domov."

France je gledal za njima, dvignil vrček, izpraznil in rekel: "Šeme!"—Miha ga je pogledal, potisnil klobuk na čelo in dejal: "Ne vem, kdo je šema—ampak zdi se mi, da sva midva."

POSTANEK "PROLETARCA"

SOCIALISTIČNO gibanje med Slovenci in tudi med drugimi Jugoslovani v Ameriki so zasejali sodrugi, ki so se navzeli socialističnih idej že v starem kraju. Po preselitvi v to deželo je—v kolikor je bilo to v takratnih razmerah mogoče—vsakdo izmed njih deloval v svoji naselbini, kajti z drugimi niso imeli kontakta. Časopisa, v katerega bi mogli dopisovati in se medsebojno spoznavati, niso imeli.

Najjačja socialistična skupina je bila v Chicagu. Za sodruge v drugih krajih pa so izvedeli pri Rdečem Praporu, kateremu je l. 1900 pisal Ferdinand Petsche iz Chicaga po naslove njegovih ameriških naročnikov. Uprava mu je poslala tri naslove: Simona Kavčiča, Ivana Šolarja in J. Javha.

To je bilo malo število. Ampak Petsche je vedel, da je poleg teh treh v raznih naselbinah že precej delavcev s socialističnimi nazori. V Chicagu so sklenili, da je treba z organizatoričnim delom začeti takoj, pa so na sestanku 2. februarja 1901 ustanovili prvi slovenski socialistični klub.

Po nekaj mesecih v istem letu je klub ustanovil družbo za izdajanje delavskega tednika "Zora." Prva številka je izšla 3. avgusta 1901. Izdali so 10 števil, nato je prenehala, ker mladi klub ni zmagal ovir. Po ukinjenju "Zore" je razpadel tudi klub.

Obnovljen je bil 18. julija 1903. V Chicagu je bil tedaj že precejšen krožek slovenskih socialistov. Oglašali so se tudi iz drugih naselbin. Za glasilo jim je bil Glas Svobode od početka 1903 do poletja 1905, ko je prišlo med njimi in Martinom Kondom, lastnikom Glasa Svobode, do preloma.

V jeseni 1905. so izdali sodrugi v Chicagu proglas z naslovom "Jugoslovanskim delavcem v Ameriki v presodek," v katerem so opisali svoje notranje boje z Martinom Kondom, s katerim so doslej agitirali, dopisovali ter urejevali njegov list Glas Svobode. V letaku so sugerirali ustanovitev slovenskega socialističnega glasila, ki naj bo posest organizacije delavcev in ne kakega posameznika. V tem proglasu so bili s prispevki zastopani Simon Kavčič, ki si je veliko prizadeval, da je prišlo med Kondom in socialisti do končne odločitve, Frank Petrich in Jože Zavertnik. Slednji je letak uredil, ni pa podpisan v njemu. V imenu kluba št. 1 so razne apele in izjave v le-

(Georg Gross)

"ENOTNA FRONTA DELA IN KAPITALA"

taku podpisali Andrej Poravne, Joe More, Anton Prešeren in Jože Ječmenjak.

Letak je izšel na štirih straneh, po 3 kolone na vsaki strani, in je bil uvod v ustanovitev Proletarca.

Bil je to tudi prvi tiskan cirkular slovenskih socialistov s polemično vsebino o načelnih in gospodarskih vprašanjih SNPJ, ki je šla tedaj v svoje drugo leto. Glas Svobode jim je namreč zaprl svoje kolone, pa jim ni preostalo drugega, kakor pomagati si v boju z ustmeno agitacijo, med seboj pa so izmenjavali misli v pismih.

Stoječi, od leve na desno, Ivan Meden, Jože Zavertnik in Frank Petrich. Spodaj, Frank Stonich in Frank Udovich. Ta fotografija je iz leta 1904.

Predvsem je bila njihova želja, da se osamosvoje in si ustanove svoje glasilo, da ne bodo več odvisni od milosti drugih časopisov.

Sklenili so, da začno izdajati svoj list že koncem leta 1905, toda vsled ovir in finančnih nepriklj je prva številka izšla šele januarja 1906.

Za tisk lista so se pogodili s tiskarno čeških socialistov, "Spravedlnost," ki je bila tedaj na 683 Loomis St., par blokov od Narodne dvorane, na stari "Centri," kjer je živelo mnogo Slovencev. Ta sosesčina je bila centrum svobodomiselnega in socialističnega gibanja med rojaki v Chicagu. Urad Proletarca je bil v tem kraju, istotako urad Glasa Svobode in SNPJ.

Delo pri Proletarcu so si razdelili. Jože Zavertnik, Frank Petrich in Wm. Brunschmidt (slednja dva sta bila tedaj v Minneapolisu) so bili izvoljeni v uredniški odbor, ker so bili v slovenščini najspo-

sobnejši; vrhu tega je imel Zavertnik v uredniških poslih že potrebno prakso. Za predsednika odbora so si izbrali Andreja Poravneta, za tajnika in blagajnika pa Antona Prešerna. Ta je prejemal naročnino, jo vknjiževal, prodajal brošure, kolikor so jih imeli, zbiral prispevke v tiskovni fond in pisal razna uradna naznanila.

Za "ekspeditorja" ali razpošiljalca "Proletarca" so v klubu št. 1 izvolili Ferdinanda Petscheta in Dominika Petriča. Petsche je pisal naslove in vodil vso brigo radi pošte, ki je tedaj ni bilo malo. Vrhu tega je polemiziral z Glasom Svobode v Proletarcu, na sejah in na agitaciji po Chicagu. D. Petrič je pomagal pri zavijanju in odnašal vreče "Proletarca" na pošto. Jože Zenko je dobil v gospodarskem odboru Proletarca mandat nabiralca oglasov, John Bartol je bil zapisnikar in Ivan Petrich ter John Bartol nadzornika, to je, pregledovalca računov.

Prva številka je imela 8 strani v formatu štirih kolon. Ako bi spremenili sedanjega "Proletarca" v enako obliko, bi imel 12 strani na teden ali 48 na mesec, torej 40 strani na mesec več, kakor jih je imel ob svoji ustanovitvi in nato skozi nadaljnji dve leti (do 1907). Ako bi k tej primerjavi dodali še povečane izdaje "Proletarca," bi bila razlika v številu strani še toliko večja. Kljub skromnemu obsegu svojega mesečnika so sodrugi smatrali ustanovitev Proletarca za uspeh, in en cilj, ki so ga imeli vsa prejšnja leta pred očmi, je bil s tem dosežen. Dobili so svoje glasilo, sredstvo za agitacijo in za boj z nasprotniki, kajti brez svojega lista bi socialističnega gibanja med našim priseljenskim ne mogli uveljaviti.

V prvi številki na 1. strani so izdali sledeči proglas:

VSEM SODRUGOM IN NAROČNIKOM NA ZNANJE

Z današnjo izdajo "Proletarca" so slovenski zavedni delavci v Ameriki stopili v javnost, ustanovili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavednih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih.

Do danes slovenski delavci v Ameriki niso imeli lista, v katerem bi lahko povedali odprto svoje misli, ker je vsak lastnik slov. ameriških časnikov privolil priobčiti kar je neslo njegovemu "kšeftu". Šele z ustanovitvijo "Proletarca" se je naredilo konec tem žalostnim razmeram, ki so ustvarile med ameriški Slovenci dvomljive eksistence, ki so slovenske ameriške delavce zavajali na kriva pota, mesto da bi jih poučili, da je kapitalizem edini smrtni sovražnik delavcev.

V "Proletarcu" bode lahko vsakdo povedal svoje misli, ne da bi se mu bilo treba bati, da se bode dopis zavrgel, ker morda ne ugaja uredniku ali komu drugemu. "Proletarec" bode prinašal ameriške novice, satirične notice, socialno gospodarske in politične članke, zgodovinske spise, povesti, črtice itd. Izhajal bode sedaj le enkrat v mesecu na osmih ali več straneh. Cena za celo leto mu je le 50c. Naročnina naj se pošilja sodrugu Antonu Prešernu, 678 W. 17th St., Chicago, Ill., vsi rokopisi pa uredništvu "Proletarca", 683 Loomis St., Chicago, Ill.

Andrej Poravne,
predsednik.

Anton Prešeren,
tajnik.

V februarški številki 1. 1906 pa je Frank Petrič pod psevdonimom Drskar novi list sledeče predstavil:

"PROLETAREC"—PROLETARSTVU!

Izšel je. — Brez programa? — Ne; na čelu je prinesel program v eni sami besedi: "Proletarec". — Izšel je iz srede proletarstva; zahtevale so ga naše delavske potrebe v boju zoper kapitalistični sistem. To je glavni princip lista; toda izšel je v prvi vrsti na rovaš nekaterikov, ki hočejo voditi slovensko javnost za nos. Sami so pripomogli k temu, da se je vrezala palica, ki bo padala po njih hrbtiščih. Veseli nas, da je prišlo tako daleč, da smo spoznali volkove v ovčji koži; in ko bi tega ne spoznali sedaj, spoznali bi pozneje; in kdo ve, ako ne bi bilo prepozno.

Čikaški sodrugi so videli potrebo, njim so bile razmere okoli "Gl. S." in SNPJ do pičice znane. Videli so, da se narodu godi krivica; izprevideli so, da je najskrajni čas, da se tem pogubonosnim razmeram za slovenski narod v Ameriki naredi konec — in šli so, računajoč na ZAVEDNO DELAVSTVO, ki se ga ne manjka po širni Ameriki — ter ustanovili svoj list. Ti sodrugi so bili takorekoč na straži in z ustanovo "Proletarca" so dali znamenje, da je nevarnost tukaj. Ker pa samo znamenje še ne izpremeni položaja, prepreči preteče nevarnosti, je dolžnost vseh zavednih delavcev, da se na znamenje odzovejo z vso svojo močjo — v duševnem in gmotnem oziru. Vemo sicer da vsem delavcem list ne bo po volji; toda sodrugi se na to ne morejo ozirati! Vsem ustreči gotovo ni bila želja in namen ustanove "Proletarca", posebno sedaj ne, ko je treba stvar ščistiti. Provokacija pa ne izhaja od strani socialistov, temveč od strani nasprotnikov.

"Proletarca" rojstvo ima svojega očeta v nasprotnikih socialističnih idej, to se pravi, list se je ustanovil zato, ker so sovražniki sejali seme sovraštva do svobodomiselnih nastopov in idej — ne pa, kakor hočejo nekaterniki, ki jih Konda najame, dopovedati, da je "Proletarec" izšel iz nevoščljivosti in sovraštva.

"Proletarec" se je rodil vsled vzrokov kakor nastane vse poleg teh; on je torej posledica vzrokov.

Brezdvomno so v SNPJ delavci, ki se s postopanjem

v jednoti ne strinjajo, a pomagati si tudi ne morejo; kajti če se pritožijo z dopisom v Glas Svobode, nalete na strogega cenzorja, ki jim dopise take vsebine meče neusmiljeno v koš. Kaj jim bo drugega storiti kot obrniti se na Proletarca?

Nekaj elementarnega je, da se bo skušalo pobijati sad njih greha — od strani provokantov — začetnikov vsega tega, to je, od strani Gl. Sv., in da se bo udom jednote prepovedalo stati v zvezi s Proletarcem, toda to se bo doseglo le tam, na katere mi itak ne računamo. Drugi bodo storili po svoje. Proletarec je bil ustanovljen na konto ZAVEDNIH in ima ob enem tudi še več zavednežev — na tem stališču Proletarec bazira.

"Proletarec" gotovo nima namena pospešiti število slovenskih listov v Ameriki, pospešiti literarno gnojišče, ampak on hoče biti samostojen s samostojnimi posamezniki, ki imajo smisel za svoboden razvoj, svobodno besedo in drugo, ki vodi k spoznanju vsega DOBREGA, LEPEGA in RESNIČNEGA!

"Proletarec" — zavednemu proletarstvu! — DRSKAR.

Led je bil prebit. Novi list je trudoma, vendar uspešno premagal težkoče in rasel je v številu naročnikov. V naselbinah so začeli ustanavljati socialistične klube in obenem so vsi ti napredni delavci onih dni delali za mlado SNPJ, ki je bila tedaj že v ljutem notranjem spopadu med dvema strujama: liberalna z meščansko ideologijo na eni strani, in socialistična na drugi.

Ali tudi v slovenskem socialističnem klubu v Chicagu ni bilo enotnosti. Razni duhovi v klubu in v Proletarčevem upravnem odboru so se kresali med seboj, dokler ni prevladala ena struja in se potem posvetila zunanjim bojem. Nekateri pionirji so se vsled teh nesoglasij in notranjih bojov razočarani umaknili. Prišli so drugi, in nadaljevali njihovo delo.

Več slike o tem poglavju iz zgodovine "Proletarca" nudijo razni drugi spisi, ki so objavljeni v tem "Majskem Glasu."—F. Z.

Skupina slovenskih socialistov (članov kluba št. 1) in somišljenikov na pikniku v Riverside pri Chicagu 1. 1910.

RADIKALIZEM PRI KOZARCU

Spisal Ivan Jontez

Pavel Trden, socialistični agitator, 35; **Mike Trs** in **Joe Loček**, mestna težaka, stara okrog 45 let; **Luka Grabež**, lokalni slovenski demokratski politični boss, 55; **Peter, Tony** in **Jack**, brezposelni delavci; **bartender; kvartači**.

Trden je krepak dečko, otrdelih obraznih potez, ostrih oči in sarkastičnega smehljanja; Trs in Loček sta koščena na možaka, na oči hlapčevska značaja; Grabež je težak možakar z velikim trebuhom in tolstim, mlahavim obrazom, nastopa zelo oblastno; Peter, John, Tony in Jack so videti starejši nego so od skrbi in nevolje, ki jim gleda z mrkih obrazov in iz oči; kvartači, sami brezposelni delavci, se brigajo samo za svojo igro, bartender pa postrežljivo postavlja pijačo na bar.

Vrši se v točilnici Slovenskega doma. V ozadju dolg bar, v ospredju na levi nekaj miz, okrog katerih sede kvartači. Stene so pokrite z raznimi koledarji. Vhod v točilnico je na desni.—Ko se dvigne zastor, se kvartači nekaj prerekajo, Trs, Loček, Peter, John, Tony in Jack pa stojijo pri baru ter politizirajo.

Zimsko popoldne v sedanosti.

TRS (*pozna se mu, da je pil že čez običajno mero*): Reci kar hočeš, Tony, ampak povem ti, da bo slabo za nas, če ne bomo poslušali Grabeža ter volili sedanjega župana Windblowerja. Le če bo on ponovno izvoljen, bomo vsi dobili delo.

TONY (*posmehljivo*): Kakor smo ga dobili, ko je bil prvič izvoljen, kajne! No, ti si ga dobil—pri "garbiču" ... in se ti seveda splača potegovati se za te demokratske falote z Grabežem vred ...

TRS (*se razvname*): Ti ... kar nič mi ne oponašaj "garbiča" ... tudi ti bi ga rad kolektal, samo če bi te marali ... ampak pri mestu ne maramo takih večnih nezadovoljnejšev kot si ti ...

TONY (*posmehljivo zategne*): Ne maramo ... prekleta žverca, najbolj umazano in najslabše plačano delo so mu dali, pa si že domišlja, da je velika zverina, zraven tega bi jih pa od hvaležnosti najrajši oblizal, te falote ... Zato se nam godi tako slabo ...

TRS (*se razhudi*): Molči, postopač! Ti ...

PETER (*se zasmee*): Hahaha, dobro ga tiplejš, Tony, vsa čast ti! Viš, kako lepo si mu vzbudil hlapčevsko vest ... mistru "garbič-kolektorju" ...

TRS (*zaripne v obraz, udari s pestjo po baru*): Ti, prmojduš, pa kar molči, če ne ...

LOČNIK (*zvrne vase kozarec vina, zamahne z roko po zraku*): Ne bodite otroci, kaj bi se prerekali za prazen nič ... Delavci smo vsi in reveži, kaj bi se grizli med seboj, mar bodimo složni ...

TONY (*posmehljivo*): Složni, kakopak, tako da boste nekateri vlekli na protidelavsko stran, mi pa na svojo in da ne bomo nikdar nič dosegli, kvečjemu vi delo pri "garbiču" ...

JACK (*mrko prikima*): Tako je ...

TRS (*odpre usta, kot bi hotel nekaj reči, pa se premisli; zamahne z roko mimo svojega obraza, kot bi odganjal muhe ter zlije vase kozarec vina*):

KVARTAČI se zopet nekaj prerekajo.

Vrata v pivnico se odpro. Vstopi **TRDEN**, pod pazduho ima svežnjič rdeče vezanih knjig.

TRDEN (*se ozre naokrog, premotri navzoče, se napoti naravnost k skupini pri baru; prijazno*):

Hello, možaki! Kako kaj? Vidim, zaenkrat vam ni sile, na gorkem ste in žeje tudi ne trpite ...

TRS, LOČNIK, TONY, JACK, JOHN in **PETER** (*prožijo desnice Pavlu, ki se smehljaje rokuje z njimi; ponovno*): O, hello, Pavel, kaj pa je tebe zaneslo med tele stene?

PAVEL (*smehljajoč položi knjige na bar, eno pomoli Trsu pred oči*): Delavski koledar prodajam, dobra stvar za naše delavce, mnogo potrebne poduka in tudi razvedrila boste našli v njem. Ti, Trs, boš seveda kupil to dobro knjigo ... (*Se jedva opazno namuzne*). Saj si delavec, eden izmed nas ...

TRS (*se bedasto-lokavo zareži*): Kakopak, seveda sem delavec ... in tule notri (*položi roko na srce*) tudi vaš, z vami ...

TONY (*sune s komolcem Petra v rebro, ta pa Jacka in Johna in vsi štirje se hudomušno muzajo*): Lej, lej ... kaj pa Windblower in Grabež? ... Se ne bojiš, da bi te za ušesa ...?

TRS (*se udari s pestjo po prsih*): Kaj, jaz da se jih bojim! To hell with them! Še enkrat rečem, da sem bil v srcu zmerom socialist in bom tudi ostal!

LOČNIK (*pritrjevalno*): Tako je ... tudi jaz sem tak človek ...

TONY (*se zasmee na ves glas ter se z dlanjo udari po kolenu*): Haha, ta je pa imenitna! Socialistista v srcu, volita pa — "garbič!" ... Hahaha!

TRS (*nejevoljno, užaljeno*): Veš kaj, Tony, včasih bi pa tudi lahko držal svoj strupeni jezik za zobmi! Misliš, da sem mislil resno, kar sem prejle tvezil? Niti malo! Ti pa kar špikaš poštenega človeka! Kam pa bomo prišli delavci, če se bomo samo grizli in zbadali med seboj?

LOČNIK (*močno prikima, izpije kozarec vina na dušek*): Tako se govori! —

TONY (*se norčuje*): O, saj res, ne zamerita mi, človek včasih ne ve, kaj govori, pa tudi nisem vedel, da imata tako rdeči srci ... No, če je tako, pa bodimo prijatelji ...

(*Jack, John in Peter si smehljaje pomežikujejo ter pogledujejo Pavla, ki molče posluša prerekaje ter se sarkastično smehlja*.)

PAVEL (*smehljajoč potrepa Trsa po plečih*): Tako, le postavi se, Trs! Zdaj pa odveži mošnjiček in kupi tale koledar, da se boš bolj utrdil v svojem (*jedva slišno zategne*) socializmu pri srcu. In potem nemara postaneš naš tudi na zunaj...

TRS (*skoro ogorčeno*): Saj ga tudi bom vzel, by Jove! Da boste videli, da nisem šlapa, kakor mislite! (*Seže v žep, izvleče nekaj dolarških bankovcev, da enega Pavlu in vzame koledar.*) Tako, koledar je moj. O, saj nisem tako slab, kakor mislite! Pri srcu sem bil zmerom socialist, zmerom sem bil z vami in tvoje dopise, Pavel, rajši berem kot ne vem kaj! Fino jih krtačiš, te naše nazadnjake! Vsa čast ti!

LOČNIK (*priprjevalno*): Da, vsa čast ti, Pavel, imenitno jih zdeluješ! By golly, takih ljudi potrebujemo! (*Zvrne vase kozarec vina, nato pa poseže v hlačni žep ter izvleče dolar; ga ponudi Pavlu*): Na, pa daj še meni koledar. Da boste videli, da mislim, kar govorim. Ej, nismo šlape, ne!

PAVEL (*vzame denar ter da Ločniku izvod koledarja*): Tako se govori! Le tako naprej, pa bomo že nekam prišli...

TRS (*udari s pestjo po mizi, prevrne svoj kozarec, si ga iznova natoči, ga zvrne vase*): In rečem vam, da bom postal socialist tudi na zunaj in prav kmalu! Nisem šlapa!...

TONY (*prikrito posmehljivo*): Oprostita, fant — kaj pa — "garbič" ... ?

TRS in LOČNIK (*istočasno, srdito*): Hudič naj vzame "garbič" in Grabeža!

Vrata v točilnico se odpro in noter pride sopihajoč debeli Grabež.

GRABEŽ (*se oholo ozre po navzočih ter oblastno stopi proti skupini ob baru*): Dober dan, možaki, hoho! Se pomenkujete, a? No no, pri kozarcu se da lepo pogovoriti ... politizirati tudi, kakopak ... O, in mister Trden je tudi tukaj! No no, seveda pridigate o svojem socializmu, hoho ... O, tudi Trs in Ločnik tukaj! Vaju je tudi dobil mister Trden pod rdečo marelo, hoho? Lej,

saj sta že kupila koledar (*zategne*), rdeči koledar! No no, napredujemo, seveda ...

TRS (*koledar mu pade iz rok na tla; plašno*): Veste, mister Grabež, Trden prodaja koledarje ... saj vidite, cel kup jih je na baru ... ampak jaz, hvala bogu, nisem tiste sorte človek, da bi se brigal za take stvari ... (*Se pripogne, pobere koledar ter ga izroči Pavlu*): Na, Trden, kar nazaj ga vzemi, ne bo nič biznisa ... (*Proseče pogleda Pavla, češ, naj molči.*)

LOČNIK (*tudi ves trd od presenečenja in strahu; položi svoj izvod koledarja vrh ostalih izvodov na baru*): Tako je, mister Grabež, ponuja nam to robo, no, pa človek pogleda, kaj je prav za prav ... no, pa ne bo nič biznisa ... Take reči niso za nas, ki smo demokratje ... (*Priliznjeno*): Ni res, mister Grabež?

TONY (*se zakrohota ter se začne z dlanmi tolči po kolenih*).

GRABEŽ (*nejevoljno pogleda nespoštljivo krohotajočega se Tonyja; posmehljivo; proti Pavlu*): Vidite, Trden, kako se vaši rdeči nauki oprijemajo našega človeka? ...

PAVEL (*sarkastično*): Naših šlap, mislite reči? Revčkov, ki jim je kriza vzela še tisto malo hrbtenice in človeškega ponosa, kolikor so obojega sploh kdaj imeli!

GRABEŽ (*se porogljivo zasmee*): Imenujte jih kar hočete, ampak — ne prime se jih pa le ne in vzlic vašim pridigam ostanejo pri nas!

TRS (*zamolklo, z očmi vprtimi v čike na tleh*): Tako je! ...

LOČNIK (*se pijano zareži ter dvigne kozarec*): Na zdravje mistra Grabeža! Pa smo le tiči, hehe! ...

TONY (*prezirno, z gnusom*): Tiči na kupu "garbiča" ...

PAVEL (*se v enomer sarkastično smehlja; pobere z bara VSE izvode koledarja ter jih zavije v star časnik*): No, bodite prepričani, mr. Grabež, da vam takih pristašev nisem nevoščljiv ... samo pomilujem jih ... Ampak mislim, da tudi tile siromaki ne bodo vedno takšni — revčki! Le oglejte si ta dva svoja pristaša: od sramu ne vesta, kam bi se dejala! Sram ju je, ker se morata zaradi ušive eksistence tako hliniti, lagati proti svojemu najboljšemu prepričanju — in kadar se človek začne sramovati svoje klavrnosti, je to dobro znamenje, da se mu odpirajo oči ... Sicer pa — oglejte si tele možake (*pokaže Tonyja, Jacka, Johna in Petra*) in poskusite izvedeti od njih, ali so tudi oni tako navdušeni za vašo politiko "garbiča" ...

TONY (*zajedljivo*): Hvala lepa za tako politiko! ... Za "garbič" pa res nisem še na prodaj ...

PETER (*prikima*): Tako se govori! Sicer pa — saj nam ta falotska politika niti "garbiča" ne prinese toliko, da bi se ga mogli nasititi ...

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1935

Cena 30c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., 3639 W. 26th St., CHICAGO, ILL.

Owned by Yugoslav Federation, S. P.

Editor, FRANK ZAITZ

Business Manager, CHAS. POGORELEC

Assistant Business Manager, JOHN RAK

Telephone Rockwell 2864

Single copy 30c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, U.S.A.

JOHN (*zamišljeno*): Nisem socialist in ne vem dosti o tej stvari, ampak rečem pa, da je stokrat bolje poslušati te ljudi kot tebe, Grabež. ... Socialisti nam niso požrli še nobenih prihrankov, kakor si nam jih ti s svojimi zafuranimi bankirji! Pri moji veri, rajši se zapišem pri njih, čeprav jih v cerkvi zmerjajo z Antikristi, kakor da bi se prodal tebi za "garbič" ...

JACK (*mrko pogleda Grabeža*): Prav imajo, tudi jaz sem enakih misli, čeprav nisem socialist! Njihova politika je gotovo boljša nego vaša politika "garbiča" ...

GRABEŽ (*debelo gleda, zaripne v obraz od jeze, zasopiha*): Kaj je to?! Pazite, kaj govorite, da vam ne bo žal!

TONY (*porogljivo*): Žal? Zakaj neki? Za "garbičem" ...? Kar svoje backe krmite z njim.

GRABEŽ (*jezno pogleda Tonyja in njegove tovariše, ki se mu s Tonyjem vred posmehujejo*):

TRS (*se ozre na Tonyja in njegove tovariše ter jih s kretnjami glave in z očmi prosi, naj molčijo*):

LOČNIK (*že do kraja pijan*): Hik, tako se govori, mister Grabež! Ko bodo lačni, da se jim bo videlo v trebuh, bodo bolj ponižni! Živijo, mister Grabež!

GRABEŽ (*ošvrkne Ločnika z zaničljivim pogledom*):

TONY (*z gnusom*): Pijana žival brez človeškega ponosa! ...

PAVEL (*zasmehljivo*): Vidite, mr. Grabež, nekaterih se pa le prijema naše seme! Tisti, ki se jih ne prime, se pa celo vam gnusijo, na obrazu vam vidim to! Tile možaki, ki ne marajo zlesti pod vaš rodoljubarski dežnik, namreč niso pijani ...

TONY (*zaničljivo*): — kakor vaša "garbič-kolektorja" ...

TRS (*pijano-bedasto*): Ah, kaj bi se prerekali za oslovsko senco: rajši pijmo! (*Dvigne kozarec*.) Živijo "garbič" in ves svet! (*Izlije vino vase*.) Hk, "garbič" sicer smrdi, ampak dolarji pa ne ... Fantje, hk, le pridni bodite, boste sčasoma tudi prišli h "garbiču" ... mister Grabež ima veliko besedo v mestni hiši ...

LOČNIK (*se bedasto smeje, bi rad govoril, pa spravi iz sebe samo nekaj brezveznih zlogov*):

GRABEŽ (*njegov obraz dobi izraz sicer strogega, a vendar prizanesljivega bossa; oblastno-prijazno*): Tako je ... Bartender, pijače na bar! Pijače za vse! Danes tretam jaz! Come on, možaki, vse na moj račun, kolikor ga nesete!

LOČNIK (*se maje kot trs v viharju*): Živ ... hk ... mister Gra ... Grabič ... mister Garbič ...

TRS (*se pijano zasmee ter potreplje Grabeža po ramenu*): Atta boy, mister Garbič — oprostite, mister Grabež (*pokaže Ločnika*), tale pijana klada me je zmešala ... Živijo naš vodja Gra-

bež! (*Zapoje s hreščečim pijanskim glasom*): "Prej pa ne grema dam, da se bo delav dan ..."

GRABEŽ (*z oblastno kretnjo pomigne vsej skupini*): Come on, fantje, danes boste pili na moj račun!

PAVEL (*prezirno*): Hvala! — napajajte svoje backe, mene ne boste! (*Se obrne k Trsu in Ločniku*): Torej vidva ne marata koledarjev, ki sta jih plačala?

TRS (*plašno pogleda Grabeža*): Jaz že ne. Če bi vedel, kaj prodajaš, bi ga ne bil kupil ...

LOČNIK (*zagradi z obema rokama kozarec vina*): Hk, jaz tudi ne ...

PAVEL (*sarkastično*): No, plačala sta jih in to je glavno! Jih bom dal pa kakemu brezposelnemu rojaku, ki bi rad koledar, a nima denarja! (*Se ozre na četvorico poleg sebe*): Vi ste vsi žrtve politike "garbiča" — ali bi kdo rad koledar?

TONY: Jaz bi ga rad, pa nimam denarja.

JOHN: Jaz tudi, pa kaj, ko družini še kruha ne morem kupiti, kadar in kolikor bi ga rad!

PAVEL (*da vsakemu izvod koledarja; prijazno*): Vzemita in berita. (*Ošvrkne Trsa in Ločnika s prezirnim pogledom*): Plačala sta itak ta dva — socialista v srcu! ...

PETER (*se zasmee*): Socialista, kadar sta pijana in ni poleg nobenega "garbič-politikarja". ... Pa daj še meni koledar, Trden, bom pa pri drugih izdatkih malo bolj skup ...

JACK (*seže v žep, izvleče nekaj drobiža ter ga našteje za dolar*): Pa še meni, Pavel, da bo videl ta Grabež garbičarski, da nismo vsi take šlape, kot ta dva (*pokaže Trsa in Ločnika*) revčka ...

PAVEL (*jima da zahtevano; proti Grabežu; zmagoslavno*): Haha, mr. Grabež, vidite, kako se prijema? ... (*Dene knjige pod pazduho ter se nameri proti vratom; posmehljivo*): Mnogo sreče, mr. Grabež, z vašimi pobiralci "garbiča!" (*Odhaja proti vratom*.)

GRABEŽ (*z nejevoljno, nestrpno kretnjo povabi k baru Tonyja, Jacka, Johna in Petra, ki si tudi že zapenjajo suknje ter se pripravljajo na odhod*): Come on, možaki, da ga zvrnemo nekaj kvortov na moj račun!

LOČNIK (*jih vabi*): Yessir, hk, hk, le sem, ga bomo cuk ... hk ...

TONY (*zaničljivo*): Sam ga žri, prekleta nesnaga garbičarska! ... (*Odhaja za Pavlom*.)

PETER (*zbadljivo*): Svoja "garbič-kolektorja" napoji, da te bosta imela za kaj hvaliti. (*Tudi odhaja*.)

JOHN (*mrko*): Ne maram pijače iz rok, ki smrde po "garbiču" vseh sort! (*Odhaja*.)

JACK (*brizgne pred Grabeža s tobakovim sokom izpremešano slino*): Petdeset let sem živel brez tvoje pijače in "garbiča", pa bom še odslaj! Ne boš me več vlekel, lump garbičarski! (*Odhaja*.)

PAVEL (*se zasmee porogljivo med vrati*):

Ne prime se jih, a, mr. Grabež? ... Namreč vaša garbičarska politika ... Pozdravljeni!

(Pavel in Tony z ostalo trojico glasno smejejo odidejo ven.)

LOČNIK (se z gornjim delom telesa nasloni na bar; javkajoče): Hk, taka nehvaležnost ... hk, hk ... ko bodo lačni ... hk ... da se jim bo videlo ... hk ... bo drugače ... hk ...

TRS (se bedasto smehlja Grabežu): Kampelji smo pa le, a mister Grabež?

GRABEŽ (jezno sopiha): Svinje pijane! (Proti bartenderju): Na, tu imaš desetak, pa naj se nažreeta, da bosta obležala! In onim tamle (pokaže z glavo igralce) tudi postavi pijačo na mizo! Naj pijejo!

Eden izmed igralcev (se obrne, prikima): Sure, saj tudi bomo! Ampak s politiko pa kar domov — mi imamo kvarte!

ZASTOR.

Janko Zega:

VSEPOVSOD -- KRSPANJE

*Postavljeni smo v take dni in čas,
ko smeh je jok, in glasen jok zastrt,
in ko spreminja zemlja svoj obraz.*

(Mile Klopčič.)

“**P**ODAJ mi beke!”

Zdramil sem se iz svojega premišljanja in hitro splezal po lestvi z bekami. Oče jih je vzel iz mojih rok in jih podal pokrivaču.

In zopet sem sedel na škupniku in čakal, da pride zopet klic za prekljice, škupnik ali beke. Pa sem premišljal nadalje. Ta bela hiša stoji tu na klancu tako osamljena in prazna. Lastnik je v Ameriki, nekje v Calumetu koplje bakreno rudo. Moj oče je oskrbnik. Burja vsakih par let razrije slamnato streho in potem treba pokrivati.

Ko sva z očetom po končanem delu korakala proti domu, sem mu zaupal odkritje, do katerega sem prišel tekom mojega premišljevanja. Bilo mi je kakih dvanajst ali trinajst let, pa seveda ni bilo pričakovati, da bi kaj posebnega odkril.

“Oče, ali ne bi bilo bolje in ceneje pokriti z opeko, kakor pa vsako drugo leto ta krparija s slamo? In če se Pečavar ne misli vrniti iz Amerike, zakaj ne bi pustil, da hiša razpade, kot je razpadla Majerletova in Gršičeva in vse polno drugih. Tega kamenja gotovo ne bo mogel prodati.”

Oče se je zasmeljal: “Težko, da bi se Pečavar kedaj vrnil. Toda misel, da ima vendar tu dom, mu je prijetna. Vrh tega ga to krpanje nič ne stane, kajti najemnina od njiv in vinograda prinese prilično dovolj za davke in popravila. Priporočal sem mu seveda, da bi dal pokriti z opeko, toda to bi stalo preveč denarja naenkrat. Tako daleč pa ne vidi, da je krparija vsaj enkrat dražja tekom let.”

“Mislim sem, da so v Ameriki bolj napredni,” sem nekoliko razočaran opomnil.

“Sinko moj, v tem se zelo motiš. Naši ljudje se naselejo v Calumetu ali Jolietu in tam živijo prav tako enostavno življenje, kot so ga bili navajeni tu. Baš tako hodijo v cerkev. Njih obzorje ni nič večje, kot je bilo tu v njih domači vasi. Bežali so odtod pred vojaščino in ker jih zemlja ni mogla vseh hraniti. Tam garajo v tovarnah in globoko pod zemljo. Grabijo dolarje, da bi se vrnili. Pa jih ni veliko, ki bi dosegli srečo.”

“Pa kaj je narobe na svetu, da ni moči najti sreče ne tu ne tam?” sem pomodroval.

“Ne vem, kaj je narobe. Vem pa, da bi bilo lahko popolnoma drugače, vsega dovolj za vse. Nekoč bo tako, do takrat pa bo pač krparija.”

Ko sem bil pred par leti tam, sem se začudil. Tista bela hiša še stoji; lastnik je še v Ameriki. In slamnata

streha je potrebovala krpanja, kakor ga je v tistih letih pred vojno, ko sem podajal skupno in beke in prekljice.

In v tem razdobju je svetovna vojna pokosila milijone in napravila milijonarje. Depresija je objela ves svet. Zgleda, kot da je tudi nad civilizacijo streha zelo razkopana. Pa jo na vseh koncih in krajih krparijo. O, je precej dalekovidnih ljudi, ki povdarjajo, da je edina rešitev v novi strehi: proč s sedanjim polomljenim sistemom — čas in potreba je novega socialnega reda.

Da je sedanji družabni red povsem trhel, nam pokaže, če se ozremo malo okoli sebe.

V Ameriki je nad dvajset milijonov ljudi na takozvanih ‘relief’ listah. In število se ne manjša. Pri upravljanju pomožne akcije se dogajajo sramotni škandali; recimo v državi Ohio. Male podgane pač posnemajo velike: Grabi, kadar ti je prilika! — Med onimi, ki prejemaajo javno podporo, je število rojstev znatno večje kot med drugimi. Tako je bogastvo siromakov ...

Kako se položaj ‘izboljšuje’, nam kaže zrcalo stanja industrije, to so delnice. Povprečne cene vseh važnejših delnic so bile koncem marca t. l. 23% nižje kot pred enim letom. Tovorni promet na železnicah je 10% nižji kot lani ob tem času. Jeklarne dremlejo. V tem pogledu lahko omenimo zelo čudno situacijo. Ko stric Sam rabi jeklo, ga ne more kupiti od najcenejšega ponudnika. Jeklarske družbe so namreč pod okriljem NRA zvišale cene izdelkom ter pri vsakem razpisu ponudijo povsem iste pogoje in cene. Prav neprijeten položaj za strica, ki na drugi strani skuša priti v okom trustom.

Tekstilna industrija je na slabšem kot pred letom. “New deal” je znižal produkcijo bombaža v namenu, da se zvišajo cene. Pa so številne druge države zvišale produkcijo, tako da je danes na svetu več bombaža — pa tudi več raztrganih ljudi.

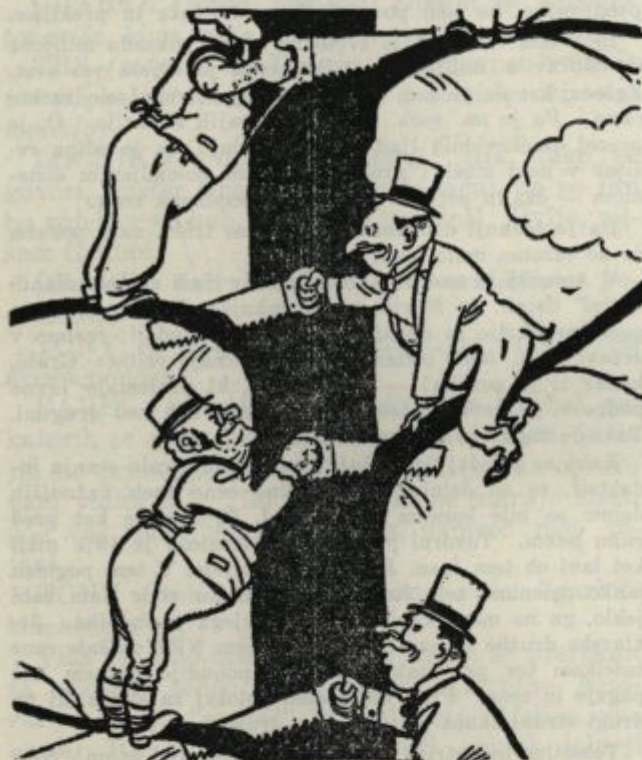
To so jako žalostna dejstva. Meščanski listi o teh ne razpravljajo dosti. Rajši opisujejo čine zločincev, afere ‘zvezd’ i. t. d. Svoje čitalce zabavajo z dolgimi poročili o komični debati treh klovnov. Saj veste, kdo so: general, katoliški župnik in pa zvezni senator. Vsi trije so si podobni v tem, da bi vsak na svoj način rad krpal razpadajoči profitorski sistem. V svojih radio debatah rabijo jako izvirne izraze. Škoda je le, da je v resnici zelo mnogo odraslih ljudi, ki vidijo v enem ali drugem od teh pajacov — odrešenika.

Žalostno ali resnično je tudi dejstvo, da je mnogo ljudi, ki se smatrajo za razsodne, pa mislijo, da bi se odpravila kriza z inflacijo. No, osebno prav nič ne dvomim, da bomo imeli inflacijo tudi v Ameriki. Toda pred seboj na mizi imam razglednico, ki mi jo je pred mnogimi leti poslala iz Nemčije moja najboljša prijateljica. Znamka je zanimiva — dvajset milijard nemških mark. Ali veste,

koliko je milijarda? Tisoč milijonov. V Ameriki, mimogrede omenjeno, zovejo tisoč milijonov—bilijon; v Evropi pomeni bilijon milijon milijonov. Pred vojno je bila nemška marka vredna približno 20 centov. Po tej vrednosti je bilo torej treba plačati za poštino ene same razglednice ogromno vsoto \$4,000,000,000.00! To vam je inflacija!

Še niso rane zadnje vojne zaceljene, pa je nova vojna takorekoč pred durmi. Vseposvobod se oborožujejo. Italija ima vse moške, od malih dečkov pa do upognjenih starcev, vojaško organizirane.

Naciji že dalj časa vcepljajo mladini vojaškega duha. V Berlinu, Unter den Linden, je vojaška razstava "Fronta". Kakor pri nas v Fieldov muzej, ali v Umetnostni zavod, tako privajajo v "Fronto" šolsko mladino. Najrazličnejši spominki velike vojne so tu; prvo ti pade v oči "velika Berta" — iz lesa seveda. Razni prizori iz bojov zgledajo skoro romantični. Nič ran, nič krvi, nič razmesarjenih prsnih košev, razvlečenih črev, mastnih možganov. Tableau se vrsti za tableauem: strelski jarki, kaverne. In vse tako udobno in skoro prikupno. Rdeče kri-

(Pravda, Moskva)

TAKO KAPITALISTIČNE DEŽELE UNIČUJEJO DRUGA DRUGO!

žarke polnih udov in rdečih lic in ustnic. Mladi nemški fantki strme v to navlak; ti pa, veteran, se boš z žalostnim nasmehom obrnil in odšel svojo pot.

6. aprila je proslavljala Amerika z velikimi paradami obletnico vstopa v zadnjo vojno. Takrat, pred dolgimi leti, je večina Amerikancev verjela, da gre v vojno za takozvano demokracijo. Danes je seveda vsakteremu pravi vzrok znan. In s svojo udeležbo je Amerika tudi so-kriva zloglasne versailleske mirovne pogodbe, ki je dejansko mirovna v tem pogledu, da je onemogočila mir. Prav nič nenaravnega ni, da je Nemčija dotično pogodbo kratkoma raztrgala na drobne kose. Nemčija se zopet oborožuje in ni veliko dvoma, da bo v kratkem imela zopet najboljšo armado. Toda Hitler bo toliko previden, da ne bo začel vojne s Francijo, ki najbolj kriči radi nemškega oboroževanja. — Nemčija je ekonomsko skrajno slaba, pa Hitler s svojim kričanjem odvrača ljudsko nevoljo.

Francozi so seveda pripravljeni za primer vojne. Zanimivo pa je, da skrbno tajijo svojo vojaško moč. Italija — to se pravi, Mussolini pa neprestano hvalisa svojo moč in ob vsaki priliki pošilja čete, enkrat na avstrijsko mejo, drugič v Afriko. "Il duce" se je najbrž odločil podjarmiti Abesinijo, dasi so pred skoro štiridesetimi leti dobili Italijani pri enakem poskusu po prstih.

Skrajno razborito so razpoloženi Japonci. Sanjarijo o mogočnem cesarstvu. V Aziji si polagoma širijo svoj delokrog. Mandžurija — uradno Mančukuo — je dejansko njih provinca. V tem letu so zasekali z zavzetjem Čahara važno zagazdo v Mongolijo, ki bo brez dvoma kmalu pod njihovim protektoratom. Koreja je že dolgo japonska. Od poražene carske Rusije so začetkom stoletja dobili polotok Darijen, del južne Mandžurije in južno polovico otoka Sahalina. Toda Japonci streme po kontroli Indije, Kitajske in Filipinskega otočja. Z drugimi besedami: Japonci hočejo celo Azijo, razen sovjetske Sibirije. In če to dosežejo, bodo največja sila na svetu — mogočnejši kot Angleži na svojem malem otoku, večji kot je bilo rimsko cesarstvo.

V Tokiju stoji spomenik, ki nam pojasni, odkod japonska hrabrost. Mislim namreč na spomenik "človeškim bombam". Mogoče se spomnite na boje okoli Šangaja. Trije japonski vojaki so nesli ogromno bombo tik pod kitajsko utrdbo, ki je Japonci niso mogli zavzeti. Bomba je kajpada raztrgala na male koščke vse tri, Japoncem pa omogočila zavzetje kitajske postojanke. Mogoče ste čuli o "živem torpedu"? Torpedu se lahko ladja dostikrat z naglim zasukanjem izogne. Če pa bi bil v torpedu človek, ki bi ga krmaril, bi kajpada vsak torpedo zadel svoj cilj. Krmar bi kajpada pri tem zgubil svoje življenje. Nobena druga sila ni torej sploh mislila na take vodljive torpede, razen Japoncev. Ko so delali tajne poskuse, je vprašala japonska mornariška oblast za štiristo prostovoljcev. Priglasilo se je pet tisoč mladih rezervnih častnikov — vsi pripravljeni žrtvovati svoje življenje. Mi se temu čudimo. Toda pomisliti moramo, da so Japonci fatalisti.

Vseposvobod vidimo torej oboroževanje in dalekopotezne načrte za ugrabljenje zemlje. Japonci tam v Aziji, Italijani v Afriki, Nemčija je že dobila Posaarje, sedaj ima oči na Memelu, potem se bo stezala po Avstriji in kasneje po raznih nekdanjih kolonijah! Toda brez klanja ne more iti. Kje se bo sprožilo, nihče ne ve.

30. marca je rekel ameriški senator Nye, ki je predsednik senatnega preiskovalnega odseka municijske industrije, da kaže sedanja oboroževalna tekma v Evropi nevarnejše vojne znake kot pa trideset dni pred svetovno vojno. In Lloyd George prorokuje, da bo sedanja tekma med evropskimi silami še pospešena, koncem koncev pa bo prišlo do eksplozije, ki bo opustošila Evropo. Po njegovem mnenju bo sedanja generacija doživela to katastrofo—doživela in občutila na svoji koži!

Mogoče porečete, da to pot bo Amerika držala svoje roke proč. No, general Butler je drugega mnenja. "Združene države plujejo v novo vojno," je rekel nedavno, "in kapitalisti krmarijo v korist Marsa." Po njegovem mnenju bo Amerika—kakor v začetku zadnje vojne, tako i v novi vojni—prodajala municijo in drugo vsem med sabo sprtim silam. Bojujoče države bodo seveda skušale potopiti one ameriške ladje, ki bodo namenjene v sovražne luke. Industrijalci kajpada ne bodo dobili ničesar za potopljeno blago, pa bodo hitro tekli v Washington pritoževati se, da barbari potapljajo ameriško zastavo (!) na visokem morju. Butler lepo karakterizira, kdo bodo v takem slučaju barbari: "Stranka, ki nam dolguje \$1,000,000,000, bodo barbari; oni pa, ki nam dolgujejo \$5,000,000,000, bodo patriotje."

Toda naj se vojna začne kjerkoli ali kadarkoli, eno je gotovo: Prihodnja vojna bo stokrat strašnejša kot je bila zadnja svetovna vojna, ki je bila dovolj krvava. Od zad-

nje vojne dalje so bili kemiki in inženirji stalno na delu v dobro zastraženih laboratorijih. Njih delo so novi morilni stroji, novi plini—nova sredstva za uničevanje. Ni prijetna ta zavest, toda resnica je: človek je krutejši kot katerakoli druga žival. Postavlja se s takozvano civilizacijo, pa si jo bo sam podrl.—Eksplodizija ne grozi le na vseh straneh zakrpani slamnati strehi, temveč vsej stavbi...

In medtem, ko se narodi s svojimi armadami pripravljajo na spreminjanje zemljevida, ga narava na svojo roko spreminja. Na starih zemljevidih Amerike je bila na oni strani reke Missouri "velika ameriška puščava". Par stoletij se je Amerika tepla, da je vzela to deželo Indijancem in živalim in pticem. Sedaj zgleda, da zgrablja to ugrabljeno zemljo.

V severnih centralnih državah sledi dolgim suhim dobam silno nalivje, ki odnaša zemljo. Približno eno kubično miljo dobre zemlje zgine vsako leto v Mehiškem zalivu! Ta erozija je v polnem zamahu že desetletja.

Sedaj pa na skrajno vznemirljiv način dela isto na planjavah zapadno od pasa, kjer odnaša voda zemljo, silni veter. Strahovit veter dviguje plasti zemlje in jo odnaša na stotine milj daleč. Prebivalci jugozapadnega dela Združenih držav obupujejo. Mogoče so te "prašne nevihte" le izreden pojav. Mogoče pa tudi nastajanje ogromne ameriške puščave. Kdo ve?

Toda ali ni človek tega sam zakrivil? Silovita moč vetrov je mogoče posledica brezobzirnega sekanja gozdov in preoravanja zemlje, ki bi morala ostati v svoji prvotni obliki: pašnik. Ljudje se sedaj umikajo iz najbolj prizadetih okrajev. Mogoče bo trava zarasla zapuščene farme in drevje ter grmičevje zopet zaraslo in bo tako odnašanje zemlje ustavljeno.

Čudno, kako skušnja človeka nič ne izuči. Naša muca se je prav rada igrala v kopalni banji. Nekoč je zopet skočila noter. V banji pa je bila voda. Od tedaj ni več bila v banji.—Človek je menda drugačen. Še je med nami polno pohablencev zadnje vojne, ko je vse že pripravljeno za novo klanje. Benečani so posekali mogočne hrastove gozdove na Krasu, da so postavili svoje stavbe, pa

je burja odnesla zemljo in tako je Kras pač Kras. Ljudem za svarilo!

Ali ko sem bil zadnjič v Beli Krajini, sem z žalostjo gledal vrhove gor, ki jo obkrožajo na treh straneh. Danes so ti vrhovi goli, mogočni gozdovi brezmiselno posekani. Pa se nisem čudil, ko so ljudje tožili, da jim toča vsako leto pobije vinograde in polja.

Krparija, krparija povsod. Zakaj in doklej?

Ivan Vuk:

IN ZGODILO SE JE TISTE DNI

ko je vladal šejk Nebesidor svojemu ljudstvu, ki je imelo pašnike v stepah Siliciris, ki leže tam ob Evfratu, da so se pastirji, ki so bili najeti, da pasejo črede šejkovih velikašev, uprli in rekli:

"Premalo je mleka, o šejk, ki ga prejemamo za svoje otroke. Mnogo pa ga leži v shrambah velikašev, tvojih čuvarjev, o šejk. Zato, o šejk, odredi, da nam mleka ne bo primanjkovalo. Zakaj mi hočemo, da naši otroci ne gladujejo mleka."

Prisluhnil je šejk Nebesidor. Ko so pa videli velikaši, da je prisluhnil, so rekli:

"Ni dobro, če šejk posluša. Zakaj lahko bi nam odtrgal iz našega obilja betvico in jo dal pastirjem. In zgodilo bi se, da bi zahtevali še več."

In ko so to rekli, so naročili svojim hlapcem in slugam:

"Idite in bodite kot voditelji pastirjem. V njih imenu zahtevajte in skrbite, da bo na videz velika zahteva. V resnici pa se naj nič ne izvrši. Zakaj potrebno je, da postanete pri pastirjih vi njih voditelji in svetovalci in ne tisti iz srede pastirjev izvoljeni. Tako se bo zgodilo, da bodo pastirji nezaupali samemu sebi in bo v njih nezaupanje v samega sebe. In ko se bo to zgodilo, bodo izrekli nezaupnico svojim izvoljenim zaupnikom in postavili vas za svoje zagovornike. In takrat bo njihov odpor zlomljen in očuvana naša lastnina. Zakaj resnične so besede velikega modrega na prestolu Sinčiksaja:

"Dokler tisti, ki vam služijo, ne bodo mislili s svojimi mislimi in ne bodo govorili s svojim jezikom in s svojimi usti, bo dobro na svetu. Gorje pa, če se zgodi, da se pojavi pri njih lastna misel in lastna govornica. Resnično, resnično vam povem, bilo bi bolje vam vsem, da bi se ne rodili."

(Zapisano na tablicah, izkopanih izpod razvalin sumerijskega mesta Ura, na mestu, kjer se je nekoč oče Abraham razgovarjal z Gospodom vojskineh trum in se je žena Lota izpremenila v solnati steber.)

Vse, kar služi delavcu, služi narodu; vse, kar škoduje delavcu, je izdajstvo. Črte med tem dvajm ni. Če vam kdo reče, da ljubi Ameriko, delavca se pa boji, je bedak. Amerike brez delavca ni! In če izkoriščaš delavca — izkoriščaš Ameriko! — Abraham Lincoln.

(Notkenkraker, Amsterdam)

DRUŽINSKI OLTAR V NEMČIJI

ŽIVEL PROLETARSKI PRVI MAJ!

Rabel Asia

Narisa D. Atkins

Louis Beniger:

SAMOTAR JOŽE^v

JOŽE se je pretegnil v postelji svoje borne koče, zagledal se v strop in premišljeval. — Zdanilo se je. Sprazil si je zajtrk, ga povžil in se odpravil na vsakdanjo pot.

Zunaj je pomlad in jutro tako, da vzradosti oko in srce. Vsa priroda je zapela v radostnem zboru, ki se je nastanil v brstečem zelenju, nad tratami in cvetjem, v stotero barvnih oblikah. Na nebu je zažarela zarja in pozdravila vstajenje prirode.

Iz dalje se slišijo fabriške sirene, pomešane z jutranjim zvonjenjem, šumom in truščem vele mesta, ki se je baš prebudilo z obnovo vsakdanjega ropota, skozi vzduh pa valovi nekaj nevidno osvežujočega.

Množice vro na jutranje delo, avti brzijo semintja, mladina hiti v šolo, veselo poskakuje in se peha: v sebi čuti pomlad. Med množico stopajo počasni, negotovi koraki ljudje, zaviti v razcapane suknje, njih čevlji so raztrgani, neenaki: slabe razmere, beda.

Počasi stopa Jože proti središču človeškega mravljišča Chicaga v Madisonovo ulico, in čeprav švigajo avtomobili mimo, drdrajo razbiti vozovi, ropotaje sika ulična, glušeče cvili nadulčna, vendar se mu zdi, da je sam — sam v labirintu pisanih množic natrpanih cest.

Jože ni nikdar ljubil tega mesta, docela se ni nikdar vživel v njegove kontraste, le privadil se jim je.

Mladi delavci, ki prihajajo iz prerijskih mest za delom v to milijonsko gnezdo, se navadno dolgo ne morejo vživeti v ta tuji kaos. Jože se živo spominja, kako ga je vsega prevzelo, zamamilo takrat, ko je prvič stopil na te mehkoopolzke asfaltne ceste, ki se razgrete prijemljejo stopal. Kakor bi stopal po razgreti mlakuži, ga je zanašalo valovanje teh prevar in zapeljivo življenje dihaajočih cest. Pa ga je vleklo nazaj na deželo, v prerijsko naselišče, kjer je vse tako nedolžno preprosto.

V poletnih mesecih je atmosfera velikih mest nasičena z neprijetno zvročično, omamno soparico. Tla so razžarjena, hiše temne, zadimljene, do stupidne neokusnosti preproste v vseh predelih delavskih slojev. In kričeči kontrasti prebivalstva: vidi se mešanica ljudi od raztrganih cap proletarcev do najelegantnejših krojev premožnih, od razkave kože in uvelih lic izžetega človeškega ogrodka bednih do belih napudranih tolstih vratov.

Mladenič, ki pride s prerije v vele mesto, je kot farmar, ki je prvič prišel v kino ali gledališče in se hoče stepsti z igralci na platnu ali odru, ki

predstavljajo svoje vloge preveč realistično. Veruje vsemu kar vidi, laži ne pozna ne prevar, ki silijo vanj pod raznimi krinkami. Njegovim prevaram pa sledi — spoznanje, ki se rado pojavi prepozno. Zaide v mlakuže sedanje družbe, iz katerih se le s težavo izvleče. V takih trpkih trenutkih si želi, da ne bi nikdar okusil mestnega življenja, polnega prevar; rajši bi za vselej ostal tam na prerijski oazi, kjer je pomlad tako čudovito lepa, poletje prijetno dišeče po svežem cvetju in dihaajoči pustinji, kjer je življenje tako preprosto prijetno. V takih momentih mu grenko spoznanje stiska srce in tare duha.

Lahek pomladni veter je zapihal v zrak. Izza plota je zazvenel vesel krik razigrane mladine, ki se je na prazni loti ob blatni s šaro natrpani aleji igrala žogo, klicala zmagalca pohvale, ga vzpodbujala in pretila nasprotni skupini igralcev.

Po dolgi in hudi zimi je Jože čutil v svojih žilah nekako prerojenje. Njegove stare kosti je prešinil krepak sunek. V teh težkih časih, ko mu je glava polna šumečih predstav iz daljne preteklosti, ko se v njem pode misli o izgubljeni mladosti, ko so njegova čuvstva razpaljena od bežnih vtisov, se je Jože zatekel k svojim mislim v tišino. Ves utrujen se je zaprl v svojo tesno iz zabojev zbito kočo, sedel na postelj in premišljeval.

“Nikogar nimam. Ostal sem čisto sam na svetu med množicami ljudi; nekateri so izgarani kakor jaz, betežni in samotarski. Nimam žene ne otrok, ne očeta ne matere. Drugi imajo svoje — jaz sem sam. Hm, saj pravijo, da tak človek, kakor sem jaz, ki tako samotari, prav lahko umrje. Tak človek je kakor samotni popotnik sredi prerije v zimski noči. Zdaj pa zdaj se prikaže na nebu izpod podečih oblakov jasni mesec. Za trenotek obsije čudno postavo na samotni poti, zavito v preperelo suknjo, na sneženo pustinjo, ki se trese v ledenem vetru. Spreleti ga po vsem telesu, ne ledeni veter, temveč grenka zavest samote; saj nima nikogar, ki bi mu voščil prijazno besedo; ne hčere, ki bi mu z nežno roko pogladila sive lase; ne svoje hiše, v kateri se bi med svojci odpočil in z njimi pogovoril. Ostala mu je le nepregledna, mrka pot čez snežno prerijo in na nebu brzeči oblaki, ki se pode kdovekam. Ostal je sam.” —

Daljni spomini stiskajo Jožetu bolno srce. Pogreša ljubezni svojcev, one ljubezni, ki človeku postane tovariš, kateri vošči samotnemu prijazno besedo, da ga ogreje in vzpodbudi; one ljubezni, ki ga kot nevidna roka pogladi po razmršenih laseh; one ljubezni, ki je kot prijazna doma-

ča hiša, ki ga sprejme pod svojo streho, da se odpočije v krogu svoje družine.

Jožetu se zdi, da je zanj vse to umrlo. Vidi pa malo prerijsko hišo in v nji malega poredneža, ki skače in se igra. V kotu sedi njegova mati in šiva, njene oči pa ljubeče gledajo otroka, ki se brezbrizno prekucuje. In koliko ljubezni vidi Jože v teh materinih očeh, koliko radosti poleg skrbi je v njih za njenega razposajenčka, ki mu je dala življenje. Njene ljubeče oči toplo govorijo: Vzgajala in čuvala te bom, skrbela in vodila po pravi poti, da ne zaideš, da mi boš v ponos in veselje tudi ko dorasteš. Zate se bom žrtvovala, ker mi je to v radost . . .

Mali porednež je zrastel v mladeniča, ki je odšel v tujino, materina ljubezen pa ga je spremljala v tujem mestu, ga bodrila in krepila. Ta ljubezen ni umrla; bila je z njim in v njem.

Ne, ni umrla materina ljubezen, umrlo pa je v njem upanje in pustilo za seboj trpke spomine. Nikdar več ni videl svoje matere; njen obisk pri njem je bil poslednji, ko mu je prinesla v daljno mesto domačega kruha. Ko je umrla, je njega zadržala tujina. Prepozno se je vrnil k njej, ona pa je do zadnjega diha mislila nanj.

Pred seboj vidi Jože malo sobo in v njej mladega vajenca. Vrata se natiho odpro in k njemu stopi kmečka žena z ovojem pod pazduho. Vajenec veselo vstane.

"Mati! Ali ste vi?"

Obraz kmečke žene, ves uvel in izgaran, se radostno pomladi, brazde na njem se razvedrijo. Okrog njenih ust en zaigra smehljaj neizmerne sreče.

"Moj sinko! Kako je?"

Mati postavi sveženj na mizo in ga skrbno s tresočo roko razvija. Iz njega izvleče poseben omot, ga odvijte previdno, da se ne raztrese po tleh.

"Maslenega kruha sem ti prinesla in potice."

Sramežljivo se je okrenila, hoteč zakriti solzo veselja. Vajenec je poljubil mater, pa ni vedel, da se skriva v njenem daru njena velika ljubezen do njega, ni vedel, kako je hranila, da je skupaj spravila dovolj drobiža za dar in za dolgo pot — k njemu. Videl je le navadno darilo; ljubezni ni videl, je ni razumel. V svojem veselem presenečenju ni zapazil njene zadrege, ko je odvijala omot in nežno dejala: "Maslenega kruha sem ti prinesla in potice." On ni vedel, da je zakrila solzo velikega veselja ob svidenju — z njim. Mladenič ni tega razumel; premlad je bil in nezkušen.

V Jožetovih prsih je umrla tudi ta ljubezen, ljubezen njegove matere, za seboj pa je pustila le veliki spomin in trpke občutke.

Še naprej so stopali predenj daljni spomini, ki so se vrstili kot živa dejanja.

Pred seboj vidi tiho kmečko sobo, v njej bolniško posteljo in na nji slabotno telo žene, ki jo je strla bolezen, delo in tuga. Sedaj se bori s smrtjo. Postaven mladenič stoji ob njeni postelji in strmi v blede ženo.

"Ali vam je odleglo, mati?"

Skušala je odgovoriti, pa je le prikimala z glavo v znamenje, da ji je odleglo. Na njenem obrazu pa so se vklesali znaki trpljenja, ki ga ni hotela razodeti njemu. Zatisnila je trudne oči, na obraz ji je legel blagodejni mir in je zaspala. Mladeniču je zdrknila debela solza in polzela po njegovem rosnem licu.

Jožeta je zaskalelo, spreletelo po vsem telesu. Preživo so stopali predenj daljni spomini. Niso mu bili v nadlego, rad se je pomudil pri njih, z njimi se je rad pogovarjal. Bili so mu edina uteha v njegovi veliki praznoti.

Zakril si je obraz z rokami in se od velike tuge bridko razjokal.

Spomini se ponavljajo, nadaljujejo. Na sofi sedi postaven mladenič in poleg njega mlado dekle. On ji boža belo roko in šepetaje o ljubezni. Ona gleda v daljo, se zgane in privije k njemu, ki jo sprejme z vročim poljubom. Prizor traja le trenutek. Vstopi mati in v sobo se naseli prezir. Mladenič se poslovi, mati pa ji zapreti, naj se odloči za onega, ki ima denar. Mladenka se uda materini želji, mladenič pa odide v svet . . .

V prirodo se je naselila pomlad. Na nebu gori zarja in iz dalje se slišijo fabriške sirene. Ljudje vro na delo, avtomobili švigajo po bulvardih, ulične sikajo po cestah, nadulčne cvileče vlečejo vozove, skozi vzduh pa valovi nekaj čudovito osvetočnega. Mladina hiti v šolo, poskakuje in se veseli pomladi. Med množicami stopajo počasnih korakov ljudje, zaviti v preperele plašče, njih čevlji so raztrgani, brade poraščene.

Jože počasi zavije v Madisonovo ulico, vstopi v svojo kočjo, sede na postelj in premišljuje . . .

Urednikove pripombe

Uredniku sta pomagala v slovenskem delu Majskega Glasa Katka Zupančič in Ivan Molek, v angleškem pa Mary Jugg, D. J. Lotrich in John Rak. Angela Zaitz je pomagala pri korekturah in opravila za urednika razna pota.

Upravniško delo Majskega Glasa je bilo v področju John Raka. Pri urejevanju oglasov sta pomagala Anton Garden in Peter Bernik.

Luka Groser je pomagal pri zbiranju podatkov o pokojnih agitatorjih Proletarca in JSZ. — Vsi ti so pomagali brezplačno, enako tudi sotrudniki.

Amerika z vsemi svojimi ustanovami spada ljudstvu, ki tu živi. Kadarkoli ljudstvu ne ugaja obstoječa vlada ima ustavno pravico, da jo popravi ali izboljša in revolucionarno pravico, da jo strmoglati. — Abraham Lincoln.

R. Garčia Sanžer:

ŠPANSKI RDEČI TEDEN

5. oktobra 1934 je vstal španski proletariat, da si pri-
bori svobodo. Sedem dni je hodila po deželi krvava
smrt. Tragedija se je odigrala, oziroma se odigrava nje
zadnje dejanje. V treh poglavjih je napisana ta trage-
dija revolucije španskega proletariata: I. poglavje: sto-
letna eksploatacija; II. poglavje: triletni zapljetljaji in
III. poglavje: krvavi dramski konec. Da bi pisal o tem
zadnjem poglavju, o tem najbolj razburljivem dejanju,
da bi kronološko razlagal in slikal tiste sedmere rdeče
dneve, njegove ure, minute, ko se je izprehajala krvava
smrt po deželi, ni sedaj časa za to. —

Opolnoči 5. novembra 1934 so visele z oken bogatih
hiš dragocene in lepe preproge. Madrid se je praznično
oblekel, zakaj praznoval je enomesečnino rdečega tedna.
12. oktobra 1934. je že proslavil "dan iberške rase". 1492.
leta namreč, na prav isti dan, so odplule španske ladje
pod vodstvom Genovčana Kolumba proti Ameriki. To je
najsrečnejši španski dan, ker je bila odkrita pot v zlata
ležišča v novem svetu. Tistega leta se je tudi končala
vojna z Mavri, ki so osem stoletij vladali nad iberškim
polotokom. Zmagala je rekonkvista, krščanstvo je vrnilo
deželo svoji lastnini.

S tem se začenja prvo poglavje, prvo dejanje. —

*

Mavri so se na Gibraltaru izkrcali 711. leta. Z dnevom,
ko so bili izgnani iz dežele, se štejejo leta krščanstva v
Španiji. Ta križarska vojna se je začela na severu. Ta
vojna je oblikovala gospodarski in političen obraz današ-
nje Španije. Mržnja krščanskih kraljev do sovražnikov,
pohlep po bogatem plenu je plamtel razbrzdano v vseh
dejanjih. Kmetom je bila obljubljena pravičnejša razde-
litev zemlje. Zemlje lačnih pa je bilo neskončno veliko.
Njihovo število je daleč presegalo množino osvobojenega
ozemlja. Radi tega se je morala zemlja razdeliti na pri-
tlikave koščke. Zato so Mavre vedno vztrajnejše izti-
skovali. In ker je to iztiskavanje šlo vedno lažje z vedno
manjšim odporom, je dobivalo drugačen značaj. Iz vse-
splošnega podviga nasilne osvojevalne borbe se je izcimil
roparski nalet fevdalnih gospodarjev. Iz narodne vojske,
za borbo rodnih krajev, so se izcimili plačanci-soldneri —
ki so za svoje gospodarje osvajali velike latifundije. In
takšna "razdelitev" zemlje je ostala vse do dandanes. Na
severu revni kmetje z betvico zemlje, na jugu veleposest-
niki, latifundisti.

To je živa posledica toliko slavljene Rekonkviste.

*

Moč katoliške cerkve je bila drugačna. Rabila je eti-
čno orožje. Tistim, katerim so bile vzete zemeljske dobi-
rje, je naknadno dajala uteho blagoslova — večno življe-
nje v nebesih. Državi pa je za to prezentirala odgovar-
jajoče račune — vzdrževanje duhovščine, neomejen
vpliv na šole, etc.

Neproduktivna parcelacija na severu, površna obdela-
va latifundij na jugu, od močne agrarne potencije odriva-
na industrija — to je ena stran slike, katere barve so se
mešale še v dobi Rekonkviste. Kmečki proletariat, potis-
njen v najtemnejše gospodarske in politične odvisnosti,
živeč primitivno, beraško življenje, obsojen industrijski
proletariat — to je pa druga stran slike. Trikratni pro-
fit se je stekal v cerkvi iz teh razmer: kot lastniki lati-
fundij — kot najmočnejši kapitalistični skupini — in kot
tolažniki osiromašenih. Trikrat je udarila po socialni re-
voluciji, na katero je proletariat sama prisilila.

Takoj leta 1931., ko je vrgla s prestola Burbone, je
cerkev ustvarila s fevdalno in kapitalistično gospodo
enotno fronto proti skromnim reformam republike. Pri-
pravili so razpust konstituante. Prehodna vlada je vodi-
la volitve. In od španske agrarne reforme je ostalo samo
to, kar je nekoč bilo. S tega dne je na podlagi juristič-
nih kodeksov ustavila razlastitev jezuitskih bogastev. Od
takrat je postala cerkev mogočnejša kakor kdaj poprej.
Padle so vse omejitve pred oblastjo kapitala. Z vseh
strani so naskakovali politične pozicije delavstva in rev-
nih kmetov. Leta 1931., ko je v Španiji prevzela oblast
nova vlada, je bilo odstranjenih 249 županov, samih so-
cialistov in list "El Socialista" je bil 104 krat zaplenjen.
Ta španska situacija je bila vse bolj in bolj podobna
avstrijski situaciji.

"Odrekanje se vseh obvez napram republiki in se zave-
zujemo, da bomo dvignili revolucijo," je pisal Pietre.
"Španija ni Avstrija in v Španiji se ne more zgoditi to,
kar se je zgodilo v Avstriji," smo čitali v zadnji številki
"El Socialista" 4. oktobra 1934, dan pred generalno
stavko.

Milijoni so v to verovali.

Sila cerkve v Španiji bo še tlačila ljudstvo.—Na tej sliki
je katedrala v Sevilli.

Milijoni so bili prepričani v zmago socialistov.

"Situacija je ista kakor v aprilu 1931, samo da bo sedaj delavski razred vzel oblast v svoje roke," je bilo pisano.

Komunistična stranka je javno izjavljala:

"Prepričali smo se, da je socialistična stranka sposobna za borbo, za diktaturo proletariata. Ona ni več nekdanja socialistična stranka."

Tako je komunistična stranka naredila sklep, da stopi v delavske aliance, osnovane od socialistične stranke. Alijance so imele postati bodoči španski sovjeti, ki bi se črpali iz strokovnih organizacij, socialistične in komunistične stranke in raznih manjših skupin kot na pr. trockisti in delavsko-kmečki sovjet. Na več krajih so se pridružili tudi anarho-sindikalisti, mnogi navzlic prepovedi svojega vodstva.

Tako se je proti meščanskemu bloku izkristalizirala enotna fronta in enotna volja po borbi.

"Enotna fronta ima pripraviti oboroženo vstajo. — Samo edina pot je še, pot sile. — Siti smo vseh drugih eksperimentov. — Mi hočemo vso oblast!" —

Med tem pa so klerikalci stopali k oblasti korak za korakom. V septembru je njihov vodja potegnil bilanco iz vsega, kar so osvojili in rekel:

"Dovolj je. Vzemimo oblast!"

Vlada, ki so ji pomagali radikali, je dobro pripravila teren. Vlado morajo prevzeti močne roke. Z Aleksandrom Lerujem, šefom radikalov, je bil dogovorjen sporazum. Tako njemu kakor njegovim zaveznikom je bilo jasno, da se po demokratski poti ne more nič več ukreniti. Parlamentarno misleče "močne roke" so bile slabejše od svojih nasprotnikov. Od 470 parlamentarnih sedežev so jih parlamentarno misleči imeli samo 220. Izvenparlamentarno gledajočih pa je bilo še manj. "Smrtno omražen marksizem je močnejši kakor še nikoli." In obe avtonomni pokrajini, Katalonija in Baska, sta bili enodušno

nasprotni desničarskemu kurzu Madrida. Istočasno je tlela vstaja na treh krajih v Španiji.

Tako zaostreni odnosi so omajali konjunkturo. Gospodarstvo je naglo padalo. Milijardarski deficit državnega gospodarstva je povečalo drago oboroževanje policije. Pomanjkanje denarja je sililo na borbo. Izvajanje reform je bilo ustavljeno. Baska in Katalonija in del španskega agrarnega problema sta bili silno prizadeti. Svetost privatne lastnine je bila postavljena na kocko. Baska se je upirala plačevati davke centralni oblasti. Obe pokrajini sta industrijsko najbolj razviti pokrajini. Delavstvo je najbolj napredni del prebivalstva. Fevdalci in kler so oslonci režima.

Taki sta bili ti dve fronti. In morali sta, hočeš — nočeš, udariti se v oktobru, v dnevih žetve.

Španija, po volji desnice, mora biti to kar je Avstrija, Italija, Nemčija, Portugalska.

"Nikdo ne zna, kaj lahko prinese oktober," je pisal "El Socialista". — "Lahko bo to naš oktober!"

Prvo poglavje: Propadanje Španije na vseh področjih je bilo za kratko dobro zadržano vsled priliva zlata iz Amerike. Ali pod bronastimi zastori so deželo glodali knezi, bojarji, kler.

Drugo poglavje: Tri leta republike. Ideologi prevrata od 1931., so se nadejali, da "stopi Španija v najprednejši svet". Z ničemur pa niso k temu pripomogli. Samo fevdalno-ekonomsko strukturo Španije so okrasili z republikanskim imenom. V borbi okrog tega imena je moralo gospodarstvo premagati politiko, a cerkev je premagala republiko. Mesto vhoda v naprednejši svet so stopili nazaj. Nastala je nova katoliška Rekonkvista Španije.

Tretje poglavje: O prvi Rekonkvisti je pisal Kolumb, češ, da njegova pot ni šla samo preko strahot na morju, temveč tudi skozi pragozdove strašnih ovir, "skozi špranje neumnosti, neznanja, nestrpnosti, skozi prepade ponižanja in preko morja krvi."

Demonstracije v Madridu po strmoglavljenju monarhije. Množica navalila na jezuitsko cerkev in jo zapalila.

O drugi Rekonkvisti obstoja pa dovolj uradnih spisov in uradnega materijala, ki še preveč govori.

O tretji? 1. oktobra se je sestal kortez. Desničarski blok je zrušil vlado Sampora. Leru, vodja radikalov, je dobil od predsednika republike mandat, da sestavi novo vlado. Vlado večine: iz radikalov in iz Akcije popular. 4. oktobra je bila kriza vlade rešena. Ob 6. uri zvečer se je nova vlada konstituirala. Ob 2. uri zjutraj 5. oktobra je bila seja ministrskega sveta radi "enotne in z enega mesta vodene revolucionarne vstaje." Istega dne je odstopil predsednik upravnega odbora, glavnega tribunala republike. Zapustil je svoje mesto, ker ni mogel soglašati, "da bi postali člani vlade ljudje, ki republike ne priznajo in ki niso izvoljeni kot republikanci." Pri stavljanju pogojev je težko staviti vprašanje krivde. Desničari so zahtevali revolucijo, da iz krvavega razračunavanja izidejo kot zmagovalci. Z vsemi močmi so iskali najugodnejše pogoje, da začnejo bitko. Načrti državnega udara so viseli v zraku. Vsakdo jih je čutil. Poskrbeli so tudi za "požar parlamenta". — "Z zaplenbo brezštevne orožja, katerega poreklo in cilj še ni znan, niti utrjen, je konstruiran subverzivni komplot, ki objema Španijo in Portugalsko, po katerem bi imele pasti glave vseh dostojanstvenikov in po katerem bi se naj vsa ministrstva pognala v zrak. "Bazo je dal Trockij, podrobnosti pa ameriški gangsterji."

V svoji poslednji številki od 4. oktobra 1934 je pisal "El Socialista":

"Zdaj je čas!"

Na pomoč je izbruhnila generalna stavka po vsej državi: v Asturiji, v španskem Ruru je vzplamtela prava krvava borba . . .

In . . . ali je bil v resnici čas? —

1917. leta, malo pred oktobersko revolucijo v Rusiji, je izbruhnila revolucija v Španiji. Zadušila jo je vojska. Vojska je čuvala monarhijo. S tem se takrat ni računalo. Po 14 letih šele so bile čete tako razkrojene, da je uspel prevrat. Ramo ob rami so korakali delavci s civilno gardo in redno vojsko. Izgledalo je, da so se zvezali za daljšo dobo.

L. 1934 so revolucionarji računali z vojsko. Ali njihov račun je bil enostranski. Niso se ozirali na druge vesti, ki so bile vse važnejše od onih, ki so pripovedovale, da je socialističen in komunističen tisk zelo razširjen po vojašnicah in med vojaki. Dan na dan, kakor je desni kurz dobival na premoči, so izključevali in odstranjevali iz armade nezanesljive častnike in podčastnike. Polki so bili premeščeni, tehnična oprema izpopolnjena. —

Špansko gibanje 1917 ni udarilo samo na odpor v vojski, temveč je propadlo tudi radi sabotaže celih delavskih skupin. Železnica je tedaj vozila brez prenehanja in tudi druge gospodarske panoge se niso zganile. Ta pasivnost proletariata je naredila največji utis na Largo Kabalero, ki je vodil tedanjo vstajo. Neumorno se je trudil, da bi prišlo do enotne fronte in da bi se izgradilo učinkovitejšo orožje: generalna stavka. Kabalero je v resnici ustvarjal popolno, brez najmanjših razpok.

Tretji adut v rokah socialistov so bile avtonomne pokrajine: Katalonija in Baska. Ni bilo dvoma, na kateri strani bodo v slučaju revolucije.

Na to špekulacijo je Leru vrgel trdo besedo:

"Samo uniforma je garancija zakonitosti."

Uniforma je vozila podzemne železnice, gibala tramvaje, tovorila in iztovarjala vagoni. Uniforma si je pokorila Madrid, upala v Asturijo, zrušila katalonsko avtonomijo. Uniforma je, z eno besedo rečeno, potrdila staro resnico, da brez uniforme propadejo revolucije.

S potoki dragocene krvi je zapečatil španski proletariat to resnico. — Prevod Iv. Vuka.

Hujskanje proti tujerodcem

To ni slika iz kakega radikalnega lista, ampak iz "patriotičnega". Predstavlja na eni strani Američana, in na drugi "foreignerja", s katerim je Američan v boju, kajti "foreignerji" so prevratneži, sovražniki ustave in vsega, kar je lepega na svetu, če hočemo verjeti hujškačem, ki šču-

Narisai Grant E. Hamilton

jejo neuko ameriško ljudstvo proti tujerodcem in zavednemu delavstvu vobče. V korist tujerodnega in domačega prebivalstva te dežele je, da se organizira v stranki, ki ga bo v stanju ščititi pred napadi in varovati njegove koristi. Rojaki in drugi delavci vseh narodnosti, socialistična stranka vas vabi v svoj krog!

REZULTAT SODELOVANJA

V jubilejno revijo, ki jo imate pred seboj, je vložilo uredništvo in upravništvo izredno veliko truda. Urednik in upravnik sta delala skozi več tednov od jutra pozno v večer vsak dan, poleg pa so pomagali sodelavci in sodelavnice, agitatorji in zastopniki pri nabiranju naročil in oglasov, in prijatelji Proletarca v splošnem.

Vse delo sodelavcev, urednika in upravnika Majskega Glasa je izvršeno brez odškodnine. Mnogi izmed teh, kakor tudi drugi prijatelji lista, so poleg svojega dela prispevali tudi v sklad za pokritje stroškov Majskega Glasa, ki znašajo za tisk, klišeje, papir, oglašanje in poštnino okrog 1,700 dolarjev.

Brez sodelovanja in požrtvovalnosti vseh teh in brez podpore oglaševalcev Proletarec ne bi mogel izdati tako razkošne revije. Vsestransko vzajemno sodelovanje premore vse.

Anton Slabe:

DOBIL JE DELO

MRZLA in deževna je bila tista pomlad. Sive megle so se plazile po tleh in oblizovale kupe umazanega snega, ki ni hotel skopneti. Oni, ki so nameravali iz mesta na počitnice, so godrnjali. Rekli so, da to sploh ni nikaka pomlad, temveč pusta jesen. Oni pa, ki so vedeli, da bodo morali ostati v mestu, sploh niso dožili, dasi so imeli slabo obutev in raztrgane obleke; privadili so se že vsemu. Stiskali so se po posredovalnicah za delo, ker tu je bilo vedno dovolj ljudi in vsled tega tudi vedno prijetno toplo. Ko so opoldne zaprli te urade, so se razkropili na vse vetrove; vse ulice so jih bile polne. Brez zanimanja so taval po razkošnih ulicah in stranskih potih. Marsikateremu je ušel tožen pogled v nebo, ki pa je bilo presivo in premračno, da bi lahko od tam pričakoval toplo zaželenega daru — uposlitve.

Med njimi je bil tudi šestintridesetletni brezposelnež, Martin Podlesnik, brez stalnega bivališča. Roke je tiščal v žepe suknjiča in brodil s prsti po žepovih luknjah, ker rok ni vedel drugače zaposliti. Pot mu je zastavila grupa delavcev, ki so prišli z dolgimi in težkimi lestvami z neke stranske ulice. Obstal je in jih radovedno ogledoval. Kaj bi hitel dalje, saj ni imel ničesar zamuditi; časa je imel na pretege. Pa si je nekdo izmislil neumen pregovor: "Čas je zlato." Eden izmed najneumestnejših pregovorov, kar jih je izmislila človeška glava.

— Hej, vi tam! Hočete delo?

Martin se je odpuščajoče nasmehnil. Nekdo si je privoščil neroden dovtip, a za njega je bila zbadljivka. Prav je imel, da se je pošalil z njim. Kaj pa postopa tod okoli, ko nima ničesar opraviti. Krenil je dalje.

— Ali ste gluhi? Hej! Če hočete delo, vas vprašam.

Sedaj je Martin obstal in jezno pogledal vsiljivega nagajivca.

— Resno mislim, hočete delo ali ne?

Ah, res? Delo? Pravo delo, pri katerem se lahko vzame roke iz žepov in poprime kaj težkega — železo ali les; tudi opeka je dobra. Glej, glej, ali je to mogoče, — v današnjih časih? Ali je mogoče — priziblješ se po cesti v raztrganih čevljih, v katerih žvklja voda — pa te ustavijo sredi ceste in ti ponujajo delo? Ali je mogoče?

— Če hočem? Seveda hočem, še lepo vas prosim, vzemite me na delo, je dejal Martin, ko je pred seboj spoznal delovodjo. Kdo bi se branil dela, če mu po želodcu zavija lakota.

— Torej dobro. Pojdite z menoj na dvorišče. Vidite to leseno ogrodje. To mora sedaj zopet proč, ker smo fasade že popravili. Z večino delavcev imam drugje opravka. Dva ostaneta tu, potrebujem pa tri. Hočete priskočiti? Pol dolarja na uro.

— Dobro! je veselo vzkliknil Martin. Zadovoljen sem.

— Saj ste že menda delali na zgradbah? mu je delovodja zastavil zadnje vprašanje.

Martin Podlesnik se je nerodno nasmejal. On seveda ni nikdar delal na stavbah, a to nič ne de, samo da je prišel do zaslužka. Bo že pokazal, da je mož na mestu. Potrudil se bo. Izgubiti tako službo za brezposelnega ni malenkost, zato se je hitro zlagal.

— Seveda! Od mladih let sem pri tem delu!

— No, no. Potem je že dobro, se je zadovoljno smehljal delovodja. Ako dobro opravite svoje delo, je pripomnil, lahko drugič delate še na kakih drugi stavbi, je še pristavil in odhitel za delavci.

Martin Podlesnik se je čudil veliki sreči, ki ga je doletela tako nenadoma, a dovolj časa ni imel, ker ga je že z vrha ogrodja klical delavec, da takoj nastopi svoje novo mesto. In že je plezal po strmi lestvi navzgor in se smeje spomnil svojih otroških let, ko so ga še kot dečka vodili v cerkveni zvonik. Krčevito se je držal ograje in je jokal, ker se ga je lotevala omotica, ko je zrl v globočino. Odraslemu človeku se to ne sme več pripetiti, posebno ne tedaj, ko ga radi strahopetnosti še lahko odpuste. Z napornim plezanjem se je oglasila lakota, a je preslepil samega sebe z mislijo na dobro večerjo, ki si jo bo lahko po dolgih mesecih privoščil s prvim prisluženim denarjem.

Dvigoval se je vedno višje; iz vsakega nadstropja bližnjih stanovanj mu je iz odprtih kuhinj vel prijetnejši vonj, ki ga je z užitkom vdihaval. V petem nadstropju je skozi okno opazil črno laso kuharico, ji prijazno pokimal in odhitel dalje. Nad šestim nadstropjem je opazil strmo strešno ploskev, nad njo pa se je razprostiralo sivo in neprijazno nebo. Tam sta ga sprejela dva delavca in mu takoj odkazala delo, ki ni bilo težavno. Na vrv je moral privezovati bruna in deske ter jih s škripcom spuščati na ozko dvorišče. Njegovo opravilo se mu je dozdevalo tako lahkotno, da ni niti več mislil nanj. Opazoval je novo izdelano fasado, vonjal duh smolnatih brun in desk. Slikal si je bodočnost tako lepo, saj je

sedaj preskrbljen z najnujnejšim — službe ne namerava opustiti zlepa. S svojim delom hoče dokazati tudi svojo sposobnost, s čimer si bo obdržal zaslužek.

S kako lahkoto se nosi taka sreča! Bruna so bila na vrvi lahka kakor peresa, se zibala in izginjala v globočino — ista bruna, ki tako trdo ležejo na ramena. Iz kuhinj so se dvigali prijetni duhovi. Vdihaval jih je z užitkom, akoprav mu je v želodcu zevala praznosta. Vonj mesa mu je bil nadvse prijeten, v zavesti, da si ga bo po končanem delu tudi sam privoščil. Kaka muka pa so mu bili slični duhovi še pred dobro uro.

Čudovito, kako se človek spremeni v tako kratkem času. Še jezen ni mogel biti na ljudi, ki so stanovali v bližini. Videl je njih razkošna stanovanja, polna dragocenega pohištva, videl je lično kuhinjsko posodje, polno raznih dobrot, videl je elegantne dame, pripravljene za poljubovanja. — Kako dobrodušen je človek v svojem jedru, posebno še v zavesti, da ni odveč na svetu...

Zgornja platforma je že odstranjena. Treba je iti nekoliko nižje. Ni gledal v globino, ko je šel po položeni deski, ki je nadomestovala stopnišče, do naslednje platforme. Z zanimanjem je opazoval novo izgotovljeno fasado, ki je bila že res potrebna popravila, kakor se je pokazalo po zakrpanih mestih. Med stenami v globini je bilo videti malo dvorišče, iz katerega je molelo leseno ogrodje. In ko bo to odstranjeno, bo zadobila vsa stavba popolnoma novo lice.

Prav prijetno je biti zaposlen na sličnih zgradbah. Sigurno se bo še nadalje poprijel sličnega posla. Saj pa tudi ni neroden kljub svojim šestintrideset letom. Kako prijetno je delo, ve samo tisti, ki že štiri leta ni mogel dobiti nikake primerne zaposlitve. Seveda, saj drugi tudi delajo, ne samo on. A ljudje, katerim se grade hiše, da v njih stanujejo, da so v njih srečni — ti tega ne razumejo in ne bodo nikdar razumeli. Bi se li radi tega jezil na nje?

Deklici, ki ga je gledala skozi okno, je zaklical par prijaznih besed in ona mu je prijazno odkimala. No torej! Saj se ljudje lahko sporazumejo, če jih je volja. Spomnil se je, da ga je pred kratkim zaneslo v neko čudno družbo, kjer so govorili o babilonskem stolpu. Ves svet je baje babilonski stolp, so pripovedovali, in nihče ne more razumeti govorice sosedov. Takrat se je smejal govornikom, a sedaj to stvar bolje razume, ko pomaga sam graditi. Vsak mora imeti svoje opravilo in vedeti mora, zakaj dela; potem že gre delo izpod rok.

— Hej, hej! ga je poklical tovariš z one strani dvorišča in ga predramil iz njegovega premišljevanja. Pridi nekoliko tu sem! Sama ne moreva vsega opraviti.

No, pa dobro. Bom pa pomagal, če ne zmore-

ta sama, si je dejal na tihem. Tu je sicer samo ozka deska, a menda že pojde. Moral bom pa še večkrat tekati po tako ozkih deskah in zato je bolje, da se tega čimprej privadim. Ne samo razdirati, tudi graditi bom pomagal, kar je še težje kakor moje današnje delo.

Popustil je škripec in nenadoma občutil neprijetno lakoto, katero pa je premagal z mislijo, da si bo za večerjo lahko privoščil kaj dobrega. Kmalu, prav kmalu se bo nasitil, samo malo je še treba potrpeti... Vrtoglavica se ga je lotevala. Delo na visoki zgradbi, ki ga prej ni nikdar opravljal. Ampak zaslužek je, skromen sicer, a treba ga je obdržati, zato le pogum. Še dobro je, da je prej nalagal delovodjo, sicer ga ne bi sprejel. Sedaj bo lahko delal na drugih zgradbah, ki bodo segale do neba...

Čudovit je pogled navzgor. Videti je le malo krpo modrega neba, ki se stalno izpreminja, ker ga zakrivajo oblaki, kar napravi občutek, kakor da bi se vsa stavba počasi premikala dalje. To premikanje povzroča prijetno vrtoglavico. In kako je spodaj? Pod seboj je opazil strme stene, ki so se proti tlom vedno bolj zoževale. Trd cementni tlak, ki je bil videti zidan za večnost, je ležal daleč spodaj, kakor v nekaki štirioglati cevi.

Le kaj kriči delavec na oni strani? Pozor, pozor, človek! — Neumnost. Samo malo naj še potrpi, saj že gre. Preizkusi še malo svoje živce. Malo naj še obstoji na deski, da vidi in se privadi občutka: viseti med nebom in zemljo. Potem pa teh par korakov na ono stran; saj počakata še ta trenutek.

A kje je sedaj deska, ona ozka deska, ki vodi na drugo stran? In zakaj se pločnik tako naglo približuje... z bliskovito naglico se bliža... grozno... Klici na pomoč, človek božji, kriči...!

Pri njem so našli listine, glaseče se na ime: Martin Podlesnik. Naslova ni bilo. Človek brez stalnega bivališča.

*

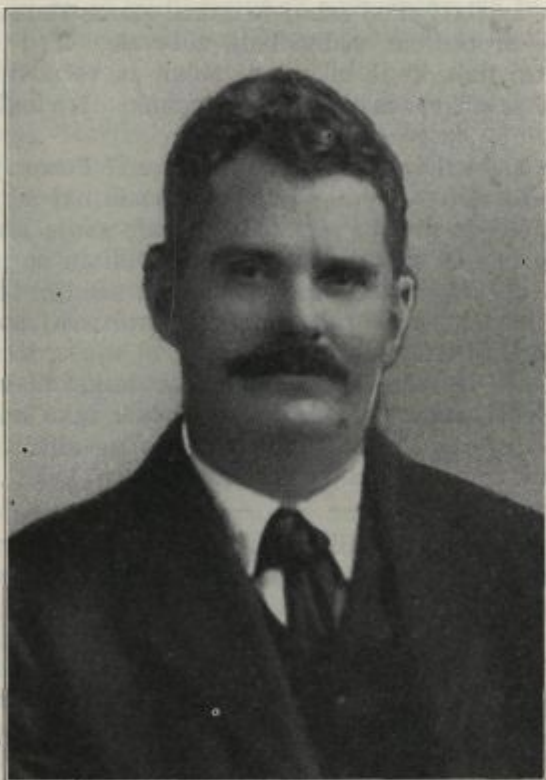
Morda se povrnejo tisti časi, ko so živeli ljudje, ki so imeli navado, da so pred vsakim kosilom molče izpili kozarec vina v počastitev vseh onih, ki so omagali, predno so dosegli svoj cilj. Spominjali so se vseh onih, ki so pomagali graditi, a jim ni bilo usojeno videti lastnega dela. Morda se tisti časi povrnejo, morda...

PODATKI IZ ZGODOVINE PROLETARCA

Zbral Frank Zaitz

POSVETOVANJA za ustanovitev slovenskega socialističnega glasila so se pričela v slovenskem socialističnem klubu in na ožjih sestankih v jeseni l. 1905 po popolnem prelomu z Glasom Svobode, katerega lastnik je bil Martin Konda. Odločitev je vsled razlik med njimi morala priti. Pospešil jo je posebno Simon Kavčič v Virdnu, Ill., kateremu Konda ni hotel priobčiti kritičnih dopisov proti polovičarjem v SNPJ in agitacijo za socialiste ter socializem; oziroma teh dopisov ni izročil uredniku Zavertniku, vsled česar je Simon Kavčič smatral, da mu jih Zavertnik zadržuje. Ko je bilo dognano, kdo je krivec, je Jože Zavertnik v znak protesta pustil službo urednika pri Kondi.

JOŽE ZAVERTNIK,
prvi urednik Proletarca.

Nato so socialisti izdali poseben letak, v katerem so pojasnili spor s Kondo in njegovo strujo ter vzroke, čemu slovensko delavstvo potrebuje svoj časopis.

Sklenili so ga izdati že v decembru, toda vsled težkoč in pomanjkanja financ je prva številka izšla šele januarja 1906.

Ime "Proletarec"

Ime "Proletarec" je predlagal Anton Prešeren. Utemeljeval ga je, da bo že samo na sebi pričalo, da je to res pravi delavski list. Predlog je bil soglasno sprejet. Pred

par leti je pričel Anton Zornik v Prosveti agitirati za spremenitev imena, češ, da je sedanje nepopularno.

Tudi med vojno so nekateri menili, da bi drugačno ime ne bodlo cenzorjev toliko v nos, tako pa jih je že naziv "Proletarec" sam silil v mnenje, da je to skrajno preukisjski list. Vendar pa ni bila upravnemu odboru sprememba imena nikoli predlagana in vsled tega tudi razpravljali ni o tem.

Prvi upravni odbor

Decembra 1905 so v klubu št. 1 (zvali so ga tedaj slovenski socialistični klub) sklenili, da je novoustanovljenemu listu potreben poseben gospodarski odbor, ki bo odgovoren samo za delovanje pri listu in njegovo gospodarstvo.

Nekateri so sugestirali, da bi lahko vodil tudi to brigo klubov odbor, a so jih drugi kmalu prepričali, da bi to ne bilo praktično.

V prvi številki "Proletarca" januarja 1906 je bila o tem sledeča notica:

"V gospodarski odbor Proletarca, katerega izdaja slovenska socialistična zveza v Ameriki, so bili izvoljeni naslednji sodrugi: Andrej Poravne, predsednik; Anton Prešeren, tajnik-blagajnik; Ivan Bartol, zapisnikar.—Uredniški odbor: Jože Zavertnik, Frank Petrich in Viljem Brunschmidt-Kratohvil. Ekspeditorja, Ferdinand Peče in Dominik Petrič. Nabiralec oglasov, Jože Zenko. Nadzornika, Ivan Petrič in Ivan Bartol."

Trije izmed teh so umrli, namreč Andrej Poravne, Jože Zavertnik in Josip Zenko. Izmed drugih so trije še člani JSZ, toda ne več med aktivnimi agitatorji Proletarca. Ti trije so John Petrich, John Bartol in Tom (Dominik) Petrich.

Anton Prešeren je bil deloven v pokretu le par let. Živi v Ciceru, Ill. Wm. Brunschmidt se je sprl z drugimi pri Proletarcu, posebno z Jožetom Zavertnikom, že prvo leto. Brunschmidt živi na farmi v naselbini Jump River, Wis. Ivan Bartol (Cicero), Tom Petrič (Detroit) in Ivan Petrich (Youngstown, O.), so še naročniki in prijatelji Proletarca.

Klub št. 1 in Proletarec

Glavno brigo za postanek in obstoj Proletarca je imel socialistični klub št. 1. V njegov odbor so bili v letu ustanovitve Proletarca izvoljeni sledeči: Anton Lončar, predsednik; Jože Ječmenjak, podpredsednik; Ivan Bartol, 1. tajnik; Frank Podlipec, 2. tajnik; John Petrich, zapisnikar; Frank Bostič, namestnik zapisnikarja. V nadzorni odbor kluba za l. 1906 so bili izvoljeni Jože Zenko, Martin Hans in Jože More.

Prva veselica v korist Proletarca se je vršila 17. februarja 1906 v Jos. Polačkovi dvorani. V februarjski številki je bila sledeče naznanjena:

"Pozor

Pozor!

Dne 17. februarja t. l. priredi Slovenska socialistična zveza ob 8. uri zvečer v dvorani s. Josipa Polačka, 683 Loomis St., Chicago, Ill., veselico v prid Proletarcu, edinemu slov. delavskemu listu v Ameriki.

Dnevni red: Govori, petje in ples. Vstopnina 15c za osebo. Dame v spremstvu vstopnine proste.—Odbor."

Od postanka do danes je klub št. 1 prispeval za vzdrževanje Proletarca več tisoč dolarjev, in prav tako tudi člani in članice ter somišljeniki v Chicagu. Klub je v ta namen prirejal veselice v dvorinah in izlete (piknike).

Prispevki Proletarcu v podporo

Socialistični klub št. 1 v Chicagu je začel v jeseni l. 1905 zbirati prispevke v tiskovni fond, iz katerega so pokrili stroške za tisk letaka, preostalo pa je šlo v sklad za Proletarca. Med prvimi nabiralci in prispevatelji, ki so dali ali pa nabrali v tiskovni fond po \$2.50, so bili navedeni v letaku (izdan oktobra 1905) Math Kirar, Jože Zenko, Anton Prešeren, Jože Matko, John Zobec, Ignac Žlemberger, Nick Panjanin, Frank Levec, Frank Budna, Andrej Poravne in Jože More. Simon Kavčič je poslal \$1, John Zobec je nabral v Roslynu, Wash., \$1.25, manjše zneske pa so prispevali Frank Zupati, Anton Zupati, Anton Janacek, N. Kauzlovič, John Zobec in Fred Peče, skupaj \$29.50. To je bila prva vsota, nabrana med slovenskimi delavci v Ameriki za svoj socialistični tisk. Prej so zbirali prispevke za Glas Svobode.

V prvi številki Proletarca januarja 1906 so bili navedeni sledeči, ki so prispevali v tiskovni fond Proletarca: Ferdinand Petsche \$25; Jacob Anžiček \$5; J. Bizjak \$5; John Bartol \$5; Andrej Poravne \$5; Anton Prešeren \$10; Dominik Petrič \$2; Joe More \$2; J. Zavertnik \$2; J. Zenko \$10.—V Minneapolis, Minn., sta prispevala sodruga V. Brunschmidt-Kratohvil \$1 in Frank Petrich \$1.50. Iz Virdna, Ill., je prispeval S. Simon Kavčič \$5. S. Kirar iz Cumberlanda, Wyo., je poslal \$5.

Izkaz prispevkov v tiskovni fond, objavljen v februarjski številki l. 1906:

Podarjena ura, izžrebana na 100 tiketih po 5c, \$5.

M. Keber \$2; Frank Bostič \$1; Joseph Ječmenjak \$5; veselo omizje pri M. Potokarju \$1.30; Martin Stichauner, Waukegan, Ill., 80c; Glencoe, O., M. N. S. klub \$3; Ignac Žlemberger \$1; Jno Kravanja 50c; skupaj \$19.60.

Oglasi v prvi številki

V prvi številki Proletarca januarja 1906 so imeli oglase sledeči: Ferdinand Petsche, javni notar in zastopnik zavarovalnic; Jože Sabath, odvetnik; Hrvatski tamburaški zbor "Zrinski", vabilo na koncert v Narodni dvorani 14. januarja 1906. Vabilo slovenskim delavcem na demonstrativni shod 7. januarja 1906 na 400 W. 18th St. Oglas pojasnjuje, da se bo shod vršil "proti avstrijskim biričem, ki po ruskem načinu preganjajo naše brate na Češkem, ker zahtevajo splošno, enako in tajno volilno pravico. Dobri govorniki v raznih jezikih"; Slovencem in Hrvatom priporoča svojo gostilno Jože Polaček, 683 Loomis St., Chicago; Slovencem priporoča svoj salun in kegljišče Martin Potokar, 564 Center (Racine) Ave.; Ženske obleke, trgovina Ohnstein, 609 W. 20th St.; Tobej, unijski krojač, 683 Loomis St.; Brata Košiček priporočata svojo gostilno, 590 Center (Racine) Ave., Chicago.

John Košiček je v Chicagu danes edini slovenski saluner iz onih dni, ki še izvršuje gostilniško obrt.

Velikosti Proletarca

Od ustanovitve do konca novembra 1907 je izhajal Proletarec mesečno v obliki, ki je obsegala toliko prostora, kakor štiri strani sedanjega Proletarca. V osmih številkah sedanje velikosti Proletarca dobe čitatelji več gradiva, kakor pa so ga l. 1906 in 1907 v celem letniku. Dokler je Proletarec izhajal na 8 straneh po 7 kolon, je bilo v šestih številkah toliko gradiva, kakor prvi dve leti v celem letniku.

Od decembra 1907 do jeseni 1912 je izhajal največ na 4 straneh po 6 kolon tedensko. Nekaj števil je bilo izdanih v 7 kolonah velikosti. V poletju 1912 je bilo čitateljem in članstvu predloženo vprašanje, ali hočejo Prole-

tarca na 4 straneh dvakrat v tednu, ali na 8 straneh tedensko. Glasovanje je bilo končano avgusta. Večina se je izrekla za tednik na 8 straneh. Prva redna številka na 8 straneh je izšla 1. oktobra 1912. Bila je 6 kolon večja kakor pa sedanja oblika lista na 6 straneh. Ker pa izide Proletarec zdaj od časa do časa na 8 straneh, pri naša povprečno toliko gradiva kakor takrat.

Decembra 1918 je vsled silne podražitve tiska začel izhajati v manjšem obsegu in spremenil obliko iz časopisa v revijo, ki je izhajala redno na 16 straneh tedensko, po enkrat ali večkrat tudi večkrat na mesec je pa bila povečana za 8 in nekajkrat po 16 strani. L. 1919 so se reviji dodale še platnice, da je imela vsak teden redno najmanj 20 strani. Ko je bil izdan v nji zapisnik zbora JSZ, je imela 52 strani.

Z dne 4. aprila 1929 je prišel Proletarec na željo večine naročnikov spet izhajati v obliki časopisa na 8 straneh po 7 kolon. V tem obsegu je bil največji v svoji zgodovini.

Vsled sedanje krize je bil Proletarec zmanjšan meseca novembra 1932 z 8 na 4 strani. Dne 25. oktobra 1933 je bil povečan na 6 strani in od časa do časa je kaka številka izšla na 8 straneh.

Število naročnikov

Koliko je imel Proletarec naročnikov v prvem letu, ni mogoče ugotoviti. V drugem letu jih je imel po podatkih v mali poslovni knjigi 240 in v tretjem, ko je izhajal že tedensko 523 plačanih naročnikov. V kampanji 1912 je število naročnikov naraslo z 989 na 1778. Leta 1913 jih je imel 2033 in l. 1914, v prvem letu svetovne vojne, 2235. Njegova cirkulacija je bila seveda precej večja, ker so tu vključeni le celoletno plačani naročniki in ne tisti, katerim je naročnina potekla, katerih je pa bilo vedno par sto. L. 1915 je začelo število naročnikov padati, še bolj pa l. 1916 deloma vsled ustanovitve dnevnika Prosvete, kateremu so mnogi Proletarčevi zastopniki posvetili svoje agitacijske zmožnosti, še več pa je bilo vzrok nazadovanja vojna in pa JRZ, ki je bila druga ustanova, v katero so agitatorji in člani vložili svoje aktivnosti.

ANDREJ PORAVNE
predsednik prvega upravnega odbora.

število naročnikov spet padlo, začelo pa se je dvigati ponovno v tem letu.

Vsota naročnine

Naročnina na Proletarca je bila: prvi dve leti 50c na leto; naslednjih pet let \$1.50 na leto; od leta 1913 do vključenega leta 1918 \$2.00 na leto; od l. 1919 do vključenega leta 1922 \$2.50 na leto in potem po \$3 na leto z izjemo kampanjskih mesecev, v katerih je bila naročnina začasno znžana na \$2.50.

Majske številke

Do l. 1917 je Proletarec izšel vsako leto pred Prvim majem v povečani obliki. L. 1917 pa je Proletarčeva uprava izdala poseben majski list v obliki revije, toda brez

platnic na 32 straneh. L. 1918 je spet bila izdana v obliki revije na 52 straneh nekoliko večjega obsega kot so v Amer. druž. koledarju. Ko je postal Proletarec revija, je bila prvomajska izdaja obenem tudi regularna izdaja Proletarca, istotako v letih 1929-30-31-32, v obliki 7 kolonskega časopisa.

Februarja 1933 je upravni odbor na urgiranje upravnika Chas. Pogorelca in na priporočilo nekaterih drugih sodrugov sklenil izdati k Prvemu maju posebno revijo, kateri je bilo na predlog Fr. Zaitza dano ime "Majski Glas". Vsega skupaj je izšlo k Prvemu maju v obliki revij petnajst zvezkov.

Največja številka Proletarca v obliki časopisnega formata je izšla dne 1. maja 1930. Imela je 32 strani po 7 kolon, skupaj 224 kolon. To je bila prvomajska in obenem jubilejna izdaja k Proletarčevi 25 letnici.

Jubilejna revija, izdana 30. aprila 1925, je imela 76 strani. Največje dosedanje so imele po 84 strani.

Uredniki in upravniki

Pri Proletarcu je delalo od početka do zdaj osem urednikov in trinajst upravnikov. Prvi urednik, ki je delal pri Proletarcu dlje časa—blizu pet let vsega skupaj, je bil Etbin Kristan. Prejšnji pred njim so delali le po nekaj mesecev z izjemo J. Zavertnika, ki je urejeval list blizu dve leti. Proletarec je bil tedaj mesečnik v mali obliki, največkrat le na 8 straneh, in ker so pisali vanj tudi večji sotrudniki, nekaj pa so si pomagali iz starokrajških listov, uredniku to delo ni vzelo več kot od dva do štiri dni časa na mesec. Njegovo delo pa je bilo naporno kljub temu zaradi tega, ker je bilo z delavskim listom treba šele "prebijati led". Nemalokrat sta urejevala Proletarca sotrudnika Ivan Molek in Jože Zavertnik, Fr. Petrich pa je izvrševal razna tehnična dela in imel v področju dopise.

Vzrok, da Proletarec ni mogel dobiti stalnega urednika, ki bi tudi bil stalen, so bile gmotne razmere. Vsi, ki so prišli v prvih letih v poštev, so bili oženjeni in imeli so družine. To, kar jim je nudil plače Proletarec, ne bi zadostovalo za preživljanje družine, zato so si morali iskati takih del, ki so jim to omogočila, pri Proletarcu pa so pomagali kadar in kolikor so mogli.

Upravnikov je bilo trinajst, ako pa se upošteva, da so bili Jože Zavertnik st., Frank Petrich in Jože Zavertnik ml. nadomestujoči upravniki po večkrat, tedaj je list menjal upravnika nad dvajsetkrat. Frank Šavs je bil prvi, ki je bil upravitelj več ko dve leti, vsega skupaj okrog štiri leta. Za Šavsom je bil upravitelj par mesecev spet Fr. Petrich, nato je bil ta urad poverjen Franku Zaitzu, ko pa je prevzel uredništvo, so ga v upravitelstvu nasledili trije upravniki zaporedoma do l. 1927, in odslej je stalen upravitelj Chas. Pogorelec.

Menjanje urednikov in posebno še upravnikov tako pogosto ni moglo koristiti Proletarcu, toda v danih okoliščinah ni bilo mogoče drugače.

Sotrudniki

Med zaslužnimi sotrudniki Proletarca in drugih njegovih publikacij, ki niso omenjeni v tem Majskem Glasu drugje, ali zastopani v njemu s svojimi spisi, je Frank Kerže, ki je pomagal polniti nekaj časa Proletarca v prvih letih, ker ni bilo denarja, da bi najeli stalnega urednika. Albin H. Skubic in Fred Zalaznik sta Proletarcu pomagala z raznimi deli v njegovi krizi l. 1919-21. Wm. Brunschmid je pomagal nekaj časa v početku listovega razvoja. Anna P. Krasna je prispevala precej člankov o ženstvu. Frank Petrich je vanj mnogo prispeval.

V poznejših letih sta uredniku naših publikacij veliko pomagale Katka Zupančič in Angela Zaitz, prva pri uredniških poslih, druga s čitanjem korektur, z iskanjem slik v arhivih, muzejskih knjižnicah in drugje ter z oprav-

ljanjem mnogih drugih potov, ki so v zvezi z zbiranjem podatkov, gradiva itd.

V angleškem delu Proletarca pomaga vseskozi Donald J. Lotrich in skozi zadnje leto Mary Jugg poleg Johna Raka, ki je pomožni upravitelj Proletarca.

Izmed starokrajških sotrudnikov so bili za Proletarca in njegove druge publikacije najagilnejši Tone Kristan, Angelo Cerkvenik, Ivan Vuk, Mile Klopčič, Tone Seliškar, v precejšnji meri tudi Cvetko Kristan in manj ali več tudi nekaj drugih.

Potovalni agitatorji za Proletarca

Prvi, ki je bil poslan za Proletarca na daljšo agitacijsko turo, je bil Ivan Molek. Obiskal je severne kraje Michigana. Joseph Bratkovich je za Proletarca obiskal naselbine na osrednjem zapadu, v Ohio in druge v vzhodnih krajih, nato pa se naselil v Kansasu, kjer je nadaljeval s svojim delom. Frank Podboy je agitiral za Proletarca in JSZ v raznih krajih in bil je tudi spremljevalec Etbina Kristana na njegovi prvi govorniški turi l. 1912. Frank Šavs je prepotoval na agitaciji mnogo držav in prirejal shode. Bil je vsled svojega humorja popularen govornik. Frank Petrich je pred ustanovitvijo Proletarca potoval za Glas Svobode. L. 1921 je Petrich agitiral za Proletarca v južnem Illinoisu. Joško Oven je bil na agitaciji za Proletarca in JSZ l. 1920 v Ohio in Penni in pozneje spet v teh in več drugih državah. Frances A. Tauchar je pred leti agitirala v naselbinah v Penni in na zapadu. Anton Žagar je bil na potovanju za Proletarca na vzhodu in po zapadu. Chas. Pogorelec je bil dostikrat na agitacijskem potovanju. Letos je prepotoval v korist Proletarca in JSZ zapadne države. Louis Kveder je agitiral v Pennsylvaniji. Anton Jankovich v Clevelandu in drugod v Ohio. Joseph Snoy je pričel pred več leti agitirati za Proletarca in Zvezo v vzhodnem Ohio, v Penni in parkrat je bil tudi v par vzhodnih državah. Nace Žemberger je potoval za Proletarca po Ohio in deloma v Penni. Henrik Pečarič je obiskal naselbine na antracitu v Pennsylvaniji, deloma tudi v centralni Pennsylvaniji in v New Yorku. Anton Zornik je v agitaciji za list že večkrat prepotoval pennsylvanske naselbine. John Rak je bil na agitaciji v Michiganu, Ohio, južnem Illinoisu, največ pa deluje v Chicagu. John Terčelj je za Proletarca že veliko deloval v Penni, bil v ta namen v Detroitu in tudi v drugih krajih. Bartol Yerant obiskuje na agitaciji naselbine v Penni. Precej krajev po vzhodu in srednjem zapadu je prepotoval za list tudi Tone Vičič.

JOSIP ZENKO

član prvega upravnega odbora in nabiralec oglasov.

Poleg teh je imel in še ima Proletarec danes veliko lokalnih zastopnikov, ki enako energično skrbijo, ali so skrbeli, da so svoje glasilo ohranili na višku. Vsi ti imajo velik del zasluge, da Proletarec lahko obhaja svojo 30 letnico in da zre z največjimi nadami v bodočnost.

Ameriški družinski koledar

Upravni odbor Jugoslovanske delavske tiskovne družbe je sklenil izdati Ameriški družinski koledar na svoji seji 12. februarja 1914. Prej (leta 1913) so izdali koledar skupno s starokrajško Vzajemnostjo. Tiskan in urejen je bil v starem kraju s sodelovanjem dveh ameriških sotrudnikov (I. Molka in Fr. Petriča).

Prvi letnik Ameriš. druž. koledarja v založbi Proletarca je izšel za leto 1915. Uredil ga je Ivan Molek, upravnik Koledarja pa je bil Jože Zavertnik ml. Tudi II. letnik Koledarja je uredil Ivan Molek, v nadaljnjih pa je so-trudnik. Uredništvo III. letnika je sprejel Etbin Kristan, upravništvo pa Frank Alesh. Kristan je nato uredil še tri letnike. Upravnik dveh je bil Frank Šavs.

Od l. 1920 naprej je urednik Ameriš. druž. koledarja Frank Zaitz. Dveh letnikov je bil tudi upravnik. Amer. druž. koledar je postal najpopularnejša publikacija te vrste med ameriški Slovenci.

Knjigarna

Knjigarno si je Proletarec ustanovil po svetovni vojni z nabavljanjem knjig iz starega kraja in angleških iz založbe Chas H. Kerr & Co. Polagoma si je nabavil tudi knjige Upton Sinclairja in mnogo drugih. Danes ima veliko zalogo slovenskih in angleških knjig, toda s svojim trgom se ne more pohvaliti, ker je odjemalcev za knjige med našim ljudstvom le majhen odstotek.

Tiskarne, v katerih je bil tiskan Proletarec

Od postanka Proletarca do marca 1908 ga je tiskala tiskarna čeških socialistov Spravedlnost na So. Loomis St. blizu 18. ceste in Blue Island Ave.

Dne 10. marca 1908 ga je dobila v tisk Narodna tiskarna na Blue Island Ave. blizu Ashland Ave. Zadnja številka Proletarca, tiskana v nji, je bila 1124, izdana 28. marca 1929.

Proletarec je bil prvi jugoslovanski list, ki ga je dobila v tisk Narodna tiskarna. V teku let se je razvila v največjo tiskarno na zapadni strani, ki je tiskala poleg čeških in angleških tiskovin ter Proletarca tudi Radničko Stražo, Glasilo SNPJ, revijo Čas, pozneje Glasilo KSKJ in več drugih slovenskih in hrvatskih listov.

Z dnem 4. aprila 1929 je pričela Proletarca tiskati Atlantic Printing and Publishing Co. na So. Crawford in 27. cesti, v bivši Kondovi tiskarni. V nji je bil Proletarec tiskan do 5. sept. 1929. Ker je imela neprilike z unijo in je izgubila unijski znak, se je uprava Proletarca pogodila za tiskanje lista spet s tiskarno Spravedlnost, ki je zdaj na S. Kedzie Ave. blizu 26. ceste. Po 9. jan. 1930 ga je dobila v tisk vsled ugodnejših cen spet tiskarna Atlantic, ki je nesoglasje z unijo med tem izravnala. V nji je bil tiskan do 19. oktobra 1933, odslej pa ga tiska tiskarna Adria.

Nekaj prvomajskih revij, vključivši to, je tiskala tiskarna SNPJ.

Uradi Proletarca

Več let Proletarec ni imel svojega posebnega urada. Urednik in sodružniki so izvrševali svoje delo doma ob večerih, oziroma kadar so utegnili. Naslov Proletarca prvi dve leti je bil na 683 S. Loomis St., v poslopju tiskarne Spravedlnost.

Ko je postal decembra 1907 tednik, je dobil tudi urad, kateri se je nahajal na 587 Centre (sedaj Racine) Ave. v poslopju Narodne dvorane, katero je imel tedaj v upravi Frank Mladič. Ko ni bilo več stalnega urednika in upravnika, je pošta še prihajala na ta naslov, ker so se tedaj pri Fr. Mladiču zbirali mnogi sodruzi. Tudi je bila Narodna dvorana nekaj centrum društvenih aktivnosti. Tu so se vršile seje društev in slovenske priredbe.

Oktobra 1909 je bil naslov premeščen na 2146 Blue Island Ave., v Narodno tiskarno, kjer je bil tiskan.

Januarja 1914 je bil urad Proletarca preseljen na 4008 W. 31st Street v hišo Ivana Moleka. Proletarec je imel eno sobo spredaj, ostale so vzeli podnajemniki za stanovanje.

Decembra 1918 je Proletarec najel za svoj urad eno sobo na 3639 W. 26th St. Pozneje, ko je JRZ prenehalo

z delovanjem, je najel v istem poslopju še njegove sobe, vseh skupaj štiri; v eni je urad JSZ in Prosvetne matice, druge tri so porabljene za upravništvo, arhive, knjigarno in za uredništvo.

Plače pri Proletarcu

Proletarec je imel vedno težave, dobiti urednike in upravnike. Prišli so in odhajali, nato so bili nadomeščeni z začasnimi, dokler niso spet dobili koga, ki je poskusil svojo srečo. To pogosto menjavanje je prestalo, ko je prevzel službo Frank Zaitz.

V početku so sodruzi pri Proletarcu sodružnikovali brezplačno. List je bil majhen, izhajal je enkrat na mesec, pa ni bilo treba zamujati toliko časa, da jim bi to delo bilo v oviro pri drugih poslih. Ali od decembra 1907 naprej, ko so list spremenili v tednik, pa stvar ni bila več enostavna.

Anton Prešeren, ki je bil tajnik-blagajnik upravnega odbora prvi dve leti, potem pa nekaj časa direktorija novoustanovljene JDTD, pravi, da so nekateri v tistih letih res delali požrtvovalno, toda ker so bili večinoma v gmotnih stiskah, so si tudi želeli, da jim bi bilo delo plačano. Tako so prejeli nekateri pozneje vsaj nekaj honorarja. Kadar ni bilo stalnega urednika, so plačevali po par dolarjev na teden tistim, ki so ga urejevali. Ako je bila finančna tiska pri listu posebno huda, niso prejeli za storjeno delo nikake odškodnine.

Tedenske plače so bile pri Proletarcu do l. 1922 od \$10 do \$20 na teden. Moleku so določili za uredniško delo decembra 1907 po \$12 na teden in začasnemu upravniku Jožetu Zavertniku \$10 na teden. Na seji upravnega odbora februarja 1908 je Jože Zavertnik izjavil, da odstopi od upravnštva, in njegovo mesto je dobil I. Meden, toda z nižjo plačo. Na seji koncem februarja se je upravnemu odboru pritožil, da je premajhna in izjavil, da bi mu morali dati vsaj \$10 na teden. Ker ni bilo sredstev, je bila njegova prošnja odklonjena. Določili pa so, da ima upravnik poleg plače 5 odstotkov provizije od vseh oglasov, ki jih iztirja, in 10% od novih, od naročnine, ki jo nakolekta sam, pa 30 odstotkov.

JOHN BARTOL

zapisnikar v prvem upravnem odboru in nadzornik.

Namen je bil, da se upravnik osredotoči v delu, kakršno prinaša dohodke. Na seji septembra 1908 je bilo sklenjeno, da Molek prevzame tudi upravniške posle, plača pa mu ostane ista (\$12 na teden). Stalne službe so vsled bankrotnega stanja lista odpravili novembra 1908.

Odslej je bilo uredniško delo razdeljeno, a glavni del je polagoma prešel na Fr. Petriča, ki je dobival nekaj plače in provizije.

Leo Zakrajšek je pričel pri Proletarcu s plačo \$12 na teden. Maja 1912 mu je bila zvišana na \$16, ker je upravnemu odboru izjavil, da mu z \$12 na teden ni mogoče preživljati žene in sebe.

Franku Podboyu so l. 1912 določili za upravniška dela \$15 na teden.

Etbinu Kristanu so ob nastopu uredniške službe l. 1914 določili \$18 tedenske plače. Januarja 1915 so mu jo nekaj znižali in potem spet zvišali. Iz njegove plače je uprava pridržavala v odplačevanje za vozno karto iz starega kraja po \$3 na teden.

Franku Šavsu so določili \$15 tedenske plače, potem so

mu jo med vojno znižali na \$12. Bil je deležen nekaj malega provizije od oglasov, katero je uporabljal za nakup knjig.

Fr. Škofu so določili prvi teden \$4, drugi teden \$8, in nato po \$10 na teden toliko časa, da se vrne Fr. Šavs z agitacije.

Frank Petriču so plačevali za upravniško delo v jeseni 1913 po \$15 na teden.

Plače direktorjev so bile v nekaterih terminih po \$5 na leto, tajnik je imel \$8 in blagajnik \$25 na leto. Nadzorniki so bili plačani po nekaj dolarjev za vsako revizijo. Te plače so bile po vojni ukinjene, deloma, ker sta upravnik in urednik prevzela večino poslov, s kakršnimi so se morali prej baviti direktorji, posebno še blagajnik in tajnik; glavni vzrok pa je bil pomanjkanje sredstev, kajti tudi če so bile plače določene, jim jih iz omenjenega vzroka ni bilo mogoče izplačati.

Dokler je imel Ameriški družinski koledar separatnega upravnika, je bil deležen provizije od oglasov. Zaradi provizij so v upravnem odboru nastala večkrat nesoglasja. L. 1918 so bile za stalne nameščenice odpravljene.

Februarja 1919 je prevzel upravništvo Frank Zaitz s plačo \$20 na teden. Vzlic veliki draginji je bilo to vse, kar so mogli določiti. Poleg upravniškega je moral vršiti znaten del uredniškega dela in pomagati pri urejevanju koledarja. Urednik Kristan je vsled tega prejemal samo \$10 na teden, ker je bil pretežno zaposlen v JRZ.

Par let pozneje je bila plača uredniku in upravniku zvišana na \$25 na teden in dve leti v času prosperitete \$35 na teden. Upravnik Chas. Pogorelec prejema plačo kot tajnik JSZ, upravniške posle pa vrši brez odškodnine. Kadar je Proletarčeva blagajna dopuščala, je prejemal od vsake ustanove polovico.

Pri Proletarcu ni bil še nikdar nihče preplačan. Pri delu za Koledar, Majski Glas, pri Prosvetni matici in v drugih naših ustanovah so si delovnik podaljšali na 12 ur in več.

Trideset let vztrajanja Proletarca in njegovih drugih dveh publikacij je zasluga napornega dela, samozatajevanja in požrtvovalnosti vseh onih, ki so delali, ali delajo v njegovem uradu, in tistih, ki pomagajo s sodelovanjem, z agitacijo in gmotno. Ta ogromni trud ni bil zamanj.

Dokaz je ta revija, izdana v proslavitev 30 letnice glasila organiziranega delavskega gibanja med ameriškimi Slovenci.

Darlington Hoopes Proletarcu

Darlington Hoopes, socialistični poslanec v zakonodaji države Pennsylvanija, piše:

"Trideseltetnice Proletarca sem resnično vesel. Jugoslovanska socialistična zveza je delavskemu gibanju veliko prispevala in lojalno sodelovala s pennsylvansko in ameriško socialistično stranko.

"Proletarcu in JSZ izrekam ob tem jubileju iskrene čestitke. Naprej k še večjim uspehom!"

Sodružno, DARLINGTON HOOPES.

KATKA ZUPANČIČ:

IZ ZAKOTJA

*Vi, moderni prekucuhi,
kam drvite, kam, le kam?
Ker za nauke starih gluhi
ste, — gorje, gorje se vam!*

*Jaz se v knjige, liste nič ne vtikam,
misli prekucuških ne gojim,
volje božje ne zanikam,
ker pekla in kazni se bojim.*

*Da bi glavo si napenjal?
Z bosom se in z bogom sprl?
Da bi mir za boj zamenjal?
In potem se v peklu cvrl?!*

*Po svobodi hrepenite;
stopate na plan —
z dežja le pod kap drvite.
Toda kap — kap pomeni stan . . .*

*Hh, hm, streha, blagostanje!
Hočeš v stan — moraš prej pod kap . . . !
Hu, prevratne, grešne sanje!
Bog, odpusti, ker sem trap!*

Dr. J. J. Zavertnikova čestitka

V imenu onih, ki so bili v tesnih stikih s Proletarcem, in ki so razumeli namene in cilje Proletarčevih uradnikov ter odbornikov v organiziranju in vzgajanju našega ljudstva, jim čestitam na njihovih naporih, vztrajnosti in potrpežljivosti, s katero so in vrše svoje delo, da bi ljudstvo imelo enkrat koristi od načel in naukov, ki jih zastopa in oznanjuje Proletarec skozi prošlih trideset let.

Z ozirom na dejstvo, da je bil moj oče, pokojni Jože Zavertnik, eden izmed ustanoviteljev Proletarca, in nekaj časa tudi njegov urednik in potem mnogo let odbornik, mi je bilo vedno v vzradočenje, ko sem videl, da list napreduje in da je v boju za obstanek premagal vsako krizo.

Moja iskrena želja je, da bi Proletarec v bodoče prospeval in napredoval še veliko bolj kakor v preteklosti.

John J. Zavertnik, M. D.

Cerkve na gorah in gričih so znamenje naše sužnosti.—Dr. Ivan Tavčar.

Več slave zasluži tisti, ki otre komu solzo, kakor oni, ki prelije potoke krvi.—Byron.

BISERNO SLAVJE

IVAN MOLEK

Fana Hlača, rudarjeva vdova.

Rose, njena hči.

Rok Svečar, kovač in vdovec.

Maxie, njegov sin.

Vrši se v večjem ameriškem mestu v sedanjem času

Oder: Soba za goste v Hlačinem stanovanju; srednji vhod s hodnika, na desni vrata v kuhinjo, na levi pa v hčerino spalnico. Dobra, moderna oprema; klavir.

Zimski večer.

ROSE (*se urno suče po sobi, čedi in pospravlja; poskakuje veselo in brenči melodijo.*)

FANA (*pride z desne*): Hm, kako si nocoj pridna! Če bi bila vedno taka . . . Spet pričakuješ onega, kajne.

ROSE (*sede k piani, ko je soba v redu*): Da, pričakujem ga. Maxie pride. Pripravi kaj pijače in prigrizka. In ne bodi mi tako pusta, mama! Tako se vedeš napram meni, kakor da so vsi moji prijatelji goljufi in tatovi. (*Odpre piano in prsti ji zdrsrnejo po tipkah.*)

FANA (*svareče*): Zdaj smo v mestu, Rose. Tu je drugače ko v majhnih rudarskih kempah. Med tujci smo, nikogar ne poznamo.

ROSE: Jaz pa Maksa že toliko poznam, da mu zaupam. Zares, mama, komaj nekaj tednov se poznavam—in že sem prepričana, da boljšega fanta ni na svetu.

FANA (*ostro*): Kako si bedasta! To je prekratka doba. Oh, saj pravim: mladostne muhe, mladostna norost! Jaz sem bila že pet let poročena s tvojim pokojnim očetom in še ga nisem poznala dokraja . . .

ROSE: Hahaha, ta je pa lepa! Kako čudni ljudje ste vi, ki ste prišli iz stare kontre; deset let vas vzame predno spoznate koga—in kakšna poštena resnica vas nikdar ne dohiti, ker navadno prej umrete predno jo spoznate, čeprav živite sto let . . . Mi, ki smo rojeni v Ameriki, smo pa bolj na brzo roko. Tralala! (*Zaigra.*)

FANA (*ježno*): Da, vi mladi ste frfre! Zato pa je tako—zato bo Amerika kmalu zdivjala, če že ni.

ROSE (*skoči k njej*): Oh, ne bodi taka, mama! Pusti ves ta strah na stran. Zdaj smo v mestu in uživati se moramo v mestno življenje, drugače bomo res puščavniki. Iskrenost moramo vračati z iskrenostjo. Jaz verjamem, da je tudi v mestu večina ljudi dobrih in poštenih. Vsaj naši rojaki skušajo biti večinoma dobri in pošteni.

FANA (*pomirjeno*): Previdni moramo biti, razumeš? Posebno pa morajo biti previdna mlada dekleta, kadar pridejo v veliko mesto.

ROSE (*resno*): V tem oziru ti pa ni treba prav nič skrbeti, saj nisem več otrok! Vem, kje so meje.

FANA: Nu, dobro, dobro.

ROSE: Čuj, mamka! Maxie mi je zadnjič povedal, da te njegov oče dobro pozna. To sem ti že omenila, a zdi se mi, da se ne brigaš dosti za stare znance. Ko je bil Maksov oče še mlad, je bil v Kansasu, kjer smo bili tudi mi, ko sem jaz bila še majhna. Delal je v kovačnici, naš oče pa v jami. Ali je res? Se ne spominjaš?

FANA (*malomarno*): Ako je to oni Svečar, ki je kovač, tedaj se ga spominjam. (*Se zamisli.*) Dolgo je že tega. Trideset let bo, če ni več. Takrat sem bila tudi jaz mlada in še samska; komaj sem prišla iz starega kraja. (*Vzdihne.*) Ah, tisti časi!

ROSE (*se vrne k piani*): Vidiš, torej le nismo tujci.

FANA (*se zdrami*): Če je to oni! Kako naj jaz vem, če je pravi? Ako me stari Svečar pozna, zakaj nas ne obišče? Zakaj le mladi hodi k nam? Čemu ta prezir?

ROSE: Ali si čudna, mama. Zakaj ga ne povabiš? Kako pa on ve, če je dobrodošel? Čuj, nocoj je prilika, da, prav nocoj! Bodi prijazna z Maksom in reci mu, naj prihodnjič privede očeta s seboj. Saj ima avto in oba se lahko pripekljeta. Pa se bosta pogovarjala o starih časih v Kansasu.

FANA (*se nasmehlja*): Nu, da.

ROSE: Ali ne bo to zabavno? Oče bo vasoval pri tebi v kuhinji, sin pa pri meni v tejle sobi. Tralala! (*Zaigra poskočno na klavir.*)

FANA (*v skrbeh*): Dobro, dobro, ampak jaz moram prej vedeti, če je pravi; nočem kar tako . . . Svečarjev je več in tudi kovačev je dosti na svetu. Jaz sem previdna . . .

ROSE (*tleskne z rokami*): Mama! —

FANA: Že dobro. Tisti Svečar je kmalu po poroki s tvojim očetom nekam izginil iz naše nasebine. Če se prav spominjam, mi je nekdo pravil, da je skočil v vodo od žalosti in utonil. In

— — — oh, kaj pa to blebečem! Kaj to tebe briga!

ROSE (*razburljivo*): Ha, briga, briga in še kako me briga! (*Skoči k materi in jo objame.*) Mama! Torej ni bilo le poznanstvo, bil je cel roman! Govori, govori, mamica! Povej mi vse!

FANA (*se ji poskuša izviti; v zadregi in sramežljivo*): Beži, beži, oslica!—Nič ni bilo!—Ni mam kaj povedati — — —

ROSE: Ali ti si že precej povedala! Pred eno minuto! Rekla si, da si slišala, da je Svečar skočil v reko od žalosti, ko si se ti omožila! Kaj je torej bilo?

FANA (*v zadregi, ježno*): Nič ni bilo, kaj bi bilo! Lahko je skočil v vodo, če je hotel, a ne zaradi mene. Čuješ, smrklja, ne zaradi mene!

ROSE (*osuplo*): Zaradi koga pa?

FANA (*kriči*): Zaradi drugih! Zaradi drugih, saj jih je bilo dovolj—in lahko jih je imel pet na vsak prst . . . Svečar, ko je bil še mlad, je bil fant, da je bilo malo takih — — — (*Naglo preneha in plašno pogleda hčer.*) Ježeš, kaj pa spet blebečem—kaj blebečem?

ROSE (*zaploska*): Bravo, bravo, mamica!

FANA (*v silni zadregi vije roke*): Kaj mi pa je nocoj, da ga tako lomim? Bože dragi, kako ga lomim — kako ga lomim! . . .

ROSE (*se zadovoljno smehlja ob piani. Zvonec zazvoni.*)

FANA (*se zdrzne, kakor da jo je nekaj pičilo in hitro zbeži na desno.*)

ROSE (*hiti odpirat v sredi*).

MAXIE (*radostno*): Dober večer, Rose.

ROSE: Dober večer, Maxie.

MAXIE: Si sama? (*Se ozira po sobi.*)

ROSE: Da, zakaj?

MAXIE (*jo naglo poljubi*): Zato!

ROSE (*ga vodi k davenportu*): Ali si ti poreden, Maxie.

MAXIE (*sede*): Prav nič poreden, le srečen sem. Tudi ti si nocoj razigrana, Rose.

ROSE (*sede tik njega*): Oh, z mamico sva se tako zabavali! (*Se zasmeje, ko se spomni.*) Čuj, Maxie, očeta moraš pripeljati s seboj, ko spet prideš.

MAXIE: Ne bo treba. Pride že nocoj.

ROSE: Oh! Res?

MAXIE: Da. Z menoj se je peljal do vas, zdaj je pa odšel z avtom nekam drugam po opravku. Rekel je, da kmalu opravi in se ustavi pri vas. Veš, moj oče ima zmirom toliko opravkov; vedno je na kakih sejah in sestankih in naokrog hodi s časopisi in knjigami. Da ti naravnost povem: moj oče je delavski agitator, in zelo aktiven, priden agitator. Še mene je pridobil za delavsko stranko, ampak jaz sem zadnje čase manj aktiven—odkar hodim k tebi v vas, Rožica. (*Jo vščipne v lice.*)

ROSE: Potemtakem se tvoj oče še dobro počuti; mislim, da je še precej pri sebi.

MAXIE: O pa še kako! Počakaj, da ga spoznaš. Cel mladenič je še!

ROSE: O to bo mama vesela!—

MAXIE (*začudeno*): Zakaj?

ROSE (*v zadregi*): O nič—kar tako sem rekla.

MAXIE: In kako je revolucionaren! Čim starejši je tem bolj je uverjen, da mora ves kapitalistični svet iti k vragu . . .

ROSE (*osuplo*): Ooo!

MAXIE: Da, da, mi smo bojevniki!

ROSE (*plašno*): Oh, zdaj se te pa bojim . . . (*Odmakne se malo.*) Nimam rada pretepačev . . .

MAXIE (*jo potegne nazaj k sebi*): Haha, otrok! Prav nič se me ne boj, Rožica. Mi se ne tepemo s pestmi.

ROSE: Kako pa?

MAXIE: Z razumom, besedo, idejo!

ROSE: Ne razumem.

MAXIE: Boš že razumela, ko boš vsa moja. (*Jo poljubi.*)

ROSE (*karajoče*): Ti, kako se pa to veže—ljubezen in boj?

MAXIE: Krasno se veže, če se bojevniki in bojevnica ljubita in razumeta.

ROSE: Kako se moreta ljubiti, če se pa bojujeta—tepeta? . . . To mi razloži.

MAXIE: Hahaha, ti moj otrok! Bojevniki in bojevnica, ki se imata rada, in če sta recimo mož in žena—kakor bova midva, upam vsaj—morata držati skupaj in bojujeta se s tretjim, ki je sovražnik obeh. Razumeš?

ROSE: Čemu je treba tega? Zakaj ne bi recimo midva živela v miru z vsemi ljudmi? Zakaj ne bi gledala le zase, da bo nama prav, če si narediva lasten dom?

MAXIE (*živahno*): To je tisto—"da bo nama prav"! Če pa nama ne bo prav? Če naju zmirom moti recimo ropar, ki nama hoče vzeti dober del tega, kar zasluživa? Ako je nama ta ropar vedno za petami? Če nimaš nikdar miru pred njim? Kako boš potem živela v miru? Ali se ne boš bojevala z roparjem?

ROSE: To pa to! Roparja pa res ne bi trpela.

MAXIE (*jo poljubi*): Bravo! Saj sem vedel, da boš z menoj vred dobra bojevnica!

ROSE: A čemu bi se midva morala bojevati z roparjem? Zakaj pa imamo policijo? Pokličevo policijo . . .

MAXIE (*osuplo in nejevoljno*): Ah, ti nedolžni otrok! Ti še ne poznaš velikih mest, Rose. Tu policija drži z roparji. Sami se moramo bojevati . . .

ROSE: Res? Ni mogoče!

MAXIE (*pokima resignirano*): Je, je—policija dosledno drži z roparji, z velikimi roparji, s kapitalisti. S temi je naš boj.

ROSE (*ga gleda začudeno in vzdihne globoko*): Ne vem, kako to gre, toda—zaupam ti, Maxie. (*Se privije k njemu in ga poljubi.*)

MAXIE (*jo boža*): Ubožica! Moja mala Rožica! Kaj kmalu boš vedela, kako krut je naš boj za obstanek, kako težko je življenje delavca in njegove družine v tej roparski kapitalistični družbi!

OBA (*gledata predse nekaj hipov, vzdihneta nekajkrat, nato se molče objameta in njune ustnice se strnejo v poljubu*).

FANA (*z desne; ko ju zagleda v objemu, naglo obstane*): O!

MAXIE (*se odtrga od nje in vstane; v zadregi*): Dober večer, mati. (*Rose vstane za njim.*)

FANA: Dober večer, Maks.

MAXIE (*še zmirom v zadregi*): Lep večer—kajne.

FANA: Vidim, da je . . .

ROSE: In tudi verjameš, da je!

MAXIE (*plašno*): Saj ne boste nič zamerili—

ROSE (*živo*): Prav nič!

MAXIE (*v negotovosti pogleda dekle in potem mater*).

ROSE: Le brez skrbi bodi, Maxie. Jaz vem, da mama ne misli nič hudega—prav nič ni huda nate.

MAXIE (*dekletu*): Morda pa bo huda nate.

ROSE: Ne bo, ne. Saj ve, da nisem več otrok. Veš, moja mama je prevdaren človek, ni ozkosrčna zagrizenka . . . Ko je bila mlada, je sama ljubila—in ni še pozabila, da je ljubezen narumni dar vsakemu človeku, kadar dozori zanjo . . . (*Materi*): Pa ti, mama, povej, če ni res tako.

FANA (*počasi raztegne ustne na smeh*): Kakšno izgovarjanje pa je to? Kaj mi ti, Rose, pri-
digaš?

ROSE: Nič ne pridigam; povem resnico, to je vse.

FANA (*prijazno*): Stopi malo v kuhinjo, Maks. Nekaj okrepčila imam zate.

MAXIE (*okorajšen*): Z veseljem in hvaležnostjo sprejem povabilo. Moji živci potrebujejo okrepčila. Greš tudi ti, Rose?

ROSE: All right, Maxie. Le pojdi. Takoj pridem za teboj.

FANA in MAXIE (*odideta na desno*).

ROSE (*odhiti skozi vrata na levi, tedaj pa pozvoní; prihiti nazaj in odpre v sredi*).

SVEČAR (*vstopi*): Dober večer. Miss Hlača?

ROSE: Da, Rose Hlača.

SVEČAR: Jaz sem Svečar. (*Se ozira*.) Ali ni moj sin pri vas?

ROSE (*živahno*): Pozdravljeni oče Svečar! Kako me veseli, da vas poznam. Že prej bi morali priti. Maxie je v kuhinji; mama mu nekaj streže z okrepčilom. Takoj pride. Medtem vam lahko kaj zaigram. Vas veseli godba? (*Mu odvzame suknjo in klobuk in sede k pianu*).

SVEČAR (*sede na davenport*): Da, dobre godbe sem zmirom vesel.

ROSE (*zaigra kratek kos*): Kaj pravite? Se vam dopade moje igranje?

SVEČAR (*povdarno*): Well, nisem—kakor se pravi—kritik godbe, vendar lahko rečem, da igraš dobro. Mislim, da nisi profesionalna igralka, pač pa le amaterka in povrh delavka, ki živi od dela in ne od godbe. Razume se, da delavci moramo pokazati, da nismo le garači z rokami, temveč lahko zajamemo tudi stvari, o katerih si gladkojezična gospoda domišlja, da so njen monopol. Razen tega je treba, da si delavci razvijemo lastno kulturo in ne posnemamo gosposke frizirane, oblizane kulture, ki je strup za delavstvo. Zato pozdravljam vsak poskus te vrste pri delavcu, naj bo še tako skromen. Iz želoda zraste hrast!

ROSE (*zaploska*): Oh, vi govorite kakor Maxie!

SVEČAR: Moj Maks je še premalo delavski. Želel bi več odločnosti pri njem.

ROSE: Odločnosti ima še preveč! Malo prej mi je govoril kakor govornik z odra, kako moramo skupaj držati in se bojevati z velikimi roparji "kipitalisti"—kipa—kapi—ali kako se jim že reče—

SVEČAR: Kapitalisti. To je bilo dobro povedano. Vendar čuj, miss Hlača! Zavedati se moraš še nečesa. Ti igraš na piano. Brez piana, brez vsakega godbenega instrumenta ni muzike. Piana je les in kovina. Prej ko muzikant morata biti kovač in mizar, da naredita klavir—nato šele prideš ti in vsi oni, ki igrajo. Profesionalne pianistke, napudrane srake, ki se šopirijo v teatru in koncertnih dvoranah, misleč, da so one tisti cvet na vršičku, se ne zavedajo tega. Sploh nočejo vedeti, da je delo temelj kulture in nočejo priznati delavcem, da brez njih ne bi mogle nastopati. Upam, da ti to priznavaš. Tvoja piana je naše delo! Jaz sem kovač . . .

ROSE: Prosim, prosim, oče! Resnica je, kar ste povedali, toda oprostite, nekaj ste pozabili. Brez rudarja ni kovine! Prejko pa je ruda kovina, mora biti kopač premoga, ki izkoplje premog in pripravi sredstvo vročine, ki pomaga, da pride iz rude kovina. (*Ponosno*): Jaz sem hči kopača premoga!

SVEČAR: Dobro, dobro povedano! O miss Hlača, vi ste zlata vredno dekle! Dovolite, da vam čestitam. (*Stopi k njej in ji stisne roko*.) Vidite, kako je vse skupaj tesno povezano? Delo in kultura! Vi to resnico lahko razumete; na brzo roko ste jo zajeli in—"bajgali"—še izpopolnili ste jo. Zdaj sva lahko iskrena prijatelja. Saj se razumeva!

ROSE: Pa še kako, oče! (*Spet udari po tipkah*.)

MAXIE (*z desne; briše si usta z rutico*): Kje

pa si, Rose? Zakaj se ne pridružiš?—Oho, vi ste tu, oče?

ROSE: In kakšna prijateljka sva že z očetom, Maxie!

SVEČAR: Maks, to dekle ni navadna bunka. (Se poredno reži.) Ej, če bi bil jaz malo mlajši, bi si bila v laseh . . .

FANA (z desne; drži se silno resno): Dober večer.

ROSE (hitro): Mister Svečar, to je moja mama, katero morda—poznate.

SVEČAR (tudi resno, se ji polagoma bliža in moli roko): Dober večer, Fana. Da, ti si—Fana—prav tista Fana—Fanika. Nu, da, postarana malo, ne dosti—kakor jaz—vendar še vedno dobro ohranjena Fana . . . (Nekaj hipov se držita za roke in se molče gledata.)

MAXIE in ROSE (ju gledata za hip in potem po prstih brž odideta na desno).

FANA (vodi Svečarja k davenportu; sedeta vsak na enem koncu): Da, Rok, še vedno stara Fana. In ti tudi še vedno isti Rok—ne preveč postaran, korajžen in—nu, da—fantovski. Ali si še vihrav po starem?

SVEČAR: Kako vihrav, Fana?

FANA (gestikulira): Tako: če ni kaj prav še tisto minuto—uf!—pa gremo na konju . . . Saj veš, kako si odjadril brez vsake lepe besede . . .

SVEČAR: Nisi še pozabila, Fana?

FANA: Pozabila? Nikdar ne pozabim . . . Koliko let je že tega?

SVEČAR: Trideset let: Da, letos poteče trideset let. Takoj potem, ko sem zapustil Kansas in sem se nastanil v južnem Illinoisu, sem se oženil. Če bi ranjka še živela, bi letos lahko imeli biserno poroko.

FANA: Jaz tudi.

SVEČAR: Seveda, seveda—ti tudi. Tako pa je biserno slavlje izostalo na moji in tvoji strani. Morda je prav tako . . .

FANA: Katerega leta je to bilo? Z letnicami imam vedno velik križ.

SVEČAR: Haha! Ti si kakor moj oče, ki ni mogel povedati letnice svojega rojstva, vedel pa je, da se je rodil v onem letu kakor cesar Franc Jožef.—Vidiš, Fana, ti si se omožila in jaz sem se oženil v onem letu, v katerem se je narodil naš Proletarec.

FANA: Kdo je to?

SVEČAR (začudeno): Še tega ne veš? To je naš delavski list, ki tudi ima letos biserno slavlje.

FANA: Nikdar nisem slišala tega imena.

SVEČAR (maje z glavo): Ali si sploh kaj slišala in izvedela v zadnjih tridesetih letih? Fana! Kaj vse si ti zamudila, ko si izgubila—mene. Trideset let je šlo mimo tebe—takole—(pihne) kot bi pihnil—in nič ni ostalo. Kakor da si se zakopala v grob in trideset let zgodovine nisi niti opa-

zila! Strašno je to, Fana! Živela si v sanjah in—oprosti—v lažeh.

FANA (potrto): Zakaj me oštevaš, Rok? To ni lepo od tebe. Kdo je kriv, da sem—kakor ti praviš—spala in živela v lažeh? Nisem bila sama! Drugi so tudi lagali. Res je, da sem dolgo let verjela, da si mrtev . . . Ali nisi ti odgovoren za to mojo zmoto? Zakaj si tako hitro raztrgal zvezo z mano? In ko so potem raznesli vest, da si skočil v vodo, zakaj se nisi oglasil in laž bi bila šla ko mehurček iz pene. Precej krivde je na tebi, Rok, da je bilo tako . . .

SVEČAR (mehko): Dobro—priznam. (Se pomakne k njej.) Ubožica!

FANA: Veseli me, da priznaš, Rok. Le sebi pripiši, če sem res toliko zamudila, kakor praviš. (Premaga jo, ihteče.) Dobro veš . . . da sem te rada imela—ti si me pa enostavno . . . vrgel v naročje drugemu in odšel . . . kakor burja zaradi nekih malenkostnih besed in moje otročje trme . . . Nihče ne ve, kolikor sem trpela one dni . . . (Pokrije si obraz z rokami.)

SVEČAR (tudi premagan, sočutno): Verjamem, verjamem. Pusti to, Fana. Kaj bi zdaj s tem? Kar je bilo, je bilo . . .

FANA: Tako hudo mi je bilo—ko sem slišala—da si umrl v vodi—da nisem bila tri tedne pri sebi . . . (Še ihti.)

SVEČAR (jo prime za roko, katero ji boža): Nu, nu, le potolaži se, Fana . . . Vse bo še dobro . . . Trideset let sva živela narazen, vsak svoje življenje; ti si vzgojila izvrstno hčer, jaz pa sina, na katerega sem nemalo ponosen—in zdaj se oba imata rada, proti čemer nimava nič, kajne. Česar nisva midva dosegla, naj pa mlada dva dosežeta! In midva, Fana? Navsezadnje—navsezadnje se marsikaj zamujenega lahko popravi . . . Dokler človek živi, se mu lahko vse pripeti . . . Ti — Fana! Ali sva res že tako stara? (Stiska ji roko.) Saj nisva, Fana, kajne, da ne!

FANA (ga pogleda, se nasmehne in molče ter počasi odkimava, da še ni prestara).

ROSE (pokuka pri napol odprtih vratih na desni; polglasno in zelo previdno): Juhu—mama! Ali smeva k vama?

SVEČAR (se naglo odmakne in presede na drugi konec davenporta).

FANA: Le pridita.

ROSE (z desne in MAXIE za njo, držeč jo za roko): O mama, pravkar sva z Maksom nekaj zaključila!

FANA: Tako? Kaj pa takega? Kaj dobrega?

ROSE: Nekaj jako dobrega. Vse najine žive dni bova vodila ljut boj z vsemi roparji, malimi in velikimi . . . (Maksu.) Ti pa povej ostalo.

MAXIE (se odkašljeje): Dogovorila sva se, da bova skupaj držala do konca najinih dni in skupno se bova krepko bojevala za svobodo delavstva — —

SVEČAR (*zaploska*): Bravo, bravo!

ROSE (*nejevoljno*): To sem že jaz povedala. Zakaj ne poveš ostalega?

MAXIE: Skupaj bova hodila na seje in shode, skupaj na volišče, skupaj k demonstracijam in na piketne linije, skupaj bova čitala knjige in delavske liste, skupaj hodila na delo in skupaj igrala piano . . .

SVEČAR: Pravilno! Zelo dobro, fino!

ROSE (*jezno*): Zakaj ne poveš vsega?

MAXIE (*naglo*): Poročiva se!—Poročiva se, če je vama, oče in mati, prav ali ne—(*mehko*) vendar raje vidiva, da je vama prav in da ne bo nobene zle besede in jeze.

ROSE: Oh, kakšna nerodnost!

SVEČAR (*mirno*): Meni je prav.

FANA (*počasi*): Meni tudi.

ROSE (*skoči k materi, jo objame in poljubi*).

MAXIE (*stisne roko očetu*): Hvala, stara krtača!

FANA (*vstane, mladima*): Zdaj pa vidva ostanita tu, midva pa greva v kuhinjo. Okrepčila je še dosti. (*Odhaja*.)

SVEČAR (*za njo; pri vratih se obrne in nastavi roko na lice, skrivnostno*): Morda se tudi midva kaj dogovoriva, da bo potem dvojno slavlje in za nas vse štiri eno samo stanovanje . . . (*Naglo odide za Fano*).

MAXIE in ROSE (*se spogledata in Rose prasnje v radosten smeh. Oba, stoječa sredi odra, se objameta in spojita v poljubu*).—ZASTOR.

FRED A. VIDER:

PO 30 LETIH BOJA IN DELA

PRAZNOVANJE 30-letnice ni nič novega ali izrednega, ker v Ameriki smo temu že precej privajeni. Toda, kakor se dogodki razlikujejo od dogodkov, tako se razlikujejo tudi pojavi trideset letnih jubilejev. V tem slučaju praznuje 30 letnico glasilo J S Z Proletarec, kateri je izvršil med jugoslovanskim delavstvom v ti deželi veliko kulturnega in propagandističnega dela. Njegovi nauki, četudi še bolj obsovrženi v sedanjih kapitalističnih družbi, bodo končno le uveljavljeni, ker drugega izhoda ni. Ako bi ne bile delavske mase konservativne kot so in če bi znalo tudi naše delavstvo bolje ceniti zasluge tega lista, ki se že trideset let bori za njegove pravice, bi mu morala biti gospodarska stran ob tem momentu mnogo svetlejša kot je. Toda pregovor, da je nehvaležnost plačilo sveta, še vedno velja.

Proletarec ima neovrgljive zasluge za duševno probujanje našega naroda v Ameriki, česar mnogi niso in ne zapopadejo. Toda kdor je imel priliko se o tem prepričati, bo potrdil, da je resnica. Spominjam se leta nazaj v Minnesoti, kako pregrešno je bilo čitati v kraljestvu Oliver Mining družbe Proletarca. Toda list je končno le odprl delavcem oči, da so izprevideli, čemu je v luči vladajočih greh, ako pride delavec k pameti in spozna, da je tudi on človek in da je narava tudi zanj ustvarila, kar njegovo telo potrebuje in ne samo za sloj izbranih. Žalostno dejstvo je, da je število onih, ki čitajo list, kateri piše v njihovim interesu, tako omejeno.

Vladajoči razred in oni, ki imajo osebne koristi ter dobičke od tega sistema, se dobro zavedajo moči časopisja, zato ga skrbno čuvajo pod svojo kontrolo in delavstvo jim ga pomaga podpirati. To važno sredstvo je med delavstvom še zelo, zelo

podcenjevano, če ravno bi si lahko zgradilo liste, pred katerimi bi morala večina zagovornikov sedanjega reda izginiti.

Kdo ustvarja javno mnenje, če ne časopisje! In ker je ogromna večina listov sovražna delavskim interesom, je naravno, kakšno javno mnenje ustvarjajo, kadar delavci kaj zahtevajo. Delavec naj čita in podpira predvsem svoj delavski list, svojega zagovornika, če misli da se mu godi v kapitalističnem sistemu krivica. Ako pa je zadovoljen, ali dokler ne pride do tega spoznanja, naj tudi ne upa, da se razmere čudežno spremenijo, ker čudež se ne bo zgodil. Zgodovina govori, da kar je delavstvo pridobilo, je bilo pridobljeno s trudom.

Tisti, katerih zasluga je, da Proletarec še vedno izhaja, so si lahko v svesti, da so storili mnogo dobrega dela v smeri za osvoboditev ljudstva in v ti zavesti naj še nadaljujejo.

Proletarec mora še izhajati, ker je jugoslovanskemu delavstvu in socialistični stranki potreben!

SLOVENC V KANADI

Vinko F. Ručigaj iz Toronta je priredil za v Majski Glas na povabilo urednika daljši spis o Slovencih v Kanadi.

Ker pa zanj v tem Majskem Glasu ni bilo prostora, je odložen za objavo v prihodnjem letniku Ameriškega družinskega koledarja, na kar opozarjamo.

Etbin Kristan:

ZA NOV JUBILEJ

MOJA čestitka Proletarcu je kratka. In — navidezno — strašno surova.

Navadno se ob rojstnem dnevu slavljenca poje "Mnogaja ljeta". Jaz pa želim, da bi bil Proletarca čim prej konec, in le obžalujem, da ni znamenj, ki bi kazala, da se to zgodi jutri ali pa pojutršnjem. Toda zgodi se, ko pride čas, in takrat bo Proletarčevo slavlje največje, njegov triumf popoln.

Paradoks? — Ne. Jaz želim Proletarcu to, za kar se sam bojuje. In kdor je socialista, me gotovo razume.

ETBIN KRISTAN

Ne edini, toda najvažnejši pogoj te zmage je razredna zavest proletarijata. Brez te zavesti ni organizacije, v kateri najde delavstvo odločilno moč. Brez nje ni cilja ne poti. Delavci, ki se ne zavedajo svojega razreda, ne morejo razširiti svojega obzorja preko tovarne, v kateri so zaposleni, ali preko mesta, v katerem živijo, ali v najboljšem slučaju preko stroke, kateri pripadajo danes, in iz katere bodo nemara že jutri vrženi. Razredna zavest vodi v edinstvo, to pa, kadar je dovršeno, ustvarja silo, kateri se nobena druga na zemlji ne more primerjati. Zakaj to edinstvo ne obsega le fizičnih, ampak tudi vse duševne sile, ki morejo služiti človeštvu.

Da budi razredno zavest med slovenskimi in jugoslovanskimi delavci, je Proletarčeva največja zasluga.

Oprode kapitalizma pravijo temu "hujskanje na razredni boj". — Smešna fraza! Takega hujskanja že davno ni treba. Razredni boj je v kapitalistični družbi, pa naj ga kdo omenja ali ne.

Proletarec je glasilo delavcev, ki se zavedajo svojega razreda in se bojujejo za njegovo okrepitev, za njegovo izboljšanje, za njegov napredek, in za njegovo končno zmago. Ta pa pomeni konec sedanje, kapitalistične družbe, in začetek nove, socialistične, ki položi temelj ne le boljšemu gospodarskemu življenju, ampak tudi višji, obširnejši in čistejši kulturi.

Kjer so razredi z nasprotnimi interesi, je boj nezogiben, ne glede na to, ali ga kdo želi, ali hoče, ali ljubi ali sovraži. Tudi kapitalistična garda ve nekaj o tem, le da bi njej bilo ljubo, če bi se ta boj mogel voditi enostransko — da bi kapitalizem imel organizacijo, delavstvo pa anarhijo, kapitalizem puške in topove, delavstvo pa golo pest, kapitalizem parlamente in vlade, delavstvo pa prazne obljube kandidatov. Kdor odpira delavcem oči o teh resnicah, je hujskač, nevaren "element" in izdajalec "narodnih tradicij".

"Proletarec" je slišal vse take in podobne lju-beznivosti, pa jih je preživel, kakor kaže njegov jubilej. To je kakor simbol. Udarci niso vedno prijetni, zakaj koža je koža in živci so živci. Ampak sprejeti udarce, jih prenesti, nadaljevati delo in boj, in uspevati — to je nekaj, kar se delavstvo lahko nauči od "Proletarca". Nekaj, kar je delavstvu absolutno potrebno.

Čim prej bodo proletarske mase sposobne za tak boj, tem prej bo rešeno največje vprašanje našega časa, socialno vprašanje, ki trka močnejše na duri držav in narodov, prekucuje industrije in trgovino, izziva krize in "depresije", izpodkopuje civilizacije, in grozi vsemu svetu z grozotami nove vojne.

Apeli na razredno "sodelovanje", papirnate pogodbe vlad, pridige o pacifizmu, poizkusi povračanja v srednji vek, opajanje množic z bobnečimi nacionalističnimi frazami, vse to ne reši vprašanja, ki je tako univerzalno, da ga more le univerzalna sila mas, delavskih mas vseh narodov rešiti.

Rešitev tega vprašanja je historična potreba, zato bo rešeno, in sile, ki ga morejo rešiti, bodo ustvarjene. Gre le za to, ali pridejo delavske množice kmalu do spoznanja svoje naloge in svoje moči, ali pa morajo najprej doživeti še daljšo vrsto razočaranj, zmot in zablod, kar pomeni ne toliko daljše trpljenje, ampak tudi toliko več žrtev.

"Proletarec" vodi delavstvo na krajšo pot. Nekaterim kratkovidnejšem, katerih temperament je močnejši od sive materije pod lobanjo, se lahko zdi daljša, toda "Proletarčeva" naloga je iskati in razodevati resnico, ne pa ugajati demagogiji. "Bog vojne je na strani močnejših bataljonov." Delavstvo si mora ustvariti te močnejše "bataljone", ne raztresene čopore, ne krdela rohnečih nezadovoljnejšev, ne črede, slepo sledeče fanatikom v pogin, temveč "bataljone", ki so organizirani za boj, in sprejmejo boj tam, kjer je odločitev. Če se vzdržuje nasprotnik s politično močjo, tedaj si mora delavstvo osvojiti to moč. Ni

edina, ampak najvažnejša je, ker daje delavstvu v roke ključ do skoraj vseh drugih sil.

"Proletarec" se trudi, da pospeši nujni proces in da privede delavstvo čim prej v "Novo Deželo", v socialistični svet, kjer se začne vsemu človeštvu novo življenje. V tej družbi ne bo kapitalistov in ne proletarcev, ne aristokratov in ne plebejcev, ne razredov in ne kast. "Proletarec" tedaj ne bo proletarec, ampak svobodno bitje v svobodni družbi, in njegova naloga bo tako različna od sedanje, kakor je svoboda različna od suženjstva, luč od teme, napredek od reakcije, kultura od barbarstva.

Ali nimam prav, če želim Proletarcu, da bi ga kmalu bil konec? Če mu želim to, za kar se sam bojuje?

Seveda, dokler je družba, kakršna je, to se pravi, dokler je na svetu proletarijat pod pestjo kapitalizma, naj bo Proletarec močan in njegovi sledbeniki naj se množe od dne do dne, naj se utrjujejo v njegovih naukih, v socialističnem znanju in v socialistični organizaciji, da privedo svojega predstavnika do onega sijajnega jubileja, ko proletarec ne bo več proletarec, trpin ne več trpin, ampak sodrugi vsi ljudje.

Frank Alesh:

JUGOSLOVANSKA DELAVSKA TISKOVNA DRUŽBA

V KAPITALISTIČNEM sistemu je že tako urejeno, da ima pri vsakem začetnem podjetju prvo besedo kapital. Brez tega ni mogoče misliti na uspeh, pa naj bo ideja še tako zdrava in potrebna. Podjetja, ki niso začeta s potrebnim kapitalom, kmalu doživijo polom, začetniki pa razočaranje. Tudi naš list Proletarec bi doletela ta usoda, ako bi se začetniki ne poslužili kapitalističnega sredstva — prodajanja delnic; to je omogočilo, da se je listu zasigural obstanek. V ta namen so dne 6. oktobra 1907 inkorporirali v državi Illinois Jugoslovansko delavsko tiskovno družbo z \$2500 kapitala. S pomočjo te korporacije so imeli njeni ustanovitelji namen spremeniti — Proletarca iz mesečnika v tednik, kar se jim je posrečilo.

V prvi direktorij JDTD (Board of directors) — sedaj ga imenujemo upravni odbor Proletarca — so bili za leto 1907-8 izvoljeni sledeči sodrugi:

Ivan Grilec, umrl 6. jan. 1927 v Chicagu; John Petrich, ki živi sedaj v Youngstownu, O.; Anton Prešeren, sedaj bivajoč v Ciceru, Ill.; Frank Mladič (umrl 23. dec. 1921 v So. Chicagu); Ivan Molek. (Izmed teh sta samo Ivan Molek in John Petrich še člana JSZ.)

Za predsednika tega odbora je bil izvoljen Ivan Grilec, Ivan Molek pa za zapisničarja.

Novi direktorij je takoj začel med slovenskim delavstvom kampanjo za prodajo delnic, ki so bile po \$10. Težave, ki jih je imel odbor pri tem delu, si lahko predočimo, ako pomislimo, da je takrat v vsej Ameriki obstajalo samo nekaj slovenskih socialističnih klubov in da je Proletarec imel le par sto naročnikov, med katerimi je bilo tudi precej nasprotnikov. Na seji ob koncu novembra 1907 so funkcionarji za prodajo delnic poročali, da so do tega dne prejeli samo \$145.00 za prodane delnice, katerih se je prodalo največ v Chicagu. Izmed zunanjih naselbin sta omenjeni samo La Salle, Ill., in Glencoe, O., v zapisniku.

Kljub temu neugodnemu poročilu sodrugi niso izgubili poguma in še na tisti seji so sprejeli predlog, da prične Proletarec naslednji teden izhajati kot tednik. Temu predlogu je zelo nasprotoval Ivan Grilec, predsednik direktorja JDTD. V razpravi je naglašal, da je list gmotno prešibek in se ne bi mogel vzdržati kot tednik. Argumentiral je, ako bo predlog sprejet, si bodo sodrugi naložili veliko nalogo in odgovornost za obstanek Proletarca, kateri se bo moral boriti še z

večjimi gmotnimi poteškočami kakor dosedaj. Predlog so zagovarjali: Ivan Molek, Frank Mladič in drugi, ki so poudarjali v razpravi, da je tednik potreben, ako se hoče, da bodo socialistične ideje prodrle med slovensko delavsko maso.

Z izdajanjem tednika je nastalo pri listu mnogo več dela in upravni odbor je po sprejetju predloga, da izide tednik, zaključil uposliti stalnega upravnika. To mesto je bilo poverjeno Ivanu Grilecu, ki ga je odklonil. Upravništvo je potem začasno prevzel Jože Zavertnik st. Na drugi seji je Zavertnik poročal, da mu ni mogoče nadalje voditi upravnških poslov, za naslednika pa je priporočil Ivana Medena (umrl dne 30. marca 1919 za sušico v Clevelandu, O.). Zavertnikova resignacija je bila sprejeta in na njegovo priporočilo je odbor izvolil Ivana Medena ter mu določil \$7.00 tedenske plače. Meden se je na naslednji seji potožil, da mu s to plačo ni mogoče izhajati in je prosil, naj se mu zviša na \$10, a vsled slabih financ pri listu ni bil uslišan. V zapisniku poznejših sej ni omenjeno, če je bila upravniku Medenu plača zvišana po odklonitvi na omenjeni seji. V zapisniku pa je, da ga je na eni kasnejših sej Anton Prešeren zelo kritiziral, ker si je zaračunal 50 centov za voznino s poulično železnico po opravkih za list.

Na sejah direktorija so obširno razpravljali radi polemike med Proletarcem in Glasom Svobode.

ENOTNOST V KORIST SKUPNOSTI

Mnogi člani in čitatelji se niso strinjali s polemiko in so jo nekateri smatrali za osebnost med lastnikom Glasa Svobode in posameznimi člani pri Proletarcu; nekateri so celo naglašali, da je list zgrešil svoj cilj, ker daje čitateljem teden za tednom več polemičnega kot pa podučnega gradiva. Na seji dne 13. februarja 1908 se je zopet obširno razpravljalo o neljubi polemiki z Glasom Svobode in predlagano je bilo, da se ustavi. Zagovorniki predloga so rekli, da bo tudi Glas Svobode prenehal z napadi na list in posamezne sodruge pri listu. Iz zapisnika leto pozneje je razvidno, da se to pričakovanje ni uresničilo in predlog je bil soglasno razveljavljen. V razpravi so naglašali, da je v škodo Proletarcu, ako ne odbija napadov, katere teden za tednom priobčuje list Glas Svobode.

Z izdajanjem tednika je bil dosežen večji uspeh v razprodaji delnic pa tudi list se je pričel hitreje širiti. V naselbinah, kjer so agitirali za Proletarca in ga širili, so se pričeli ustanavljati socialistični klubi, ki so delovali na to, da se ustanovi Jugoslovanska socialistična zveza.

Ivan Molek je bil prvi stalno nameščen urednik Proletarca s tedensko plačo \$12. Po odstopu I. Medena je postal upravnik I. Grilec, kateremu je pri nabiranju oglasov pomagal Fr. Petrich.

Upravnik je na vsaki seji tožil, da dohodki pri listu ne pokrivajo izdatkov in dolg v tiskarni narašča. Mnogokrat je izražal bojazen, da bo tiskarna ustavila nadaljnje tiskanje lista, ako ne bodo obveznosti v tiskarni poravnane. Da je bila njegova bojazen upravičena, pove zapisnik upravnega odbora z dne 10. novembra 1908, na kateri je Grilec poročal, da je v tiskarni \$243 dolga, blagajna pa prazna. Tiskarna je odklonila tiskati list, dokler ne bo dolg poravnan. Kje dobiti denar, je bilo prvo vprašanje. V diskuziji so bili podani različni nasveti in končno je bil sprejet predlog, da se apelira na socialistične klube in socialistično stranko za podporo.

Osebe pri listu so odpustili in uredniško delo se je razdelilo med J. Zavertnika, ki je obljubil prispevati 250 vrstic raznega gradiva, Franka Keržeta, ki je prevzel urejevanje dopisov, Ivana Molka, ki bo prispeval članke in črtice, Frank Petrich je pa vzel korekture in vlaganje lista. Odkod je prišel denar za kritje obveznosti tiskarni, zapisnik sej tistega časa nikjer ne omenja. A tiskarna je tiskala list dalje, kar je znamenje, da je dobila svoje.

Nešteto socialističnih listov je šlo skozi enake krize kakor Proletarec in mnogo jih je v enakih slučajih padlo, bodisi vsled nesposobnega upravnega odbora in premalo idealizma v osebju, uposlenem pri listu, ali pa vsled nezadostne kooperacije sodrugov in somišljenikov.

MRS. ANGELA PETSCHÉ IN OTROCI.

Pomagala je v delavskem gibanju med Slovenci, posebno v Chicagu, od l. 1900 naprej. Umrla je l. 1915 v Chicagu. Slovca je tedaj za najinteligentnejšo Slovenko.

V prej omenjeni krizi, v kateri se je nahajal Proletarec, se je pokazala vztrajna volja slovenskih sodrugov, ki so se odločili vzdržati svoj list, dasi je to zahtevalo precejšnjo mero požrtvovalnosti. Polagoma je zopet zasijalo prijaznejše solnce. Dolg v tiskarni se je manjšal in list dobival vedno več naročnikov in socialistična ideja vedno več pristašev. Tudi prispevki v podporo listu so se množili. V teku enega leta se je finančno stanje toliko opomoglo, da je bil poravnan ves dolg in v blagajni je ostalo \$90. Upravni odbor je po teh izkušnjah postal opreznjši in ni več stavljal lista v nevarnost.

Na občnem zboru JDTD v januarju 1909 se je razpravljalo o predlogu, da se namesti stalnega urednika. Predlog je bil odklonjen in ostal je sklep, da ostane uredniško delo tudi v bodoče razdeljeno med več sodrugov. Tako je ostalo do konca 1911, ko je prevzel uredništvo in upravništvo Leo Zakrajšek, delno upravniško delo pa Jože Zavertnik mlajši.

Leta 1912 dobimo Proletarca zopet v normalnem tiru s stalno nastavljenim urednikom in upravnikom; v financah in naročnikih je beležil precejšen napredek.

Ti uspehi so nekatere sodruge navdušili za idejo, da se Proletarec spremeni v dnevnik. Računali so, da bo stvar izvedljiva v nekaj letih, ako se vse pokret slovenskega socialističnega delavstva izreče in dela za uresničenje te ideje.

Mnenja o tem med članstvom JSZ so bila različna. Vsi so bili edini, da zavedno slovensko delavstvo potrebuje svoj dnevnik. Iz tega razmotrivanja v Proletarcu in tedanjem Glasilu SNPJ sta se pojavili dve smeri: ena, ki je bila zato, da ustanovi dnevnik SNPJ, in druga, da ga ustanovi delavstvo, združeno v socialistični politični organizaciji. Sodrugi, ki so o tem razpravljali, so bili v veliki večini člani obeh organizacij, to je JSZ in SNPJ. Zmagala je prva struja, ki je potegnila za seboj skoro vse slovenske sodruge. Med njimi je prevladalo mnenje, da ne dela razlike, kateri list postane dnevnik, Proletarec ali Glasilo SNPJ, kajti prvi ko drugi bo služil socialistični propagandi. Mnogi so argumentirali, da bo dnevnik SNPJ veliko lažje razširiti kakor Proletarca, ako postane dnevnik. Tudi finančno vprašanje je govorilo v prilog enotnemu dnevniku. Tako je misel na spremenitev Proletarca v dnevnik zamrla in sodrugi so šli v akcijo, da ga ustanovi SNPJ. Ta pregrešek so nam zelo zamerili sodrugi hrvatske sekcije JSZ in na tretjem zboru JSZ so nas ostro kritizirali, ker se nismo zadosti potrudili, da bi bil postal Proletarec dnevnik namesto dnevnika SNPJ.

Hrvatski sodrugi so nam nemalokrat tudi očitali, da je Jugoslovanska delavska tiskovna družba privatna korporacija in mi, kot socialisti, ne bi smeli dovoliti, da bi posamezne osebe imele delnice in bi bile na ta način v privatni kapaciteti lastniki socialističnega glasila. To grajo so zelo pogosto ponavljali takozvani "čisti" socialisti, ki so videli v privatnih lastnikih delnic JDTD velike socialistične neprijatelje, dasi so bili skoro vsi delničarji člani JSZ.

Da se izogne temu očitaniu, je slovenska sekcija JSZ sklenila pokupiti vse delnice JDTD, kolikor so jih imeli posamezniki in klubi; to se ji je posrečilo v letih 1914-15. Potem se je pričela akcija za razpust korporacije, dokler nismo prišli z našim sklepom pred odvetnika in mu dali nalogo storiti potrebne legalne korake za razpustitev JDTD. Odvetnik, socialist, nam je to odsvetoval in dokazal, da bi s tem prav nič ne pridobili, v gotovih slučajih pa nam bi lahko delalo nepravilno. Zavrgli smo prejšnji sklep ter sklenili še nadalje obdržati korporacijo. Vendar je ta akcija imela eno dobro stran, ker potem je slovenska sekcija JSZ dobila popolno kontrolo nad listom in je danes edini lastnik delnic.

Omenim naj še, da danes isti hrvatski sodrugi, ki so nam pred leti vedno očitali, da gojimo v svojih vrstah

zasebno korporacijo, danes delajo sami to, kar so nam šteli v greh! Da, celo več! Ustanovili so list in dopustili, da je prišel popolnoma v privatno posest.

Kljub njihovim očitkom, da smo buržuji, smo mi ohranili svoja načela in svoje glasilo v posesti socialistične organizacije.

Kriza pri Proletarcu, ki nas je zapustila l. 1909, nas je ponovno obiskala l. 1919-20. Razlika je bila le v tem, da smo imeli namesto nekaj sto dolarjev, več tisoč dolga v tiskarni. Ako nam bi tiskarna dala tako oster ultimatum kot 1908, bi tudi nastalo vprašanje, ali naj se z izdajanjem lista preneha ali pa naj se najde kak izhod, ki ga ohrani pri življenju. Glavni vzrok tej krizi pri listu so bile medvojne in povojne razmere, v katerih je vodstvo in članstvo JSZ koncentriralo vse svoje energije v Jugoslovanskem republikanskem združenju in začasno opustilo notranje delo v JSZ ter agitacijo za Proletarca. Delo, ki ga je vršilo to delavstvo v JRZ, je imelo za naše razmere ogromen obseg, toda v gmotnem oziru je škodovalo Proletarcu in JSZ. Zato je bilo na mestu, da je zadnje zborovanje JRZ poravnalo vsaj del te škode.

Tudi sedanja kriza nas je precel zadela, a je nismo občutili tako hitro kot prejšnje, to pa največ raditega, ker sedaj naročnina listu ni glavni del dohodkov. Vendar je skozi par let v tej krizi narastel dolg v tiskarni preko dolga, ki smo ga imeli 1919-20. Rešili smo se tega dolga s posojilom iz stavbinskega fonda JSZ, katerega sedaj mesečno odplačujemo.

V upravnem odboru (direktoriju JD TD) je bilo od ustanovitve pa do l. 1926 pet članov in 1926 se je povišal na sedem članov. V tem odboru sta Frank Alesh in Filip Godina že vsak dvajseto leto, prvi ves čas tajnik, drugi pa razen par let ves čas blagajnik. V tem odboru so bili od začetka do danes sledeči sodruzi: Ivan Grilec, John Petrič, Frank Mladič, Anton Prešern, Ivan Molek, Frank Petrič, Jože Zavertnik st., Jože Zavertnik ml., Jos. Jesih, Jos. More, Frank Janežič, Frank Podlipec, Frank Alesh, Filip Godina, Frank Zaitz, Frank Udovič, Louis Truger, Mary Avčin, Mary Udovič, Frank Gottlicher, A. H. Skubic, Frank S. Tauchar, Joško Oven, John Olip, Andrej Kobal, Fred A. Vider, Donald J. Lotrich, Vinko Ločnikar, John Turk, Peter Bernik, Andrej Miško in Anton Garden.

Izmed teh so umrli: Ivan Grilec, Frank Mladič, Frank Janežič in Jože Zavertnik, ostali pa še žive v Čikagu in drugih krajih.

Iz teh imen je razvidno, da je imel Proletarec v upravnem odboru od ustanovitve pa do danes različne osebe. Trditve, katere so se posebno prejšnje čase rade ponavljale, da gospodari pri listu le par oseb, niso bile resnične.

Urednik in upravnik sta nastavljena od upravnega odbora; o svojem delu mu poročata na sejah. Ravnati se morata po zaključkih upravnega odbora in nikjer skozi vso dobo ni razvidno, da bi kateri urednik ali upravnik kršil njegove sklepe.

Jugoslovanska delavska tiskovna družba izdaja poleg Proletarca tudi brošure in knjige in Ameriški družinski koledar, ki je prvič izšel l. 1915 in potem redno vsako leto. Koledar si je pridobil sloves in je smatran za najboljšega tu in v starem kraju. Tako je JD TD razširila s sodelovanjem Jugoslovanske socialistične zveze za naše razmere ogromno množino razne delavske literature. Pridobila si je lepo število čitateljev in pisateljev. Urednik Ameriškega družinskega koledarja si je vzel za nalogo zbrati zgodovino slovenskih naseljencev posameznih ameriških držav z bolj točnim opisom in zanesljivimi podatki kot jih je do sedaj podal čitateljem kateri drugi. Zato ob 30-letnici ponosno gledajo napredni delavci v Ameriki na svoje delo, katerega so izvršili in ki prekaša dela katere druge skupine slovenskih naseljencev.

Frank Zaitz:

NAŠ ČASOPIS

DELAVEC, graditelj čudes: ali si morda pozabil, ali znabiti prezrl, da je časopis, za katerega koplješ kovine, izdeluješ barvila, ga staviš in tiskaš, naročaš, podpiraš, prebiraš — orožje zoper tebe? Glej, kaj bi ti vse lahko bil, če si bi zgradil organizacijo in časopis zase — za razred, ki je eno s teboj! Zdaj si v krizi in mora krivic visi nad teboj in te stiska ter davi. Kje je izhod? se vprašuješ. In zreš v časopis, da bi dobil jasnosti o čudnem pojavu, ko je vsega, vsega preveč in zate vsega, vsega premalo. A časopis, ki ga bržkone bereš, je posest gospodarjev, povzročiteljev vsega socialnega zla. Izhaja zato, da te drži v temi, da te vara s šundom, z lažmi in z vsem, kar je škodljivega zate in gospodarjem koristno. To, delavec, je tvoja krivda: odgovornost za krizo, brezposelnost in bedo je na tvojih ramah — na plečih stvarnikov izobilja, ker ne zapopadejo svoje moči! Vzdrami se torej! Ozri se v SVOJ časopis! Obrni svoj sluh k buditniku, ki kliče delavske množice iz teme in gorja v nov red! Tak klicar in borec za vas je vaš jubilarant — "Proletarec", vedno in vsekdar zvest svojim načelom. Vedno in vsekdar v boju za delavski razred. Trideset let ima za seboj — 30 let častne zgodovine. In pred seboj — nadaljevanje borbe za vas!

Izostalo gradivo

Vzlic velikemu obsegu, ki ga ima ta revija, nismo mogli porabiti v nji vsega gradiva, ki je nam bilo poslano. Izostal je članek "Šestnajst let pri Proletarcu", ki ga je spisal Frank Zaitz, V. F. Ručigajev članek o Slovencih v Kanadi (glej noto na 43. strani), I. Jontezov spis "S sprehodov po Chicagu", skica "Domači pogovori", ki jo je spisal Frank S. Tauchar, seznam urednikov in upravnikov Proletarca s podatki o njih, seznam naših pokojnih agitatorjev s kratkimi življenjepisi, članki in črtice, ki so jih poslali Angelo Cerkenik, Ivan Vuk in Ana Jermanova iz Ljubljane, Chas. Pogorelčev članek o JSZ, S. Kavčičev članek, E. V. Debsov spis "Moje skušnje v ječi", četrtica "Patrulja", ki jo je spisal Maksim Gorki, dopis Thom Petriča in več drugih.

Izostali so vsled istega vzroka angleški članki, ki so jih poslali Frank Petrich, F. S. Tauchar, westališki župan Marvin V. Baxter in pa dopisi.

Uredništvo obžaluje, ker ni bilo prostora za vse gradivo in prosi te sotrudnike, da upoštevajo njegove težkoče in mu oprostite.

Socialistični klubi

Rojaki delavci, jačajte svoje socialistične klube. Ako ga v vaši naselbini še nimate, ga ustanovite.

Naloga klubov v večjih krajih je, da goje tudi dramtiko in zborni petje v smislu proletarske kulture. Vsak klub naj ima tudi prosvetni odsek treh ali več članov, ki planira v klubu diskuzije, shode in debate. Dalje je potreben odsek za razpečevanje literature, agitacijski odsek, ki pridobiva klubu nove člane, mladinski odsek itd. Klub v celoti pa z odborom in odseki sodeluje, kajti brez vsestranskega sodelovanja ni pogojev za uspehe.

SEDANJI ODBOR JD^vTD IN NAMEŠČENCI^v

V sedanjem upravnem odboru Jugoslovanske delavske tiskovne družbe so Anton Garden, predsednik; Joško Oven, podpredsed-

Svoječasno je upravni odbor ali direktorij imel seje enkrat in nemalokrat večkrat na mesec, posebno v dobi, ko so se uradniki ali upravniki pogosto menjali, ali pa v krizah, ko so pritiskali upniki in ni bilo dohodkov za kritje izdatkov, kaj šele za narasli dolg.

Upravni odbor je tedaj imel brigo kdo naj v presledkih urejuje list, ali kdo naj ga upravlja, dokler ne dobe spet stalne moči. Mnoge zadeve, ki jih bi drugače lahko uredil več stalen upravnik, so prihajale pred upravni odbor. Obravnaval je o urejevanju lista, sklepal o načrtih za

bora. Vršiti se morajo najmanj štiri v letu. Ponavadi jih je več, z izjemo par let. Poleg tega razpravlja o raznih stvareh, tikajo

FRANK ALESH
tajnik JD^vTD

nik; Frank Alesh, tajnik; Filip Godina, blagajnik; Peter Bernik, Donald J. Lotrich, in Fred A. Vider, nadzorniki.

FILIP GODINA
blagajnik JD^vTD

agitacijo in posamezni člani so v nji tudi sodelovali, nekateri pa so pomagali bodisi uredniku ali pa v upravnistvu.

Najdalj sta člana v sedanjem upravnem odboru Frank Alesh, ki je že mnogo let tajnik in zapisnikar, in pa Filip Godina, ki je blagajnik. Več podatkov je v članku Franka Alesha na 45. strani.

Od kar ima Proletarec bolj stalne moči, ni več toliko potrebe za pogoste seje upravnega od-

FRED A. VIDER
nadzornik

če se glasila, tudi eksekutiva JSZ na svojih rednih mesečnih sejah.

Važna funkcija upravnega odbora je planiranje agitacije, sklepanje o raznih spremembah in izboljšavah, o financah in pa

PETER BERNIK
nadzornik

ANTON GARDEN
predsednik odbora

nadzorstvo nad poslovanjem v uradu. Svoje delo prispevajo brez odškodnine.

Upravne odbornike voli odbor slovenske sekcije januarja vsako leto. Slovenska sekcija namreč poseduje vse delnice te korporacije, zato spadajo volitve

JOŠKO OVEN
podpredsednik JDTD

direktorjev JDTD (upravnih odborov) v njeno področje.

Izmed nameščencev je v uradu najdalj Frank Zaitz. Upravni odbor mu je poveril upravniško službo 2. februarja

DONALD J. LOTRICH
nadzornik

1919. Pomagal je takoj od početka tudi v uredništvu. Uredništvo je docela prevzel julija 1920 in potem vršil obe službi do marca 1921, ko je prišel za upravnika Charles Pogorelec. Frank Zaitz je tudi urednik Ameriškega družinskega koledarja in Majskega glasa. On je pri Proletarcu nad 16 let, torej več kot polovico Proletarčevega obstoja. O svojih skušnjah in delu v tej dobi je priredil za ta Majski Glas poseben spis, ker pa ni bilo za vse gradivo prostora, je svoj članek umaknil v prilog drugim.

Chas. Pogorelec je prišel k Proletarcu, kot že omenjeno, marca 1921. V jeseni 1923 je bil

CHARLES POGORELEC
glavni tajnik JSZ in upravitelj JDTD

izvoljen za tajnika JSZ. Po prevzemu tajništva je postal upravnik Anton Slabe, za njim pa Anton Žagar in od oktobra 1927 je upravnik spet Chas. Pogorelec, ki vodi obe službi, oziroma tri (upravništvo publikacij, tajništvo JSZ in tajništvo Prosvetne matice). V pomoč obema je nastopil službo 1. maja 1929 John Rak, ki je pomožni upravnik.

Vsi trije sodelujejo drug z drugim in si pomagajo kjer je delo najnujnejše. V kampanjah za Proletarca, JSZ ali pa v volilnih bojih, dalje za Prosvetno matico in drugih agitacijskih poslih pomagajo pri razpošiljanju

pisem, knjig društvom Prosvetne matice in pri drugih opravilih mnogi člani in članice kluba in enako tudi člani in članice angleškega odseka.

V Proletarčevem uradu je vedno živahno. Odprt je od 8. zjutraj pa do poznega večera, često-

JOHN RAK
pomožni upravnik

krat do 11. ure in dalj, posebno kadar se je treba žuriti s Koledarjem, Majskim glasom in drugimi nujnimi posli.

Tako je mogoče izvrševati to obilico dela vzorno v vseh ustanovah našega gibanja.

FRANK ZAITZ
urednik Proletarca, Majskega Glasa in Ameriš. druž. koledarja

THE MAY HERALD

ENGLISH SECTION

COMMEMORATING THE 30th ANNIVERSARY OF PROLETAREC

Single copy 30c

Chicago, Ill., May, 1935

Vol. XV.

Our Thirtieth Anniversary

By FRANK ZAITZ

THIS year's issue of The May Herald is a Jubilee Number, dedicated to the 30th anniversary of our weekly Proletarec.

The occasion is rare, because very few Socialist papers were able to struggle along for such a length of time. Our paper succeeded. Now it goes into its fourth decade, young in its inspiration, full of pep and with determination to continue its battle for the interest of the workers.

Proletarec has witnessed a great number of socialist publications succumb. Foreign language groups of the Socialist movement, with few exceptions, lost ground and some disappeared.

Slovenes, who are one of the smallest nationalities in this country, and who in the period after the war constituted over 90 percent of the membership in the Yugoslav Socialist Federation, are relatively the strongest foreign language section in the American Socialist Movement.

Only the Finnish federation could show a better picture than ours.

After the World War the American Socialist party was completely destroyed in many localities. Our branches then replaced the Socialist Party for a few years in quite a few places, especially in Western Pennsylvania, Michigan, northern Minnesota, Eastern Ohio, and even in Cleveland and Detroit, until the general movement was revived.

It was not our ambition to play this leading

part. This situation affected our movement rather in a very harmful way, because the bulk of the membership was discouraged. "If Americans don't care, why should we spend our money and time?" inquired many of our comrades.

Here and there an American branch was estab-

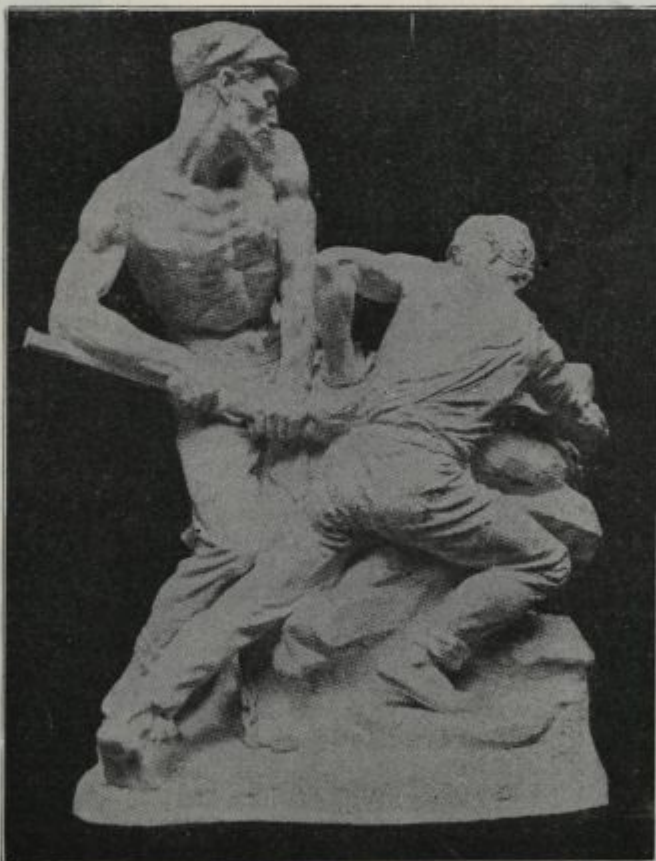
lished. Our comrades thought that they would be an encouragement to them, but instead they asked for support—mostly financial support.

This situation gradually discouraged a great number of our members, who then became passive or even withdrew from the movement. Others continued with their work, believing in the historical mission of the Socialist movement so much, that they would not resign from the task under any circumstances.

Besides the Finns there is no other nationality in America in which the Socialist movement, proportionately, is as firmly established than in ours. That is the result of

the 30 years work of our branches and their paper, Proletarec. In conclusion let it be stated that we always worked for Unity of the Labor movement. Our task is to help build a Socialist movement, not quarreling factions. This is the purpose Proletarec and our Federation is serving. We are in battle for a bigger and better Socialist Party; for building the Socialist press.

This was the aim of Proletarec 30 years ago. It still is and it will be until our final victory.

By DAVID EVANS

WE ARE MARCHING BOLDLY FORWARD!

By Clarence Senior

THE American Socialist movement has great cause to send its heartiest fraternal greetings to Proletarec in its 30th year of publication. Through Proletarec the Socialist Party of the United States of America greets the Yugoslav comrades who have shown such a great spirit of self sacrifice, enthusiasm, devotion and loyalty to the Socialist cause.

In a movement where sacrifices on the part of members are everywhere prevalent, it is still necessary to point out the special sacrifices made by the pioneers who founded Proletarec and kept it alive until it could stand on its own feet.

CLARENCE SENIOR
Secretary, American Socialist
Party

The struggles of Proletarec reflected the struggles of the American born Socialists to keep their organization alive in spite of war, postwar prosecutions, insanity of Communist splits, and then the complacency of "prosperity".

Fortunately, the American movement is now coming of age, and is throwing off the defeatism, which its years of retreat brought.

During 1934, more new recruits were taken into Socialist ranks than any other year since 1920, with the exception of the national campaign year of 1932.

More pamphlets and leaflets were distributed, more radio speeches were given, more outstanding speakers routed, and more organizers toured than in any other comparable year since the war.

The American movement, which for a long while had to lean heavily upon the arms of the foreign comrades, now is able to strike out ahead on its own strength and responsibility. Only five short years ago the foreign language federations of the party included fifty-five percent of its membership. Today the foreign language federations have increased their members, but because of a much greater increase in the English speaking ranks the foreign language federations represent only 18% of the Socialist Party's total membership. The party has three times as large a proportion of industrial workers in its ranks than the country as a whole has.

Increasingly, the farmers of America are becoming interested in Socialism and enrolling under the Socialist banner. The outstanding work done by the party in the defense of the union strikers of Ohio and in the organization and defense of the sharecroppers organized in the Southern Tenant Farmers Union have been outstanding instances of the party's farm work.

The party is on the road to success. With the splendid cooperation that the Yugoslav comrades have shown, with the heroic team work on the part of the thousands of new recruits that have come into the movement in the past few years, we will have in America **SOCIALISM IN OUR TIME.**

INTERNATIONAL LABOR DAY

Despite the silent tread of ghostly feet
Of Martyred Comrades, marching down the street
Beside our own, this Labor Day—
Hail Socialists! The First of May!

The call resounds: Workers of the World,
Take again the blood-red banner—unfurled—
Wave high its glorious folds in the air
And forward—there's need of Socialism everywhere!

The path has been hard, through treacherous ways,
But the dawn, at last, o'er the horizon plays!
And the thousands now in sacrifice lain
But inspire anew our glorious aim!

For evil and calumny do not avail
Traitorous cowards, spineless, pale.
Socialism, stronger, makes her way!
Hail Comrades! The dawn of The New Day!

—Edna Peters Koller.

THIRTY YEARS—A CHALLENGE

By MARY JUGG

THIRTY years! How many changes take place: freshness of youth becomes a dimness of age; science transforms a wonder into an antiquity; ideals and truths are abandoned for fads and phrases. So it becomes an honor for any institution to survive the tumult and transformation of three decades solely because it is built upon a principle.

This honor today belongs to Proletarec. For thirty years it has remained steadfast to the principles and ideals for which it was established. For thirty years it has met reaction and indifference with an indomitable courage to scatter the rays of enlightenment. The hardy seeds of the imperishable truth it was to cultivate found themselves on arid, unbroken sod. Men with conviction and foresight were called upon to break that sod. It took five, ten—perhaps fifteen years. How much difficulty and disparagement was suffered can be related by none except those who took the task in hand. And then the planting, the cultivating, the growth of the idea—the necessity for its spread and the struggle for its continued life. Thirty years!

Now after three decades we look upon it and ask what has been accomplished. If we had expected it to sprout like Ford's motor cars or inflate like Samuel Insull's stock, we are no doubt disappointed. For science has always rushed ahead of knowledge, and learning that America is a country where everyone can get rich if he takes the golden opportunity required no knowledge. But the realization that an institution has survived in the face of opposition and discouragement and retained its principles, that when one leader was no longer able to continue the work another took his place, that those with dogged conviction patiently endured the fact that ideas are slow to penetrate and that even "Rome was not built in a day" commands respect and presents a distinct challenge. It is a challenge to youth to take up the struggle where their predecessors are leaving it off. It is a challenge to continue in the hope of awakening the closed avenues of thought even for thirty years to come, and then prepare others to take up the work, yes, even for thirty years from then. It is a challenge which will always remain fresh and always recur until that period of socialization and plenty for all for which Proletarec has always stood will have been achieved.

* * *

I have at hand a facsimile of the first issue of "Proletarec". It reads, "A Paper In the Interests of the Working Class". It is dated January 1906. In the first column of the first page there follows this significant "Notice to All Comrades and Subscribers":

"With today's issue of 'Proletarec', the Slovene class-conscious workers in America make themselves public. They have established a paper which is in reality the property of all class-conscious Slovene workers, organized in American branches of the Socialist Party. Until today the Slovene workers in America had no paper in which they could publicly express their opinions, as every owner of Slovene newspapers published only so much as benefited his 'pocket.' Only with the establishment of 'Proletarec' have these deplorable conditions come to an end—conditions which furnished American Slovenes a doubtful existence—conditions which led the American Slovene workers down the wrong pathways instead of educating them that capitalism is the only mortal enemy of workers . . . In 'Proletarec' everyone can express his opinions without fear that the article will be destroyed because it does not please the editor or someone else. 'Proletarec' will publish American news, satirical notes, articles pertaining to economic and political problems, historical articles, stories, etc. For the present it will be issued only once a month in eight or more pages. The subscription for one year is only 50c. Send all subscriptions to Anton Prešeren, 678 W. 17th St., Chicago, and all articles to the Editor of 'Proletarec', 683 Loomis St., Chicago. Signed—Andrej Poravne, president, and Anton Prešeren, secretary."

"Proletarec" existed in this form for one year and eleven months. It was printed in the printery of "Spravedlnost". Copy was written by Jože Zavertnik and Frank Petrich evenings, and free of charge. As soon as the paper came off the press, it was taken to the home of Zavertnik or John Petrich and from there distributed.

It is interesting to note here other influences that affected the early history of "Proletarec". When "Proletarec" was issued, another Slovene newspaper, "Glas Svobode" was already enjoying wide circulation. "Glas Svobode" was at that time the hired official organ of the young SNPJ organization. It seems that there existed between these two newspapers a great factional strife, which resulted more from personal antagonisms arising from Society matters, than from the standpoint of principle. This is exemplified by an amusing reference to Martin Konda, owner of "Glas Svobode" in the first issue of "Proletarec" (1906). Regardless of this personal strife, however, both newspapers joined in their fight against the clerical factions of Joliet and the liberals of New York, whose aim it was to destroy "Glas Svobode" as well as "Proletarec".

The year 1907 is filled with more outstanding events than any year since. In that year Martin Konda sold the "Glas Svobode" to Ivan Kaker and Ivan Molek "on credit." The time for this newspaper to merge with "Proletarec", both alike in principle, appeared ripe. But soon afterwards, Martin Konda was arrested on charges by Slovene catholic clergymen that he was distributing unlawful literature through the mails, and immediately following him, Ivan Kaker shared the same fate. The two were sentenced to a year in prison (actually, however, Konda served only two months and Kaker, only six weeks) and the expenses amounted to \$700. This was the supreme clerical drive to force the two newspapers out of existence. During all this struggle, led by "Glas Naroda" and "Amerikanski Slovenec", "Proletarec" and "Glas Svobode" presented a solid front.

But this harmony between the two was short-lived. There was a convention of the SNPJ in LaSalle that

year, and the inner struggles between Konda's faction and the Socialists connected with "Proletarec" broke out anew. Jože Zavertnik was lawfully elected by Lodge Slavija No. 1 to represent the lodge at the convention. His opponents, however, effected his expulsion from the Society without a valid reason. This necessitated "Proletarec" to open battle against its "friends". Added to this was the fact that Kaker and Molek could not meet their obligations to Konda, who took away "Glas Svobode" from them.

In the autumn of that year a meeting of the members of the Yugoslav Socialist branch was held, which organized a "Yugoslav Workingmen's Publishing Company". The main office of this new organization was at the home of Frank Mladič, who gave the quarters free of charge. The first officers of the new organization were: Ivan Grilec, president; John Petrič, secretary; Anton Prešeren, treasurer; and Ivan Molek, recording secretary. The consensus of opinion also seemed to be that "Proletarec" in its present form did not answer the purpose for which it was intended, and so a decision was passed that the newspaper become a weekly. An editor was to be employed — at \$12 per week. This post fell to Ivan Molek. The office of business manager fell to Ivan Meden, who received a weekly salary of \$6.00. "Proletarec" became a weekly in December 1907.

The year 1908 marks one of the greatest crises in the United States. Bank failures were followed by loss of credit, by money out of circulation, by one of the greatest industrial depressions of the country. Needless to say, some of the worst days in its history befell "Proletarec". The only concern was to preserve publication at any sacrifice. The very first action was the removal of the business manager, whereupon Ivan Grilec performed his services without pay. Molek was sent to Michigan to secure new subscribers. (The mines in that territory were still working.) The venture was unsuccessful, and very soon afterward the paper, hitherto published in 7 columns, was reduced to 5 columns. Meeting after meeting was held, and the decision finally was to take away the office of editor. The editor's work was divided among three people: Jože Zavertnik, Frank Petrič, and Ivan Molek. It was during this most critical period that one issue of "Proletarec" (the only one since then!) did not come off the press. There was no way to pay the printery. Another printery was contracted, which accepted the work on credit.

The paper continued thus with volunteer work until the year 1912. In that year Ebin Kristan was sent on an agitational tour and "Proletarec" grew in the number of subscribers. With that year a full-time editor was employed, Leo Zakrajšek, and the paper was enlarged to 8 pages.

The newspaper enjoyed a good circulation until the year 1917. Until 1914 the publication had been one of purely propaganda nature. In 1914 Ebin Kristan transformed it to contain articles pertaining to theories of Socialism and to the discussion of various daily problems.

Until 1915 articles and news from subscribers had occupied most of the columns of the paper. Kristan did not favor this form of journalism, and soon began to omit such notices, with the result that the paper lost somewhat in popularity.

"Proletarec" and "Glasilo SNPJ", both edited in the interest of the workingman, did not fulfill the demands for this type of publication. The question as to which one of the two would become a daily was up for discussion. "Proletarec" in company with the Croatian socialist weekly "Radnička Straža" had a plan for a self-sustaining printery. The plan would have become an actuality had not the war intervened. The SNPJ convention held in Pittsburgh in 1916 accepted a decision

that the "Glasilo" become a daily. Immediately all of the agitators for "Proletarec" became enthusiastic for the new daily "Prosveta". Despite the fact that "Proletarec" was the best-edited Yugoslav newspaper, it lost subscribers. During the war, the cost of printing went up 100%, and the income for the paper became less and less. In November 1918 at a meeting of the board of directors it was decided to change the form of "Proletarec" to a weekly magazine of 16 pages. This, in spite of the fact that it was enlarged, was printed on paper of poorer quality, which brought unfavorable response from its readers.

In February, 1919, Frank Zaitz accepted the editorship of "Proletarec". He strove to make the paper better in appearance for its subscribers, and inquired as to the cost of binding the magazine form with attractive paper covers. This, then, was accomplished.

Nothing proved to be so detrimental to "Proletarec" as the JRZ (Yugoslav Republican Alliance) albeit many who are uninformed think to the contrary. From the year 1916 until 1922, the active comrades gave almost their entire time to the JRZ. That was the cause of the American Family Almanac of 1919 being issued in the middle of the year — which also brought a loss to "Proletarec" of about two thousand dollars.

At the following convention of the JRZ, Frank Zaitz set about to explain the reason for the financial difficulties of the paper. There was great excitement at this meeting, and he was called upon to prove how much the "Proletarec" actually suffered because of other duties of the editor (Kristan) who until the year 1919 worked without pay. Every motion for aid to "Proletarec" met with opposition. Finally, by a roll call vote, a motion to extend aid to the publication passed by a small majority.

The JRZ was dissolved on October 21, 1922. The new management or trustees — three from the executive committee of the JSF, and an equal number from the executive committee of the SNPJ — was instructed to use all the interest accruing from the remaining JRZ fund (at that time about \$300 interest per year) for the benefit of Proletarec so that it and its other publications may be repaid for any damage done. This, of course, after the expenses of the fund itself were paid. This arrangement, according to the resolution adopted at the convention of October 1922, was to be in force until the trustees would find a real opportunity to spend the rest of the fund for the purpose for which it was established.

"Proletarec" has had since its beginning eight editors and thirteen business managers. The longest term of editorship is held by Frank Zaitz, the present editor, who has worked in that capacity for sixteen years. Charles Pogorelec has been secretary of the Yugoslav Socialist Federation and business manager since 1923.

In 1930, the twenty-fifth anniversary of "Proletarec" the form was again changed to the present seven-column newspaper. The present depression which began in 1929 has worked innumerable hardships upon the publication, but always with the sacrifice of those who believe in the principles for which it was established, it has thrived.

This year Charles Pogorelec was sent on an extensive agitational tour throughout the West. The thirtieth anniversary was celebrated by an elaborate program in the SNPJ auditorium. It was a success from every standpoint. A few weeks prior to this a dinner was given in honor of the comrades who have stood loyally and steadfastly behind the publication and the movement it represents.

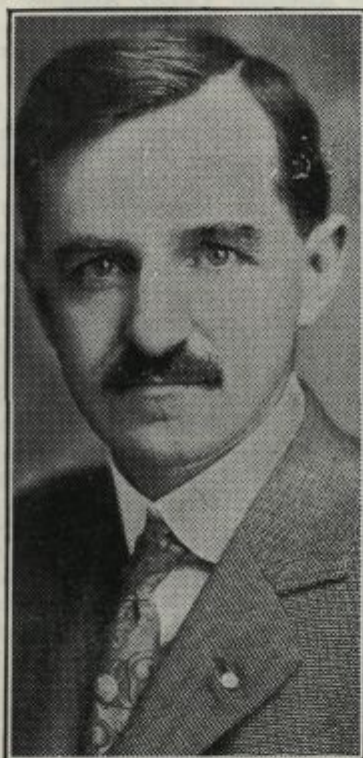
With such manifestations "Proletarec" cannot cease to exist. It will live as long as it serves that need unfulfilled by any other source. As such, it will continue to live for many years to come.

MAYOR HOAN SAYS:

I WISH I could tell you how profoundly impressed I am with the significance of the May Day issue of the Proletarec, published to commemorate the 30th anniversary of this paper's existence.

We who have had experience in publishing Socialist papers in Milwaukee, particularly the Milwaukee Leader and now the weekly Wisconsin Leader, know what struggles and sacrifices are involved in establishing these publications on a firm foundation. We can well imagine, therefore, what trying vicissitudes were encountered particularly in the early years of the Proletarec's existence as a foreign language Socialist newspaper.

It is particularly appropriate that this glorious anniversary is to be commemorated in the May Day issue of the Proletarec. May Day this year finds suffering and impoverished humanity experiencing, more than ever, the bitter realities of a bankrupt social order and the birth pains of a New Era. The prophecies of clear-thinking, far-sighted exponents of economic and political emancipation of the toilers of all

D. W. HOAN

nations, are coming true with a vengeance. Capitalism, after fulfilling its historical mission, is in a state of collapse all over the world. Industry stagnates, millions despair in idleness and want, material values shrink and vanish, and mountains of debt oppress all classes. Amidst all this there is confusion and hysteria. The power of Wealth, like a drowning man, grasps at the straw of dictatorship. Fascist hordes, preyed upon by false leadership, seek salvation in unrestrained nationalism and fanatical witch-hunting. But the day of fulfillment is fast approaching. Humanity is being nailed to the cross of Capitalism. The heavens are darkening and the crash of doom is inevitable. All this must come to pass, and the

signs indicate that it will. When it does, there will be ushered into this world a new social order, conceived in the spirit of universal brotherhood and based on the eternal principles of social justice and equality of opportunity for all.

Let us, therefore, renew our faith in the great cause to which the Proletarec is dedicated and fulfill the mission which Destiny has charted out for us. Let us redouble our efforts to enlighten and organize the workers under the banner of Socialism. Let us give light and hope to a sorely tried world, and speed the coming of an era of peace, happiness and contentment for all.

Just as you celebrate the triumph of the Proletarec in overcoming the obstacles that confronted it during the 30 years of its existence, so will humanity some day celebrate the triumph of Socialism over exploitation, oppression and misery in a world of plenty for all.

Fraternally yours,

DANIEL W. HOAN, Mayor.

GREETING TO PROLETAREC

By B. C. VLADECK

Dear Comrades:—

It is a pride and a pleasure to know that you are celebrating your 30th anniversary of the Proletarec. In a country in which any language but English is looked upon with suspicion and very often with contempt; in a country in which the Socialist Movement has not as yet become a mass movement and is still in its pioneering stage; under conditions which make the retention of old world idealism nearly impossible—it is a real achievement to go on uninterruptedly for 30 years. During these years our philosophy has proven to be true and the diagnosis of our social system is being verified today at a terrible expense. No Socialist has any cause to regret or retreat. It is becoming increasingly evident that a radical readjustment of our economy is imperative and when the American people will begin to appreciate the sacrifices which we had to bring in order to prepare America for this change, the name and the record of your publication will occupy an honored place in this country's history.

Wishing you many more years of unrelenting advance toward the Socialist goal, I beg to remain,

Very truly yours,

JEWISH DAILY FORWARD

B. C. Vladeck, General Manager.

The cuts in this issue were made by the photo engraving firm of Ernest J. Kruetgen and Company which is a union shop.

Mightier Than Mighty, A Workers' Press

It Is More Powerful Than Any Other Force

By Donald J. Lotrich

"THE PEN is mightier than the sword" is an old proverb which was handed us down thru the ages.

Ever since mankind has been in existence, the sword has been used constantly against the advance of the pen but despite all the power of the sword to slay and take life the pen still penetrated thru all the horrors, thru all the brutality, thru all the blood that flowed and gradually made advances to become mightier than the sword.

In the old historical era men were burned at the stake for daring to pen new ideas. Books of modern thinkers were burned because of the thoughts and ideas conveyed in them. Why even in our ultra-modern era, in the era of machine and power development the civilized world was shocked by Hitler's bonfire of thousands of books of progressive thinkers and writers. Why do you suppose Hitler burned the books? To erase new ideas and thoughts and to prevent them from spreading. But did Hitler stop the dissemination of the knowledge contained in the books and literature he burned? Quite to the contrary! He may have burned the books and the paper and what ink was on that paper but he could never erase the ideas, the knowledge, the thoughts, that were written within the covers of the books.

Books, pamphlets, literature, newspapers have power. They possess dynamite. They can do great and glorious things and yet they can do terribly horrid things depending upon who use them and for what purpose they are used. The pen is so mighty that it can avert any war. It is powerful enough to transform this earth into a paradise for all the people. The pen can make heaven on this earth for everybody if it is employed by those interests which want a paradise and a heaven on this earth.

On the other hand, the pen can and does declare wars. It is this pen in the hands of greedy, well-to-do exploiters which is responsible for all the misery prevalent on this earth today. It is this pen that lies and steals and robs the people of the truth; which breeds hatreds, vengeance and selfishness because it is now employed by those, well-to-do, to keep the workers in a constant turmoil.

Need I tell you that the lying propaganda of the American newspapers, who are either owned or controlled by the bankers and munition makers, are responsible for plunging this country into the last world war? Need I tell you that the pretext of saying democracy was the biggest lie and bluff that was ever manufactured and penned by the lackeys of the rich to fool and bluff the people? It was a lie! a big fat lie, that they wanted to save democracy. They wanted to save the money of their masters at the expense of millions of lives. And you working people still support a lying, bluffing, fooling press while you ignore the noble work of the real, honest, sincere truthful press.

You still support it!

Without your support these lying scandalsheets could never exist.

You share, therefore, the responsibility for all the lies, for all the bluffing, for all the cheating, these capitalist papers perpetrate. For, as long as you support them, well they know, that is what you want.

You want to fool yourself!

You want to bluff yourself!

You want to lie to yourself!

You want to cheat yourself!

The capitalist papers print only such news as they want you to read.

They print only such news which will prevent people from thinking for themselves.

They print all the good news for the wealthy class.

They print all the bad news against the organized working class.

They keep out all the news they don't want you to read.

These newspapers support their class.

That's something the workers don't do.

If the workers supported their press, their books, their literature, our government would be in the hands of workers, who would make laws in the interest of the workers.

According to the recent Senate investigation of munition makers, Ambassador Page cabled President Wilson on March 5th, 1917 that England and France could no longer pay with gold for their purchases in the U.S. The United States must, therefore, declare war on Germany and thereby help the Allies.

A month later President Wilson, who was reelected on the pledge that he kept us out of war, declared war on Germany.

The Senate investigating committee handed this cablegram in full to all the press services. The United Press seemed to be the only one to think the message important enough to send out of Washington. And only four out of twenty large papers which were checked printed the news. Can you guess why the other press services did not send it out of Washington? Or why the other large united press service papers did not publish it?

That is the way these papers serve you the truthful news.

For five years now, all the capitalist papers have been lying to you about the depression. While you suffer they fiddle around with unimportant and certainly unfruitful schemes of ending the depression. They are fiddling around with divorces, scandals, spectacular trials, dukes, royal weddings, etc., and ignore the need for a change in the economic system. They do not dare come out and say that the profit system is the cause of our troubles. **That we must do away with the profit system to regain prosperity.**

The newspapers were the force which was responsible for the repeal of prohibition.

The newspapers are responsible for our political misdeeds, for they elect every public official they want in America.

They have power. They have dynamite. And the workers are permitting this power, this dynamite, to be used against their every interest.

Proletarec, the paper we are honoring today with this manifestation, on the other hand, has always told the truth about the system. **It stands squarely for the working people.** For thirty years it has taught the workers that their only salvation lies in their ability to organize, to unite, and with their combined power gain control of the government for themselves.

Does any capitalist paper tell you that?

Proletarec tells you that the workers are always the losers in any war.

Does any capitalist paper tell you that?

Proletarec tells you that the enemies of the workers are the Capitalists.

What American daily paper tells you that?

Proletarec has told you time and again that capitalists place their men into public offices so that they may serve the capitalists.

Proletarec has told you that the man who hires the orchestra calls the tune.

Which one of your daily papers have ever told you that?

Proletarec has told you hundreds of other important truths. Proletarec cares not for scandalous trials, divorces, royal weddings, etc. only as it effects the lives of the working people.

For thirty years now, Proletarec has fought your battles. For thirty years it has been an educational force for our people. And with your support and assistance it can become more and more powerful. With your help it can grow in prestige and fame.

The workers' press has the job of remaking the world. Support it and share the power, fame and prestige it accumulates until we are led into a new Society, a society of, by and for the workingclass.

More power to our fine paper.

THE GIST OF SOCIALISM

By JOHN M. WORK

WEBSTER'S International Dictionary, edited by non-Socialists, defines Socialism as follows: "A political and economic theory of social reorganization, the essential feature of which is governmental control of economic activities, to the end that competition shall give way to cooperation and that the opportunities of life and the rewards of labor shall be equitably apportioned."

Not so bad for non-Socialists. Would that the capitalist press could or would do as well; but it is too much interested in lying about Socialism in order to delay as long as possible the coming of social justice.

The Socialists want the collective ownership and the democratic control of the great exploiting industries, so that they may be operated for the benefit of all the people, instead of being operated for the benefit of a few as they are under private ownership. They want these industries to be run for the common good, not for private profit. They want to guarantee employment and a high standard of living to all willing workers. They want to rid the world of the miserable competitive system which causes poverty, joblessness, crime and war. These, in brief, are their objects from an economic point of view.

But that is not all. The Socialists are aware that material things alone do not make individuals permanently or genuinely happy. An abundance of material things is necessary as a starter. Short hours of labor, ample incomes, and total freedom from worry about losing the job, are first essentials. This will free human beings from the necessity of spending all their lives in "making a living" and will give them a chance to live. It will free humanity from slavery to the securing of a mere existence. In this way it will open up to all human beings the avenues to the

higher things of life. Availing themselves of these higher things, in the leisure afforded them by short hours of labor, and in the peace of mind afforded them by economic security, they will find genuine and permanent happiness. Eventually they will develop into a super race. Human brotherhood will be an accomplished fact. This is the larger view of Socialism.

Unbiased non-Socialists, such as the editors of Webster's International Dictionary, whose definition is quoted above, have caught something of the spirit of Socialism. The New International Encyclopedia defines it as "An ideal economic system in which industry is carried on under social direction and for the benefit of society as a whole." Add to these definitions the vision of higher development and human brotherhood, and you have a general picture of what the Socialists want. To fill in the details of the picture, read Socialist papers and books.

"GOOD FODDER!"

(Drawn by Gus Uhlman)

ONLY SOCIALISM IS THE HOPE OF THE WORLD

By Norman Thomas

IT is a great pleasure to send greetings for your May Day issue which is also a 30th Anniversary of Proletarec.

Wherever I have come in contact with the Yugoslav Federation of the Socialist Party of America I have had reason to admire the strength and sincerity of your Socialism and the immense value of your service to our common cause which must be won throughout the whole world before it is safely won in any land.

NORMAN THOMAS

This is no time for a weak or compromising Socialism. Socialism and only Socialism is the hope of the world. The Socialism of our hope must be genuinely international and genuinely democratic. That is to say, we are not going to be saved by strong men or by bureaucratic and dictatorial parties but only by a mighty movement of workers with hand and brain whether they wear white collars or overalls, whether they work in town or country,

in mine, mill, or factory. The democracy we are talking about, however, cannot be of the insincere capitalist variety. It cannot be purely formal and mechanistic. It can't be identified with a romantic parliamentarism. It cannot afford to lie down in front of the menace of war and Fascism. It is our job to organize and organize *now* on both the political and economic fronts so that we can stop war and stop Fascism.

The Socialist Party that will prove valuable in this great struggle must include all those who seek a Socialist goal and are loyal to the discipline of the Party. We have no time for heresy hunting or narrow doctrinal disputes. We know that we must win workers. We shall be glad to

cooperate at the right time and in the right way with any great movement of workers on the political front. But no such movement will ever emerge unless we are in the vanguard and true to our own mission of education, propaganda and organization.

It is in this spirit that I greet you on May Day. No May Day can be for us a day of unmixed rejoicing. We have too many martyrs to mourn, too many reverses to remember and from which to learn a lesson. But ours is not the grief of those without hope. Out of defeat the workers will learn strength and organization. The cause marches on. In countries cursed with Fascist dictators the hearts of the workers will beat faster on May Day and they will find ways to let their lords and masters know that the hour of the triumph of tyranny is brief. In countries where there is still some semblance of freedom the workers of every land and tongue must make clear their dedication to the great cause of the emancipation of the working class, the end of the predatory of the society, and the establishment of plenty, peace and freedom.

A Greeting from Reading

Best fraternal greetings to Proletarec and to the Yugoslav workers for whom you speak.

May you continue to be a guide to the workers of your language so that the principles of international Socialism may finally unite the people of all races and nationalities.

READING LABOR ADVOCATE.

Raymond S. Hofses, Editor.

THERE'S NO EXCUSE

Nature's storehouse is full to the surface of the earth. All of the raw materials are deposited here in abundance. We have the most marvelous machinery the world has ever known. Man has long since become master of the natural forces and made them work for him. Now he has but to touch a button and the wheels begin to spin and the machinery to whirr, and wealth is produced on every hand in increasing abundance.

Why should any man, woman or child suffer for food, clothing or shelter? Why? The question cannot be answered.—Eugene V. Debs.

Proletarec—The Builder of Socialism

By JOHN RAK

IT was about 10 years ago when I noticed Proletarec coming into our house. Some traveling representative, touring through the Southern part of Illinois, stopped off in Nokomis. With the aid of our local comrades, a few subscriptions were solicited and among the new subscribers were my parents. It was then published in magazine form and had no English Section and like most children of Slovene parents, I could not read the Slovene language.

At some of our branch meeting it was reported about the discussion of having Proletarec change its form to a regular newspaper size. This was realized a few years later, in 1929 and so Proletarec was one of the first Slovene newspapers to publish an English page also.

As a branch member back in Nokomis, my first duty was to get new members to join our local. I probably would have been given the job of soliciting subscriptions for Proletarec had I been better acquainted with the paper and known the Slovene language well enough. But this was taken care of by the local comrades, and Proletarec had a fair circulation in our district.

In Chicago, where I became more familiar with the paper and later a member of its staff, I had my first experience with agitation for subscribers. Comrade Pogorelec, the business manager, equipped me with subscription blanks and the names of prospects who should be visited. Knocking on doors Sunday mornings, introducing myself, and explaining my mission was something new. Sometimes the subscriber or prospect was not at home and so another trip had to be made. Where they were at home they would say, "Come around in a few days or in a week." Coming back to the office I was naturally discouraged and found out later that this sort of thing was experienced by all of our agitators throughout the history of Proletarec. But their determination, their devotion and ideals in Socialist principles carried them on regardless of the obstacles that had to be overcome.

I was only a beginner of the thirty years' work already done by our small number of "Jimmie Higginses," visiting from house to house, from camp to camp, agitating and arranging meetings, which did an immeasurable amount of work for the Socialist movement among the Slovenes and other Yugoslavs in this country. When Proletarec was endangered with financial

problems, loyal comrades reached into their meager wages and contributed the money so that the printer and other bills could be paid. "The message of Socialism through the organ of Proletarec must go on," was their motto. When the circulation dropped, again the "Jimmie Higginses" responded with funds to send out traveling agitators. Practically every state in the union was covered. This was only possible through the sacrifices made by the small number of Slovene Socialists and their sympathizers who can today, after 30 years, rightfully feel proud of their accomplishments. Had Proletarec never been established, the history of the Slovenes and their organizations would probably be altogether different today. In place of its educational work to enlighten the masses of our economic problems, there would probably still be to a larger degree old superstitions, reactionary and selfish elements in existence and our battle for Socialism would be just that much further off.

When one reads about the past struggles of Proletarec, very elaborately covered in some of the Slovene articles, one cannot help admiring the spirit of our early pioneers. Comrade Nace Žlemberger not long ago sent in his 30th year subscription to Proletarec and among other things said: "Today all Slovene newspapers say outright that they are for the working class. Why didn't they have the courage to say this 30 years ago? If they had done this, it would not have been necessary to establish Proletarec." He rightfully asks this question of those who see a growing mass movement heading towards Socialism, which Proletarec represents and in which it plays an important part. Only Proletarec had the courage 30 years ago to come out openly and tell its readers that it represents the workers' interests while others played the religion and nationalistic role.

The thirty volumes of Proletarec tell an interesting story about the Socialist work done among the Yugoslavs. They represent the joint work, sacrifices, and effort of thousands of comrades which could not be bought at any price. I hope that some historian will go through these volumes some day and make it known in the English language the interesting experiences and obstacles our pioneers had to contend with. After all, Proletarec is one of the oldest Socialist news-

papers in America, both in the English and Foreign languages, and it would be a gift of knowledge to those who will carry on the work to learn from the past experience. It would be a tribute to the work and courage our "Jimmie Higginses" accomplished through the stormy and gloomy periods. Our best reward to these builders of Proletarec is to carry on the work they started 30 years ago until the goal of Socialism is realized. This is the challenge that awaits to be answered by the present and coming generations.

There has been some discussion not long ago as to the future of Proletarec. Will it exist another 10 or 15 years? some asked. Our youth can best answer that by the same vengeful determination as the pioneers did 30 years ago that Proletarec is here to stay, that this is their paper, and that they will convert it in time into one of the leading English Socialist newspapers in

America. Today the old barriers of superstition do not stand in our way. We don't have to whisper confidentially into ears of prospects to subscribe, but we can come out openly and tell them of our purpose. Radical publications, talks and meetings were more or less secret years ago, whereas today there is more radicalism talked about out in the open and even by the New Deal than ever before. In this sense of the word our work to agitate, educate, and organize is easier.

With the three decades of the pioneers' experience behind us and with the greater need of our Socialist message reaching the masses, our youth is challenged to duplicate the work that has been carried on in the past 30 years. We can give Proletarec what the pioneers want—longevity and circulation. That's our job and we can do it! It is what our pioneers want us to do. Let our allegiance be that Proletarec is here to stay!

SOCIALISM—THEN AND NOW

By Olga Vehar, Cleveland, O.

I REMEMBER even now what fun it used to be to come running into the Club Room—meeting comrades and having a hilarious time talking about this and that. It was like a dream to change from the life I had been living—dull, filled with reading fiction, a movie now and then or a walk. This is what my life consisted of before I had joined the English Section of Branch No. 27. I thought it was working for the movement if I burst in on a conversation with comrades or if I read Socialist articles. It seemed easy to work for Socialism, but it was only May 30th celebration by the patriotic people of our city that I finally awoke to the meaning of "work for the movement."

I had gone to the parade with a few comrades to pass out literature with the title reading as follows: "War is Hell—Who wants Hell can go to Hell." I can still remember my experience that day as if it were happening all over again. I had approached a well-dressed man and as I handed him a copy of this literature he gripped my hand and told me that I had no business doing what I was, that I belonged in Russia. I can still see his face before me as he tore the paper to bits. I had never distributed literature before, and I remember looking around to see if any of my comrades were about. I saw no one and a sudden urge came over me to run away. I would walk down a few blocks, throw the literature away, and take a street car home,—yes, the man had scared me and at that time I could not argue with any one; I did not even dare. Suddenly I saw Harold Katz, a Yipsel still passing out his copies and fearing no one. I felt the tears in my eyes; I was a coward. I could not leave them; I made up my mind to stay with my comrades let come what may. It was a hard day but I felt I had worked for the

movement.—Shame still grips me when I think of the cowardly way I had meant to run away.

I realized for the first time that working for Socialism was harder than I thought. It wasn't just sitting back and enjoying a conversation with someone. I began to read Socialist articles and finally got enough nerve to act as chairman at a street corner meeting. After the first time it almost seemed easy, and as if I had been doing it right along. This kept on, and with Christine Elersich we agitated for new members for our Branch. It was hard and there were numerous times when I came for a meeting with only two or three of the members present. We had finally succeeded in getting new members, and as I look back I am thankful that we had been given members who are so eager to work and to get ahead. The members attend the meetings regularly—something I can't remember since the branch has been organized. We have traveled rough roads, but I am proud of our members and the spirit with which they are ready to fight. I had not been doing any work for a long time. I have been trying to educate myself so that I will be better equipped to come back to my Comrades and help them in the struggle for humanity. Yes, I will come back to the ranks of the "Red Parade."

This to my brother—I have tried hard to convert you into a Socialist and now I, too, heed your words—the struggle is hard and seems so far from our reach. But I realize that my place is with you and my comrades in the Socialist Party. I hope you will overlook those months that I have been away, for I shall come back and together we will continue our struggle for peace, freedom, democracy, and a cooperative commonwealth.

THE SIGNIFICANT MEANING OF THIS MAY DAY

By JAMES ONEAL, Editor of the New Leader

A HALF-century ago the American trade unions decided to begin the struggle for the eight-hour day, and this decision led to the adoption of May Day as an international holiday by the working class of Europe and other countries. In no country at that time had the accumulation of capital assumed extensive centralization. Concentration of capital on a vast scale, however, made rapid strides before the end of the nineteenth century, and by the end of the first decade of the twentieth century the greater capitalists and bankers emerged as the real rulers of the United States.

In the meantime this concentration of capital and the development of machine production and technology has been transforming more and more of the population into proletarians. American capitalism became imperialist capitalism thirty years ago and the exploiter of colonies. When Theodore Roosevelt became President in 1901 he became the symbol of militarism and imperialism and although American capitalism came a little late at the international thieves' supper it had a vast region of loot to conquer in the Western Hemisphere.

During the same period the larger capitalist powers, England, Germany, France and Japan, expanded beyond their frontiers and acquired over-seas possessions. The vision of the great powers became international but side by side this international outlook, Socialist education among the working masses also gave millions of the workers an international outlook. The sentiment of May Day, the epic of proletarian brotherhood, united millions of the working class into bonds of international sympathy and cooperation all over the world.

However, the events of 1914 revealed that these bonds were not yet strong enough to hold the masses in the face of elemental hates and war hysteria. Moreover, the governments swiftly effected a censorship of the press and of meetings and conscript laws transformed the male population into soldiers. The International was one of the first casualties of the war.

Sixteen years after the end of the war finds capitalism afflicted with a world depression and hundreds of millions of workers deprived of employment. The imperialist nations have more arms than in 1914 and the fascist vandal who

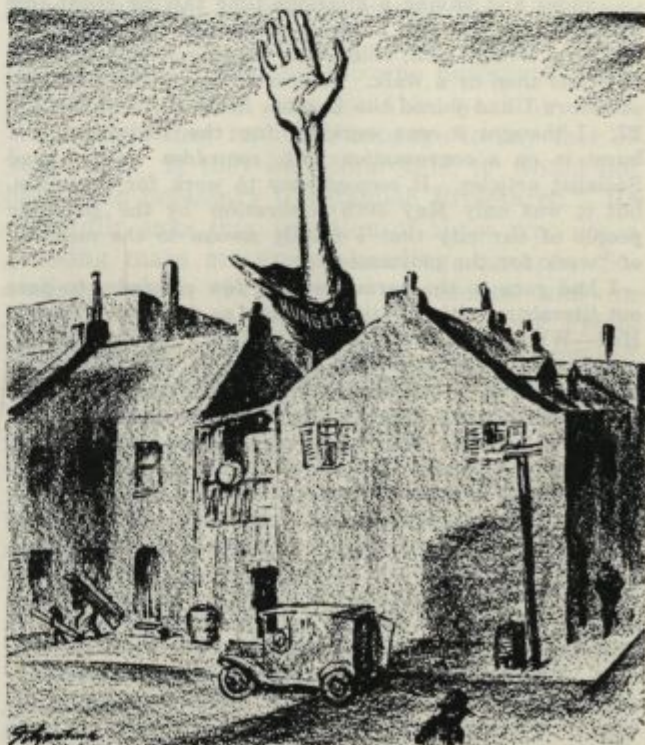
rules Germany under a cruel and despotic dictatorship now threatens the peace of the world. Fortunately, Hitler is isolated. His criminal associates do not have a friend among even the imperialist powers.

However, Hitler is a mad man with a burning brand in hand that may touch off a train of powder that will lead to a universal conflagration. This is the prospect which faces the masses on this May Day.

Whatever may be the outcome we may be sure that the Labor and Socialist International and the Trade Union International will both act in accord with the responsibilities they owe to the proletariat of the world. They are in the heart of the seething and dangerous forces that capitalism has gestated within the past decade and to these organizations of the working class belong the initiative in any action that may be taken.

May they act wisely and in the best interests of the working class of Europe and of the world!

IN OUR OWN COUNTRY!

(Fitzpatrick in St. Louis Post Dispatch)

FARMER AND WAGE WORKER

By Wm. Brunschmid

It is a new field of social thought that I am trying to lead my countrymen into by this article.

Many of you who knew me as editor of *Narodni Vestnik* years ago will wonder why I am not using my mother tongue in this write-up. The reason is that I am not fluent enough to write an article in the Slovene language, since I have not been connected with it for the last twenty years. And it would be the more difficult to treat this subject adequately in our language, because I can devote to it only some spare moments hastily snatched from a life filled to overflowing with other duties.

When I started farming here in the Wisconsin woods twenty years ago, the main subject the natives discussed was the Bible. Socialism was something vague, something not worth considering. Today this is all changed. The agrarian question is now arousing the Socialists at least as much, or rather more, than any other question, and the interest in Socialism is spreading fast amongst the rural population.

We farmers form the largest group of the producing class. And any movement for the betterment of the producing class will be futile if the farmer is not recognized.

On the other hand, we farmers must not overestimate our numerical strength to a degree that we would imagine that we are strong enough to protect ourselves against the encroachment of the exploiting class. We must take into consideration that we are disorganized to an extent that it is impossible for us to initiate any social movement single-handed, figuring on victory. It we want to be victorious in the battle of the producers against the exploiters we must wage this war hand in hand with the better-organized and more homogeneous body composed of all wage workers, no matter what their pursuit. Race, nationality, religion, white collar worker or the man in the ditch, we are all one, and we must fight unitedly, if we want to see better days.

The money kings, like a great vampire, are sucking away the fruit of our labor. Everything that is best seems to be drawn towards the vortex of a mighty whirlpool. The meager morsels, the remains necessary for the barest subsistence only, are left with us. All the surplus wealth, which provides comfort and luxury, gravitates continually into the coffers of our despotic tyrants. Even our best sons and daughters are lured to the sweat shops and homes of ill-fame by the agents of the privileged class, where they are exploited and enslaved worse than those who remain back home to till the soil. Many of these, perhaps the flower of the Country, find themselves today cast out into the horrible social cess-pool found in every city of this land, full of pseudo-reformers. Extreme riches on one side and abject misery and poverty on the other is the result of the system brought about by capitalism. These conditions exist and nobody can deny it. And these unhealthy social and economic conditions will not be remedied until we do away with the present system of domination and exploitation, worse than the days of lord and serf had ever seen it.

To overthrow this system, to accomplish anything worth while for the masses creating all the riches, labor employed at any task, whether using brains or brawn, must be enlightened and educated in the principles of Socialist philosophy. We must realize that it is the capitalistic system which divides the population into two antagonistic social classes—those who own but do not use, and those who use but do not own the instruments

and the resources from which and by which all the wealth is produced.

To antagonize the farmer against the laborer, the capitalist forces are trying to convince him that he is a capitalist, because he owns the land, the livestock, and the machinery necessary for the production of agricultural wealth. But the fact is that he is just as much a capitalist as the miner, who owns the pick and the shovel, or the carpenter, who owns a chest of tools. The farmer's income is not derived from the ownership of the land, from the livestock, or the machinery, just as the carpenter's is not from the ownership of a chest of tools. It is derived from his exertion necessary in tending to livestock, using the machinery, and tilling the land. When it comes to the income the farmer and the industrial employee are very much alike — neither gets more than a bare living.

Having been connected with farmers in this County for the last 18 months more than anyone else, I can state with pretty close certainty that more than three-fourths of them after a life of hard toil must expect to die in debt for the farm, which they have hewn from the woods, and upon which they worked. It is justifiable then to claim that such life is certainly not much better than the life of the wage worker, and undeniably both these belong in the same proletarian group. The farmer receives his income from labor, not from capital invested; therefore, his interest is identical with the interest of the laborer.

It is true that all the remarkably productive tools used on farms today have increased tremendously the production of agricultural wealth on each farm unit. The wooden plow, the sickle, the scythe, and the flail, all the primitive tools are by far surpassed by the gang plow, the grain drill, the mower, the thresher, the combine, and a multitude of other inventions and discoveries. However, all this has added very little, in some places nothing, to the net income of the farmers. Who then gets all the increased wealth the farmers toil and management is producing? It is a clear-cut picture that he is being exploited by the privileged class in about the same degree as the industrial workers.

The farmer, as in years past, does not produce for home consumption. He produces for the market. And since his raw products are valueless until they are in the proper form, in the proper place at the time when needed to satisfy human want, he depends on transportation, manufacturing plants, slaughter houses, cold storage, and other various industrial and commercial activities. And because these so-called utilities are owned by the non-producing class, they exploit the farmer by paying him for his produce a shameful price far below cost of production.

The situation of the wage worker is absolutely analogous as far as exploitation is concerned. Both stand as a class opposed to the exploiting class. Neither owns the essentials of production necessary to put the finished product on the market. Under these conditions, if they ever want to see a better day, they must join their forces in a common battle for a common justice.

At present the privileged class has our destinies in its hands. And as long as they can enjoy the fruits of labor without effort, they will never surrender this favored position peacefully.

We must transfer our economic struggles to the political field. And as soon as farmers and industrial workers have intelligence enough to do this the battle is won.

We farmers have a voting strength of about 40%. It is evident that alone we can never achieve anything. The voting population of industrial labor is less than the farmers' strength. Neither of these divisions can accomplish anything worth while alone. It requires the combined strength at the ballot box to bring about amelioration of exploitation. Savagery gave way to feudalism, feudalism evolved into capitalism, competition gave birth

to trusts and monopolies, and it is inevitable that some day these things will lead into Socialism. We will remain in a greater or lesser degree of servitude to those, who are the political rulers of the present society. But some day, enough of us will be enlightened to see that a political union of farmers and industrial employees is necessary to do anything effective for the betterment of the producers of wealth. May that day come soon!

THE SHAPE OF THINGS

By Louis Jartz

SCENE 1

Early a work-day morning, on a street car, are seated two working girls among a group of working men. All of them are carrying their lunches. The scene is portrayed with quarter-circles of chairs, connected by a row of chairs running off tangent and parallel with the stage.

FIRST GIRL: Gee — boy, I thought I'd never get up. It's so nice to sleep on these cold mornings.

SECOND GIRL: Doesn't it feel nice when you get called to get up, and you just lie in bed for awhile. Gosh, those minutes I lie in bed are—you know, just great.

(A man, lunch in arm, walks towards the girls. He tips his cap and says "Good Morning".)

GIRLS: Good morning.

(They move over to give him a seat.)

FIRST GIRL: How did the Great Body shop union vote?

Working Man: We voted to strike.

FIRST GIRL: What? Are we striking again?

WORKING MAN: Yep. We made our demands, and the company doesn't want to accept 'em. Doesn't even want to talk with us.

SECOND GIRL: Your union is nuts. They went on a strike last year, and what'd you get? Nothin'.

WORKING MAN: But we're gonna get our demands now.

SECOND GIRL: You just started workin' and now you're gonna go on a strike. Didn't you loaf enough, yet?

WORKING MAN: We don't wanta loaf. We wanta get what we oughta have.

FIRST GIRL: You won't get it. Did you see the sign by the time clock? It says that anybody who goes out might as well consider that he quit his job.

WORKING MAN: That don't mean a thing. If we go out, all the workers are gonna go out.

FIRST GIRL: Nuts. The company'll move, then.

WORKING MAN: Oh, no! We'll go on a national strike. All the auto workers'll go out.

FIRST GIRL: Just like they went out a year ago.

WORKING MAN: We wasn't organized all over, like we are now.

SECOND GIRL: Aw, just as soon as we start workin' we gotta go out on a strike. Why don't the union leave us alone? Besides, look, you are just startin' to work and help your family, now, and the union comes and says to go on a strike — an' you stick with 'em.

WORKING MAN: I ain't afraid. This is a fight, an' we're gonna win this time. Whatsa matter? You afraid to go on a strike?

FIRST GIRL: No, but who's gonna keep me if I go on a strike?

WORKING MAN: Why doncha get married?

FIRST GIRL: I should get married, an' keep a guy? I gotta hard job keepin' myself. All the guys I know ain't workin'.

WORKING MAN: Here's where I get off. (Rises from the seat.) So long. (Exit working man.)

(Girls rise to leave, also.)

FIRST GIRL to SECOND: You oughta see his home troubles. Nobody in the family is workin' except him, and now he just started to work — and he's gonna go on a strike. — An' we gotta go out with 'em.

Curtain

SCENE 2

This scene is laid in a factory department. Working Man is speedily nailing one door of an auto body after another. A pile of collapsing chairs are used for stage presentation, to give appearance of body doors. A dim stage light eases up the preparation. Behind the Working Man are lined a row of characters who recite in performing the part of "Conscience."

(Tap-tap-tap-tap, the pound of the light hammer is heard.)

FIRST CHAR.: Getting behind.

SECOND CHAR.: Fred got let go.

THIRD CHAR.: Gotta make more dough.

Characters in unison: Speed up—speed up—speed up!

FIRST CHAR.: Ain't no machine kin work like me.

SECOND CHAR.: Ain't no animal that'll stand up under it.

THIRD CHAR.: I work like I'm nuts.

Unison: Speed up—speed up—speed up!

FIRST CHAR.: I work fast like hell, and get thrown out on the streets for it sooner.

SECOND CHAR.: I work like mad to make more dough —

THIRD CHAR.: And they cut my rates for it!

FOURTH CHAR.: Think about sompin' else.

Unison: Gotta work faster! Gotta work faster! Gotta work faster!

FIRST CHAR.: Take a breath.

SECOND CHAR.: Take a stretch.

THIRD CHAR.: Whew, I'm tired.

FOURTH CHAR.: No time.

Unison: Gotta make more! Gotta make more! Gotta make more!

Curtain

SCENE 3

A labor leader on a rostrum is addressing the workers. A dim stage is used as in the previous scenes. A small light is concentrated on the labor leader.

LABOR LEADER: Section 7A gives the workers the right to organize, in their own union.

WORKING MAN: What about the Weirton case?

LABOR LEADER: We helped to shape 7A beyond interpretation, but we failed to have the court uphold us. The only one who can remedy this case is you, the workers. Are you willing to do something about it?

FIRST CHAR.: You said it!

SECOND CHAR.: You bet!

THIRD CHAR.: We'll give it to 'em.

LABOR LEADER: Only the organized worker is in a position to get us out of the depression.

FIRST CHAR.: We get more dough.

SECOND CHAR.: We buy more things.

THIRD CHAR.: Then we have more to do.

FOURTH CHAR.: And make more jobs.

Unison: But we gotta organize! But we gotta organize! But we gotta organize!

LABOR LEADER: We don't only live to work. We want sufficient leisure, at thirty hour week at union wages.

Unison: Thirty hour week at union pay! Thirty hour week at union pay! Thirty hour week at union pay!

LABOR LEADER: We gave those in power five years to get us out of the depression, and we're still in it. There are still ten million unemployed.

FIRST CHAR.: We gave them five years —

SECOND CHAR.: To get us out —

THIRD CHAR.: And there are still ten million unemployed.

Unison: (Stamping their feet.) Ten million unemployed! Ten million unemployed! Ten million unemployed!

FIRST CHAR.: We know we're right.

SECOND CHAR.: And we'll fight.

THIRD CHAR.: We have the might.

FOURTH CHAR.: When we unite?

Unison: And we'll win! We'll win! We'll win!

Curtain

TO YOUTH!

BY COVAMI

*They who fall for freedom,
They who die for truth,
They have found the secret
Of eternal youth.*

*From each glowing atom,
That the sword released,
Come new legions threat'ning
Tyrants at the feast.*

*Mortal is not freedom,
Mortal is not truth;
They alone are worthy
Of your service, youth!*

IT IS with great pleasure
that we congratulate

PROLETAREC

ON ITS

THIRTIETH ANNIVERSARY

Lawndale National Bank

Turner & 26th Street

CHICAGO

Greetings to PROLETAREC
from the

Largest SNPJ Lodge in Illinois

We will celebrate our

TENTH ANNIVERSARY

November 2 and 3, 1935

Pioneer Lodge No. 559 SNPJ

CHICAGO - ILL.

GREETINGS FROM THE

Jewish Federation of Trade Unions

CHICAGO, ILL.

M. Siskind, President N. H. Sugarman, Vice-Pres.
Leonard Axelrod, Financial Secretary
N. Lerner, Rec. Sec'y. S. Laderman, Treasurer

TEL.: Office, Rockwell 9890
Residence, Berwyn 2082-R

D. J. F. Nachtman

DENTIST

X-RAY
GAS

3104 W. Cermak Rd. - - Chicago

Anton Garden:

NAŠA 30-LETNICA V NOVEM SVETU

DASI naša zgodovina v Novem svetu prekaša Proletarčevo starost za več desetletij, predstavlja njegova ustanovitev vsekakor enega najvažnejših, če ne najvažnejši mejnik v življenju slovenskih priseljencev v Ameriki. Brez Proletarca bi bila naša zgodovina dokaj drugačna kakor je. Majhen kakor je po cirkulaciji, katera ni nikdar presegala 2500 naročnikov, je kljub temu igral od vsega začetka izredno važno vlogo v našem javnem življenju: v prebujanju našega delavca in usmerjanju naše orientacije v Novem svetu.

Slovenci smo prišli razmeroma pozno v Ameriko. Smo med najmlajšimi priseljenci. To velja sicer tudi za druge Jugoslovane razen Dalmatincev, ki so se pričeli naseljevati v Californiji in v nekaterih obrežnih krajih Mehškega zaliva že nekako sredi zadnjega stoletja. Kakor piše Louis Adamič, so potomci teh dalmatinskih ribičev-pionirjev v Californiji že pristni Američani, v tretji in celo četrti generaciji. Bili so vsekakor prednja straža brez vseh stikov z glavnim priseljskim valom iz jugoslovanskih pokrajin.

Kakor znano, se je naš val priseljevanja začel ob zatonu zadnjega stoletja in dosegel višek tik pred izbruhom svetovne vojne. Proletarec je bil torej ustanovljen ob pričetku našega priseljskega vala. V desetletju pred izbruhom svetovne vojne so se praznile naše vasi in mesteca kakor nikdar prej in kakor se nikdar več ne bodo. Vse je drlo v — obljubljeno deželo. Sicer so prvi pionirji šli v Novi svet že davno prej, ob izbruhu civilne vojne in v naslednjih par desetletjih; bili so pa vsekakor izjema. V splošnem naše najstarejše naselbine ne presega 50 let; večina jih je starih okrog 30 let, mnoge tudi manj; izjema so le večje naselbine in pa Minnesota ter calumetsko okrožje v Michiganu.

Kot najpoznejši priseljenci, smo Slovenci našli deželo že okupirano. Velikanska javna domena, to je pokrajina, katere je lastovala vlada in na katere si se lahko pod zelo ugodnimi pogoji naselil kot "homesteader", je bila že izginila nekaj desetletij pred pričetkom našega masnega priseljevanja. V osmem desetletju zadnjega stoletja, ko so pričeli hoditi "čez lužo" naši pionirji, je javna domena že izginila. Ogromni teritoriji plodovitega sveta, in bogatega na naravnih zakladih, so bili že pograbljeni in razkosani po predpisanih zakonih ali pa drugače — večinoma drugače, namreč na goljufiv način pograbljeni po zemljiških špekulacijah in železnicah (slednje so dobile od vlade ali pa vzele javnega sveta — "gmajne", bi rekli po domače — približno toliko kolikor znaša površina Francije in Nemčije).

Torej če bi bili naši pionirji — kar velja tudi za nas poznejše priseljence — bolj "podjetni", prebrisani in ne-skrupulozni, nismo imeli tiste prilike priti do večjega premoženja na lahek (in dvoumen) način kakor na primer priseljenci iz zapadne in centralne Evrope, ki so se pričeli naseljevati sto let pred nami. Bolj zgodaj kot mi so prišli tudi Čehi, Poljaki, Italijani in Židje, da ne govorim o Nemcih, ki so se pričeli v velikem številu naseljevati po revolucionarni dobi leta 1848.

Dežela, ki smo jo mi našli, je bila torej že dobro zasedena in razparcelirana. Ob našem prihodu je bila industrijsko v najlepšem cvetju. Tovarne in mesta so rasla kakor iz tal. Gradilo se je vseprek. Razen v periodičnih krizah si lahko dobil tucat služb na dan, če si hotel. Zaslugek v primeri z zaslužkom v starem kraju je bil "sijajen" (saj se spominjate kako so pisali "Amerikanci" domov ali pa se bahali ob svojem pereničnem po-

vratku). Če si nekoliko varčeval, kar pomeni, da si moral živeti primitivno, ker plača navadnih težakov, kar smo bili večinoma vsi, v resnici ni bila sijajna — če si stiskal, se je dalo nekaj prihraniti. Nisi pa mogel postati kapitalist — ne z delom svojih rok.

In dejstvo, da med nami (Slovenci) ni kapitalistov, je več pripisovati našemu poznemu prihodu na ameriško pozorišče kot čemu drugemu. Čeprav je bila dežela takrat v bujnem gospodarskem procvitanju, so bile prilike, da je podjeten in prebrisan priseljenec prišel do bogastva v relativno kratki dobi, že omejene. Odprte so bile samo še privilegiranim skupinam — kakor so danes. Kvečjemu si lahko odprl "štacuno" ali salun. In kot najnovejši priseljenci smo imeli "privilegij" zakaditi se le v jeklarne in livarne, v premogovnike in železne rudnike.

V Novo deželo smo prišli vsaj 50 let prepozno, da bi se danes lahko ponašali z velikimi "Babbitti", to je z vplivnimi politiki, bogatimi trgovci in kapitalisti. Priliko smo imeli razviti le manjše "Babbitte", ampak kriza je posegla globoko tudi mednje. Čeprav so si obdržali svoje trgovine in trgovince ali pa poklice, jih boj za obstanek peha od tipičnega babbittstva v naročje Coughlinov in Longov. Mnogi so tudi bolj "radikalni" kakor pa na primer mi socialisti. Kar "revolucijo" hočejo, namreč povratka — starih časov.

II

Kakšno je bilo naše duševno obzorje, ko smo stopili na ameriška tla, si vsak izmed nas lahko prikljče v spomin, če se ogleda v lastnem, čeravno obledelom ogledalu. Ogromna večina "narod hlapcev" — "za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni," kakor pravi naš Ivan Cankar. Vsa naša "izobrazba" je bila v čitanju šundromanov, znanju katekizma in zgodbah sv. pisma. Kar smo znali o zgodovini, geografiji in podobnem, je moralo biti v skladu z interesi Habsburžanov in Rima.

V jeziku in računanju je bil malokdo "veščak" — tudi "škrici" na splošno niso bili izjema: imeli so le nekoliko lepši rokopis in pa bolj — zmešano glavo. Razlikovali so se tudi v tem od splošne mase, da jim ni bilo do trdega dela, ampak so "odreševali" priseljence vsak po svoje. Ta jim je notaril poleg kakšnega saluna ali pa kar v salunu, drugi prodajal šifkarte, tretji "drukali" nekaj, kar je imenoval "naš časopis" — seveda pod narodno marelo ali pa v senci farovža (navadno oboje).

Poslednja leta smo že toliko napredovali v tem oziru, da so bolj "podjetni" prodajali lote v kakšnem močvirju ali pa na širokih obronkih mest, kamor bi moral priseliti vse prebivalstvo države in več držav skupaj, da bi se uresničile njih obljube. Dober biznis je bil tudi v prodajanju "oljnih" delnic za kraje, kjer ni nihče vedel o olju, razen če ga je kupil v "štoru". Zdaj ni vsega tega, ker je vse skupaj hudič vzel, moža in denar.

In kljub temu, da smo bili vsi skupaj vzgojeni za hlapce in prišli s hlapčevsko vzgojo v Ameriko, nismo vsi ostali na tem nivoju. Mnogim je Nova dežela odprla oči — mnogim pa tudi ne. Pri odpiranju naših oči in spoznavanju RESNICE so igrali trije listi (dva še igrata) glavno vlogo: Glas Svobode, ki je vršil pionirsko delo in nas odvrčal od Rima in trgal njegove morilne sponse; Proletarec, ki je prišel bolj solidno in dalekosežnejše delo kakor Glas Svobode, in Prosveta. Brez teh listov ali pa tudi samo brez enega izmed njih bi bila "ameriška Slovenija" danes precej drugačna kakor je. Brez Glasa Svobode bi bil farovž sigurno veliko bolj vpliven med nami kakor je

(dasi je še vedno mogočen); brez Proletarca bi bila delavska misel med nami nepoznana (tudi Prosvete in napredne SNPJ bi ne bilo, ker bi bila slednja brez njega sigurno zašla v nazadnjaške vode takoj ob pričetku).

Brez teh publikacij in vsega, kar je z njimi v zvezi, bi bile prej citirane Cankarjeve besede še veliko bolj resnične med ameriškimi Slovenci kakor so v starem kraju. Na splošno opaziš tole: Med rojaki, ki so po vojni prišli iz starega kraja, in med tistim delom predvojnih priseljencev, ki je ostal pod vplivom farovžev ali pa tudi samo "narodnih voditeljev", je velika razlika. Prvi, povojni priseljenci, so prišli sem bolj inteligentni ljudje kakor smo mi pred njimi in so povsem drugačni kakor široke plasti priseljencev, med katere ni prišel Proletarec, ne Prosveta niti ne prej Glas Svobode. Te je Amerika popolnoma zamorila. So sicer izjeme, ko dobiš inteligentnega katoličana, ampak izjeme ne štejejo.

Ko človek opazuje naselbine, v katere ni prodrla napredna delavska misel, in jih primerja s povojnimi priseljenci, pride do zaključka, da Amerika ni koristila njih duševnemu razvoju, marveč jim je škodila. Pognala jih je v retrogresijo. Človek danes sicer bolj srečno živi v ignoranci kakor v razumevanju današnjih gospodarskih in socialnih viharjev. Toda kaj je bolj patetičnega kakor človek, ki sicer živi, toda ne ve, čemu življenje? Živeti zato, da pride po smrti v nebesa, je največja bedastoča. Prvič ne ve nihče, kje so in kakšna so. Če so kje za vsemirjem, bo moral skozenj potovati stotine milijonov svetlobnih let predno ga bo preletel. Poleg tega bi pa moral biti zapečaten v tako debeli jekleni krogli, da bi je na svojem takorekoč večnem poletu skozi vsemirje ne izjedli elementi in se končno lotili duše same. Nobena stvar pa ne živi večno, niti jeklo, še manj pa telo človekovo. Živeti radi posmrtnega življenja nekje v "nebesih" je torej največja absurdnost.

Nič manjša absurdnost ni živeti za — "narod". Tisti, ki tako dela, če je v resnici kdo toliko nesebičen, bo prišel prej ali slej v "trubel" z lastnimi narodno mislečimi rojaki. S pozorišča bo odšel razočaran. Če je pa dovolj uspešen v svojem nacionalizmu, bo pa svoj narod pognal ali pomagal pognati v klavnico.

Ne, človek mora živeti za nekaj drugega. V to ga sili že sam boj za obstanek. Ampak tak obstanek kakor ga ima ogromna večina danes, neizmerno revščino na vseh koncih in krajih ter razkošno gnilobo na vrhu, tudi ni vreden življenja, ako je brez stremljenja in delovanja za boljšo človeško družbo. Človek se loči od živali in ostalih živih bitij predvsem v tem, ker ima potencialno dar misli in ustvarjanja. V slednjem je mojster. Skozi stoletja si je pridobil čudovitega znanja, da si lahko olajša in oplemeni življenje, kakor ni imel nikdar prej te prilike.

III

Skozi 30 let našega organiziranega boja za takim življenjem imamo v teh razburkanih časih lahko vsaj to zadoščenje, da smo na pravi poti. In to vsi tisti, ki so pod praporom razredno zavednega delavstva. In to je največ in najdragocenejše, kar smo si pridobili v Novi deželi. Ekonomsko smo večinoma tam, kjer smo bili, ko smo prišli v to deželo; tudi tisti, ki so skozi leta posvetili svoje energije in stremljenja svojim materialnim interesom — lovu za minljivim bogastvom ali goli eksistenci, niso dosti na boljšem od drugih.

Petletna kriza nas je precej "poglihala". Sem pa tam je res kdo, ki si je ohranil dom, toda mnogi so šli na boben. Prihranki, kolikor jih je bilo, so večinoma v "zmrznjenih" bankah. Največja skupnost nas vseh je revščina in pa to, da ni nikdo siguren, kaj mu prinese jutri. V tem oziru smo veliko na slabšem kakor pred 20, 30 ali 50 leti, ko smo prišli v Ameriko.

Danes lahko spoznamo, da smo kot poedinci brez moči.

Včasih si bil vsaj lahko za lakaja, danes moraš pa tudi v tem imeti večje kvalifikacije, absolutno nobene vesti in prav toliko samoponosa. In kadar se naučimo, da bomo znali stniti naše vrste, tedaj se bomo otresli verig, postali bomo močni in svobodni.

Slovensko delavstvo v Ameriki ima na polju skupne akcije precej pokazati. Zgradili smo organizacije, ki so naš ponos. Imamo vsaj dva delavska časopisa, ki širita naše obzorje in nam dajeta volje in poguma v borbi za boljšo človeško družbo in za resnično dosego Novega sveta.

Ko smo stopili na ameriška tla, smo res zagledali nov svet. Sprvega se nam je videl slabši kakor stari svet, katerega smo bili zapustili. Pa smo se privadili in mnogi so se počutili v njem prilično dobro. Toda tudi ta svet, kateremu smo se privadili in ga v mnogih ozirih vzljubili, nekateri bolj drugi manj, se je nam pričel izmikati izpod nog. Z milijoni "robustnih" ameriških individualistov zdaj stojimo na pesku, se lovimo za bičke, ki jih prinaša in odnaša vihar, in se tresemo pred lastno senco. Marsikaterega izmed nas prikazuje lastna senca s klobukom pred relifno postajo, ki je edina točka, ki stoji med nami in absolutnim stradanjem ter umiranjem od lakote. Drugi se zopet trese pred bossom, da ne izgubi dela. Primoran je sprejemati vsako še večjo in še zlobnejšo šikano — hočeš nočeš. Z delom nisi zadovoljen, če ga imaš, ker ne moreš biti, toda vesel si, da ga imaš.

Vse to po 20, 30, 50 ali več letih v tej "obljubljeni" deželi. In prav nič boljšega se ne obeta, dokler se ne uresničijo ideje in program, katerega oznanja in zagovarja Proletarec že 30 let. In kdor ne mara poginiti ali se vrniti v srednji vek, se bo pridružil našim vrstam, vrstam razredno zavednega proletariata. Kdor pa tega noče, ni v resnici vreden drugega kakor najbolj patetičnega pogina.

Greetings to
the

30th Anniversary
of PROLETAREC!

Bohemian Typographical
Union 330 I. T. U.
CHICAGO - - ILLINOIS

Joseph Jauch:

BREZ SETVE NI ŽETVE

*Ste li, ko je čas bil,
polje preorali?
Ste li v prst zrahljano
seme posejali?*

(Ethin Kristan.)

Najbrže se tudi v Clevelandu še dobi kdo, ki je naročnik Proletarca od početka—to je, vseh 30 let njegovega obstoja.

Pisec tega članka ga prejema od l. 1910, ko je bil ustanovljen klub št. 27, kateri obhaja letos jubilej 25-letnice.

Nedvomno je moral imeti tedaj Proletarec v Clevelandu že precej zaslonbe, kajti na sestanek za ustanovitev socialističnega kluba je prišlo okrog 30 pristašev socialističnega gibanja.

Ameriška socialistična stranka, kakor je danes konstituirana, je bila organizirana leta 1901. V nji so se zedinile razne socialistične skupine, med njimi dve glavni. Eni je načeljeval Morris Hillquit in drugi Victor L. Berger. Z njima je bil tudi E. V. Debs.

To združenje je povzročilo veliko navdušenja med socialistično mislečimi delavci, kar je pripomoglo, da je dobila njegova ideja tudi med slovenskimi priseljenci naprednih nazorov precejšnjo zaslonbo. Nastajali so socialistični klubi in agitacija za delavski tisk je postajala agresivna.

V Clevelandu so pristaši socialistične misli uspeli ustanoviti klub pet let potem, ko je Proletarec začel orati ledino.

Naravno, da se tudi mi, v tej največji slovenski naselbini v Zed. državah, pridružujemo vsem, ki slave 30-letni jubilej našega glasila. Z veseljem in s hvaležnostjo se spominjamo onih, ki so s svojim delom in požrtvovalnostjo pripomogli do tega, za slovensko delavstvo v Ameriki tako pomembnega uspeha.

Trideset let, to je moška doba. Ogromnega truda je bilo treba, da je naše glasilo vzdržalo skozi vse krize in da danes lahko s tako svečano izdajo praznuje svoj jubilej.

Ako se zamislimo v E. Kristanovo pesnitev "Žetev", iz katere citiram par vrstic v uvodu, tedaj lahko rečemo, da smo tudi mi, ko je čas bil, polje preorali.

Naš plug je bil Proletarec. Oral je na političnem, industrialnem in prosvetnem polju. To veliko delo vseplošnega delavskega kultiviranja neumorno nadaljuje.

Pod okriljem Proletarca je bilo med Slovenci v Ameriki razpečane že ogromno literature, veliko izmed te brezplačno, katero so plačali tisti, ki so hoteli, da naš delavec čita in se izobrazi.

Prosvetni matiči je dal zamah s svojo agitacijo Proletarec. Kjerkoli je bila v boju delavstva proti izkoriščevalcem potrebna pomoč, je naš Proletarec budno klical v vrste, da smo pomagali moralno in gmočno.

Razblinjal je temo, ki je obklepala naše priseljeništvu in nas navajal k spoznavanju resnice, zato, da nas bi vsposobil varovati se zmot in zablod.

Po 30 letih njegovega dela si pred očimo vse, kar je storil, da bomo mogli pravilno ocenjevati njegove zasluge, njegov pomen in njegovo vrednost za slovensko in drugo jugoslovansko delavstvo, pa bomo brez pomišljanja vzklili: "Proletarec, tvoje zasluge za naš delavski narod so neprecenljive!"

Imel je urednike, ki se umsko lahko merijo z uredniki slovenskih listov tukaj in v starem kraju. V vseh letnikih dobite klasične razprave o problemih družbe in delavskega razreda vobče, o razvoju in ugotovitvah vede, dalje razprave o znanstvenem socializmu, katere se po vrednosti lahko primerja k razpravam, ki so jih napisali Kautsky, Bauer, Bernstein ter drugi razlagatelji marksizma.

Triindvajset letnikov Proletarca je v knjižnici kluba št. 27, ki tvorijo bogastvo učnega gradiva in pregled bojev ter dela našega ljudstva v tej deželi.

Sedaj, ko je naseljevanje ustavljeno in starejša generacija priseljenecv izumira, je pred nami problem usmerjanja lista v soglasju s potrebami teh predugačenih okolščin. Mladina, ki jo imamo pred seboj, je vzgojena v drugačnem miljeju, kakor smo ga bili navajeni mi. Treba bo potrpljenja in ji dati marsikako koncesijo, četudi se z njimi ne bomo strinjali v celoti. Glavno je, da navajamo mladino v razredno zavest, kakor smo skušali pridobiti vanjo priseljene rojake—žal, ne s takim uspehom, kakor smo hoteli in želeli. Priti je morala depresija, da je zdrnila ljudi, toda za mnoge je to spoznanje dospelo veliko prepozno, ker so svoje energije in svoja delovna leta že potrošili in zdaj čakajo le še neizogibnega.

Naše delo v bodoče naj bo torej posvečeno mladini, da bo orala in se-

jala na polju, ki ga je začrtal in načel Proletarec pred tremi desetletji. Delo, izvršeno doslej, je nam v ponos. Bilo je plodonosno, toda ni še končano. Zato moramo dalje. In naša mladina naj nam bo v pomoč. Žetev ne izostane.

Katka Župančič:

Pesem

*Kdaj, odkod je prišla —
kdo bi vedel?*

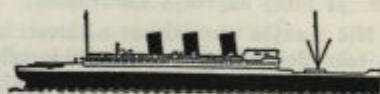
*Morda noč jo je rodila —
morda dan jo je privedel.*

*V srebrni mesečini
se sinoči je kopala.*

*Lepa, kakor sanja majske noči,
z zvezdami se je igrala.*

Ali davi je ni bilo več—.

*Z luno zvezde so zašle—;
mesto solčnih žarkov so obrazi
razorani trgali se iz megle—.*

**15 let poštenega dela
in skušenj**

Tvrška

**LEO ZAKRAJŠEK
v New Yorku**

je obhajala avgusta 1934 15 let obstanka.

Milijone dolarjev je bilo poslanih v tem času v stari kraj z njenim posredovanjem in ravno tako milijone dinarjev in lir od tam sem.

Tisoče potnikov je potovalo "skozi njo" v stari kraj in tisoči so prišli iz starega kraja v Ameriko.

Neštevilnim rojakom je izdelala pooblastila, izjave in druge listine.

Mnoge naše Amerikance je obvarovala občutnih izgub v starem kraju potom svojega tamošnjega pravnega zastopnika.

Na podlagi dosedanjega vestnega, zanesljivega dela je v Vašo korist, da se tudi Vi, kadar imate kak posel s starim krajem, obrnete na:

LEO ZAKRAJŠEK

GENERAL TRAVEL SERVICE
302 E. 72nd St., New York, N. Y.

Anton Šular:

Vedno v boju za delavske pravice

Ko sem dobil Proletarca prvič v roke, sem živel v naselbini Chicopee v Kansasu. To je bilo pred 30 leti. V "boardinghovzu", kjer sem stanoval, je nas bilo kakega pol ducata fantov. Naročen sem bil na Glas Svobode, ki je novi slovenski list zelo neprijazno omenjal, pa me je gnala radovednost, da vidim, kakšen je.

Na prvi pogled ni bil mikaven. Nevelik format in naslovi večinoma le malo večji kakor so bile črke pod njimi. Prečitam vsega (saj ni bilo veliko) in dopadel se mi je. Ponudil sem novi list še drugim fantom. Nekateri so menili, potem, ko so ga pregledali, da je nekaj dobrega v njem, drugim pa se je zdel preveč "politiš", zato ne more biti dosti prida. Ampak midva (Proletarec in jaz) sva ostala prijatelja.

Izhajal je že v vsakovrstnih oblikah, toda načel ni menjal nobenkrat. Vedno in vsikdar je stal na braniku za delavske pravice. Veliko je delo, ki ga je izvršil v teh 30 letih. Prve pojme o socializmu je dobila večina naših delavcev iz Proletarca.

Majske številke Proletarca so trajne vrednosti. Ko sedim zvečer pri luči, rad izvlečem iz predala ta ali oni letnik in vidim, da gradivo v nje-

mu nič ne izgublja na vrednosti. Vsak zvezek je zanimiv in podučljiv.

Na agitaciji za Proletarca vidim, da se nekaterim kmalu priljubi, dočim je mnogim "pretežak" in "presuh". Je pač list za misleče čitatelje!

Dasi postajajo vrste naših naselencev čezdalje redkejšje, je Proletarec—tak kakršen je—še vedno potreben. Potem, ko bodo okolščine zahtevale spremembe, pa se naj polagoma razvije v angleški list, ne da bi kaj popustil od svojih načel, ki so zapopadana v njegovem boju za pravično človeško uredbo.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

V spomin žrtvam, ki so padle v boju za delavsko svobodo. Pozdravljeni sodrugi in semišljeniki, ki nadaljujete veliko delavsko nalogo!

DRUŽINA LOUIS AMBROZICH
Milwaukee - Wis.

Čestitka k 30-letnici PROLETARCA

ANTON DEMSHAR in DRUŽINA

SHEET METAL WORK - FURNACES & ROOFINGS
PHONE GREENFIELD 2644

2040 S. 92nd St. - - - - West Allis, Wis.

W. HAACK
SHOE STORE

1226 Georgia Ave.
SHEBOYGAN - - WIS.

COMPLIMENTS,
BARBIC'S BOYS

(Frank and Edwin)

DUET AND ORCHESTER
Let them play at your entertainments.
Cleveland, Ohio

Čestitka k 30-letnici Proletarca!
ŽIVEL 1. MAJ!

KLUB ŠT. 16 JSZ

LUDVIK WIPOTNIK, tajnik
CHICAGO - ILLINOIS

ADRIA PRINTING Co.

1838 No. Halsted St.

CHICAGO, ILL.

Phone LINCOLN 4700

Največja Hrvatsko-Slovenska Tiskarna

SE PRIPOROČA V IZVRŠITEV VSEH TISKARSKIH DEL

Tiskamo časopise, knjige, programe, letake, vstopnice
in vsa druga v tiskarsko stroko spadajoča dela.

Vsa naročila izvršena lično in hitro ter po zmerljivih cenah.

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR JE BIL TISKAN PRI NAS
"PROLETAREC" SE TISKA PRI NAS

NAŠ PRVI TAJNIK—BLAGAJNIK

F. Z.

Anton Prešeren je v prvem in drugem letniku Proletarca zelo pogosto zastopan z naznanili, apeli, s kritiki in polemičnimi noticami. Prejemal je naročnino in plačeval račune. V upravnem in drugih odborih, v katerih je bil, je nastopal poleg J. Zavertnika najbolj energično. Včasih je bil celo bolj nepopustljiv kakor on.

Ko sem ga v intervjuju dne 24. februarja t. l. vprašal, kako si predstavlja danes svoje delo iz nekdanjih let, je kratkotalo odvrnil, da je bil postanek in obstoj Proletarca njegova zasluga. Kajti nihče drugi ni razumel ničesar o gospodarstvu, skoro nihče izmed njih ni imel sredstev, da bi bil mogel izdatno pomagati, pa je naravno, da bi bil list ne samo propadel, ampak bi niti izhajati ne pričel, ako njega ne bi bilo. Tako ceni Anton Prešeren, daljni sorodnik pesnika Franceta Prešerna, svoje delo pri Proletarcu.

Tudi o požrtvovalnosti tistih, ki so

ANTON PREŠEREN
tajnik-blagajnik prvega
Proletarčevega odbora.

bili pri Proletarcu, ima pomisleke. Večinoma so bili to brezposelni delavci, pravi on. Tudi Jože Zavertnik in Frank Petrich. In ko je prišel zraven Molek, prav tako. Seveda so delali za Proletarca, a jim je plačeval kolikor je mogel; Prešeren celo meni, da toliko, kot je bilo njihovo delo vredno.

Dejstvo seveda je, da tudi ako bi bili vsi dohodki Proletarca v prvih letih izdani za plače, ne bi bilo veliko. Ampak kar jih je bilo, so šli za tisk in prav malo za uredniške in upravniške plače.

Prešeren sklepa pravilno glede skušenj, posebno kar se upravnikov tiče. Ko je Proletarec dobil stalnega upravnika, so ga skušali privabiti v uspešno delo s provizijami. Dobodi naročnin in oglasov, iztirjaj jih, pa dobiš plačo. Od novih naročnin 30 odstotkov, od novih oglasov 10 in od iztirjanih 5 odstotkov in par dolarjev stalne plače. Upravnik, s katerim so najprvo poskusili na ta način, ni uspel, deloma radi neskušnosti in vrh tega je bil zelo bolehen. Nekaj sprejetega denarja ni odračunal, vsled česar so to dolgo ponavljali na sejah in ga tirjali. Dotičnik je umrl v Clevelandu za tuberkulozo.

“Čemu si pustil po tolikem delu Proletarca in klub,” sem vprašal Prešerna.

“Predvsem mi niso ugajali ljudje, ki so hoteli komandirati v klubu in v Proletarcu. Smatral sem jih nesposobnim, kajti dasi so bili spretni v govorjenju in še bolj v prerekanju med seboj, niso znali uspešno voditi niti zabav, katerih smo nekaj priredili. Moj namen je bil, da jih organiziram za delo na gospodarski podlagi. Kajti kje naj bi dobili sredstva za financiranje lista? Ljudje v klubu — večinoma brezposelni — jih ne bi mogli dati. Nekaj izjem je bilo, a malo. Izmed začetnih delavcev se mi je Frank Petrich še najmanj dopadel. Govoril je veliko in tudi pisal ter vpletal v svoje članke toliko tujk, da jih je celo v besednjaku iskal.”

“Kaj je tvoje mnenje o družinah Zavertnik, Peče, Grilec itd., ki so v prvih letih po izpovedih raznih naših pionirjev največ delale za Proletarca?”

“No, delali so, pač, ampak govorili še več. Če povem, da ni nihče izmed nas o vodstvu in upravljanju časopisa skoro ničesar razumel, in da je bilo veliko sanjarskega govorjenja, je naravno, da smo imeli mnogo več dela, kot pa ako bi bili več razumeli o časninarskem poslu. Pri malem mesečniku pač ni moglo biti dela za cele družine in v agitaciji tudi ni bilo uspehov. Jože Zavertnik je sicer imel izkušnje v pisanju za časopise že iz starega kraja, ne pa v upravnih zadevah.”

“Ali si se po odstopu iz kluba res pridružil demokratskih stranki in ustanovil demokratski klub?”

“Po prepričanju sem še socialist — menim, da boljši, kot marsikdo, ki pravi, da je in je še v vaših odborih. Zavertnik, Peče in Petrič niso mogli s svojim načinom agitacije prodreti med ljudi. Govorili so z njimi ostro

in bili v argumentih za socializem preveč direktni. S tem so jih odbijali. Jaz sem poskusil z demokratskim klubom, da jih na ta način po zvijači približam našim idejam.”

“Ampak tega ti sodrugi niso verjeli,” sem mu segel v besedo.

“V Ciceru smo imeli socialistični klub še v medvojni dobi,” je nadaljeval v odgovor. “Priznam, da med vojno ni vzdržal in od tedaj nisem več član soc. stranke. Ampak socialist sem še zmerom.”

Dejal mi je, da je kupil ob ustanovitvi Proletarčeve delniške družbe tri delnice in jih tudi plačal, dočim mnogi, ki so jih vzeli, tega niso storili. Pri reorganizaciji družbe jih Prešeren ni vrnil, ravno tako ne Ivan Grilec, pa sta pozneje, po reorganizaciji namreč, smatrala, da sta bila varana, četudi so bili vsi delničarji o načrtu za reorganizacijo obveščeni z registriranimi pismi in pozvani, da naj delnice vrnejo. Anton Prešeren ja zase kljub temu drugače uverjen.

Kmalu po prelomu s sodrugi v klubu št. 1 in pri Proletarcu se je umaknil iz slovenske javnosti. Član ni nobene slovenske jednote ali zveze. Po poklicu je kamnosek, veščak v polaganju marmorja in je vodil že mnogo del v tej stroki pri gradnji železniških postaj, cerkva in drugih velikih stavb v raznih mestih. Obenem se je pečal z zemljišnimi kupčijami. Tisti, ki poznajo njegove gospodarske razmere, menijo, da so njegove posestva do krize dosegla že vrednost okrog dve sto tisoč dolarjev. Kriza je seveda te številke zelo spremenila. V Ciceru lastuje poleg drugega veliko stanovanjsko hišo, ki ga stane nad \$100,000 in to sedaj upravlja.

V argumentih je še vedno energičen, toda delo in leta sta mu omajala zdravje. Star je 65 let. V Ameriko je prišel okrog l. 1904. Doma je z Vrbe na Gorenjskem, iz kraja, ki ga je proslavil France Prešeren.

Ob tej priliki sem videl Toneta Prešerna drugič. Prvič pred leti sem ga srečal slučajno.

Njegova soproga mu je pazna družica. Dogodkov pred leti, ko je bil ustanovljen Proletarec, se dobro spominja in mi je pri vsakem vprašanju dala svoja pojasnila in kritikujoča mnenja.

Nasprotstva, ki so one dni nastala v Proletarčevem krožku, v Antonu Prešernu niso zamrla. Na slavlje 30-letnice Proletarca dne 10. marca t. l. je vseeno prišel. Marsikdo izmed “oldtimerjev” se je začudil — češ, tako nepomirljiv, a vendar je pozabil. Jaz

sem bil vesel, da je prišel, ker vem, da je v prvih treh letih storil pri Proletarcu več kot se je pričakovalo od povprečnega sodruha. Morda bi se bil ob tej priliki nam spet bolj približal, morda, pravim, toda Frank Podlipec je v dopisu v Proletarcu nekako iste dni Prešerna nelaskavo omenil in to je odprlo staro rano.

"Bil sem stran dosedaj in ostanem," mi je dejal, ko sem ga vprašal za nekatere podatke po telefonu. "Nočem s temi ljudmi in s Proletarcem nikakega opravljanja več." Obesil sem slušalo in se spomnil članka Ivana Molka v jubilejni in prvomajski številki Proletarca 1. 1925, v katerem je med drugimi sledeči stavek:

"Onih, ki so takrat sprejeli načrt (za ustanovitev Proletarca), je danes že malo med nami. Nekaj je mrtvih. Drugi so še živi, toda mrtvi za Proletarca in socializem. To je tragedija, ki pa ni lastna samo nam. Težka je bila pot in še danes ni lahka. Prva leta so bila najtežja. Zdaj pazda je kdo omagal, stopil na stran in obsedel na kantonu. Vidim jih, ko zrem nazaj, kako sede še danes tam . . . Imeli smo sodruge, na katere bi bil prisegel, da ostanejo zvesti do groba. Pa niso. Majhen prepirček, neznatna kaprica, pa so šli. Kljub temu so naredili nekaj dobrega, več ali manj,

dokler so delali—in to je neizbrisno. Človek umre, delo živi. Časten jim bodi spomin, našim mrtvim, vsem—onim, ki so že pod zemljo, kakor onim, ki so še na zemlji . . ."

Pasja natura

Če siromak jo dobrohotno posvari —

kriva ali ne:

uporno zakriči, besni da strah!

A če veljak ji kaj veli —

kriva ali ne:

je koj na tleh, molči in liže

prah . . .

KATKA ZUPANČIČ.

Jaz se izražam v svojih pismih jasno in določno, tako da ve vsakdo v prvem hipu, pri čem je.—Cankar.

ROSE'S PLACE

Najbolje pivo in prigrizek
Dame dobrodošle

2023 S. Throop St. - Chicago
Tel. Canal 9843

Vse vrste sveže in prekajeno
meso, šunke in doma delane
klobase vedno dobite

v MESNICI

John Rokavec

2758 S. Ridgeway Ave.

CHICAGO - ILLINOIS

The English Section of Branch 114 JSF

Abundant success to PROLETAREC on its 30th anniversary. We invite the young people to join this group of young fighters. Meetings are held every 3rd Thursday of the month at John R., Detroit, Mich.

HELEN STEINER, Secretary.

RAY TRAVNIK, Rec. Sec'y.

ESTOK MENTON, Organizer.

STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

"PRIKLAD"

2619 S. Lawndale Ave.

(Sokol Havliček-Tyrš Hall)

Se priporoča Jugoslovanom živečim
na zapadni strani v obilen pristop.
Posojila se dajejo na domove le
na prve uknjižbe (First Mortgage)

EDWARD SCHUBER, predsednik
VINCENT CAINKAR, blagajnik
MATTHEW J. TURK, tajnik

2651 South Lawndale Avenue
CHICAGO - ILL.

Tel. Crawford 4424

Najbolje zdravilo v pomladanskih mesecih!

Trdovratna zapeka

Zapeka, glavobol, neprebavljivost hrane, slab apetit, nevoljnost, sitnost, kožni znaki, prikazni splošne nezadovoljivosti—vsi taki simptomi, kakor vam bo povedal sleherni zdravnik, iščejo samo zdravila, ki bodo očistila notranje življenske organe od odvišne hrane, ki zastruplja telo. Kakor hitro se bodo notranji organi očistili, bo prenehalo to neznosno stanje. Najbolj ефектно in obenem najbolj povoljno zdravilo je v to svrhu gotovo

TRINERJEVO GRENKO VINO

Ta lek je bil že od nekdaj priznan skozi 45 let v tisočih jugoslovenskih domovih v Združenih državah in Kanadi. Skoraj pol stoletja službe v obnavljanju splošnega zdravja je gotovo temu zdravilu v kredit. Tako dolgo je bilo na tržišču za to, ker ni varalo nobenega bolnika. Sestavljeno je to zdravilo iz raznih zelišč in korenin, starega kalifornijskega vina in njegovega efekta. Dobite ga pri vsakem drogistu.

Joseph Triner Corporation

1333-45 So. Ashland Ave. - Chicago, Illinois

We Greet PROLETAREC
for its 30 years of loyal
devotion to the LABOR
MOVEMENT

CHICAGO JOINT BOARD
Amalgamated Clothing
Workers of America

SAMUEL LEVIN, Manager

Tel. Wabash 3161

Compliments of

Cramsie, Laadt
& Company

Insurance

175 West Jackson Boulevard

William J. Laadt CHICAGO

DR. JOHN J. ZAVERTNIK

Physician and Surgeon

OFFICE HOURS

at

3724 West 26th Street
1:30—3:30; 6:30—8:30 Daily
Tel. Crawford 2212

at

1858 West Cermak Rd.
4:30—6:00 p. m. Daily
Tel. Canal 9695

Wednesday and Sunday
by appointments only

RESIDENCE TEL.: Crawford 8440
If no answer — call Austin 5700

**Park View Wet Wash
Laundry Co.**

FRANK GRILL, preds.

1727-1731 West 21st Street
Chicago, Ill.

Telefoni: Canal 7172-7173

Prva slovenska pralnica se priporoča
rojakom v Chicagu, Ciceru in Berwynu

FINA POSTREŽBA

CENE ZMERNE

DELO JAMČENO

Frank Novak:

Delovanje "Proletarca" v naši naselbini

TRIDESET let je bil "Proletarec" naš voditelj, naše borbene glasilo, naš učitelj. Začel je prihajati med nas slovenske proletarce v Milwaukeeju v času, ko smo stali pred odločitvijo, da se potopimo v mlakuži starokrajškega, z narodnjaškim liberalizmom pomešanega mračnjastva, ali pa tavamo po dvomljivih potih tistega, naši takratni duševnosti, razmeram in pa nagnjenosti do plitkih, kričavih uspehov prikrojenega "svobodomiselnosti".

Milwaška naselbina se je pričela močneje razvijati šele v prvem desetletju tega stoletja; je torej, upoštevajoč številne druge večje naselbine, ena izmed najmlajših, ako ne najmlajša. Iz tega izvira tudi posledica, da se v marsikaterem oziru ni razvila, kakor so se nekatere druge, ki zaznamujejo na gospodarskem, deloma pa tudi na kulturnem polju večje uspehe.

Ker bo ta slavnostna izdaja "Majskega glasa" služila kasneje, poleg Družinskih koledarjev kot najboljši zgodovinski pregled kulturnega, političnega in gospodarskega udejstvovanja ameriških Slovencev, je pač potrebno, da se zabeleži najvažnejši dogodki iz tega udejstvovanja naše naselbine, s katero je smatrati sosedno westališko kot eno celoto.

Da se je tako udejstvovanje razvilo proti splošnemu pričakovanju mnogih, ki so upoštevali, oziroma niso znali upoštevati razne v tem pogledu odločujoče in globokosegajoče sile, da je končno zavzelo neko posebno smer, je pripisovati sledečim okolščinam:

1. Razmeroma pozen začetek naseljevanja.
2. Vpliv politične usmerjenosti takratnega nemškega, deloma domačega delavstva, s katerim smo prišli v dotiko.
3. Svetovna vojna in po njej povzročene nove razmere.

Po ustanovitvi društva Sloga št. 16 SNPJ leta 1905 se je pričelo v naselbini razvijati društveno življenje. Do tedaj so bili takratni maloštevilni člani naselbine deloma v društvu Nada, H.B.Z. in drugi v društvu sv. Janeza K.S.K.J. Ustanovitev društva Sloga je nudila priliko vsem napredno mislečim, da so se začeli zbirati v lastnem taboru. V te kroge so spadali seveda tudi takratni takozvani svobodomislci. Iz teh krogov se je ustanovil tudi Pevski klub Zvon, kateri pa si pod nesposobnim vodstvom ni začrtal jasnega programa in kmalu krenil v tabor tistega bolehnega narodnjaštva, ki je životarilo poleg še bolj bolehnega takozvanega svobodomiselnosti. Ker je bil vpliv nemškega življa takrat med našimi naseljenci zelo učinkovit, je bil pod tem vplivom ustanovljen v tistem času tudi socialistični klub. Kakšne kaotične razmere so vladale v političnem usmerjenju v naselbini in kako je mero-dajnim osebam primanjkovalo primerne znanja in proletarske izobrazbe, nam pač priča dejstvo, da so bili člani tega socialističnega kluba obenem tudi člani "Avstrijsko-ogrskega Militaervereina". Ta organizacija je stala pod vodstvom bivših podčastnikov avstrijske armade in pod direktnim vplivom zvitega avstrijskega konzularnega zastopnika, žida Herschmana, kateri je vsako leto obdrževal redne vojaške nabore med naseljenci.

Toda že takoj od pričetka tega valovanja je bilo opaziti iskanje novih smernic. Med naseljenci je bilo več takih, ki so bili strokovno ali pa politično organizirani že v starem kraju. Takim ni ugajalo ono čudno mešetarjenje s prepričanji, zato so iskali potov, kako organizirati v naselbini smotreno delavsko gibanje na podlagi socialističnih idealov.

Že takrat je obstajal v naselbini sicer zelo rahlo organizirani tamburaški zbor, sestojč iz mladih, agilnih rojakov, ki so bili dovzetni za vsako smotreno delovanje. Leta 1907 pa se je tamburaški zbor Adria reorganiziral, si osvojil pravila ter razširil delokrog. To je bil začetek vsega kasnejšega, več let tako agilnega delovanja na političnem in kulturnem polju.

Med člani zbora se je nahajalo nekaj takih, ki so že v starem kraju kot rokodelci ali industrijski delavci v večji ali manjši meri razumevali razredni boj in njega naloge. To pa je zadostovalo, da se je začelo z resnim delom na polju proletarske izobrazbe, v kolikor je bilo to v danih razmerah in okolščinah mogoče.

Predvsem so člani zbora Adria pristopili kot celota v socialistični klub, v katerega so pridobili takoj tudi precej svojih prijateljev in somišljenikov. Ker pa je bilo med novimi člani nekaj takih, ki so bili člani socialistične stranke že v Avstriji, je bilo samoumevno, da je klubu grozil takoj od začetka razkol.

Na prvi seji so ti novi člani predvsem zahtevali, da se voli nov odbor in to na podlagi ugotovitve, da dotedajni tajnik ni imel potrebnih sposobnosti in znanja. V dokaz so mladi sodrugi navajali dejstvo, da bi, kot vsaj deloma poučen socialist, ne smel odobravati gorostasnega nasprotstva v klubu in dovoliti, da obstoji poleg socialistične tudi militaristična organizacija.

"Diktatura" teh "zelenih" mladih članov je povzročila vihar. Novi tajnik je hotel prevzeti svoj posel, toda "starim" so se protivili. Po apelu na okrajno vodstvo stranke so člani vodstva obvestili sodruga Jožeta Zavertnika, urednika "Proletarca". Določena je bila skupna seja s člani izvrševalnega odbora, na katero je bil pozvan tudi soodr. Zavertnik. Nekaj dni pred sejo je bil v "Proletarcu" priobčen dopis o teh razmerah v naselbini, ki je bil poln ostrega sarkazma, kar je spor še poostrilo. Pisec teh vrst je napisal tudi dotični dopis, toda v svojem mladostnem navdušenju je prezrl dejstvo, da ima opraviti enostavno z ljudmi, kateri do tedaj pač še niso imeli prilike spoznavati socialistične nauke, ker se v svoji duševni razdvojenosti, pod vplivom starih razmer niso potrudili, oziroma niso spoznali potrebe globokejšega proučevanja delavskih problemov, PREDVSEM PA NE POMENA IN VAŽNOSTI DELAVSKEGA ČASOPISJA, v katerem bi našli prave smernice za svoje delovanje. Med tistimi "naprednimi" elementi v naselbini je igral glavno vlogo "Glas Svobode" — "Proletarec" ni bil priljubljen in tudi ne znan.

Če bi bil torej dotični dopis spisan v tolerantnem duhu, bi bila zadeva lahko mirno poravnana, ker bi nasprotniki "mladih" pač kmalu spoznali svojo znotraj.

Na seji, ki se je vršila v središču takratnega društvenega gibanja naselbine, na 162 Reed streetu, je sodrug Zavertnik pojasnil "starim" njih napako ter jih pozival, da delujejo v bodoče zvesto na podlagi socialističnih principov. S svojim dobro utemeljenim govorom je dosegel navidezno popoln uspeh, ko so člani izvrševalnega odbora potrdili novega tajnika ter določili, da se mu izroči poleg knjig tudi klubovo premoženje. Toda uspeh je bil samo začasen. Dasi so klubov čarter prenesli takoj v prostore nekaj mesecev poprej ustanovljenega Slovenskega delavskega izobraževalnega kluba (čitalnice), so nasprotniki nadaljevali z bojem ter že dan kasneje odnesli čarter nazaj v stare prostore . . .

Od tega časa naprej je zavzemal "Proletarec" vodilno vlogo v naselbini. Predvsem se je s pomočjo dopisov in drugega podučnega čtiva iztrebilo žalostne ostanke avstrijskega militarizma. Zadnje dejanje te tragikomedije je predstavljalo razvitje črnožolte habsburške zastave v takratnem Schlitzovem parku. Te slavnosti so se udeležili tudi nekateri Slovenci z zastavo, s katero so capljali kot ponižni c. kr. hlapci v najzadnjih vrstah velike parade. "Proletarčev" bičanje tega hlapčevstva je začelo za vselej...

V tem novem razmahu proletarskega udejstvovanja v naselbini, pod vplivom "Proletarca" in peščice izvežbanih sodrugov je socialistični klub zelo hitro napredoval; leta 1911 je štel že okrog 175 članov. "Proletarec" je zahajal skoro v vsako hišo; "Glas Svobode" je kmalu zavzemal drugo mesto in izgubljal vpliv.

V jeseni leta 1910 je bil ustanovljen socialistični pevski zbor Naprej. Kmalu na to si je Naprej ustanovil svoj dramski odsek. Socialistični klub, čitalnica, dramski odsek Napreja, vsa ta društva so tvorila eno celoto, s katero je solidarno deloval takratni hrvatski soc. klub št. 19 J. S. Z.

Vmes se je v naselbini ponavljalo tudi neke vrste narodnjaško gibanje; poedine osebe s posebnimi cilji in ambicijami so se stalno trudile zbrati okrog sebe gotove vrste ljudi, povdarjajoč potrebo takozvanih narodnih interesov. Pa tudi v socialističnih vrstah nismo bili brez takozvanih narodnih tendenc. Gotova stran je skušala člane uveriti, da imamo kot naseljenci v tuji deželi poleg delavskih tudi narodne dolžnosti. Stari sodrugi, posebno oni, izšolani v socializmu v starem kraju, so trdno vztrajali, ali vsaj skušali vztrajati na jasnih temeljih socializma, povdarjajoč, da so za delavce merodajni samo delavski interesi, interesi razrednega boja. Razume se, da smo v teh sporih imeli v "Proletarcu" mogočno oporo, ki je baš v tistih časih slična narodnjaška stremljenja ostro pobijal. Toda v danih razmerah in okolščinah je bilo težko vztrajati trdno in neomahljivo v jasno načrtanem marksističnem gibanju.

V boju z narodnjaškimi tendencami ter drugimi zmotami posameznih skupin nam je služil "Proletarec" za izvrstno orožje. Njihove zmote smo pobijali v dopisih, in s temi ter s pomočjo drugega gradiva je postal "Prole-

tarec" v naselbini najvplivnejši list. Pojavila se je na primer manija za uniforme članov podpornih društev, nemška šola, gibanje nekakih narodnih vitezov i.t.d. Vse take pojave so zatrli v prvih pojavih članki in dopisi v "Proletarcu", opominjajoč rojake na njihove delavske interese in potrebo jasno usmerjenega razrednega boja.

Toda na dramskem polju smo krenili vzlic temu precej daleč s potov izrečno proletarske etike z vprizarjanjem raznih narodnih iger, ker so bile priljubljene. Uspelo pa nam je tudi s pomočjo takih priredb odvrniti naše delavstvo od brezmejnega, nesmiselnega pijančevanja in njegovih zlih posledic.

Vprizarjati take igre je bilo seveda napačno, toda pomanjkanje lažjih delavskih iger je za enkrat zapiralo vsako drugo pot. Drugo veliko zapreko je tvorilo pomanjkanje spretnega vodstva, posebno pa še primernega odra. Za učinkovite, v srce segajoče, resnične uspehe dramskih predstav, ki niso namenjene samo za oči, je predvsem potrebna dvorana z brezhibno akustiko, ki omogoča, da občinstvo sledi vsem dialogom na odru in zapopade vsebino igre, kar pa je v starih dvorinah nemogoče, tudi če bi bilo občinstvo popolnoma mirno.

Vzlic vsemu je obstajala v klubu močna tendenca za izpremembo. S pomočjo hrvatskih sodrugov, ki v svojem gibanju niso imeli toliko "narodnih" teženj, je bilo končno vprizorjenih na skupnih prireditvah nekaj delavskih iger in živih slik. Ko pa je sodrug Zaverčnik prevedel iz nemščine enodejanko "Njegov jubilej", je bil dramski odsek Napreja prvi, ki je vprizoril to kratko, toda globoko zasnovano dramo iz delavskega življenja.

Končno smo "skusili Cankarja, toda brez potrebnega, globokega učinka. Sicer so bile na razpolago dobre diletantske moči, toda sedaj so se maščevali nad nami stari grehi—ljudstvo je hotelo predvsem nekaj za oči. Da, Črni graben z romantičnimi roparji, junaškim Nandetom in pregrešno nuno, uniforme legionarjev in njih junaški

SKUPINA SODRUGOV V PINEY FORKU L. 1913

Na tej sliki so člani kluba JSZ v Piney Forku, O., iz leta 1913. Takrat in pred tem je bil običaj, da so se rojaki v skupinah vedno "formirali" na sličen način, kakor na tej sliki, z neizogibno "kranjsko harmoniko". Vsi ti so bili tedaj, in nekateri so še danes, agilni delavci za JSZ in Proletarca. Izdatek za ta klišej je plačal s. Matt Tušek v Power Pointu, ki je eden izmed pionirjev v našem gibanju in še vedno aktiven. Na gornji sliki je on v vrsti stoječih, tretji od leve na desno.

Tel. Canal 4611

LOUIS J. ZEFRAN

Prvi in edini slovenski POGREBNI ZAVOD

Se priporoča rojakom v Chicagu in okolici.
Avtomobili in privatna ambulanca za vse
slučaje

NA RAZPOLAGO TUDI KAPELA

1941 W. Cermak Rd. - Chicago

pohodi, Španska muha—kaj nam hočejo emerkave podobne v Tkalecih, ali pa tožeči Hlapci?

Leto 1915 je kolesje tega, do takrat tako živahnega delovanja disorganiziralo. Svetovna vojna in z njo ojačeni individualizem—vse je šlo iz tirov. "Proletarec" je bil deloma potisnjen v ozadje. Zmeda, pojav narodnjaških tendenc, nesporazum na vseh straneh. In na naših odrih smo z velikim navdušenjem mrcvarili Martina Krpana in drezali v Gadje gnezdo. List Slovenija, ustanovljen tiste čase, je začel gojiti "narodno kulturo".—Spet smo reševali domovino pri polnih čašah in z gromovitimi frazami, medtem ko je delavske interese odnesel val lažiprosperitete . . .

Pa še nekaj naj bo zabeleženo v teh vrstah. Skoro nepazeno, znano samo peščici tistih, ki so imeli dovolj bistre poglede in so bili v stanju presojati na podlagi gotovih dejstev in okolščin, je delovala v naselbini tajna sila, da pripravi pot mogočnemu navalu naših klerikalcev. Naselbina je od leta 1905 skokoma naraščala. Ko pa so po gospodarskem polomu leta 1907 obratovale tukajšnje ogromne usnjarske in pivovarske tovarne s polno paro, se je naval novih priseljencev še povečal; pričeli so sedaj prihajati tudi iz sosednjih držav, kjer je bila rudniška industrija skoro popolnoma v zastoju.

Dejstvo, da so v tem mestu in okolici zastopane tako vsakovrstne industrije, je nudilo garancijo za bodoče naraščanje naselbine, in klerikalno misleči krogi so upoštevali in kovali načrte za organiziranje močnega klerikalnega centra v naselbini, ki naj bi stal pod vodstvom in vplivom slovenskih frančiškanov. Da so za časa svetovne vojne in tudi še kasneje skušali ustanoviti razne gospodarske organizacije in obenem pa vzbujati tudi "narodno zavest" med naseljenci, da so obenem poostrevali boj proti socialistično orientiranemu delu naseljencev, so samo poedini dokazi za obstanek takih načrtov. Ko pa je član-

stvo socialističnega kluba pronašlo, da je bilo nekaj članov obenem tajno organiziranih pri takrat nenadoma ustanovljeni krščansko-socialni stranki, je prišlo do viharja. Toda ker so se prizadeti poslužili spretnega strategičnega umika, je bila jezuitska nakana kmalu pozabljena.

Po svetovni vojni je vladala v naselbini kakor tudi v celotnem društvenem gibanju običajna zmeda. Razdvojenost na političnem polju je učinkovala silno porazno, medtem ko je ona divja gonja za bogastvom učinkovala razdiralno na vsa prejšnja plemenita nagnenja in delovanja. Vsled prevelikega navduševanja nad zmago ruskega ljudstva na eni strani, in obenem vsled prevelike otrpnosti pri "starih idealih" na drugi strani, je "Proletarec" vodil ostre boje s takratnim komunističnim lokalnim časopisom, dokler končno tudi v teh bojih ni zmagal zdrav razum, predvsem pa na obeh straneh enako iskrena želja po miru, sporazumu in resnični proletarski solidarnosti.

Po preselitvi tednika "Delavska Slovenija" v Chicago in ustanovitvi "Vestnika" je socialistično gibanje v naselbini ponovno oživel. Danes zavzema "Proletarec" med napredno mislečim delavstvom zopet svoje prejšnje stališče, dasiravno je število njegovih naročnikov razmeroma majhno. Krive temu so pač delavske razmere, pa tudi omaganje številnih starih borcev, ki danes niso več tako delavni kot so bili v svojih mladostnih letih.

Mesto Milwaukee tvori danes najmočnejšo socialistično trdnjavo v Združenih državah in kot tako daje vzpodbudo razredno zavednemu delavstvu te dežele v teh časih splošnega obupavanja. In da je dospelo na to stopnjo, gre zasluga v precejšnji meri tudi našemu delavstvu, ki je v vsakem volilnem boju storilo svojo dolžnost. To pa je zasluga "Proletarca", ki je bodril, učil in vzpodbujal vsa ta dolga leta, stoječ na braniku delavskih pravic, zvest, trden in neomahljiv v svojih principih in idealih. Zato — čast in slava "Proletarcu"!

Jugoslovansko stavbinsko in posojilno društvo

2634 So. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

TEL. LAWNDALÉ 2344

Včlanjeno v Federal Home Loan Banki.
Sprejema denarne vloge in posojuje na prve
vknjižbe.

Nove serije izdaja v januarju, aprilu, juliju
in oktobru.

Premoženje 31. decembra 1934....\$318,219.95

JOSEPH STEBLAY, tajnik.

John C. Setecka

ODVETNIK

City Hall Square Building

139 N. Clark Street

Tel. Dearborn 8244

West Side Office

2634 S. Lawndale Ave.

Tel. Lawndale 2344

HOURS 7 to 8 P. M.

CHICAGO - - ILLINOIS

NACE ŽLEMBERGER:

NAŠI LJUDJE NEKDAJ IN DANES

Kam? To vprašanje za slovenske priseljence pred tremi desetletji — prej in tudi nekaj let pozneje — ni bilo enostavno. Tisti, ki so postali industrialni delavci že v starem kraju, posebno premogarji; so si poiskali slično delo tukaj. Tako so si osvojili premogovniški revir v Kansasu, revirje v zapadni Pennsylvaniji in naselili so se tudi v vse druge kraje, kjer kopljejo premog.

Drugi naši rojaki, ki v starem kraju niso okusili dela v tovarnah in rovi, pa so šli večinoma v bakrene rudnike v Michigan, v železne v Minesoti, v rudotopilnice po zapadu in v jeklarne, kjer je bil delovnik izredno dolg, delo težaško in plača nizka. Premogarji so bili na boljšem. Delovnik 8 ur in unijska plača.

S čitanjem so se naši ljudje v dobi, ko je bil ustanovljen Proletarec, prav malo ukvarjali. Zašli so mednje le molitveniki, šundromani v zvezkih, nekaj izvodov Rodoljuba in Domoljuba, in pa tukajšnja lista Glas Naroda in Amerikanski Slovenec. Zahajalo je sem iz starega kraja tudi par izvodov "Rdečega Praporja".

Amerikanski Slovenec, ki je izhajal v Jolietu, je bil "militantno" katoliško glasilo. Priznati se mu mo-

(Nace Žlembarger, avtor sledečega članka, je deloven v našem gibanju nad tri desetletja. Socialističen agitator je postal v starem kraju. Za Proletarca deluje, odkar je bil ustanovljen. Lani je bil zanj na agitacijskem potovanju v Ohio, West Virginiji in nekaterih naselbinah v Pennsylvaniji. V Glencoe, O., je pred več ko 30. leti ustanovil socialistični klub, kateri je pozneje dobil v JSZ številko 2. Naselbina Glencoe je bila kljub svojemu malemu številu vedno v ospredju naših aktivnosti, dokler niso premogovniki v nji ustavili obrat. Pred par leti se je iz nje izselil tudi Nace Žlembarger. Zdaj živi v Piney Forku, O.)

Nihče izmed pionirjev ni bil v našem gibanju deloven nepretrgoma toliko časa, kakor Nace Žlembarger. On je član neprestano, vedno v odborih in agitator za Proletarca vseh 30 let. Veliko je deloval, skozi od njene ustanovitve, tudi za SNPJ. Nace je še fant, star 67 let, doma iz Doberniča pri Trebnjem.—U.)

ra, da se je potem, ko se je med nami pojavilo svobodomiselno in socialistično gibanje, boril zoper oba z največjo ognjevitostjo. Sčasoma je podlegel in zapadel dekadenci. Končno je prenehal, njegovo ime pa je kupila "Edinost" v Chicagu, ki so jo izdajali očetje frančiškani. Tako se zdaj njihov list ponaša, da je "najstarejši". Ampak s kupljenim imenom.

Glas Naroda je veljal takrat za liberalno glasilo. Ponatiskaval je vesti in članke iz Slovenskega Naroda in drugih starokrajskih listov, priobčeval šundromane in oglašal Sakserjevo šifkartašnico.

L. 1903 se je pojavil s preselitvijo iz Puebla, Colo., v Chicago v naši javnosti Kondov-Medicov Glas Svobode. Oprl se je za svoje izhajanje ob socialiste in prav tako radi so se te prilike oni poslužili. Delali so vzajemno, dokler niso socialisti spoznali, da jim je Glas Svobode pripravljen ustrezati samo v toliko, v kolikor je lastnik lista smatral, da je njemu v korist.

Za Glas Svobode so agitirali mnogi socialisti tudi z obiskovanjem naselbin, urejeval pa ga je ob prelomu z Martinom Kondom pokojni Jože Zavertnik.

Slovenska Svobodomiselna Podporna Zveza

245-47 WEST 103rd STREET - CHICAGO, ILLINOIS

Članica Illinoiskega bratskega kongresa in Jugoslovanske bratske federacije

Ustanovljena leta 1908.

Posluje po zakonih države Illinois.

Zavaruje osebe obojega spola od rojstva do 16. leta v mladinskem oddelku in od 16. do 50. leta v rednem oddelku.

Izdaja najmodernejše certifikate z rezervno vrednostjo v svoti od \$500 do \$2,000.

Tri vrste certifikatov v rednem in dve vrsti v mladinskem oddelku so na izbiro članstvu.

Zavaruje za posmrtnino, bolniško podporo, odškodnine in operacije. Izplačuje izredne podpore in starostno podporo.

Posluje v raznih državah z 207 rednimi društvi in z nad 150 vrtci, ki so samostojna društva mladinskega oddelka.

Od ustanovitve izplačala \$2,362,588.12 v raznih podporah.

Agitatorjem plača visoke nagrade za pridobitev članstva in ustanovitev novih društev.

Vsakdo je vabljen postati nje član in agitator.

Ko je Jože uvidel, da se s Kondom ne more skupaj orati, je uredništvo pustil. Ampak slovenski socialisti v Ameriki so bili že toliko seznanjeni med seboj in tako agilni, da se bi brez lista počutili kakor hiša brez strehe.

Ustanovili so Proletarca, natiskali mnogo izvodov in nam ga razposlali. Spor s Kondom se je tedaj poostiril. Socialiste pri Proletarcu je nazval za anarhiste in Jožeta Za-

NACE ŽLEMBERGER

vertnika za "ober-anarhista". S Kondom je tedaj simpatiziralo tudi precej socialistov in napol socialistov, ker so smatrali, da je na Proletarčevi strani zgolj osebrnost. Glas Svobode se je po tem sporu posvetil protifarški gonji. Ljudje so radi čitali pikantnosti o duhovnikih, še celo taki, ki so redno zahajali v cerkev. Proletarec pa je propagiral razredne interese delavcev, zato je imel veliko težavnejšo pot. Kljub temu še izhaja.

Glasja Svobode ni več. Delavska Slovenija, ki je bila ustanovljena, da ga uniči, je že davno prenehala, istako njen naslednik "Delavec". Eselpisti so skušali Proletarcu izpodbiti tla s "Socialistično Zarjo". In — ne vem, kako bi jih imenoval — pa s tednikom "Svobodo" v Chicagu. Vsi ti listi so prenehali. Toda pogledjte Proletarca! Na vsako številko, ki jo dobim, sem ponosen!

Vseskozi v prijateljskem razmerju s Proletarcem je Prosveta in njen prednik Glasilo SNPJ. Socialisti so agitirali za oba lista in tudi urejevali oba. Tako je i danes. Delovali so v obeh organizacijah vzajemno v korist obeh in vsega našega delavstva.

Ko so sodrugi v Chicagu uvideli, da Proletarca na prejšnji gospodarski podlagi ne bo mogoče vzdržati, so ustanovili delniško družbo. Tako so

Antonia Vogrich

Slovenska gostilna

1916 W. Cermak Rd.
CHICAGO - ILL.

Compliments of
A. A. Rosen & Co.
Mfg. of
MEN'S FINE CLOTHING
Ready to Wear—Made to Order
2406-10 W. 26th St. - Chicago

COMPLIMENTS

from

A Friend

CHICAGO

ANTON KEGL

Willow Springs - Ill.

Priporoča za izlete v prosto naravo
svoj krasen pikniški vrt. Prigrizek
in dobre pijače vedno na razpolago.

TEL. WILLOW SPRINGS 99

SLAVA PRVEMU MAJU!

Čikaška Federacija SNPJ

vas vabi na sodelovanje v letu 1935
v sledečih akcijah:

1. V kampanjo za pridobitev najmanj 100 članov v mladinski oddelek.
2. Otvoritev sekcije SNPJ na pokopališče WOODLAWN MEMORIAL v nedeljo 2. junija.
3. Piknik ob 5-letnici federacije 4. julija v Keglovem vrtu, Willow Springs.
4. Izlet v Cleveland 31. avg. in 1.—2. septembra.

URADNIKI FEDERACIJE:

Donald J. Lotrich, predsednik, 1937 S. Trumbull Avenue
Frank Alesh, tajnik, 2124 S. Pulaski Road

Compliments

of

Dr. Joseph Gruener

Chicago, Ill.

dobili nova sredstva, ki so jim omogočila spremeniti Proletarca v tednik.

Formo korporacije so nam hrvatski sodrugi jako očitali, češ, da je naš list "kapitalistično podjetje", ker je last delniške družbe.

Na III. rednem zboru 1. 1916 so nam hrvatski sodrugi predbacivali, da smo vrgli vse svoje sile za ustanovitev dnevnika v SNPJ, namesto da bi Proletarca spremenili v dnevni socialistični list. Sodrugi Tomo Besenich, poznejši predsednik Hrvatske Bratske Zajednice, jim je odgovoril, da se naj rajše od slovenskih sodrugov uče, namesto da jih kritizirajo. Storili so pač le to, je dejal, kar je po njihovem uverjenju imelo največ pogojev za uspeh.

Na mnoge očitke s strani članov hrvatske sekcije JSZ je upravni odbor Proletarca skupno z odborom slovenske sekcije podvzel akcijo, da se delnice pokupi in da tako postane lastnica Proletarca slovenska sekcija. Tudi jaz sem dobil pismo od tajnika družbe Fr. Alesha, da naj delnice vrnem. Zdaj so zanje še pripravljene plačati, pozneje pa bodo razveljavljene in ne dobim nič, je pisal. Alešu sem odgovoril, da Nace noče zanje ničesar, pač pa jih podari slovenski sekciji. Tako so storili večinoma vsi sodrugi in njihovi klubi.

Ko so se odnošali med slovensko in hrvatsko sekcijo ostrili, so hrvatski sodrugi predlagali, da naj postane Proletarec posest Zveze enako ka-

kor Radniška Straža. Njeni pristasi so imeli tedaj v eksekutivi večino. Nekateri so priporočali, da ker se Proletarec težko vzdržuje, naj se združi z Radniško Stražo, ki bi v nadomestilo prinašala tudi slovensko štivo.

Dobro je tu poudariti, da ako ne bi bili naši sodrugi pri Proletarcu previdni, ne bi imeli med Jugoslovani v Ameriki nobenega socialističnega lista več. Hrvatski sodrugi so bili ognjevit in zelo radikalni, toda skoz in skoz neprevidni. Danes lahko primerjate vrednost naše z njihovo takiko.

Prosveto sem že omenil. Marsikdo, ki ga agitator nagovarja, da se naroči na en ali drugi izmed teh dveh listov, pravi: "Čemu sploh *treba* dveh socialističnih listov!" Delavci, oba sta nam potrebna! In če bi jih imeli poleg teh še nekaj, na primer mesečno revijo, socialistično lokalno glasilo v Clevelandu in v Milwaukeeju, pa bi še vedno ne smeli reči, da imamo *preveč* socialističnih listov! Premalo jih je, in *premalo so razširjeni!*

Proletarec je potreben zaradi svoje velike moralne vrednosti, ki jo ima s svojim vplivom in kritiko v drugih organizacijah. Potreben je zaradi JSZ in Prosvetne matice, in pa vsled tega, ker lahko povsem odprto deluje, ne oziraje se na kogarkoli, v prid socialistične organizacije in stranke.

Prosveto potrebujemo zaradi koristi SNPJ in varovanja delavskih načel v nji. Čitateljem nudi dnevna

Compliments of

KAPSON'S GOOD CLOTHES

3253 W. 26th St. - Chicago

Tel. Canal 9152

Meals at Reasonable Prices

BOHEMIAN BEER GARDEN

1921 Blue Island Ave. - Chicago

DINE and DANCE

Blue Island Hotel Management

JOHN PLUT

Edini slovenski učitelj na piano-harmoniko v Chicagu in okolici

1337 W. 18th Street

Tel. Canal 6590

Tel. Crawford 1274

JAMES ZIKMUND

Cigars - Cigarettes - Ice Cream
Candy & Magazines

3636 W. 26th St. - Chicago

JOHN KOSMACH

Železnina, barve, šipe, stenski papir, zastori po naročilu, etc.

1804 W. Cermak Rd. - Chicago

Tel. Canal 0490 Mizarska dela

MARTIN IVANŠEK

postreže s finim

Edelweisovim pivom

1759 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

Tel. Canal 9713

Živel 1. Maj!

FRANK FLORJANČIČ

Železnina, barve in druge potrebščine za dom

3236 S. Harlem Ave.

med 32. in 33. cesto RIVERSIDE - ILL.

Tel. Riverside 2376

PROLETARCU OB TRIDESETLETNICI!

Naprej po poti, začrtani pred 30 leti
do osvoboditve delavstva iz gospodarske
in duševne sužnosti!

Klub št. 1 J.S.Z., Chicago, Ill.

poročila in mnogo zabavnega gradiva. Nazadnjakom sta ta dva lista trn v peti.

Ako bi slovensko delavstvo zapopadlo, kako važno vlogo ima Proletarec v zgodovini našega priseljenega ljudstva, v razvoju naših organizacij in na prosvetnem polju, se bi ga oklenili in agitirali zanj. Kajti šele kadar pride tako spoznanje med ljudske množice, ne samo med nami, ampak v splošnem, bomo upravičeno pričakovali zmage naših idej.

Živel naš Prvi maj!

Živela proletarska zavest, ki je pripomogla, da naše glasilo slavi 30-letnico v znamenju napredka in mladostne žilavosti!

Neutrudljiv agitator

Anton Zornik je delaven v socialističnem gibanju že mnogo let in neutrudljiv agitator. Socialistične liste in agitacijo je

ANTON ZORNIK

podpiral tudi gmotno, dokler ga niso gospodarsko uničile stavke in kriza. Deluje v zapadni Pennsylvaniji.

Cleaning

Pressing

JOHN KUCERA

Tailor

2641 S. Lawndale Ave.
CHICAGO

Repairing

Dyeing

JOS. A. DITBERT

Costumes for Stage
and Every Occasion

1426 W. 18th St. - Chicago
Tel. Canal 7239

John Zeleznikar

Coal, Moving & Expressing
Local and Long Distance

2045 W. 23rd St. - Chicago
Tel. Canal 4534

BOB BERAN

Přitroublej Tavern

(nasproti dvorane SNPJ)

2701 S. Lawndale Ave. - Chicago

Tel. Canal 5474

STANLEY CLEANER

S. Simulis, Prop. - Custom Tailor
Suits Made to Order
All Garments Insured

2150 S. Hoyne Ave. - Chicago

COMPLIMENTS

from

A Friend

CHICAGO

GREETINGS!

from

City

*Central Committee
Workmen's Circle*

CHICAGO - - ILLINOIS

Math Arbanas

Umetniški fotograf

Slikanje za svatbe, družine
in skupine naša posebnost

1149 W. 18th St.
CHICAGO - ILL.
TEL. ROOSEVELT 2586

SEKERA

FURNITURE HOUSE

2719-25 W. Cermak Rd. - Chicago
Tel. Rockwell 0798
Cash or Convenient Terms

GREETINGS!

Joško in Mary Oven

CLARENDON HILLS - ILL.

Notary Public - Phone Canal 3073

JOHN GOTTLIEB

Edini slovenski cvetličar v Chicagu
Venci za pogrebe naša specialiteta
1845 W. Cermak Rd.

GREETINGS

to the

30th ANNIVERSARY OF
PROLETAREC

J.V. Gizek & Sons

3301-3 WEST 16TH STREET - CHICAGO, ILL.
Crawford 3300

The Store for Men

K 30-letnici PROLETARCA:

Trdo in vztrajno si se boril za
svobodo delavcev! Vztrajaj
na tej poti!

Klub št. 224 JSZ

zboruje vsako 3. soboto
v 9637 Ewing Avenue
Chicago, Ill.

SOMIŠLJENIKI, PRISTOPITE!

GREETINGS

to the

30th ANNIVERSARY OF
PROLETAREC

COMPLIMENTS OF

THE
DOUGLAS
CLOTHING CO.
26TH ST & CRAWFORD AVE. CHICAGO.

SIMON KAVČIČ

Eden izmed najbolj delovnih pionirjev v našem gibanju je Simon Kavčič. Živi v Virdnu, Ill. Po poklicu je premogar, oziroma je bil. Kajti v starosti 65 let

SIMON KAVČIČ

človek ni več posebno pripraven za v rove.

Simon Kavčič je sodeloval že pri ustanovitvi prvega slovenskega socialističnega kluba v Chicagu leta 1901, in pri ustanavljanju prvega slovenskega delavskega lista "Zore", katerega je podpiral gmotno in z agitacijo. "Zora" je bila ustanovljena 1. 1901. Prenehala je radi pretežkih ovir še isto leto. Podatki o nji so v Majskem Glasu za leto 1933.

Kavčič je še v nadalje iskal zvez s slovenskimi sodruzi po Ameriki. Bilo jih je malo, toda bodrili so drug drugega, dopisovali nekateri v Glas Naroda in ko je bil ustanovljen Glas Svobode, so se oklenili tega lista.

L. 1903 je sodeloval pri snovanju slovenskega socialističnega kluba v Chicagu in bil vzlic razdalji eden izmed njegovih

najdelavnejših članov. Ob ustanovitvi SNPJ je postal član društva "Slavijs" v Chicagu. Bil je eden prvih socialistov, ki je prišel z opozicijo proti Martinu Kondi in v tem boju je Kavčič pospešil tudi ustanovitev Proletarca. Na seji socialističnega kluba v Chicagu proti koncu poletja 1905 je služilo za predmet razprave o odnošajih med socialisti in Kondino strujo ter Glasom Svobode pismo Simona Kavčiča, ki je sodruge v Chicagu urgiral, da naj že vendar enkrat izvrše odprt prelom, ko je jasno, da je prej ali slej itak neizogiben.

Po ustanovitvi Proletarca je vanj marljivo dopisoval in agitiral. Tedanje vodstvo SNPJ s Kondom na čelu pa se mu je zamerilo toliko, da je odstopil od društva "Slavijs" in jednote. Pristopil je znova po porazu Kondine frakcije in 1. 1907 je ustanovil v Virdnu društvo "Groz".

S. Kavčič je kljub svojim 65 letom čil in zdrav. Doma je iz Žirov v logaškem okraju.

Prošlih par let priobčuje v Proletarcu zgodovinske spomine, kajti Kavčič se je v svojih mladostnih letih zanimal za vse in je izboren opazovalec. Tako je s temi članki v Proletarcu veliko prispeval k zabeleženju naše zgodovine. S spisi v Proletarcu še nadaljuje. Čitatelje opozarjamo nanje.

TEL. ROCKWELL 5316

DR. D. WOLFE

Dentist

3200 W. 26th St. - Chicago

HOURS:

9 A. M. to 8:30 P. M.

26th Street Tavern

5c Steins - Light Lunches
Monarch & Schoenhofen Beers
J. C. SPRINGER, Prop.

3442 W. 26th St. - Chicago

TEL. LAWDALE 7886

Natural Cigar Co.

M. POPOVICH, Prop.

Manufacturers of
NATURAL HAVANA CIGARS

3002 South Harding Avenue
CHICAGO

Tel. Crawford 6187

JOE BRUNA

Krojač

Čisti, popravlja in izdeluje
obleke po meri

3542 W. Cermak Rd.

CHICAGO - ILL.

Compliments
of

M. B. Vick & Company

Investment Securities

U. S. Government,
State and Municipal
Bonds

Complete statistical and investment service for investors and institutions

120 S. La Salle Street
Chicago
Franklin 2240

Kasparjeva banka zavaruje vašo vlogo

Sredi zadnjega januarja je bila realizirana velika želja lastnikov in številnih vložnikov Kaspar American State banke. Z uresničenjem reorganizacije te banke, ki posluje na svojem starem mestu, 1900 Blue Island ave., so bili vložniki obvarovani pred vsako izgubo svojih hranilnih vlog.

Svoje zaupanje v reorganizirano banko so pokazali takoj prvi dan, ko je bilo vloženih \$1,063,000. Te vloge so bile krite z gotovino in vladnimi bondi, ki so jih v vrednosti presegali. Banka ima namreč \$250,000 kapitala in \$50,000 rezerve. Poleg tega je banka tudi članica Federal Deposit Insurance korporacije, ki garantira posamezne vloge do \$5,000.

Upravni uradniki in direktorji banke so:

James M. Triner, predsednik; V. F. Mashek, podpredsednik; E. A. Hintz, eksekutivni podpredsednik; Emil F. Smrz, kasir; W. F. Kosobud in Joseph J. Kral, pomožna kasirja; Wm. Slavik, avditor. Člani direktorija so: George Forster, V. A. Geringer, Louis J. Janata, Samuel Kostelny, Anton Laadt, V. F. Mashek, William Oetting, Emil F. Smrz, Walenty Szymanski, James M. Triner in Leon J. Wiatrak. Vsi imajo odgovorna mesta v raznih podjetjih.

S trgovskega stališča, kar pomeni tudi vložnike, je ponovna otvoritev Kaspar American State banke velikega pomena za severozapadno stran. Z nuditvijo bančnih ugodnosti bo služila nadaljnjemu trgovskemu razvoju tega dela Chicaga. O tem smo sigurni. Sploh se je to takoj po otvoritvi pokazalo z večjim porastkom novega biznisa.

Banka je pričela poslovati tudi pod to ugodnostjo, da nima nobene vknjižbe na svojem poslopiju, v katerem posluje. Poslopje je podarila banki družina pokojnega in dobro znanega bankirja Williama Kasparja.

TEL. CANAL 6792

Joe Spilak Tavern

Always a Friendly Welcome
BEST WINES AND LIQUORS

1958 W. 21st St. - Chicago

Tel. Lawndale 0405

Bohemian Buffet

George Cajthaml, Prop.

FINEST WINES and LIQUORS

2610 So. Lawndale Avenue
CHICAGO

NAJVEČJA SLOVANSKA
TISKARNA V AMERIKI JE

NARODNA TISKARNA

2142-2150 Blue Island Ave.
Chicago, Ill.

Mi tiskamo v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, poljskem, kakor tudi v angleškem in nemškem jeziku.

Naša posebnost so tiskovine za društva in trgovce

COMPLIMENTS

from

A Friend

CHICAGO

TEL. CANAL 6177

John Kochevar

WEST SIDE DISTRIBUTOR OF

**Monarch & Hoerber
Beer**

2215 W. 23rd St. - Chicago

Barta in Lejcar

Trgovina na drobno in debelo
BARV, OLJA, ŠIP, STENSKEGA
PAPIRJA IN VARNIŽA

3354 W. 26th St.

Tel. Rockwell 1740

1923 Blue Island Ave.

Tel. Canal 4098

4163 Archer Ave.

CHICAGO - - ILL.

Ako hočete dober premog in pošteno vago se vselej obrnite za naročila na
FRANK UDOVICA

2623 So. Ridgeway Ave., Chicago, Ill. Tel. Lawndale 8693

Slovenske in mnogo angleških knjig imate na
izbiro v knjigarni Proletarca. Pišite po cenik.

Mike Keber:

NEKAJ SPOMINOV IZ ŽIVLJENJA

Že pokojni Jože Zavertnik me je silil, naj kaj napišem iz svojih spominov. Urgirali so me v to tudi drugi sodrugji. Zdaj pa me vabi še urednik Majskega Glasa — ampak bože moj, to zame ni igrača! Po poklicu sem krznar, v pisanju pa sem se le malo vadal. V časopise nisem dopisoval — ali pa le poredkoma.

Čitatelji naj ne smatrajo, da sem kaka "velika glava". Nisem literat, ne govornik. Prištevam se k večjemu za vojaka v armadi, ki se bori proti socialnim krivicam in za odpravo sedanjega gospodarskega reda (nereda). Tole omenjam zato, ker marsikak sodrug misli, da imam bogve kolikšne zasluge za socialistično gibanje. To domnevajo menda radi moje starosti in iz dejstva, da sem pred mnogimi leti pomagal delavskega pokretu na Slovenskem z utihtapljanjem revolucionarnih letakov iz Italije.

Rodil sem se l. 1857 v Štepanji vasi pri Ljubljani. Torej imam 78 let za seboj. In povem vam, to je bilo življenje. Burno, šestokrat silno mučno, nemalokrat vsled trpljenja skoro umorno. Lahko bi o tem napi-

sal knjigo, ali vsaj mnogo strani v tem Majskem Glasu. Ampak je tako, če bi jaz napolnil preveč strani, bi moral urednik drugim odreči prostor, ker ga ne bi bilo za vse.

V korakanju skozi to dolgo življenje nisem igral vloge "puščaka". Ravno nasprotno. Zato sem doživel v takem razpoloženju tudi veliko veseljih dni.

Pred 18 leti sem se pa oženil. To je bila največja neumnost, ki sem jo kdaj storil. Prej sem bil "fant" in tudi živel po fantovsko.

Bilo mi je 10 let, ko sem izgubil mater. Oče je bil tesar. Vedno je poudarjal, da se moram izučiti kake boljše obrti kot je njegova. Mesec po smrti moje matere me je peljal v Ljubljano in me izročil na stan k neki gospodinji, kakršnim smo rekli "študentovska mati". Bilo jih je vse polno v Ljubljani. Imele so na stanu in hrani dijake in po materinsko pazile nanje. Pazile namreč — kajti vse niso bile dobre. Bile so to takrat po navadi stare device, tercijalke, skoro vse pod vplivom duhovščine, in tako sem v tem novem domu moral vsak dan v cerkev in se pridno

učiti katekizma, molitvic in slične robe. To so bili zame žalostni časi. Končno mi je začelo vse to presedati. Ker sem vedel, da očeta ni bilo doma — bil je uposlen nekje na Hrvaškem — sem jo popihal k stari materi in teti. Rekel sem jima, da v mestu nočem živeti in da raje hodim v šolo kar od tu peš v Ljubljano.

To je bilo pred 68 leti, ko šolstvo še ni bilo niti do daleč na stopnji kakor danes, in ko je bilo tudi na Slovenskem veliko analfabetov.

Obiskoval sem na ta način šolo tri leta — nato mi je začela presedati. Gradaščica in Mali graben sta mi bila veliko ljubša kakor pa se truditi s šolskimi vajami v razredu. Na kratko, vzor učenca nisem bil. Rekli so celo, da sem malopridnež. Po tretjem razredu šole je bilo mojega učenja konec.

Kam in kaj sedaj?

Upoklil me je za vajenca neki tapetnik, ki je imel za postransko obrt barvanje in pozlačevanje razpel, svetnikov in drugih nabožnih soh. Po štirih dneh sem dezertiral.

Potem so me dali za vajenca k mizarškemu mojstru Regaliju na Sv.

Tel. Crawford 4424

2651 S. Lawndale Avenue

CHICAGO - ILL.

MATTHEW J. TURK

REAL ESTATE

LOANS

INSURANCE

Notary Public

Insurance in all its branches placed in leading companies

FIRE - WINDSTORM-HAIL - PLATE GLASS - AUTOMOBILE - BURGLARY - PUBLIC LIABILITY - WORKMEN'S COMPENSATION

FIRST MORTGAGES FOR SALE, \$500 TO \$2500—6%

MONEY TO LOAN ON FIRST MORTGAGES:

Straight or Building and Loan Ass'n. Plan

Petra cesti. Tu so zbijali mrtvaške krste, meni pa so dali kamen peščenec, s katerim sem jih drgnil, dokler niso bile deske gladke. To delo mi tudi ni ugajalo, posebno še ne, ker je bil mojster silovito surov in pretepal učence, kakor da mu je to največja slast. Nekega dne sem izginil.

Nato sem se šel učiti za krznarja k Antonu Kamanu, ki je imel prodajalno na Gl. trgu, delavnico pa na Sv. Petra nasipu. Tudi pri njem sem jih dobil dostikrat po ušesih, pa se mi

MIKE KEBER

je vseeno bolj dopadlo kakor na prejšnjih mestih, posebno še, ker sem moral pohajati v večerno šolo, v kateri sem se naučil v enem letu več ko prej v ljudski šoli skozi tri leta.

Po treh letih sem dobil izpričevalo, da sem izučen krznar, in tedaj hajd po svetu. S tremi goldinarji sem zapustil Ljubljano.

Takrat ni bilo avtov. Hodili smo peš, če za vlake ni bilo denarja. Prepotoval sem avstrijska mesta, se vozil, kadarkoli sem imel priložnost, s kakršnikoli vozilom, tudi s tovornimi barkami po Donavi, se ustavljal in povpraševal za delo, kakor je bil običaj za "vandrovec" — in stradal.

Šest tednov na tem prvem potovanju me je mučil glad, da se mi je temnilo pred očmi. Končno se mi je posrečilo iztakniti delo. Mojster je opazil, da sem se včasih dolgočasil, pa me je povabil na pristop v katoliško strokovno društvo. "Imajo telovadnico," je dejal, "pevski zbor, zabavišča in sploh razne ugodnosti."

Pristopil sem. O socialističnem gibanju nisem vedel tedaj ničesar. Bil sem član leto dni.

L. 1876 se mi je zahotelo spet po potovanju. Odpeljal sem se zopet s parnikom, tokrat z Dunaja v Linc.

TEL. CANAL 1524

Garden City Grill

FOR A TASTY SANDWICH
OR A SPECIAL PLATE LUNCH

"VISIT US"

M. A. DOSCH

1835 Blue Island Ave.
Chicago

BERLAND'S PAINT & WALLPAPER CO.

Window Shades - Glass
Painters' & Artists' Supplies

3618 W. 26th St. - Chicago

Tel. Lawndale 0104

Wholesale & Retail

Berland's Leads Them All in
Quality.—Merchandise at Low
Cost; Prompt Service.—Spring
Time Is Cleaning Time.

Universal Furniture House

3555-59 West 26th Street

CHICAGO

Tel. Rockwell 1893

Stanley Skrivan Unijska brivnica

Prvovrstno delo,

dobra postrežba in čistoča

2608 S. Lawndale Ave.
CHICAGO - - ILL.

I. TANNENBAUM

FOR

Exclusive Millinery

Always the latest and the better made hats, at only \$1.85.—We also specialize in Hosiery, Lingerie and Leather Bags.

The Best at Popular Prices.

2141 W. Cermak Rd. - Chicago

Central Park Quality Meat Market

3656 W. 26th Street
CHICAGO - ILL.

TEL. CANAL 9855

DANCING - ENTERTAINMENT

Philpo & Clement TAVERN

LIQUORS - WINES & BEER
Lunch Room - Open All Night

2001 W. Cermak Rd. - Chicago

TEL.: Canal 0720—Harrison 6861

Better Be Safe Than Sorry

JOHN KOPACH GENERAL INSURANCE

1946 W. 22nd Place - Chicago

Fire and Tornado, Fidelity and Surety Bonds, Forgery Bonds, Liability, Property Damage, Automobile Accident, Burglary, Robbery, Plate Glass, Workmen's Compensation and others.

Dobil sem delo in se seznanil z rojakom, ki je bil klepar po poklicu. Šest mesecev po mojem prihodu je bil odslovljen. Sporočil mi je, da se vrne v Ljubljano. Tudi mene se je lotevalo domotožje. Bila sva prijatelja in odšel sem z njim.

Moj oče se je med tem zopet oženil. Priženil je tudi sina, ki ga je imela s prvim možem. Ko sem se vrnil domov, je bilo njeno prvo vprašanje, kaj mislim početi. Potolažil sem jo, naj se nikar ne straši, kajti poiskal si bom delo in drug dom. To jo je vzradostilo. In res sem že naslednji dan dobil delo pri Preklnu, ki je imel prodajalno Pod trančo pri Čevljarskem mostu.

Umevno, da sem v Ljubljani našel cel kup starih pajdašev, ki so bili že vsi odrasli. Nekateri izmed njih so bili člani Delavskega izobraževalnega društva, v katerega so tudi mene vpisali. Tu sem se prvič seznanil z nekaterimi pionirji delavskega gibanja med Slovenci. Spominjam se še imen Tuma, Šturm, Železnikar, Dekval, Grablovic, Kordelič, Soklič, Doe, Hubmeyer in domislil se bi najbrž še precej drugih. Vsi ti so me ob tej ali oni priliki "obtesavali" za socialist. Posebno me je imel na piki Dekval, ki je hotel, da postanem delaven socialist. Društvo je posedovalo precejšnjo knjižnico, kateri so rekli "So-

zialistenfabrik". Prva knjiga, ki sem jo dobil v roke, je bila "Die Ruinen", prevedena iz angleščine v nemščino. Spisal jo je Sir Volney. Delavske literature v slovenščini tedaj še nismo imeli, razen kaj malega. Ko sem jo prečital, sem jo smatral za silo, ki mora odpreti oči vsakemu. Od tedaj sem kar hlastal po knjigah. To je bilo l. 1876.

Naslednje leto so me vzeli v vojaške. Dodelili so me k 7. lovskemu bataljonu. Ko so nas izvežbali, je bila stotnija, v kateri sem bil, poslana v Dalmacijo na mejo Hercegovine. Leto zatem je Avstro-Ogrska okupirala Bosno in Hercegovino. Imel sem priliko okusiti vse slasti te okupacijske vojne. Koliko trpljenja in gorja!

Dasi je od tega že 57 let, se vrste pred menoj še vse slike. Dvakrat sem prehodil počez in v podolž vso Dalmacijo in Hercegovino. Nekega dne smo začeli korakati iz Trebinja v Dubrovnik in od tam proti severu. Nekako v sredi med Metkovićem in Dubrovnikom je malo, prijazno mesto, čigar imena se več ne spominjam. Znano je še izza rimskih časov. Naša stotnija je dobila za svoj stan — cerkev. Bili smo izredno vzradoščeni, kajti po štirih mesecih je nam bila prvič dana prilika spati pod streho.

Vojaki so prižgali vse sveče na ol-

Čestitke **KRISTINA TURPIN** **Cicero - Ill.**

TEL. ROCKWELL 2141

The Pelikan **Drug Store**

Lawndale Av., Cor. W. 26. St.
CHICAGO - ILL.

EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

Mares Baking Co. **Quality Bakers**

2706 S. Lawndale Ave.
CHICAGO

TEL. LAWDALE 3299

Stevens **Dancing Parlor**

Free Dancing Every Night
Quality Lunch

Liquors and Finest Beer Served
Home Made Ice Cream

Northeast Corner Lawndale
Ave. & 26th St. - Chicago

Workmen's **Co-operative** **Merc. Ass'n**

2659 S. Crawford Ave.
CHICAGO - ILL.
Tel. Lawndale 3753

RES. TEL.: LAWDALE 1382

JAVNI NOTAR

JOSEPH STEBLAY

Real Estate - Loans and Insurance

2634 So. Lawndale Ave.

Tel. Lawndale 2344

CHICAGO - ILL.

Zavarujem proti požaru, tornadu in tatvini, nadalje za življenje, proti avtnim poškodbam ter stekla izložbenih okenj.

TEL. CRAWFORD 1382

Fenc's Cafe **& Restaurant**

Bohemian-American
Home Cooking

Large Billiard Rooms
Rooms to Rent

2609 S. Lawndale Ave.
CHICAGO

Johnny **and** **His Merrymakers**

Music for Young
Music for Old

Music for All Occasions

Johnny Kochevar

2000 W. Coulter St. - Chicago
TEL. CANAL 8840

tarjih in lestence. Ob vsakem oltarju se je postavila skupina kvartačev, ki so igrali, peli in kleli. Vsi so bili založeni s čutarami "dalmatinca". Veseljaško razpoloženje je raslo. Božji hram je postal hipoma gostilna, v kateri se gnetejo vojaki, kvantajo, kade, čikajo, pljujejo in pri tem slednjem poslu niso nič pazili, kam je priletelo. Tako sem uvidel, da bo treba župniji ne le čistiti tal, ampak tudi oltarje in svetnike, ko odidem. Meni je bila dodeljena varstvena služba. Bil sem v skrbeh, kaj bo, če se zdaj zdaj prikaže župnik, ali kdo izmed oficirjev! Vojaki me niso hoteli ubogati, ker so bili večinoma rezervisti. Res ni minilo dolgo, ko ugledam župnika na pragu. Zastala mi je sapa, kajti uradno sem bil za ves ta bakanal jaz odgovoren. Župniku sem začel pojasnjevati, da me vojaki ne ubogajo — ampak on je take stvari razumel. Potrepljal me je po rami in dejal, naj bom brez skrbi.

Po vojaščini sem se vrnil v Ljubljano. Vprašal sem takoj o socialističnem gibanju — in izvedel sem kaj kmalu mnogo in bil razočaran. Sodrugi, prej tako složni, so se razdelili v dva tabora: v radikalne in zmernne. Takrat sta na Dunaju izhajala dva socialistična lista: Gleichheit (glasilo zmernih) in Zukunft (radikalno). Koliko nepotrebne polemike, ravsa in kavsa je bilo. Delavsko gibanje je izgubljalo energijo in čas v medsebojnem boju. To je trajalo več let, dokler ni prišel na površje dr. Adler, ki je postal za avstrijsko delavstvo to, kar Jaures za francosko ali Debs za ameriško. Vsi so že med pokojniki.

Kordelič in Grablovic sta se preselila v Gradec in tam nadaljevala delo "zmerne" struje. V Ljubljani pa so prevladovali "radikalci". Zbirali smo se v Izobraževalnem društvu ali pa v delavnici pri s. Tumí.

L. 1882 sem odpotoval v Benetke. Z izjemo nekaj mesecev sem živel v Italiji 22 let. Sodrugi v Ljubljani so mi naročili, da v Italiji poizvem za tiskarno, ki bi bila pripravljena tiskati slovenske letake. Dobil sem jo. Natisnili so mi 400 izvodov letaka. Ko sem ga tiskanega prečital, sem videl, da mu manjka strešic. Tako sem bil sam prisiljen opraviti to sitno zamudno opravilo. Pisal sem strešice na c, s in z pozno v noč. Vsake štiri dni se je oglašil pri meni železniški sprevednik in odnesel letake,

Ultra Modern Beauty Salon

De Graff Permanents, Artistic Finger Waving, Facials Cosmetics Our Specialty

2716 W. Cermak Rd. - Chicago

ANN KASPRZYCKI, prop.

Tel. Crawford 1751

J. L. TELSER, Inc.

FURNITURE, RUGS & STOVES

2107-11 W. Cermak Rd.

Tel. Canal 6138 CHICAGO

JOHN GANTAR

ČEVLJAR

V zalogi moška in otroška obuvala finega izdelka in po zmernih cenah

622—10th St. - Waukegan, Ill.

Tenth Street Hardware Co., Inc.

Waukegan's Most Complete Hardware Store

620 Tenth St. - Phone Majestic 1986

Compliments

of

JOHN CHAMAZAR

Chicago - Ill.

TEL. ROCKWELL 2299

ALLIANCE

Poultry & Egg Co.

FOR HEALTH'S SAKE EAT
POULTRY AND EGGS

3306 W. 26th St. - Chicago

Kupujemo staro zlato in srebro

Leber Jeweler

3817 W. 26th St. - Chicago

Tel. Lawndale 7661

6504 Cermak Rd.

Berwyn - Ill.

Tel. Berwyn 1976

SE PRIPOROČA SLOVENCEM

Ženski
zadružni odsek

vabi

VSE ŽENSTVO NA PRISTOP

Seje vsaki drugi četrtek v mesecu
v SND.—Članarina 10c.

WAUKEGAN - - ILL.

74

Union Coal Co.

LA SALLE - ILL.

SLOVENSKO SAMOSTOJNO DRUŠTVO

"EDINOST" - La Salle, Ill.

vabi rojake v svoje vrste. Sedaj je prosta pristopnina in zdravniška preiskava. Vsa pojasnila pri članih ali pri tajniku FRANK STRUNA

GOSPODINJSKI ODSEK S. N. DOMA

WAUKEGAN, ILL.

obdržava redne seje vsaki prvi četrtek v mesecu.

ŽENE IN DEKLETA, PRISTOPITE K TEMU ODSEKU.

ANNA MAHNICH, tajnica.

kolikor sem imel pripravljenih, tajno preko meje v roke zaupnim sodrugom. Pozneje sem iztaknil v tem kraju Italije tiskarno, ki je imela tudi slovenske črke.

Od l. 1882 sem šel iz Italije dvakrat v Ljubljano. Prvič leta 1883 in nato še enkrat leto pozneje. Vsaki-krat sem se obložil z letaki. Pri prvem obisku sem si vzel dva meseca dopusta, v drugič pa sem odpotoval brez dopusta, ker sem nameraval ostati tam le teden dni. Komaj sem se oglasil v Ljubljani pri Tumi, že sem videl, "da se nekaj kuha". Sodrugji so mi rekli, da se zbirajo nad njimi "hudi oblaki" in da naj "jo popiham nazaj ko hitro mogoče".

Preudaril sem okolščine in vzel proti Benetkam prvi vlak, kamor sem srečno dospel, predno so se pričeli v Ljubljani žandarski in policijski vpadi v stanovanja naših sodrugov. Aretirali so Železnikarja, Tumo, Šturma, Doe-ja, Hubmeyerja, Kriegla, Breškvarja in mnogo drugih, čijih imen se več ne spominjam. Na kratko, aretirali so ves takozvani radikalni krožek. Kdor je zasledoval znani proces v Celovcu, ve, kaj se je zgodilo. V Proletarcu je bil opisan v ponatisu knjige Antona Kristana "O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem".

Ako bi me prijeli, bi se mi zgodilo enako kakor Železnikarju ali pa še hujše.

V Italiji je bilo tiste čase svobode na koše. Svoboda tiska je bila popolna. Pod režimom De Pretisa pa se je začelo v tem oziru slabšati. Uvajali so čezdalje strožje odredbe. Ko je prišel na krmilo socialistični renegat Crispi, je bil v marsičem celo slabši od Bismarcka. Proti socialistom je uvedel brezobzirno gonjo, kar ga je med buržvazijo zelo priljubilo. Vpadi vladnih biričev v stanovanja delavskih agitatorjev so se dogajali ob vsaki uri, posebno še ponoči. Prebrskali so vse. Trikrat sem bil v nevarnosti deportacije in vsakikrat sem se je otel edino s pomočjo dobrega odvetnika.

S. Kriegl, ki je bil v procesu v Celovcu tudi obsojen, je po prestani kazni odpotoval v Ameriko. Pisal mi je, naj otresem evropski prah s svojih čevljev in pridem za njim v Chicago. Tako sem tudi storil. Dne 28. maja 1904 sem izstopil na postaji v Chicagu iz vlaka, kjer me je čakal s. Kriegl. Odpeljal me je na svoj dom in predstavil soprogi in dvema hčer-kama. Bil sem pri njem dva meseca. Ko sem dobil delo, sem se preselil v kraj blizu Lincolnovega parka. V delavnici sta bila uposlana

GRAHAM AVTOMOBILI
sedaj po \$721 dostavljeni na
dom

Kutzler Bros., Inc.

306-308—10th Street
WAUKEGAN - ILL.
Phone Majestic 3687

ŽENSKO DRUŠTVO
št. 119 SNPJ

vabi ženstvo v svoj krog

SNPJ je najboljša tolažnica
v slučaju bolezni ali smrti

WAUKEGAN - - - ILL.

Klub št. 45 JSZ

WAUKEGAN-NO. CHICAGO, ILL.

čestita k 30-letnici

Proletarca

Vam bivšim in sedanjim sotrudnikom gre priznanje za obhajanje tega jubileja Proletarca. Od vas je odvisna njegova bodočnost.

Waukegan & North Chicago Co-operative Ass'n

523 Tenth St. 1245 Victoria St. 521 Oak St.

Phone N. Chicago 466 Phone N. Chicago 365 Phone Majestic 465

DELAVCI, PODPIRAJTE ZADRUŽNA PODJETJA!

Slovenski Narodni Dom

WAUKEGAN - ILL.

nudi najlepše prostore za zabavo. Dvorane za vse potrebe. Fino urejen vrt za balincanje.

Compliments
of

Dr. and Mrs.
Andrew Furlan

WAUKEGAN, ILL.

Čitalnica S.N.D.
Waukegan - Ill.

Ako še niste član te ustanove, pristopite takoj. Ima veliko dobrega čtiva. Knjige izposojevane brezplačno vsaki torek od 7. do 9. zvečer.

Seje vsako drugo soboto v mesecu.

tudi dva Nemca, socialista po prepričanju, ki sta mi bila na uslugo v vsakem oziru.

Zaradi dolgoletne odstotnosti od Slovencev v Evropi, sem bil temu zelo privajen in mi ni prišlo na misel, da je v tem mestu morda tudi slovenska naselbina. Slovenščine nisem govoril dvajset let. L. 1906 sem se udeležil veselice nemških socialistov v dvorani na ulicami Clark in Erie. Sedeč pri neki mizi, mi udarilo v uho glasovi znane govorice. Napnem sluh. Bile so slovenske besede. Vzradostilo me je. Grem k njim in se jim predstavim. Bili so to Jože Zavertnik, Anton Prešeren, Frank Janežič in Frank Podlizec.

Zavertnik je bil presenečen, ko je začul moje ime. Dasi nisva bila nikdar skupaj, je dejal, da me dobro pozna. Ko so mi povedali, da je v Chicagu že nad tisoč Slovencev, sem se jaz čudil, kajti mislil sem, da sva Kriegl in jaz edina.

"Kje se Slovenci shajajo," sem jih vprašal. Najlaglje in najhitreje se seznaniš z njimi v salunu pri Martinu Potokarju ali pa pri John Košičku na Centri, so mi pojasnili. In res sem jih dobil pri njima cele skupine.

Ostati v Chicagu za zmerom me ni mikalo. Hočem videti kaj več Amerike, sem sklenil in odpotoval l. 1910 v Portland, država Oregon. Bil sem

tam čez leto dni. Vsled "domotožja" po Chicagu in pa vsled urgiranja firme, za katero sem delal prej, sem se vrnil. Odslej sem bil ves čas v Chicagu do tedaj, ko sem kupil v Dixonu, Ill. farmo in se oženil.

Priznam, da v Chicagu nisem bil aktiven kakor bi moral biti. Ampak socialistično prepričanje mi je v krvi in kosteh. Kot socialist bom tudi umrl.

Naslovna slika

Naslovno sliko na platnicah je narisal Stanko Žele. Zadaj, za omrtvelo kapitalistično industrijo, ki je pogrnala milijone delavcev v prisilno brezdelje, vzhaja solnce—nov socialni red—solnce sreče in blagostanja za delovno ljudstvo. Spodaj naslovne slike v sredi—mikrofon, simbol velikega zvočnika—Majski Glas!

Klišeji

Vsi klišeji so bili izdelani v unijski kljišarni Ernest J. Kruetgen Co., in deloma v drugih unijskih kljišarnah.

Frank Velkovrh

Ladies' and Gents' Tailoring

Cleaning—Pressing—Repairing

Suits Made to Order

WE CALL FOR and DELIVER

504 Tenth St. - Waukegan, Ill.

VINCENT'S COAL & COKE CO.

443 So. Victory St.

WAUKEGAN - ILL.

Phone Majestic 1878

National Shoe Repairing

Frank Martinjak

127 Gooding St. - La Salle, Ill.

ŽIVEL 1. MAJ!

Društvo 'Triglav'

št. 2 SNPJ

FRED MALGAI, tajnik

LA SALLE - ILL.

GREETINGS to the PROLETAREC and YUGOSLAV FEDERATION

The Socialist Party of Milwaukee County on this 30th anniversary of The Proletarec extends our heartiest comradely greetings for a renewed active continuance of your paper and the Yugoslav Federation of America.

In doing so, the Socialist Party here deeply appreciates the loyal efforts and labors that the Comrades in the Yugoslav Federation have rendered to the Socialist Party of America and the working class in general.

The Socialist Party likewise extends its appreciation to the Yugoslav members in Milwaukee County. In the long years that we have labored in the Socialist Party here, the members of the Yugoslav Federation have been amongst our most loyal and ardent workers for the labor and Socialist movements and we hope that this splendid work will regain new life and energy to lead even a better fight for the genuine freedom of mankind.

With Socialist and Comradely greetings to you all,

SOCIALIST PARTY OF MILWAUKEE COUNTY

Herman O. Kent, County Secretary,

536 W. Juneau Ave., Milwaukee, Wis.

Klub št. 4, La Salle, Ill.

vabi rojake v svoje vrste.

Seje vsako tretjo sredo
zvečer v Slovenskem domu

PETER BANICH, tajnik

Kdor je lačen in žejen, naj se zglesi pri nas!

Joseph in Anna Kotar RESTAVRACIJA

300 N. Livernois

Detroit, Mich.

Prvovrstna restavracija in buffet!

Čitatelji, upoštevajte oglaševalce v "Majskem Glasu"

Za dobro meso in grocerijo
se priporočata

LOUIS GREGORICH

(dve trgovini)

Oglesby, Ill.

in

JOE GREGORICH

La Salle, Ill.

Pozdravljen Prvi Maj!

JOE NOVAK

La Salle - Ill.

Rosettos Daylight Store

RED LODGE - MONT.

We carry a full line of domestic
and imported goods at reasonable
prices.

STEVE KOSICH

Izdelujem fine obleke po nizkih ce-
nah. Popravljam in čistim obleke.
Se priporočam.

GOWANDA - - N. Y.

KLUB ŠT. 12 JSZ

vabi rojake v svoje vrste.

JOHN MATEKOVICH, tajnik.

GOWANDA - - N. Y.

ČESTITKE DRUŠTVA

"Zarja svobode"

št. 325 SNPJ

GOWANDA - - N. Y.

EATON'S

Furniture Store

GOWANDA - N. Y.

Se priporočamo v naklonjenost.

DRUŠTVO

sv. Jožefa št. 89 JSKJ

GOWANDA - - N. Y.

V slučaju potrebe
se obračajte na

Delavsko združno podjetje

Slovenski združni POGREBNI ZAVOD

Frontenac - - Kans.

Pevski in dramski zbor

'SLAVEC'

DETROIT - MICH.

Vabi na pristop vse pevce—moške
in ženske.—Vaje in seje ima v
S.D.D. na 437 S. Livernois Ave.
Deluje v kulturno in izobraževalno
korist našega naroda.

PRISTOPITE TAKOJ!

Tel. Cadillac 4942

Daniel N. Simonds

ATTORNEY

and COUNSELOR AT LAW

3601 Barlum Tower

DETROIT - MICH.

Legalni zastopnik SNPJ v Detroitu

TEL. CADILLAC 5313

Taylor Products Co.

Specialists in

Glassware and Bar Equipment
RETAIL AND WHOLESALE

2530 Grand River Ave. W.

DETROIT - MICH.

M. TAYLOR

A. C. TAYLOR

Živel Prvi Maj in

PROLETAREC!

PETER BENEDICT in DRUŽINA

Detroit - - Mich.

Bud Orchestra

igra v

OMIRA CAFE

Se priporoča za razne zabave

DETROIT - MICH.

Tel. Townsend 6-6643

Detroit Brewing Co.

ORLEANS and ADELAIDE STREETS

Detroit, Mich.

Phone Cadillac 1600

VLOGA JOHNSTOWNA IN OKOLICE V AKTIVNOSTIH ZA NAŠ POKRET

Piše Frank Podboy.

KO SEM leta 1903 prišel v to "novo domovino" in pričel delati v premogokopu, sem v prostem času rad čital. Na razpolago smo imeli dva lista: "Glas Naroda" in "Novo Domovino". Posebno so me zanimali dopisi delavske vsebine, ki so bili priobčeni od časa do časa. Imen dopisnikov se več ne spominjam. Ko je istega leta prišel naokoli Frank Petrich, potovalni zastopnik "Glasa Svobode", sem se naročil na ta list. Par starejših fantov, kjer sem bil na stanovanju, mi je reklo, ker sem bil še mlad, star 19 let, da bi ne smel čitati takega lista, ker je "pohujšljiv". List je bil v resnici pohujšljiv. Pisal je čez naše najsvetejše svetinje: sveto vero, cerkev in nje predstavnike, katere je na kratko in po domače imenoval "farje". Razen tega so bile v njem razprave in dopisi o socializmu in unionizmu. Vsako izdajo lista sem nestrpnost pričakoval in z zanimanjem prečital, kajti to je bil zame prvi list, ki mi je pričel trgati mreno raz oči ter mi pomogel, da sem spregledal in videl človeško družbo tako, kot je v resnici bila, polna praznoverja in slepe pokorščine. Preden je minulo leto, sem postal sovražnik vere, cerkve in njenih predstavnikov. Moji

FRANK PODBOY

bivši upravnik Proletarca.

starejši tovariši na stanovanju, ki so mi rekli, da je list "pohujšljiv", so imeli prav. Od onega časa dalje sem se pričel zanimati in delati s svojimi omejenimi močmi za izboljšanje delavskega položaja. Slovenskih socialistov v tej okolici (Johnstownu) tisti čas ni bilo. Lokalni zastopnik G. S. Mike Štrukelj je pridno agitiral za list ter s somišljeniki ustanovil društvo "Adria", ki je bilo ustanovno društvo SNPJ. Desna roka Štruklju je bil Mike Pečjak in John Bombach. Ko se je Štrukelj leta 1904 vrnil z ustanovne konvencije SNPJ, se je v Conemaughu med premogarji vršila agitacija za unijo. Vršilo se je par shodov in nato so premogarji proglasili stavko v treh rovih. Jeklarska družba, ki je posedovala rove, ni hotela nič slišati o delavski organizaciji. Ker je bila vsa stvar slabo zamišljena, delavci ignorantni in vse pričeto od nekaj delavcev samih, je bil ta prvi štrajk med tukajšnjimi premogarji po enem tednu zgubljen. Slovenci smo se štrajku še precej dobro odzvali. Vsi tisti, ki so se udeležili stavke in se niso vrnili nazaj v teku tedna, so zgubili delo in za nameček so bila njih imena napisana na črno listo; teh nas je bilo precej. Večina nas je dobila sčasoma delo nazaj, ali Mike Štrukelj nikoli. On je bil za nas Slovence voditelj. Bil je dober govornik, zmožen razen slovenščine tudi nemškega in italijanskega jezika, deloma tudi angleškega. Razumeti je treba, da tiste čase ni bilo tukaj Slovencev, ki bi v resnici bili zmožni angleščine; skoro vsi smo bili "greenhorni". Med drugimi narodnostmi ni bilo nič bolje. Kar se pa tiče Američanov, oziroma angleško govorečih delavcev, katerih je bilo morda polovico med nami, so bili pa jako mlačni in

večina je ostala na delu, ali se pa vrnila na delo takoj, ko je družba zaukazala. Tako se je zgodilo prvič, da smo slovenski premogarji čuli delavske govornike, vstopili v unijo, se odzvali stavki, šli na "picket line" in prišli na črno listo. Z drugimi besedami: vpeljeni smo bili v razredni boj.

Društvo "Adria" je bilo radi te stavke precej prizadeto. Bilo nas je lepo število, ki smo plačali vsak po en dolar Štruklju za pristop v društvo na prihodnji seji; ali pristopili nismo, ker nismo imeli ne dela in ne denarja. Šli smo za delom v druge kraje. Eni smo se kmalu vrnili, drugi pozneje, nekateri pa nikoli več.

Ko sva dobila čez nekaj mesecev s tovarišem svoje prejšnje delo, vprašam "bosa", kje bom delal, nakar mi odvrne, ali sem že pozabil kje sem delal in v katerem prostoru? Ko mu povem, da v tistem prostoru že dva delata, mi pravi: "Nič zato, kar pojdi in delaj! Če ti pa kdo kaj reče, mu odvrni, naj pobere svoje orodje in pride ven." Tako se je tudi zgodilo. V prostoru sta delala Slovenca, brata. Ko pridem na kraj in povem, kaj je delovodja dejal, ni bil eden s tem zadovoljen. Šel je ven, se kmalu vrnil, pobral svoje orodje in od tistega časa ga nisem več videl. Tega slučaja se dostikrat spomnim. Ta delovodja je bil bela vrana. Ves položaj je dobro poznal in iz srca simpatiziral z nami.

Glas Svobode je imel prva tri leta v tej okolici (Johnstown) precej naročnikov. Zahajal je skoro v vsako hišo. Ker še nismo bili socialisti in razumeli, kaj je pravo stališče socialistov, se nismo družili v frakcijskem boju, ki se je pričel med Martinom V. Kondo in pa socialisti. Konda je imel prednost v boju, ker imel je svoj lastni list na razpolago. Po pošti sem prejel par letakov, katere je izdal socialistični klub v Chicagu in v katerih je bilo pojasnjeno, zakaj so socialisti prišli v boj z Glasom Svobode, oziroma s Kondo. Mislim, da je bil letak razposlan vsem naročnikom "Glasa Svobode". V letaku je bilo omenjeno, da se je klub odločil izdajati svoj list "Proletarec", ki bo izhajal mesečno; naročnina mu bo 50c na leto. Ker se mi je vsebina lista dopadla in ker sem rad čital, sem vprašal še par drugih za naročnino, ki so dali vsak po 50c. S temi vred sem poslal svojo prvo naročnino Proletarcu iz Conemaugh. Obenem sem v pismu še omenil: "Ker se mi list dopade, pošljite mi poverilnico, da lahko pobiram naročnino za list."

Mislil sem namreč, če je kdo zastopnik kake reči, mora imeti za to pisano potrdilo. Naš mali Proletarec ni imel tistikrat še nič premoženja, radi tega nisem prejel drugega kot pismo, v katerem mi je, mislim Peče pisal, da so prejeli poslano naročnino, in da mi z veseljem poverijo zastopništvo za Proletarca. Poslali so mi tudi vizitko, da se z njo lahko izkažem, če me bo kdo nadlegoval radi zastopništva. Na ta način sem postal takoj ob rojstvu lista njegov lokalni zastopnik, in to častno delo vršim še danes. Sodrug Kavčič me pa lahko pridruži sebi in Žembergerju, kot stalnega naročnika Proletarca, odkar izhaja.

Kakor je bila SNPJ takoj ob rojstvu napadana, tako in še bolj je bil napadan Proletarec. List ni imel sovražnikov le v reakcijskih krogih, ampak tudi v takojmenovanih svobodomiselnih. "Glas Svobode" je bil na razpolago vsakemu, ki je hotel udrihati po sodrugih okrog "Proletarca". Meni se ta boj ni dopadel. "Glas Svobo-

de" sem še vedno rad čital; "Proletarca" sem pa ljubil. Mislim sem — in takih nas je bilo dosti — ko se bodo enkrat v Chicagu naveličali preprirov, se bodo pobotali in oba lista bosta lahko izhajala. Motil sem se. Boj se je vedno bolj ostril in širil; zanesel se je v sleherno naselbino, kjerkoli sta se lista čitala.

Ko sem neko nedeljo prišel v dvorano društva Cirila in Metoda v Cambria City, da malo poagitim za "Proletarca", stopi k meni Matt Gabrenja rekoč: "Hej! Kaj imaš pa ti tam?" Ko mu pokažem Proletarca in povem, da sem zastopnik istega, me z veseljem pozdravi in pojasni, da vrši tudi on to delo. V dokaz mi pokaže več iztisov lista. V kratkem času je bil "Proletarec" najbolj razširjen list med nami. Naročnino se je tiste čase najlažje dobilo na plačilni dan v salunih, ali pa v dvoranah, ko so društva imela seje.

Kot že omenjeno, boj med "Glasom Svobode" in "Proletarcom" se je širil. Eni so mislili, da je boj večinoma radi osebnosti, drugi, ki so imeli bolji vpogled, so bili prepričani, da gre za princip. To argumentiranje je trajalo vse do konvencije SNPJ v La Salle, Ill., 1907. Do tistega časa so nam bile osebe pri "Glasu Svobode" in sodrugi pri "Proletarcu" osebno nepoznani. Za delegata sva šla Jos. Bricelj za dr. "Adrijo" in jaz za "Danico". On je bil zastopnik "Glasa Svobode" in jaz "Proletarca"; s tem ni rečeno, da sva si bila sovražna. Nasprotno, razumela sva se dobro in sklenila sva stvari dobro opazovati. Gredeč v La Salle se ustaviva še z nekaterimi drugimi delegati v Chicagu. Eden izmed delegatov, ki mu je bilo mesto znano, nas pelje na Center Ave. v salun Martina Potokarja. Ko se malo seznanimo, vprašam Potokarja, če pozna Jožeta Zavertnika, urednika "Proletarca". V odgovor mi s prstom pokaže na malo skupino, "—tam le, oni je." Do tistega časa sem mislil, da so uredniki listov sami gospodje, to je, da so po gosposko oblečeni. Ko se ozrem na osebo v skupini, ki mi jo je Potokar s prstom pokazal, nisem vedel, če sem prav razumel, raditega vprašam ponovno in Martin mi še enkrat pokaže, rekoč: "Oni le, ki tako govori." Med skupino vidim močnega, koščenega, precej visokega, malo upognjenega, približno 40letnega človeka, oblečenega v jako skromno in preprosto plavkasto obleko. Na sebi je imel plavkasto delavsko srajco, okoli vratu zamotano s črno kravato. Na nogah je imel par težkih delavskih čevljev in na glavi rjav, malo nazaj potisnjen "derbie". Iz žepa mu je visela plava delavčeva ruta in v roki med prsti je držal kadečo se cigareto. Vidim tudi, da omenjena oseba jako argumentira in z odločno močno besedo poudarja, pri čemer mu sodeluje tudi roka. Kaj je bil predmet debate, mi ni znano. Kolikor se spominjam, se nisem utegnil zanimati. Stopim k skupini in vprašam: "Ste vi gospod Zavertnik, urednik "Proletarca"?"

Odgovori mi: "Jaz nisem gospod; moje ime je Jože Zavertnik." Ko mu povem svoje ime in odkod prihajam, mi z veseljem poda svojo roko. Od tistega časa sva si bila nele sodruga, pač pa tudi prijatelja.

Pozneje sem se seznanil še z veliko drugimi sodrugi ali razen Debsa ni nihče naredil name tako globokega vtisa.

Drugi dan smo se odpeljali v La Salle. Takoj, ko se je konvencija otvorila in je bil imenovan poverilni odbor, se je pričel boj. Glavni odbor je nekaj tednov poprej črtal sodruga Zavertnika in nekaj drugih članov iz Jednote. Društvo "Slavija" je protestiralo proti temu. Ker pa protest ni zalegel, je društvo Zavertnika znova izvolilo za delegata in prvo vprašanje na konvenciji je bilo: jeli gl. odbor imel prav, ko ga je črtal, ali ne. Zaključek konvencije je bil, da odbor ni pravilno postopal, ko je člane črtal ter da se mora vse člane vpisati nazaj v Jednoto, Zavertniku pa je bil pripoznan mandat delegata. Debata o tem predmetu je pokazala, da je imel Zavert-

HIGHLAND PARK BEER DISTRIBUTOR

STJEPAN PAVKOVIĆ, lastnik

147 Victor Ave. - Tel. Townsend 8-1778
HIGHLAND PARK - MICH.

Prodajam sveže pivo najboljše vrste—kakor:
SCHMIDT - FOOD CITY - CREAME TOP

Prejemam naročila za svatbe, veselice, krste in hišne zabave. - Preskrbim kozarce, hladilnico in stisnjen zrak (air tank). - Postrežba brza in točna.

"Slovenac i Hrvat, za uvijek brat i brat."

A. GRUM - P. BENEDICT - J. ČERNE

OMIRA CAFE

619 McNichols Rd. E. - Tel. Townsend 7-9815
DETROIT - MICH.

Se priporočamo Jugoslovanom.

Izvrstna kuhinja in pijača. Fina godba za plesalce vsak večer. Ob nedeljah od 3. pop. naprej.

EXTRA GOOD!

*Schmidt's and
Wurzbürger*

FAMOUS BEER

"America's Finest Beer"

DETROIT, MICH.

nik trdno prepričanje v delavsko organizacijo in bil zvest voditelj za princip delavstva. Bili smo veseli, ker imeli smo zmožnega voditelja, kateremu smo z veseljem sledili in mu pomagali. Čas je pokazal, da se nismo motili, ostal je zvest delavskim načelom in socialistični stranki do svoje smrti. "Proletarec" je na tej konvenciji dosegel moralno zmago nad "Glasom Svobode". Od tedaj naprej smo vedeli, kdo je kdo in ni bilo več težavno pojasniti delavcem, da je "Proletarec" pravi socialistični list.

Gredoč s konvencije se za en teden ustavim v Chicagu, da se tako bolje seznanim s sodrugi in si ogledam mesto. Udeležil sem se klubov seje in ker do tistokrat še nisem bil član soc. stranke, se vpišem v klub. Sodrugi sem obljubil, da bomo čimprej tudi v Conemaughu ustanovili klub. To se je tudi zvršilo. Soc. klub smo organizirali meseca novembra. Na prvi seji se je vpisalo 12 članov in klub je dobil številko 3. Danes ima številko 5. V resnici bi moral imeti št. 2, ker kolikor je meni znano, ni bilo tisti čas razen kluba v Chicagu nobenega drugega soc. kluba med Slovenci v Ameriki. Od tistega časa dalje se je Proletarec še bolj širil po tej okolici. Ker Konda ni hotel prenehati s svojimi napadi na socialiste, je pričel "Glas Svobode" zgubljeni naročnike tako, da je v par letih zgubil skoro popolnoma svoj nekdanji močni vpliv.

Tiste čase še nismo bili večji angleščine, zato nismo znali, je li kaj socialistov med Američani, ali ne. Vse, kar smo slišali, je bilo "republikan" in "demokrat". Še le prihodnje leto na nekem soc. shodu smo se seznanili. Organizirali so ravno svoj klub. Razume se, da smo jih bili veseli, oni pa nas. Leto pozneje smo imeli okrajno organizacijo, v kateri je bilo 12 klubov. Vseh klubov je bilo še več. Naj bo omenjeno, da je bil naš klub prvi organiziran v tem okraju.

Ko je bila leta 1910 v Chicagu ustanovljena Jugoslovanska socialistična zveza, je bil na nji zastopan naš klub po svojem delegatu. Ko je Jugoslovanska delavska tiskovna družba izdala delnice za financiranje "Proletarca", je klub skupno s sodrugi kupil za \$150 delnic; sploh smo listu pomagali, kjerkoli smo mogli.

Na splošno ni bilo delavstvo v tej okolici organizirano, ne politično, ne industrialno. Pričeli smo z agitacijo za industrialno organiziranje. Bili smo prešibki, oziroma delavstvo nezavedno, zategadelj nismo uspeli. Družba se je maščevala nad nami s tem, da nas je odslovila in naša imena dala na črno listo. Sodrugi so pa šli s trebihom za kruhom v druge kraje. Po svojih vohunih je družba dobila informacije, da vsa agitacija izvira od Slovencev. Raditega se nas je hotela popolnoma iznebiti. Razume se, da je bil to velik udarec za naše gibanje, ampak želja po uniji ni bila s tem uničena. Ko se je leta 1919 vršila kampanja za organiziranje jeklarskih delavcev, so bili Slovenci velik faktor v tej okolici, čeravno jih je delalo le malo število v tovarnah. Po trimesečnem štrajku so šli delavci — premagani, njihova organizacija uničena — delati. Delavci pa niso raditega zgubili upanja. Premogarji so šli ponovno v boj za organizacijo leta 1922. Po petmesečnem štrajku so šli delati nazaj, ne da bi dosegli svoj cilj. Žrtve so ponovno padale. Družba je pripoznala unijo šele lansko leto po trimesečni stavki, ko je uvidela, da so se delavci trdno odločili vztrajati.

Naj pripomnim, da so Slovenci v tem okrožju večino socialističnega mišljenja. Če bi bili tudi delavci drugih narodnosti taki, bi imeli že davno industrialno organizacijo in socialistično državo. Lahko bi bili bolj močni kot smo, ker pa ima vsaka reč svoje omejitve, jih imamo tudi mi.

Letos, ko obhajamo 30 letnico Proletarca, smo slovenski delavci lahko ponosni. Ponosni, ker smo listu stali

na strani takoj ko je pričel izhajati, pa tudi zato, ker smo ga podpirali in širili skozi vso dobo. Delali pa nismo zaman. Kajti prav "Proletarcu" se moramo največ zahvaliti za naše samostojno mišljenje in naziranje. On nas je poučil, da sedanja človeška družba bazira na kapitalističnemu sistemu in ne more prosperovati, ker ustvarja le parazite na eni strani, na drugi pa mezdne sužnje. Učil nas je, naj se izobrazujemo, naj se zavedamo svojega položaja ter se skušamo organizirati.

Ker delavstvo tega ni upoštevalo, imamo sedaj depresijo, katero je povzročil kapitalistični sistem produkcije in distribucije. Depresija bo toliko časa trajala, oziroma se ponavljala, dokler ne vpeljemo namesto kapitalističnega socialistični sistem.

Aktivni zastopniki "Proletarca" v tem okrožju so bili: Matt Gabrenja, F. Pavlovčič, A. Vidrich, S. Zabrie, L. Krasna, J. Gorenc, E. Bubalo, P. Bukovec, J. Langerhole in pisec tega članka. Mogoče je bil še kdo, pa mi ni znano; če je bil, naj mi oprsti.

Pridružite se Jugoslovanski socialistični zvezi! Ako njenega kluba v vaši naselbini še ni, ga ustanovite!

Wolverine Brewing Co.

555 Going Street

Telephone 4123

PONTIAC, MICH.

Klub št. 114 JSZ

v Detroitu, Mich.

želi PROLETARCU ob njegovi 30-letnici
novih uspehov za delavstvo v borbi
proti izkoriščevalcem.

Kličemo: Naprej do zmage!

Živel Prvi maj! Obilo uspeha
Proletarcu ob njegovi 30-letnici
želi

JOSEPH IVEC
DETROIT - MICH.

SLOVENSKI DELAVSKI DOM

437 S. Livernois Ave.
DETROIT - MICH.

Dvorane za ples, svatbe in
bankete po nizki ceni.

Najboljše pijače. Postrežba točna.
Postanite delničar (delnice po \$10)

Podpirajte svoje podjetje!

JOS. DEVYAK

Mesnica in Grocerija

Sveže in prekajeno meso, klobase
in grocerijsko blago.

SE PRIPOROČA SLOVENCEM

6541 South Street

DETROIT - MICH.

Tel. Vinewood 16976

Ob 30-letnici obstanka želi

Proletarcu

obilo uspeha v nadalnjem prebu-
janju slovenskega naroda

najstarejša trdka

železnine v Detroitu, Mich.

Maisel's Hardware

10631 Harper

Tel. Whittier 8969

Dr. John D. McKinnon

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

106 Davison Ave. W.

DETROIT - MICH.

Office Hours: 2 to 4 and 7 to 8
(Sundays by Appointments)

Tel. Longfellow 8760

Residence at 147 Waverly Ave.

Tel. Longfellow 9798

Thos Skaryak

MESNICA

Fino prekajeno meso in klobase
Se priporoča Jugoslovanom

823 McNichols Rd. E.

DETROIT - MICH.

TEL. TOWNSEND 8-7380

TEL. LAFAYETTE 1985

Frances Ločniškar

Cvetličarna

Svatbeni šopki - Pogrebni venci
in cvetlice

Posoja palme in praprot

3276 Michigan Ave.

DETROIT - MICH.

Članstvo največjega društva
v Michiganu

št. 121 S.N.P.J.

želi Proletarcu ob 30-letnici,
da izhaja za vedno in spod-
buja delavstvo k zavednosti.

DETROIT - MICH.

F. ZAKRAJŠEK

Pogrebni zavod

1105 Norwood Road

Tel. End. 4735

PODRUŽNICA:

18321 Edgerton Rd.

Tel. Ken. 2892

CLEVELAND - OHIO

Pozdravljen Prvi Maj!

Klub št. 115 JSZ - Detroit, Mich.

vabi zavedno delavstvo v svoj krog. Zboruje vsako prvo
nedeljo v mesecu v Slov. delavskem domu, 437 Livernois Ave.

Goji tudi dramatiko!

Stroh's
BOHEMIAN
BEER

"Served Wherever Quality Counts"

THE STROH BREWERY COMPANY
Detroit, Mich.

Joseph Snoy:

POGLED V PRETEKLOST

NI BIL moj namen, da bi kaj napisal v letošnji Majski GLAS, ker sem iz naznanil v Proletarcu razvidel, da bo obilo drugega gradiva. Ko pa sem prejel iz Californije od s. Chas. Pogorelca dopisnico, na kateri sta se podpisala tudi Tony Tomsich in njegova soproga, sem se odločil prekljcati svoj prvotni sklep.

Vselej me razveseli, kadar čitam v naših delavskih listih dopise od kjerkoli že, od ljudi, o katerih sem uverjen, da so iskreni.

Joseph Snoy in njegova hčerka Margaret, oba aktivna v JSZ. in soc. stranki. Fotografirana ob priliki X. rednega zbora JSZ septembra 1934 v Clevelandu.

Tako tudi v omenjenem slučaju. Zelo me je razveselilo, da je Tomšič (zdaj v Californiji) ostal zvest našim principom. Mnogo let je živel v Dunkirku, Kans. Rekli smo mu "Big Tony". On je bil med prvimi, ki je vlival socialistične nauke v mojo — rekel bi — prazno glavo. Bil je tudi v omenjenem kraju med našimi rojaki edini, ki je angleščino res dobro obvladal. Star sem bil takrat šele 17 let, in Tony je imel precej opravka z menoj, predno me je pripravil, da sem začel pojmovati njegove nauke.

Je tudi dober muzikant — ne vem, ako se še peča s takim poslom — in prvovrsten humorist. S takimi svojstvi si je pridobil popularnost in mnogo osebnih prijateljev.

V debatah na sejah in zasebnih prerekanjih se je izkazal za izbornega agitatorja v prid unije premogarjev in za socialistično stranko. Kdor ga je hotel izzvati v diskuzijo, je zadostovalo, da mu je rekel "nazadnjak" in besedna bitka je bila v teku.

Tista leta se je oglašal dostikrat v Proletarcu in Prosveti. Nato je prišla stavka premogarjev, in Tony se je moral vsled svoje doslednosti izseliti kakor mnogo drugih naših ljudi. Ko je John L. Lewis suspendiral ves distrikt

št. 14 U. M. W. of A., se mu je zazdelo teh bojov preveč, pa se je izselil v "sončno Californijo". Tako je Tony Tomsich nehal biti os v svojih prejšnjih krajih, kjer je agitiral in si z garanjem v rovih služil svoj kruh.

Tony Tomsich se je iz Californije včasih še oglasil v Prosveti, če pa se je tudi v Proletarcu, se ne spominjam. Vsi, ki smo ga poznali, smo njegove dopise z zanimanjem brali in nedvomno so bili vseh tudi drugim čitateljem.

Kadar čujem o naših pionirjih, o katerih vem, da so še zdravi, bi rad, da se spet pomlade in oglašijo v Proletarcu. Vem, da je tudi v sončni Californiji še veliko ledine, in ako se je Tony poprime, jo bo preoral, kakor jo je svoječasno v Kansasu.

Posloval sem se od njega meseca maja 1916 v Kansasu. Od tedaj se osebno nisva več srečala. Tu in tam sva si potem pisala, dasi tudi to le jako poredkoma. Vedno pa mu ostanem hvaležen za nauke, ki mi jih je vsejal v glavo.

Poznal nisem ne svojih staršev, ne bratov in ne sester, čeravno nas je bilo sedem otrok v družini. Jaz sem izmed njih najmlajši in edini, ki živim. Vsi drugi so pomrli, predno mi je bila prilika jih spoznati. Tako sta mi oče in mati umrla, predno sem dopolnil tretje leto starosti.

V takih življenjskih okolščinah sem preiskusil veliko težkega tam in tudi tukaj. Kajti nič ni hujšega, kakor je življenje sirot proletarskih staršev. Vsled tega sem hvaležen vsakemu, ki me je na ta ali drug način učil

Compliments
of

DR. OTIS M. WALTER

CHICAGO

spoznavati zakone življenja in vzroke krivic, ki se nam gode v sedanji uredbi. S takimi nauki so me privedli v delavsko gibanje in jaz sem ponosen na to. Največ zaslug za ta moj duhovni preobrat ima "big Tony".

Po šestih mesecih bivanja v tej deželi — ves čas v Pa. — sem šel l. 1910 v Kansas.

Vi ne veste, kako so mi pred odhodom branili: "Jože, nikar v Kansas, ne hodi živ v jamo!"

Ampak nekam sem moral za delom.

V Kansasu sem se oglasil pri bratrancu na Chicopipi. Ali tudi on je bil brez dela. Odpeljal me je na Dunkirk k "big Tonyju".

Tu je bila moja prva pot v rov. Postal sem premogar in na prvi plačilni dan sem ostal kompaniji dolžan \$2.50 za strelivo.

V premogovniku je bilo dela jako malo. Ni naročil — so rekli; jaz pa vrhu vsega nisem bil več tega dela, pa sem ostal dolžan — kompaniji. Poleg vsega tega sem si bil izposodil za vožnjo iz Pennsylvanije v Kansas in za orodje.

Ob tem neuspehu se mi je storilo inako, da se bi bil najrajši razjokal, in če bi bil imel dolar, vrnil bi se bil nemudoma v Penno, magari peš.

Iz teh obupnih misli me je dvignil Toni. "Ne obupaj," je dejal, "saj bo drugače."

Končno sem se privadil delu in tudi obrat se je zboljšal. Poplačal sem dolgove, začel se zanimati za življenje med rojaki, seznanil se s sodrugi in z "big Tonijem" sem zahajal na seje unije in socialistične organizacije. Tako se je pred mano odprl nov svet.

Za silo sem se privadil angleščini, v domači družbi pa smo peli: "Prej pa ne gremo dam . . ."

Socialistična stranka je bila takrat med premogarji v Kansasu jako močna, in U. M. W. kansaškega distrikta pod vodstvom Howatta zelo progresivna.

Korakati v povorkah 1. maja med premogarji v Kansasu je bilo veselje. Nikoli ne bom pozabil tistih let.

Toda še bomo korakali pod rdečimi prapori! V ta namen je treba armade — čet, ki jih mobilizira socialistična stranka.

Naj živi prvi maj, praznik zavednega mednarodnega delavstva!

Ako bi ameriški Slovenci hoteli imeti tako revijo, kakor je ta, vsak mesec, bi jo lahko imeli, če bi se malo več brigali za svoje kulturno udejstvovanje. Delavce, ki so tako revijo pripravljeni urejevati, imamo. Ni pa naročnikov in zadosti takih, ki bi prispevali v ta namne. Čemu ne? Kaj, ko bi začeli resneje razmišljati o tem vprašanju?

Kdor pomaga drugemu na račun tretjega, ni govora o dobrodelnosti. — Mader.

Predno človek pomisli na velikodušnost, na ljubezen, na nesebičnost, na pravičnost, se mora predvsem naučiti, da obvlada samega sebe, mora biti dovolj močan, da kroti svoje lastne sile. — Lev Tolstoj.

Syphons Tanks - Virginia Dry Ginger Ale
Lime Rickey and Rock-Rye-Kola

Highland Park Ginger Ale Co.

ALL KINDS OF FLAVORS

249 Victor Ave. - Tel. Longfellow 5150
HIGHLAND PARK - MICH.

SERVICE DAY AND NIGHT

Se priporoča slovenskim trgovcem, društvom in klubom

ŠE TRIDESET LET!

Louis Urban Hardware

se priporoča našim rojakom

Quality - Service - Low Prices

HARDWARE
GLAZING

PAINTS - OILS
VARNISHES

ELECTRICAL SUPPLIES - WASH MACHINES

8921 Fenkel Ave. at Wyoming
Tel. Hogarth 1345 DETROIT - MICH.

Tivoli Brewing Co.

Detroit, Mich.

Znano najboljšo pivo.

Se dobi v

Omira Cafe

619 McNichols Rd. E.

Prosvetna matica

Nad sto naprednih podpornih in kulturnih društev je včlanjenih v Prosvetni matici, ki je edina jugoslovanska prosvetna centrala v Zed. državah.

Ali je vaše društvo včlanjeno v nji? Ako ne, poskrbite, da to stori in s tem pomaga k gojitvi delavske vzajemnosti in proletarski kulturi. Naslov:

Prosvetna matica, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Dramski arhiv

Dramski arhiv, ki ga poseduje centralni urad Prosvetne matice v Chicagu, je največji izmed vseh jugoslovanskih dramskih knjižnic v tej deželi.

Vrednost človeka ni odvisna samo od njegovega znanja, temveč v največji meri od njegove trdne volje za delo.—Herbert.

Bergant Rhythm Sisters

Priporočamo se za koncerte, ples in druge zabave. Igramo slovenske, nemške, češke in ameriške komade. Za pojasnilo se obrnite na:

MISS F. BERGANT
R. No. 3, Box 30 - Lisbon, O.

FRANK BELAJ

*Modna
trgovina*

6205 St. Clair Avenue
CLEVELAND - OHIO

PETDESET MILLJONOV ljudi širom sveta kupuje svoje potrebščine v zadrugnih trgovinah. Zadruga postaja prevladujoča, ker ljudstvo spoznava kako je brezmočno in v popolni milosti izjemalcev, ako ni organizirano. Pridružite se zadrugi armadi odjemalcev.

SLOVENSKE ZADRUŽNE ZVEZE

CLEVELAND, OHIO

TRGOVINA GROCERIJ IN MESNIN

16721 Waterloo Rd.
KENmore 1248

667 East 152nd St.
GLEnville 6316

712-14 E. 230th St.
KENmore 3562

Zadruga vračajo dobiček odjemalcem!

Rudolf Bukovec

Mesnica

Sveže in prekajeno meso vseh vrst
in najboljše kakovosti
vedno v zalogi.

Razpošiljamo tudi izven mesta.

4506 Superior Avenue
CLEVELAND - OHIO
TEL. HENDERSON 8638

Superior Home Supply

Zaloga prvovrstne železnine,
orodja, električnih izdelkov in
potrebščin, ki jih rabite pri hiši.

6401-05 Superior Avenue
CLEVELAND - OHIO

Iskrene čestitke k 30-letnici

Proletarca

izreka

članstvo kluba št. 49 JSZ
CLEVELAND - OHIO

Še na mnoga leta v borbi za
delavsko pravo in socializem!

QUALITY BAKERY

Keksi za godove, kolači in torte
za svatbe, so naša posebnost.

Charles Zupančič

Moderna pekarija

6413 St. Clair Avenue
CLEVELAND - OHIO
TEL. HEND. 9050

Union Ice Corporation

Bottle and Draught Beer
Imported and Domestic Wines

NILES - - - OHIO

NICK SPELICH

Slovenska mlekarna

1007 East 66th Place
CLEVELAND - OHIO
TEL. HEND. 2116

ISKRENE ČESTITKE K JUBILEJU

PROLETARCA!

Živel Prvi Maj in razredno zavedni proletariat!

Delavci, pristopite v delavsko organizacijo. TAM je vaše mesto!

KLUB ŠT. 27 JSZ
Cleveland

Delavci! Možje! Žene!

Ali veste, da bi bilo ljudstvo te dežele danes v vse drugačnem položaju, ako se bianimalo za zadružništvo?

Vsi, ki prodajajo, so organizirani. Čemu se ne bi združili tudi konsumenti, da bi kupovali iz SVOJIH prodajalen? Ves dobiček bi potem ostal njim.

New Cooperative Co. of Eastern Ohio

je taka zadružna trgovina delovnega ljudstva za njegove potrebe in le njemu v korist. Pred 25. leti so pionirji tega delavskega podvzetja pričeli z zadružnim delom, da pomagajo odjemalcem.

Pričeli so z malo vsotico \$300, in pa s pogumom, PREPRIČANJEM, ter z vero v sposobnost delavstva. V tej dobi je imela ta zadruga \$332,312.27 čistega prebitka, ki je posest zadružnikov, ali pa jim je bil razdeljen na podlagi vsot, ki so jih potrošili za kupljeno blago v zadrugi.

IMOVINA: dne 31. decembra 1934, \$189,213.63

Blaga je prodala od 5. decembra 1908 do decembra 1. 1934 za \$6,325,132.52.

Članstvu je povrnila od dobička \$222,779.60, ostali dobiček v vsoti \$109,533.67 pa je bil porabljen za rezervo in razširjenje zadruga, skupaj, kot že omenjeno, \$332,313.27 čistega prebitka.

Naša zadruga je demokratično upravljana in regulirana. En član, en glas!

Pridružite se zadrugi New Cooperative Co., da s tem pomagate sebi in delavskemu ljudstvu vobče. Vprašajte za pristop v njenih podružnih trgovinah, ki so v sledečih naselbinah:

TILTONVILLE, BROOKSIDE, NEFFS, OHIO.

Štirideset klerkov je vposljenih vam v poslužbo. Štirinajst razvaževalcev je vam na razpolago za dostavljanje potrebščin na dom.

Postanite odjemalec v zadružni prodajalni! Delavci za delavce!

New Cooperative Co. of Eastern Ohio

Ivan Jontez

POETOVE SANJE

NA REVNI postelji v beraški podstrešni sobici spi mlad poet. Na njegovem shujšanem obrazu se poigrava — oj čudo! — medeni nasmehljaj blaženosti.

Pod posteljo škrablje mala miška in gloda okamenelo skorjico kruha, ki je poetove lačne oči niso iztaknile, veter, ki sika

IVAN JONTEZ

sotrudnik Majskega glasa in Ameriškega družinskega koledarja. Živi v Clevelandu.

skozi špranje v oknu, privzdiguje popisane liste papirja na črvi mizici, ali pesnika vse to ne moti. Spi. In preko sestradane obraza se mu je razlezla blaženost, ustnice, pomodrele od mraza in glada, se mu vzhiceno premikajo, vzdih radostnega presenečenja, nenadejanje sreče, preplaši miško pod posteljo.

Poet sanja zlate sanje.

Na vzvišenem prostoru stoji in mimo njega se pomika reka ljudi, bogatih in revnih, takšnih in drugačnih, in tisočero glav se sklanja spoštljivo — pred njim, tisočere oči množice ga spoštljivo občudujejo, skozi zrak

pa struji pobožno mrmranje, ki prehaja v navdušene vzklike:

“Pozdravljen, naš pevec! Pozdravljen, ljubljene bogov! Pozdravljen kralj slavcev!”

In mešan objema delavca, mestna gospodična se je vrgla v objem preprosti dekli, srepogledi kritiki se spoštljivo priklanjajo pred poetom, lokavogledi politiki in resni učenjaki se s solzami vzhicenja pridružujejo mogočnemu zboru:

“Blagor nam, ker si se rodil med nami!”

In sleherni med njimi tišči z rokami na prsa v drago usnje vezano, zlatoobrezano knjigo: njegove pesmi.

Predenj stopi prelepa žena ter mu položi, presenečenemu, zlat lovorjev venec na glavo. Nato pa prekrasna žena stegne roko, mu pokaže:

“Glej, vse to je tvoje! Zaslužil si vse to, o slavec!”

Presrečni poet sledi s pogledom migom njene snežnobelesnice. Pred njim je vrt, eksotični paradiž, sredi katerega stoji palača, ki bi bila dostojno bivališče bogov; vsepovsod pa so postavljene mize, ki se šibijo pod težo prečudnih jedil, zlatih in rubinastordečih vin in sadja, kakršnega ne vidi zemljan; in vilinske deve čakajo, da mu postrežejo z vsem kot kralju, dražestne huriske plešejo ob zvokih najslajše godbe, da ga razvedrijo.

Poet se čudom čudi.

Ali je mogoče? Vse to zanj, ki ga srepogledi kritiki in hinvski moralisti že leta trgajo kot divje zveri ter ga obmeta vajo z blatom, ki že leta in leta umira od vsega slabega, ker hoče biti umetnik? Ali ne sanja?

Očarljiva zlatolasa žena, ki ga je ovenčala z zlatim lovorjevim vencem, pa se spusti pred njim na kolena in sklone glavo,

da se njeni zlasti lasje dotikajo tal.

“Ne sanjaš, gospod! Vse to je tvoje. Tvoja sem tudi jaz. Zapoveduj mi!”

Poet se čudi, čudi, čudi. Nemogoče je postalo resničnost! Preko obraza se mu razleze nasmešek blaženosti.

“Torej le nisem zaman izpel iz sebe vso brezmejno ljubezen, ki je bila v meni! Samo tako dolgo sem moral čakati, tako grozno dolgo! Toda vse to bodi pozabljeno v tej presrečni uri!”

*

Vrata v podstrešno sobico odurno zaškripljejo, kot bi tisoč vragov zaškrtalo z zobmi. Poet se zdrzne, začne z rokami tipati okrog sebe, si mencati zatekle oči.

“Kje sem? Kaj se je zgodilo? Kam se je pogreznilo vse? Moj bog! Brrr, mraz!”

V mrzel zimski zrak, ki domuje v poetovi sobici, zahrešči neprijazen glas:

“Že tri mesece mi niste plačali najemnine; . . . Zmerom obljublimate: jutri, počakajte . . . pa nikdar nič! Dovolj mi je tega! Plačajte ali pa ven!”

Poet odpre oči in bulji okrog sebe, kakor bi bil blazen. Roke mu kar same od sebe zakrijejo sestradani obraz in lačne oči, prsti se mu zarijejo med skuštrane lase. In se domisli:

“Zgolj sanje . . . Ah, vedel sem, prelepo je bilo, da bi moglo biti resnično . . . prelepo za poeta . . .”

In ženski pri vratih gluho zavneni v uho:

“Dobro . . . pojdem . . .”

Čisto zase pa trpko dihe pred se:

“To pride . . . mogoče . . . po smrti po smrti . . . od vsega hudega . . .”

Proletarec je glasilo Jugoslovanske socialistične zveze. Izhaja tedensko. Naročite si ga. Stana \$3 na leto.

MARN

Dry Cleaning Co.

Prenavljamo, likamo, čistimo
in barvamo

NOVI PROSTORI:

6527 St. Clair Ave.

CLEVELAND - OHIO

Majski pozdrav!

John Filipich

1048 East 76th Street
CLEVELAND - OHIO

V Slovenskem narodnem domu na

6407 St. Clair Avenue
CLEVELAND - OHIO

ima trgovino z moškimi in deškimi
potrebščinami

John Pollock

Ko boste videli ta oglas, se ga
spomnite kadar kaj rabite.

Tel. Glenville 6100

Matt Petrovich

*Prvovrstna mesnica
in grocerija*

595 East 140th Street
COLLINWOOD - OHIO

ANTON GUBANC

MODNA TRGOVINA
Z RAZNIMI POTREBŠČINAMI
16725 Waterloo Road
COLLINWOOD - OHIO

Konferenca soc. klubov in
društev Prosvetne matice za
vzhodni Ohio pozdravlja 30-
letnico PROLETARCA. Naj
še vnaprej deluje in probuja
delavske mase!

JOSEPH SNOY,
tajnik-blagajnik.

KLUBI:

Št. 9, Power Point, O.
Jacob Bergant, tajnik.

Št. 11, Bridgeport, O.
Joseph Snoy, tajnik.

Št. 24, Salem, O.
John Krizaj, tajnik.

Št. 25, Powhatan Point, O.
John Merzel, tajnik.

Št. 95, Piney Fork, O.
Nace Žlemberger, tajnik.

DRUŠTVA:

Št. 13, SNPJ, Bridgeport, O.
John Rebol, predsednik,
John Kocjančič, tajnik.

Št. 358 SNPJ, Power, Point, O.
Jacob Bergant, predsednik,
Steve Chuck, tajnik.

Št. 181 SSPZ, Power, Point, O.
Vid Pirc, predsednik,
Mary Bogataj, tajnica.

MATH PISHLER

Gasolinska postaja

TEXACO FIRE-CHIEF
GASOLINE

23515 St. Clair Avenue
EUCLID - - - OHIO

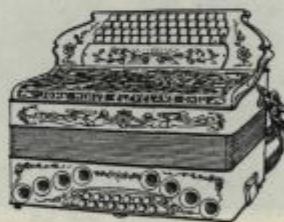
JOSEPH KODRIC

QUALITY MEATS

1307 Addison Road
CLEVELAND - OHIO

Če hočete DOBRE, trpežne
piano in hromatične harmo-
nike, se obrnite name.

Izdelujem jih lično z vsako-
vrstnimi okraski iz celuloide.
Izvršujem tudi popravila.

Pišite po cenik

JOHN MIKUŠ

6607 Edna Avenue
CLEVELAND - O.

DRUŠTVO CARNIOLA TENT ŠT. 1288

The Maccabees
Cleveland - O.

Zboruje vsako četrto nedeljo v dvorani št. 1 S.N.D.
6417 St. Clair Ave.

Ako še niste člani, pristopite!

Iv. Vuk:

Praznik proletarskih otrok

STE videli otroke pri procesiji na Telovo? Koliko veselja, govorjenja, pripovedovanja.

"Novo obleko sem imela, čisto belo."

"Svečo, lepo okrašeno s šopkom šmarnic sem nosila."

"Tako lepo je igrala godba. In streljali so vojaki. Vsi naenkrat."

"Kakšne so bile ulice?! . . . Vse v mladih brezah. Na oknih pa cvetice, sveče in podobe. In ljudi?! . . . Koliko je bilo ljudi?!"

Vsi, vsi si imajo toliko povedati.

"Mlajše smo stavili," pripovedujejo na deželi drug drugemu. "Vence smo delali ves teden. Peli smo, da je po sobi grmel. Veselo je bilo." —

Telovo je praznik otrok, ustvarjen zato, da mladini da veselje in — da ji vcepi spoštovanje do onih, ki so postavljeni od zgoraj, od boga, da pasejo ovce in jagnjeta.

Otroku v ponošeni in zakrpani obleki ni mesta v tem sijaju. Po strani bi ga gledali, pripombe bi padale.

In vendar potrebuje tudi otrok s ponošeno in zakrpano obleko veselja, potrebuje praznika, slavlja. Otroška duša hoče videti nekaj lepega, biti v tistem lepem, sodelovati v tistem lepem.

Zato dajmo proletarskemu otroku praznik. Dajmo mu jasen in svetel dan, na katerega se bo v poznejših časih spominjal kot na svoj dan, v katerem naj bo toliko pričakovanja, po katerem toliko hrepenenja, kakor da je velika noč.

Noben dan v letu ni zato tako pripraven kot **PRVI MAJ**. To je pomlad, pomlad v vsem svojem razkošju. Tu je solnce zopet toplo, božajoče, poljubljaajoče, smehljajoče . . . To je dan proletarske zavesti, zvezda bodočnosti . . . Proletarski otrok mora ta dan iz ozkih sobic in podstrešnih in kletnih stanovanj v naravo, med zelenje in cvetje.

Otroški prazniki se praznujejo v naravi. Praznujmo praznik proletarskega otroka — naše proletarske bodočnosti — **PRVI MAJ!** . . .

. . . Godba zaigra. Dečki in deklice v vrste. Tako . . . štiri po štiri ali pet po pet Zelene vejice za klobuki, jasnih, srečnih oči, deklice ovenčane s poljskimi cveticami, vesele, ščebetave, kakor škrljančki, smejočih se lic . . .

Če nam bodo govorili nasprotniki, da otroci ne spadajo na ulico, spomnimo jih na telovsko procesijo.

In potem? . . .

In potem tja v gozd ali na zeleni, cvetoči travnik. Tam se jim pripoveduje lepa zgodba o prekrasni socialistični bodočnosti družbe, kateri bo temeljni zakon resnična ljubezen do bližnjega in pravo prijateljstvo. Dečki in deklice recitirajo pesmi, pripovedujejo . . . se igrajo. Otroški praznik brez iger ni praznik.

In potem . . . Ko so se nagovorili, naplesali, naskakali, posedejo in južinajo. Brez jedi ni praznika. Odrasli sodelujejo so to poskrbeli že mesec dni poprej. Zbirali so in nabrali potrebno svoto . . . Nov predpasnik, lep klobuček, nogavice in tako dalje . . .

Veselje proletarskih otrok je na vrhuncu.

In še nekaj!

Praznik otroka se mora že začeti doma. Zato ni treba bogve kakšnih sredstev. Že doma obdarite, oče, mati, svojega otroka. Otrok je z vsakim darilom vzradoščen, tudi z najmanjšim. Ali darilo mora biti — to spada k prazniku . . .

O, videl sem to veselje v državi, kjer vladata delavec in kmet . . .

Dajte proletarskemu otroku njegov praznik!

Prvi Maj naj postane tudi praznik proletarskega otroka!

LOUIS MAYER

TRGOVINA S ČEVLJI

7508 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

JOHN METELKO

O. D.

*Preiščemo oči
in
določimo očala*

6417 St. Clair Avenue
CLEVELAND - O.

Tel. Henderson 1126

Ignac Slapnik Sr.

FLOWERS for All Occasions

One Store Only

6102 St. Clair Ave. - Cleveland

"Enakopravnost"

Napreden dnevnik

*Moderna
unijska tiskarna*

LIČNA IZDELAVA
VSAKOVRSNIH TISKOVIN

6231 St. Clair Avenue
CLEVELAND - O.

ADDISON LUNCH

JENNIE STERLE, lastnica

v S. N. D.

6421 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

Drink

COCA COLA

in Bottles

COCA COLA
BOTTLING CO., Inc.

Warren - - Ohio

FRANK SOMRAK

THE PENNZOIL STATION

East 43rd St. & St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO**MANDEL**

Hardware Co.

15704 Waterloo Rd. - Cleveland, O.
Kenmore 1282 Open evenings**A. Dolgan Hardware**

NORGE REFRIGERATORS

15617 Waterloo Rd.
CLEVELAND - OHIO**Josephine Rodica**

Gostilna in trgovina

Legal Liquor - Beer - Sandwiches
18507 St. Clair Ave. - Cleveland, O.ŽIVEL PRVI MAJ
IN DELAVSKA SOLIDARNOST!**Anton Jankovich**zastopnik Proletarca in Prosvete
1216 E. 176th St. - Cleveland, O.**JOHN ROŽANC**

MODNA TRGOVINA

15721 Waterloo Rd.
CLEVELAND - OHIODa prišel res bi "PRVI MAJ,"
imeli bi na svetu raj!**Frank Jelerčič****KLEPARSKA DELAVNICA**Iz kositra, medine, zinka - pa do
železne in jeklene pločevine
(pleha) izdeluje vsako vrsto delo
po naročilu.**John Petrich**

SHEET METAL WORKS

815 Lansdowne Blvd.

YOUNGSTOWN - OHIO

Mrs. Mary Kushlan

CONFECTIONERY

Smotke, cigarete, slaščice, šolske potreb-
ščine.—PIVO PO 5c IN 10c6515 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
v S. N. D.

Krojačnica in čistilnica oblek

CHARLES ROGEL

IZDELUJE OBLEKE PO MERI

6526 St. Clair Avenue
CLEVELAND - - OHIO**Mayflower Dairy Co.**

JOHN JANC, lastnik

Se priporočam trgovcem in posameznim
družinam1083 E. 68th St. - Cleveland, O.
Tel. Hend. 4926**LOUIS ULLE**

MODERNA BRIVNICA

Uljudna postrežba
in prvovrstno delo

6506 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Norwood Floral Shoppe

CVETLIČARNA

JOHN L. MURGEL, lastnik

6120 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
Tel. Hend. 4814**RAFAEL ČEBRON**

Mesnica

Sveže in doma prekajeno meso.
Cene zmerne. - Postrežba točna.

4030 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

New York Dry Cleaning

Frank Tekavec, lastnik

Sprejema vsa v to stroko
spadajoča dela6120 Glass Ave. - Cleveland, O.
Tel. Hend. 0465**KAROL MRAMOR**

Grocerija

1140 East 67th Street
CLEVELAND - - OHIO**JOSEPH ZADNIK**

Beer Garden

Uljudna in točna postrežba
3839 E. 93rd St. - Cleveland, O.**FRANK SVIGEL**

Grocerija in Mesnica

5809 White Ave. - Cleveland

GEORGE KOVAČIČ

Slovenska brivnica

Uljudna postrežba

6214 St. Clair Ave. - Cleveland

Tel. Henderson 4325

JOSEPH KALAN

TRGOVINA Z ŽELEZNINO

Pleskarske in vrtnne potrebščine
6622 St. Clair Ave. - Cleveland**Pozdrav****Prvemu Maju!**SOMIŠLJENIK
CLEVELAND

Čestitke k 30-letnici

Proletarca20 letni naročnik in večni bečlar.
CLEVELAND

Tel. Kenmore 2016

August F. Svetek

POGREBNI ZAVOD

478 East 152nd St. - Cleveland

Čestitke k 30-letnici Proletarca

Durn Variety Store15605 Waterloo Rd. - Tel. Ken. 3171
CLEVELAND**FRANK TERBIŽAN**

Beer Garden

16610 Grovewood Ave.
CLEVELAND - - OHIO**JIM SLAPNIK Jr.**

Florist

6620 St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO

FRANK PODLIPEC:

OD VČERAJ DO DANES

Ko sem se nekako pred 35. leti otreseel verskih predsodkov in začel motriti življenje z realne strani, so se moje simpatije okrenile v socialistično smer.

V svoji mladosti si sicer nisem predstavljal, da se bo položaj po svetu, vključivši delavski pokret, razvijal, kakor se je. Čudežev sicer nisem pričakoval, zavedal pa sem se, da je socialistična ideja velikanska stvar, ki mora osvojiti ves svet. Razumel sem tudi, da bo treba v ta namen o-

gromno dela in bojov, predno bo stvar uresničena.

Pričakovali pa smo v svojem mladostnem navdušenju enotnost v delavskih vrstah — eno stranko za en cilj. V moje razočaranje in mnogih drugih se to ni zgodilo. Delavstvo po svetu je danes razdvojeno — v glavnem na dve struji — komunistično in socialistično. To je eden najhujših udarcev za nas.

Lenin in drugi v Rusiji so hoteli udariti po socialističnih voditeljih,

ker so se slabo izkazali v času svetovne vojne (nekateri, ne vsi). Ampak s tako taktiko so v resnici udarili delavsko gibanje v splošnem. Ako je kmalu ne spremene, utegne ta udarec zadeti tudi nje same.

SLOVENSKI DELAVSKI DOM

15335 Waterloo Road
CLEVELAND - OHIO

John Godnjavec

Grocerija - Mesnine za prigrizke
Se priporoča

1011 East 64th St.
CLEVELAND - - OHIO

Čestitke Proletarcu

k 30-LETNICI

JOHN KOSIN

GIRARD - - - - - OHIO

Čestitke k jubileju PROLETARCA

od članstva

Kluba št. 222 JSZ

GIRARD - - OHIO

Slava Prvemü maju!

FRANK PODLIPEC

mного let član upravnega odbora Proletarca in 7 let tajnik kluba št. 1.

Težko mi je, kadar poslušam nekatere sodruge, češ, kaj nam pomaga boriti se! Koliko smo sploh dosegli v vseh teh letih? Poglejmo v Italijo, v Nemčijo, zdaj v Avstrijo in končno še v Španijo! Fašizem vsepovsod in tudi sem že prihaja.

Taka resignacija sodrugov in somišljenikov mi ne ugaja. Z delavskega stališča jo ostro obsojam. Ni resnica, da v vseh teh letih ni bilo uspehov. Morda izgleda tako na videz. Toda socialistična misel je napredovala ogromno in v marsikateri deželi tudi pridobila na moči, na primer v škandinavskih. Seveda to ne pomeni, da je v njih že socializem, vendar pa so storile korak v to smer in ekonomske probleme rešujejo veliko boljše, kakor pa fašistične in druge kapitalistične dežele.

Niti v deželah, ki jih vlada fašistična pest, naši sodrugi niso obupali, ampak negujejo svoje gibanje dalje in se pripravljajo na zgodovinski trenotek za spopad, ki po krachu fašističnega gospodarstva mora priti.

Kaj pa okrog nas? Poglejmo v Chicago. Pred 30 leti — kaj smo imeli? Proletarec je šele pričel izhajati — majhen, reven mesečnik. V

klubu nas je bilo od 15, kvečjemu tu in tam do 25 članov. Edina članica je bila Angela Peče, pa še ta je končno odstopila. Na seje jih je malo prihajalo. Bila je nas mala skupina, toda v splošnem delavni sodrug. Kljub osebnim sporom, ki so se pojavljali, je skupina vztrajala, ne da bi vpraševala, če dočaka socializma ali ne. Naše ideje žensk takrat še niso mogle pridobiti. Ustanovljen je bil ženski socialistični klub "Proletarka", ki pa ni uspeval. Iz njegovih vrst je nastalo žensko društvo "Nada" št. 102 SNPJ, ki še obstoji in deluje.

Proletarca smo iz mesečnika povečali v tednik — velikansko delo za tako majhno število članov. Z velikimi žrtvami je prodiral skozi teža ve in krize.

Letos praznuje tridesetletnico.

Tiste čase smo bili socialisti bolj redko posejani, da so na nas lahko s prstom kazali — češ, glej, tam gre en socialist... Imeli smo tudi veselice, tu in tam igro enodejanko.

Vzelo je leta, predno je bilo klubu mogoče na oder s težjimi igrami.

Poglejte naš socialistični klub danes! Člani niso samo starejši možje, temveč tudi veliko žensk, deklet in fantov. Seje so živahne. Klub deluje praktično v volilnih kampanjah in njegovi člani kandidirajo v politične urade. Ima razne odseke: dramskega, prosvetnega, mladinskega itd. Ko večasi opazujem klubove predstave, se čudim, kako morejo delavci kaj tako izbornega sploh spraviti na oder!

Klub je upravičeno ponosen tudi na svoj pevski zbor "Sava", ki ustrezno čikaškemu občinstvu z izbornimi koncerti.

Torej vendarle napredujemo! Jamranje, da Amerikanci nočejo nič slišati o socializmu, ne velja. Razmere same jih silijo — da mislijo na preobrat, zato med vladajočimi tak strah pred socializmom.

Bodočnost bo socialistična. Sodrugi in sodružice, glejmo, da bomo v boju za pospešenje take bodočnosti prvi med prvimi!

WALDORF LAGER BEER

The Choice of All Who Know
One Beer from Another

Limited Brewers Dist.

YOUNGSTOWN - OHIO

Tel. 77111

Čestitke Proletarcu od družine slovenskega umetnika

NAJBOLJŠE BLAGO IN
POSTREŽBO DOBITE V

DIMICHEVI GROCERIJSKI PRODAJALNI

RED LODGE - MONT.

Dovajamo na dom. - Telephone 116

RAZVEDRITE SE V

Old Faithful Inn

kjer ste vedno dobrodošli!

Fina in hladna piva vedno na čepu

Erznoznik & Dimich,
lastnika

RED LODGE - MONT.

Quality Meats at All Times

Star Meat Co.

RED LODGE - MONT.

PHONE 197

Free delivery in Washoe and
Bearcreek.

Plymouth & Chrysler Dealers

Tomsic Motor Co.

111-113 W. Pike Street

CANONSBURG - PA.

Phone 9637

ČASTITKA K 30-LETNICI
PROLETARCA

John Troha

tajnik društva št. 138 SNPJ

COMPLIMENTS
from

John and Rose Terčelj

STRABANE - PA.

COMPLIMENTS

JOHN ZIGMAN

General Electrician

STRABANE - PA.

Phone Canonsburg 700

COMPLIMENTS

AUGUST H. RISKA

General Insurance

STRABANE - PA.

Phone Canonsburg 29-J

Compliments from

PAUL PALIAN

202 McComaughy St.

JOHNSTOWN - PA.

Tel. 50-68 M

Prvomajski pozdrav!

kliče članstvo kluba št. 47 JSZ vse-
mu razredno zavednemu delavstvu
široj sveti ter iskreno čestita

PROLETARCU

k 30-letnici njegovega obstanka!
SPRINGFIELD - ILL.

Strabane Distributing Co.

FRANK DRENIK,

lastnik

Phone Canonsburg 716

Pat-Ra-Cola Beverage Co.

Manufacturers of

All Kinds of Soft Drinks

DISTRIBUTORS OF BEERS

511-13-15 W. 43rd Street
CHICAGO - - ILLINOIS
Phone Boulevard 2845 - - 2846

T. G. ARNOLD & COMPANY

Dodge & Plymouth Dealers

3725-29 Ogden Ave. - Chicago

Phone Lawndale 7140

NEW MODELS ON DISPLAY
PARTS - - SERVICE
USED CAR BARGAINS

Slovenian Savings and Loan Association of FRANKLIN-CONEMAUGH

361 First Street, Conemaugh, Pa.

PREMOŽENJE:

Posojila na prve vknjižbe.....	\$132,498.77
Posojila na delnice.....	8,755.00
Posestva	34,479.27
Zaostale obresti in premije.....	22,850.00
Zavarovalnina proti ognju.....	2,599.96
Posojila na drugo uknjižbo (Notes).....	2,485.57
Posestva prodana na odplačevanje.....	2,350.71
Uradna oprava	100.00
Zamrznjeno v banki.....	14.02
HOLC bendi	26,000.00
Gotovina v banki.....	4,744.54
	\$236,877.84

OBVEZNOSTI:

Plačano na odplačevalne delnice.....	\$111,425.00
Predplačane delnice	59,050.00
Rezervni fond	13,000.00
Rezervni fond za drugo uknjižbo (Notes)	400.00
Razdeljene dividende	28,013.82
Nerazdeljeni dobiček	24,989.02
	\$236,877.84

Delavci, pridružite se našemu finančnemu podjetju, katero se je izkazalo zanesljivo in točoo.

ANTON GABRENYA, tajnik

Čestitke k 30-letnici
PROLETARCA!

Konferenca Prosvetne Matice JSZ zapadne Penne.

Udeležite se proslave 30-letnice
"PROLETARCA", katero priredita
13. in 14. JULIJA v MOON
RUNU, PA.

Konferenca J. S. Z. in Prosvetne
Matice ter Klub št. 175 J. S. Z.

JACOB AMBROZICH, tajnik.

FERDINAND PETSCHKE IN NJEGOV IZSTOP IZ POKRETA

Ferdinand Petsche (Peče) je pionir v delavskem gibanju med ameriškimi Slovenci. V mladosti je potoval po Evropi in študiral iz knjig. V Ameriko je prišel l. 1893 in se nastanil v Clevelandu, kjer se je tudi oženil. Po poklicu je klepar.

Že naslednje leto svojega bivanja v tej deželi (1894) je v Clevelandu

FERDINAND PETSCHKE

ustanovil "Prvo slovensko socijalno društvo". To je bil prvi poskus za ustanovitev slovenskega socialističnega kluba v Zd. državah. Napor se Fredu Pečetu ni posrečil, kajti v Clevelandu tedaj še ni bilo dovolj rojakov, ki bi razumeli zvišeno nalogo take organizacije.

Današnje socialistične stranke takrat še ni bilo. Petsche se je udeleževal v Socialist Labor Party, katere glavni urad je bil tedaj preseljen iz Baltimora v Cleveland. Sotrudnikoval je pri nemških delavskih listih in pomagal pri ustanavljanju "International Workers uniije".

L. 1900 je Peče živo agitiral za Eugene V. Debsa, ki je bil socialistični kandidat socialistične stranke za predsednika te republike. Debs se mu je za sodelovanje v kampanji zahvalil s priznalnim pismom pred okrog tisoč ljudmi.

To so podatki o Pečetu v Glasu Svobode iz leta 1903.

Fred Peče je bil takrat edini slovenski socialist, ki se je udeleževal v ameriški socialistični stranki, z izje-

mo Ivana Šolarja v državi Washington. Debs ga je osebno poznal.

Peče je bil duša gibanja za ustanovitev prvega slovenskega socialističnega kluba v Chicagu l. 1901 in glavna moč pri ustanavljanju prvega slovenskega delavskega lista "Zora", ki je začel izhajati v Chicagu 3. avgusta 1901. Vsega skupaj so izdali 10 števil. (Za podrobne podatke glej Majski Glas 1933.)

Fred Peče je sodeloval tudi pri ustanavljanju sedanjega slovenskega

socialističnega kluba (št. 1 JSZ). Ustanovno sejo 18. julija 1903 je vodil on.

Bil je tudi eden izmed ustanoviteljev Proletarca. Ker je poleg slovenščine in nemščine obvladal prilično dobro tudi angleščino, mu je bil v ustanovnem krožku Proletarca poverjen "mandat" ekspeditorja — kakor so ga imenovali v svojih zapiskih. Petsche se je te naloge lotil — toda razočaran, kajti smatral je, da so se "visokozvenečih" titelnov polastili

BILL'S PLACE

GOSTILNA

442 Washington St.
JOHNSTOWN - PA.

Compliments of

ANDREW DOLGAN

Tire Hill - Pa.

Čestitke

društva DANICA št. 44 S.N.P.J.
Conemaugh, Pa.

ČESTITKE K 30-LETNICI PROLETARCA
in pozdrav Majskemu Glasu!

Delavci in delavke, pridružite se v naše vrste v borbi za
svobodo človeštva!

Klub št. 118 JSZ

STRABANE - - - - - PA.

Supreme Dye Works

DRY CLEANING and TAILORING CO.

Čestitke PROLETARCU k njegovemu jubileju

JOHN KVARTICH

Bridgeville - Pa.

mnogo bolj nesposobni ljudje kakor je bil on. V osebnih pismih Simonu Kavčiču, s katerim je bil intimen znanec, mu je naglašal, da je storil za ohranitev Proletarca v prvih mesecih vsled svoje spretnosti in z razumevanjem poštinih zakonov več kot kdorkoli, ampak se mu tega ni upoštevalo, pač pa so mu celo očitali, ker je moral v mesečniku Proletarcu porabiti dobre pol kolone prostora v svojo obrambo zoper Martina Kondo.

V pismu Simonu Kavčiču 4. julija 1905 se je še podpisal, "tvoj za socializem, Fred Petsche."

V svojih poslednjih tožbah piše, da je prevel za urad čikaške pošte vso prvo številko Proletarca v angleščino, zato, da je poštni urad izprevidel, če je to res list, kateremu se lahko nakloni privilegij II. poštne razreda. Napisal je lastnoročno za razpošiljanje lista po Ameriki nad dva tisoč naslovov, kar mu je — tako pravi v pismu — vzelo nekaj tednov po ustanovitvi Proletarca vse večere do polnočne ure in dalje, kajti naslove je moral šele iskati, prevajanje lista iz slovenščine v angleščino je bilo zamudno, imel je poleg tega še številna pota, pa se vsega tega po njegovem mnenju ni upoštevalo, in tako je zašel v špetir. Najbolj se je pritoževal čez tajnika gospodarskega odbora Prešerna, češ, dober delavec je za Proletarca, toda silovito siten in vse mora biti po njegovem, ali pa je zamera in neizogiben kreg.

V pismu S. Kavčiču z dne 6. februarja 1906 — drugi mesec po izhajanju Proletarca, pravi v zaključnem stavku — poln razočaranja:

"Tako so me po 17 letih 'vojaščine' v revolucionarni armadi 'penzionirali'. Razočaran sem popolno in nobena moč na svetu me ne bo več pripravila, da bi magari samo še besedo za delavce izgovoril. Kajti oni so nevedneži."

V pismu meseca februarja 1906 je naznanil slovenski socialistični zvezi in upravnemu odboru Proletarca svoj izstop iz kluba in iz odbora. Pismo je bilo polno gnjeva razočarane duše.

Ker je Fred Petsche še živ, se ne spodobi, da bi človek posegal v ožje vzroke, ki so ga privedli, da je razglasil svoj umik "iz revolucionarne armade po 17 letih 'vojaščine' v nji."

Med Slovenci ni več aktiven že skoro 30 let. Živi še v Chicagu.

Slovensko delavsko gibanje pa bi njegovega imena ne moglo zmolčati, tudi ako bi ta ali oni to hotel. Bil je, živel je in je veliko storil — toliko, kolikor je po svojih močeh in v danih okoliščinah mogel in zmoget.

Mislim, da je bilo l. 1915 ali 1916, ne morem se spomniti natančno, ko sem na neki prireditvi skupnih klu-

DR. M. A. RHODES

OPTOMETRIST

Office at Glosser Bros.

JOHNSTOWN - PA.

Andy Urbas

Restavracija

358 Greeve Street
CONEMAUGH, PA.

Tel. 2069 J

Kdor je žejen ali lačen,
naj pride k nam.

THOMAS

Flower Shop

Flowers for All Occasions

117 Franklin Street
JOHNSTOWN - PA.

Tel. 6441 J—Nights 1538 J

SUNDAYS and HOLIDAYS

John Langerholc

GROCERIJA in MESNICA

Podpirajte domače
podjetje!

518 Linden Avenue
JOHNSTOWN - PA.

Compliments of

Frank Pavlovich Hotel

420 Ohio Street

JOHNSTOWN - - PA.

FRANK ZALAR

Confectionary & Soft Drinks

512 Central Avenue
JOHNSTOWN - PA.

Čestitke k 30-letnici
PROLETARCA

Klub št. 31 JSZ

IMPERIAL - PA.

vabi rojake, da pristopijo!

IVAN PAJK

24 Main Street
CONEMAUGH, PA.

□

Zlatnina - Srebrnina - Radios
Društvene zastave in drugo.

RESTAVRACIJA in GOSTILNA

Vsako soboto

Prosta plesna zabava

Se uljudno priporoča

LEE TRATNIK

Herminie No. 2 - Pa.

Majski pozdrav!

Frank Tomshe

(Moxham Tailor)

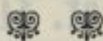
560 Central Avenue
JOHNSTOWN - PA.

Pozdrav Majskemu Glasu

JOHN KOKLICH Strabane - Pa.

Compliments of

Central Hotel

CONEMAUGH, PA.
MATT MAROHNICH, Prop.

Čestitke k
TRIDESETI LETNICI
PROLETARCA
JACOB PUNTAR
House Coal Mine

TIRE HILL, PA.
Tel. 3311 R

bov v Narodni dvorani točil pivo. Prišel je k baru širokopleč moški in mi naročil: "Pivo." Natočil sem mu.

K baru pride smehljačnega obraza Jože Zavertnik: "Halo — Peče!"

Do tedaj Pečeta nisem poznal. Prišel je nekaj dni pred tem iz San Francisca. Moj pogled je šinil nanj, da si zapomni obraz tega moža, o katerem sem že toliko slišal in bral. Peče ni pogledal Zavertnika. Izustil je le težko žaljivko in ježno zapustil dvorano, v katero se ni več vrnil. Njegovo pivo je ostalo na baru.

Storil sem se, kakor da tega prizora niti opazil nisem, kakor ga ni številna druga družba ob obeh straneh bara. Jože Zavertnik je menda verjel moji naivnosti, kajti smehljal se je dalje in mi rekel: "Natoči glaž piva."

Tega prizora sem se dolgo spominjal. Prišel mi je pred oči toliko bolj, od kar sva začela s Simonom Kavčičem prirejati za objavo v Proletarcu pisma pionirjev, med njimi Pečetova pisma.

Včasih si mislim: Čudno, tako močni duhovi, tako energični bojovníki, s tako velikimi zaslugami — pa se razočarajo nad svojim lastnim delom in zamrže svoje bivše sodruge! Ampak človek to lahko razume, zato taki pojavi niso čudni. — F. Z.

JOSEPH HAINES

Gostilna

Tire Hill, Pa.

(Johnstown)

Rojakom se priporočamo za obilen poset

Postrežba solidna in točna

Pozor, igralci na harmonike!

Popravljam vsake vrste harmonike. Izdelujem in popravljam mehove in razne okraske. Naredim iz stare harmonike NOVO!

PETER BUKOVEC

RFD 3, Box 114

JOHNSTOWN - - PA.

SINKOVICH

Restaurant

PIVO - VINO - ŽGANJE

4th Ave. & Chestnut St.
JOHNSTOWN - PA.

Tel. 54-81 B

Blago prvovrstne kakovosti in po zmerni ceni dobite pri
SLOVENSKI PRODAJALNI - Imperial, Pa.

JOHN MIKLAVČIČ, upravitelj

Dovajamo na dom.

Telephone Imperial 170

Čestitke

SOCIALISTIČNEGA KLUBA ŠT. 5 J.S.Z.
Conemaugh, Pa.

Compliments of

MARTIN BARETINČIČ & SON

SLOVENSKA POGREBNIKA

424 Broad Street - - Johnstown, Pa.

PHONE 1475

Lorain Hotel

JOHN BIBER, lastnik

324 Ohio Street

JOHNSTOWN, PA.

Dobre sveže pijače
Fina domača kuhinja
Prenočišča za zunanje posetnike
Plesna dvorana

Rojaki, posetite domače podjetje

PRVOMAJSKI POZDRAV!
SLOVENSKI
NARODNI DOM
IMPERIAL - PA.

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

Društvo št. 106 SNPJ
IMPERIAL - PA.

VABI ROJAKE NA PRISTOP

FRANK MACEK
 se priporoča za obisk svoje
GOSTILNE in RESTAVRACIJE
 na Middletown Rd.
MOON RUN - PA.

Društvo št. 99 JSKJ
 vabi na svojo jubilejno proslavo
 25-letnice 4. julija
V MOON RUNU, PA.

FRANK AVBELJ
 Instaliram in popravljam peči za cen-
 tralno kurjavo (furnaces) ter strehe.
 Izdelujem vsakovrstno posodo iz bakra.
 Cene zmerne.
MOON RUN - - - PA.
 Tel. Carnegie 8022 R 1-2

KLUB ŠT. 175 JSZ
 v Moon Run, Pa.

pozdravlja 30-letnico Proletarca in
 vabi zavedno delavstvo na pristop.
 Zboruje vsako 3. nedeljo v mesecu
 ob 3. pop. v S.D. Vabi tudi na pro-
 slavo 30-letnice Proletarca, katero
 priredi skupno s konferenco P. M.
 13. in 14. julija v Moon Runu, Pa.

JACOB TOMEČ, tajnik.

Pristopite v
Samostojno društvo
 v MOON RUNU, PA.

ki pozdravlja 30-letnico Proletarca
 in vabi na svojo

proslavo 20-letnice

2. septembra—na Labor Day
 v Moon Runu

LOUIS GROZNIK

Cash Market

Sveže in prekajeno meso
 ter vsakovrstno blago

LIBRARY - - - PA.

JACOB DOLENCE

Splošna trgovina in pivo

LIBRARY - - - PA.
 Tel. Colonial 1083 R 1

A. in J. ZAITZ

Gostilna s plesno dvorano

BROWDALE - PA.

Jacob Weiss & Son

512-514 Main Street

FOREST CITY - PA.

Stove repairing our specialty.
 We Furnish homes complete.

Mrs. Joseph Pausek

Groceries & Confectionary

BROWDALE - PA.

THE S & F STORE

Forest City - Pa.

Eveready Service Station

White Flash Gas

Joseph Čebular

VANDLING - - - PA.

Čestitke k jubileju Proletarca

Klub št. 10 JSZ

Forest City - Pa.

Zboruje vsako drugo nedeljo
 v dvorani A. Zaitza

Društvo "SOLKAN"

št. 361 SNPJ, McIntyre, Pa.

zboruje vsako 1. nedeljo v mesecu.
 Postanite član.

VINCENT YAKSETICH, tajnik

J. & M. STEBE

Groceries and Meats

SLOVAN - PA.

Tel. Burgettstown 205

Čestitke k 30-letnici

Proletarca

SLAVA PRVEMU MAJU!

ANTON ZORNIK,
 zastopnik za zapadno Penno.

MAY DAY GREETINGS!

Gasoline Station

L. J. Theel, Prop.

W. ALIQUIPPA - - - PA.

Poskusite našo osvežujočo pijačo

Aliquippa Sanitary
Bottling Wks.

JOSEPH YAKLICH, lastnik

Naše geslo:

"NAJBOLJŠE BLAGO
 POSTREŽBA TOČNA
 CENE NIZKE"

Aliquippa Cash Market

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

KLUB ŠT. 211 JSZ,

Aliquippa - Pa.

zboruje vsako 3. nedeljo ob 3. pop.
 v S. N. Domu. - Postanite član!

BARTOL YERANT, tajnik

Pri nas postrežemo z najboljšo
 domačo hrano!

J. POMPE

RESTAVRACIJA

BURGETTSTOWN - - - PA.

ČESTITKE K 30-LETNICI

PROLETARCA

SLOVENSKI DOM

BURGETTSTOWN - - - PA.

Milwaukee's Popular Lager!
SURELY!

GETTELMAN
\$1,000.00
PURE MALT BEER

~~~~~  
**ASK THE**  
**BEER LOVERS**  
~~~~~

Identified By Its
Distinctive Flavor

A. Gettelman Brewing Co.
West 5710

Iskrene čestitke k 30-letnemu
jubileju Proletarca

od društva

"POSTOJNSKA JAMA"
št. 138 SNPJ,

ki praznuje 4. julija svoj srebrni
jubilej in 20-letnico otvoritve
svoje dvorane.

Proletarec vodi delavstvo k
osamosvojitvi po pravi poti! Je
tudi desna roka S. N. P. Jednote.

DRUŠTVO ŠT. 138 SNPJ.

Strabane - Pa.

Jugoslovanska Podporna Zveza "SLOGA"

je prva jugoslovanska bratska pod-
porna organizacija, ki izdaja članom
certifikate z rezervno vrednostjo.

Posojuje denar svojim članom na
njih rezervno za assesment, kar je ve-
lik pripomoček brezposelnim. Spre-
jema v mladinski oddelek otroke od
rojstva do 16. leta, v oddelek odraslih
od 16. do 50. leta. Zavaruje člane za
smrtnino, bolniško podporo in od-
škodnino. Osem novih članov zado-
stuje za ustanovitev društva. Pišite
za pojasnila v gl. urad.

929 So. 6th Street - Milwaukee, Wis.

THE SOCIALIST PARTY **of Wisconsin**

*congratulates the Yugoslav Fed-
eration in being able to maintain
their weekly Socialist paper since
1906. With your paper, you have
done a good job for Socialism
among your people. Surely you
have set an enviable example for
other groups to follow your lead
and help build a strong Socialist
movement.*

Al. Benson, State Secretary

John Teran:

PIONIRSTVO PROLETARCA NA ELYU

Pokojni Andrej Poravne v Chicagu, moj bratranec, doma iz Glinij, fara Cerklje na Gorenjskem, po poklicu strojar, mi je leta 1905 prvič sporočil, da snujejo v Chicagu delavski časopis, pravi delavski list. Povabil me je na sodelovanje.

Poravne je imel o delavskem gibanju že precej pojma, kajti že kot mladenič je prepotoval Avstrijo in Nemčijo in se veliko zanimal za vse, kar je videl in skusil.

JOHN TERAN

Bilo mu je kakih 30 let, ko je prišel v Ameriko. Pismo, v katerem mi je sporočil iz Chicaga o akciji za ustanovitev slovenskega delavskega lista je bilo prvo, ki sem ga dobil od njega.

Pojasnjeval mi je, kako potrebno je, da pri tem podvzetju vsi zavedni delavci pomagamo, kajti vsi drugi listi so sleparski. Čitatelje drže v temi, da jih je čimlažje izkoriščati. Naloga zavednih delavcev pa je, da se zoper zavajalce bore, je pisal Poravne.

Kmalu na to sem dobil na ogled dva izvoda prve številke Proletarca. Njegova vsebina mi je bila zelo po godu. Naročil sem se nanj, postal njegov zastopnik in odslej storil v agitaciji za njegovo razširjanje, kolikor mi je bilo mogoče. Prištevam se torej lahko tudi jaz "veteranom", ki so bili za ta list v prvi vojni.

Pred tem sem bil zastopnik Glasa Svobode, kar pa sem kmalu opustil. G. S. smo sicer radi čitali; ljudem v splošnem je bilo zelo všeč "šim-fanje čez farje", kajti to jim je dajalo veliko zabave.

Kmalu po svoji ustanovitvi je Proletarec dobil na Elyju, Minn., kamor me je pokojni Poravne obvestil o novem podvzetju, nekaj naročnikov in s tem podlago za nadaljni razmah.

Navdušenje za Proletarca je bilo veliko. Posledica: ustanovili smo socialistični klub "Rdeči prapor" in ga

pridružili slovenski socialistični zvezi v Chicagu. Tajnik tukajšnjega kluba je bil John Puš, za organizatorje pa vseh šest članov, sami "fajn fantje".

V naselbini je bila mladost — pa smo rogovilili med njo in pridobili klub še nekaj članov in veliko so-

Ely Hardware & Furniture Co.

Philco Radio - Zenith pralni stroji
Električne peči
Pogrebni zavod
48 E. Chapman St. - Tel. 46
ELY - MINN.

Slovenski Narodni Dom

GOWANDA - N. Y.

Dvorana za veselice.
Sveže pivo vedno na razpolago.

COMPLIMENTS OF LODGE

"Gowanda Boosters"

No. 728 SNPJ

GOWANDA - - N. Y.

Sheboygan Sporting Goods Co.

Athletic and sports equipment of
all kinds

916 No. 8th St. Tel. 106-W
SHEBOYGAN - WIS.

Say It with Flowers

MORROW'S FLOWERS

CUT FLOWERS and PLANTS

Funeral Work a Specialty

609 N. 8th St. Phone 1127
SHEBOYGAN - WIS.

We deliver the best of everything
for the table

CITY MEAT MARKET

Markelz & Repenshek, Prop.

317 No. 8th St. Phone 4052
SHEBOYGAN - WIS.

R. H. Thieman Co.

315 No. 8th Street
SHEBOYGAN - WIS.

YOUR LOCAL FORD DEALER

MATH OTRIN

PRVOVRSTNA GOSTILNA

Žganje - vino - pivo

126 E. Sheridan - Ely, Minn.

ČESTITKE DRUŠTVA

"Združeni Slovenci"

št. 211 SSPZ

GOWANDA - - N. Y.

GEORGE SAMSON

Grocerija - meso - cigare - tobak

GOWANDA - - N. Y.
Tel. 583

POOL and TAVERN

910 Indiana Avenue
SHEBOYGAN - WIS.

Joe Govek, Prop.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

"LABOR TAVERN"

Anton Simonc, lastnik

1236 Michigan Ave.
SHEBOYGAN - WIS.

When you think of Paint
Call 270-W

ART NELSON Paint Store

WHOLESALE and RETAIL

Corner 8th & Erie Ave.
SHEBOYGAN - WIS.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

LEO ZORKOTOVA GOSTILNA

902 Indiana Avenue
SHEBOYGAN - WIS.

mišljenikov. Postali smo toliko glasni, da se je zazdelo rudniški družbi na Elyju tega preveč, pa je začela z "reprisalijami".

Pod težo kompanijskih šikan so se nekateri izselili, mnogi so se ostrašili, in tako je slovenski socialistični klub razpadel. Njegovi pogumnejši člani so prestopili v klub finske socialistične federacije.

Za Proletarca in pred tem za Glas Svobode so potovali v naselbinah severne Minnesote Ivan Molek (za Glas Svobode pred ustanovitvijo Proletarca), Frank Petrich, Frank Budna, Frank Šavs, (slednji je bil tudi organizator za unijo rudarjev) in dobili smo tudi nekaj drugih agitacijskih obiskov. Vsakdo je več ali manj uspel.

Leto ali dve pred svetovno vojno se je tu spet naselilo nekaj sodrugov in naprednih rojakov. Obnovili smo socialistični klub, a sreča mu zopet ni bila mila. Zgodilo se je z njim isto kakor s prvim klubom.

V kolikor razvidim iz starih pobotnih knjižic, je imel Proletarec tu največ naročnikov l. 1912 do 1921, namreč povprečno 67. Danes jih nima toliko. Vzrok so slabi časi. Rudniška industrija je nazadovala posebno v tej krizi. Prej stalno zaposleni rudarji so dobili priliko delati po nekaj dni v mesecu, letos od 10 do 14 dni v mesecu, kdor pa tu pred krizo ni bil vposlen, ga ne upoštevajo.

Delo je akordno in plača od \$3.75 do \$5 na dan, včasih tudi nekoliko več.

Precej starih rudarjev je "na reli-fu". Nekaterim rudarjem plačuje kompanija iz svojega fonda, zbran v ta namen, starostno pokojnino, ki znaša od \$25 do \$35 na mesec.

Precej starih rudarjev poseduje tudi delnice rudniške družbe. Včasih jim je bila cena približno \$100, danes je seveda veliko nižja. Ampak kompanija je z njimi dosegla psihologični učinek, kajti delavci delničarji so pazili na druge, ki niso bili "lastniki" rudnikov, da ne bi česa pokvarili, ali povzročali drugo škodo. Skrbeli so tudi, da se gibanje za unijo ni moglo nikoli razviti do za delavce ugodnih posledic.

Kompanija je delavce organizirala v svojo ("kompanijsko") unijo tudi po železnem okrožju. Stroškov s tako unijo delavci nimajo. Kompanijska agitacija rudarjem pripoveduje, kako velike so koristi zanje v taki organizaciji.

Kritizirati čeznjo ni dovoljeno, še manj pa agitirati za "zunanjo". Kdor se bi pregrešil, zapade odslovitvi.

Varnostne naprave pri delu so precej izboljšane, kar priča to, da je nesreč veliko manj, kakor pred leti. Boj za ta "privilegij" torej le ni bil zaman.

ŽIVEL PRVI MAJ!
Perko Tailoring Co.
LADIES & GENTS TAILOR
Suits made to order
831 W. National Ave. - Milwaukee
Tel. Orchard 5785

DR. F. W. MILKE
Dog and Cat Hospital
914 W. National Ave. - Milwaukee
Tel. Orchard 0820

Čestitke k 30-letnici Proletarca
ŽIVEL PRVI MAJ!

MARY SHULER
4423 W. National Ave. - Milwaukee

Čestitke k 30-letnici Proletarca
ŽIVEL PRVI MAJ!

JOHN DOBNIK
628 W. National Ave. - Milwaukee

Čestitke k 30-letnici Proletarca
ŽIVEL PRVI MAJ!

Joe Jančar Tavern
700 W. National Ave. - Milwaukee

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

FRANK MEDVED
1557 N. 35th St. - Milwaukee
Tel. West 1777

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

J. DOBNICK
CVETLIČAR
935 W. National Ave. - Milwaukee
Tel. Orchard 3546

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

FRANK PERKO
GARAGE
426 S. 6th St. - Milwaukee
Tel. Broadway 3660

C. H. Gerling Coal Co.
Coal, Coke, Wood, Fuel Oil
1100 So. 2nd St. - Milwaukee
Tel. Mitchell 2525

Čestitke k jubileju.
Živel Prvi Maj!
MARTIN WOLOVSEK
1517 So. 2nd Street
Milwaukee - Wis.
Tel. Orchard 7937

Članstvo

KLUBA št. 37 J. S. Z.

čestita k 30-letnici PROLETARCA
Vabi delavce in delavke na pristop
V ORGANIZACIJI JE MOČ!

Zboruje vsaki drugi četrtek v mesecu ob 8. uri zvečer v spodnjih prostorih South Side Turn dvorane.

JACOB ROŽIČ, tajnik

1103 S. 1st Street - - - Milwaukee, Wis.

Drink **AREN** BEVERAGES

YOU CAN TASTE the DIFFERENCE

ALL FLAVORS

Tel. Marquette 1152 MILWAUKEE, WIS.

Tudi drugi napori zavednih delavcev — slovenskih, posebno finskih in drugih — so imeli koristi za splošnost. V ostalem je železno okrožje v Minnesoti dobro opisano v letošnjem Ameriškem družinskem koledarju.

Proletarec je imel po železnem okrožju enako agilne agitatorje kakor drugod, toda ovire in šikane so bile v teh krajih hujše. Mali peščici teh agitatorjev gre zasluga, da je tudi severna Minnesota na našem zemljevidu.

RUTZEN'S

Wines & Liquors - Wholesale
1767 S. Muskego Ave.
MILWAUKEE - WIS.
JOHN ZAJC, Representative.

FAY DRUG CO.

Cor. So. 5th and W. National ave.
MILWAUKEE - - - WIS.

Čestitke k 30-letnici Proletarca.
ŽIVEL PRVI MAJ!

LOUIS VENE

1014 So. 2nd St. - Milwaukee
Tel. Orchard 2448

Čestitke k 30-letnici Proletarca.
ŽIVEL PRVI MAJ!

LOUIS EVANICH

3730 W. National Ave. - Milwaukee
Tel. Orchard 8899

Čestitke k 30-letnici Proletarca.
SLAVA PRVEMU MAJU!

Frank Vratnar

1113 S. 1st St. - Milwaukee

Članstvo društva "BLED" št. 19
JPZS čestita PROLETARCU k
30-letnici in mu želi obilo uspeha.

FRANK POLIČNIK,

tajnik

1238 S. 23rd Street
MILWAUKEE - WIS.

Čestitam k 30-letnici Proletarca.

Živel Prvi Maj!

FRANK BREGANT

639 So. 5th Street - - - Milwaukee, Wis.
Tel. Orchard 2065

PRVOMAJSKI POZDRAV!

Pristopite v naše društvo. Zavarujte se za slučaj bolezni ali nesreče! Izredno ugodni pogoji.

"VIJOLICA"

št. 747 SNPJ - Milwaukee, Wis.
Zboruje vsako tretjo nedeljo v
mesecu pri L. Ambrozichu,
2802 N. 33rd St.

Čestitke k
30-LETNICI PROLETARCA

Frank Ermenc

Edini slovenski
licenciran pogrebni zavod v
MILWAUKEEU
1019 So. 5th Street
Tel. Mitchell 1331

Čestitke k 30-letnici Proletarca.

Živel Prvi Maj!

MARY STARICH TAVERN

500 So. 5th Street - - - Milwaukee, Wis.
Tel. Broadway 4690

Compliments on the
Thirtieth Anniversary
of
Proletarec

and
May Day Greetings!

H. G. TUCKER
Supervisor, 5th District
Milwaukee - - - Wis.

Klub št. 180 JSZ West Allis - Wis.

pozdravlja proletarski PRVI
MAJ in vabi somišljenike v
svoje vrste. Zboruje vsaki
tretji četrtek v mesecu v
Kraljevi dvorani.

Čestitam k 30-letnici Proletarca.

Živel Prvi Maj!

J. ZVONAR

338 So. 6th Street - - - Milwaukee, Wis.
Tel. Broadway 6873

Čestitke k
30-LETNICI PROLETARCA
ŽIVEL PRVI MAJ!

Roman Blasica's Tavern

1401 W. Washington St.
MILWAUKEE - WIS.
Tel. Orchard 3853

Čemu odlašati

ko ne veste, kdaj vas doleti nesreča? Pristopite k največjemu društvu v naselbinah—

"SLOGI" št. 16 SNPJ

Zavarujete se lahko za bolniško podpora in posmrtnino, ali samo za posmrtnino. Zavarujte tudi svoje otroke pri SNPJ. Mesečni prispevki so nizki.

Vsa pojasnila daje tajnik
FRANK PERKO
831 W. National Ave. - Milwaukee

Josip Ošlak Proletarcu

Josip Ošlak, ravnatelj Ljudske tiskarne v Mariboru, Jugoslavija, kjer se tiska "Delavska Politika", knjige Cankarjeve družbe, revija "Svoboda", "Delavec", Volksstimme in več drugih delavskih publikacij, je poslal na slavlje 30 letnice Proletarca v Chicagu sledeče pismo:

"Vzradoščen sem zvedel, da slavite pričetkom marca na posebni prireditvi 30 letnico vašega lista Proletarec.

Veseli me to dvakratno, ker je Proletarec radi poveljne razburkanosti v slovenskem delavskem pokretu pravzaprav najstarejši socialistični časopis, pa tudi zato, ker je pri vas toliko hvalevrednega razumevanja za skupnost in za žrtve, ki so pri tem potrebne in brez katerih bi takih proslav vaše delavstvo ne moglo proslavljati.

Sporočite na merodajnem mestu prijateljem Proletarca moje najiskrenejše čestitke.

Sodružni pozdrav! Ljudska tiskarna v Mariboru. Josip Ošlak."

RUTZEN'S

Wines & Liquors - Wholesale

1767 S. Muskego Ave.
MILWAUKEE - WIS.

JOHN ZAJC, Representative.

Schaefer Brothers

PLUMBING and HEATING

715 So. 5th St. - Milwaukee
Tel. Mitchell 2336

Iskrene čestitke k 30-letnici

Proletarca

in mnogo naročnikov

Živel Prvi Maj,

mednarodni delavski praznik!

Frank in Mary Zajec

MILWAUKEE - - WIS.

Majski pozdrav!

MARY BLATNIK
MILWAUKEE - WIS.

Čestitke k jubileju Proletarca.

SLAVA PRVEMU MAJU!

MRS. A. WALTE

1436 S. 44th St. - Milwaukee

Milwauški prijatelj Vam čestita

k 30-letnici

N. N.

Čestitke k
30-LETNICI PROLETARCA
ŽIVEL PRVI MAJ!

**W. M. F. Brunk
& Son**

Contractors & Builders
622 W. Walker Street
MILWAUKEE - WIS.
Tel. Mitchell 4460

"WHERE GOOD FURNITURE
COSTS LESS"

MANDELKERS

706 South Fifth Street
MILWAUKEE - WIS.

Se priporoča Slovencem
in Hrvatom.

Tel. Mitchell 4100

ČESTITKE K 30-LETNICI

Proletarca!

ŽIVEL PRVI MAJ!

M. Lechner

708 W. National Ave.
MILWAUKEE - WIS.
Tel. Orchard 1150

ŽIVEL PRVI MAJ!

Venci in šopki za
vse slučaje

Cene zmerno—Prvovrstna postrežba

1104 So. 11th Street
MILWAUKEE - WIS.
Tel. Mitchell 5537

Joseph Finst

Grocery

1108 So. 10th St.
SHEBOYGAN - WIS.

Phone 3396

SUSCHA CO.

Grocerija in mesnica

931 Indiana Ave.

SHEBOYGAN - WIS.

Phone 2400

ALFRED JUNG CO.

Good Clothes for
Men and Women
SHEBOYGAN - WIS.

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

M. E. SOSTARICH

539 So. 6th St. - Milwaukee

Čestitke k jubileju.
Živel Prvi Maj!

RUDY VERSNIK

724 W. National Ave.
MILWAUKEE - WIS.

Compliments to the
30th Anniversary of Proletarec

Mr. & Mrs. Camer

MILWAUKEE - - WIS.

Čestitke k jubileju.
Živel Prvi Maj!

A. WACEK

738 W. National Ave.
MILWAUKEE - WIS.

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

Pauline Vogrich TAVERN

636 S. 5th St. - Milwaukee, Wis.

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

JOHN ROVSEK

1934 W. Greenfield Ave.
MILWAUKEE - WIS.
Tel. Orchard 5494

Čestitke k 30-letnici Proletarca!
Mr. in Mrs.

VICTOR PUNCER

519 W. Greenfield Ave. - Milwaukee
Tel. Orchard 8845

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOHN GABRIEL

625 S. 5th St. - Milwaukee

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOHN JAKLICH

1749 W. Bruce St. - Milwaukee
Tel. Orchard 5775

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

Anton Kamnikar

625 S. 2nd St. - Milwaukee

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

Frank Zupanshek

1501 W. Greenfield Ave.
Milwaukee - Tel. Orchard 6281

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

Lorenc Bratanic

618 S. 6th St. - Milwaukee

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

LEO ZAYBER

731 W. National Ave. - Milwaukee

Compliments
from

A Friend

MILWAUKEE

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

J. MESARICH

839 S. 2nd St. - Milwaukee
Tel. Orchard 9784

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

JOHN TESOVNIK

2339 W. Pierce St. - Milwaukee

JOHN VODNIK

GROCERIJA in MESNICA

837 S. 2nd St. - Milwaukee
Tel. Orchard 0176

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

JOHN LENKO

MILWAUKEE - - WIS.

RUTZEN'S

Wines & Liquors - Wholesale
1767 S. Muskego Ave.
MILWAUKEE - WIS.
JOHN ZAJC, Representative.

Čestitke k 30-letnici Proletarca!

JOE BASHELL

TAVERN

539 W. Virginia St. - Milwaukee
Tel. Broadway 3236

ŽIVEL PRVI MAJ!

ANNA BRULC

501 S. 6th St. - Milwaukee
Tel. Broadway 5485

Callen's Men's Shop

Clothing - Shoes - Furnishings
516 W. National Ave.
MILWAUKEE - WIS.

Čestitke k 30-letnici Proletarca
ŽIVEL PRVI MAJ!

FRANK LEMONI

527 W. Greenfield Ave. - Milwaukee

JACOB GEREND

Furniture - Undertaking
SHEBOYGAN - WIS.

DICKMANN & SON GROCERIES

1335 Broadway
SHEBOYGAN - - WIS.

Tel. Broadway 2879

Mrs. J. Gorishek & Son

COAL - COKE - WOOD
733 W. Virginia Ave. - Milwaukee

Tel. Orchard 0662

National Cut Rate Food Market

J. Kizivat, lastnik
631 W. National Ave. - Milwaukee

TISKARNA

S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

V TISKARSKO STROKO SPADAJOČA DELA

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem in drugih jezikih.

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S.N.P.J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste.

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE

:::

CHICAGO, ILL.

TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job and Publication Work—Stationery and Office Supplies

2657 S. LAWNDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETA!

M. HALIS, Manager

M. A. GOLDSTEIN, Secretary-Treasurer

Greetings from

**Chicago Joint Board
Cloak, Suits and Dress
Workers Union**

*International Ladies Garment Workers
Union*

222 WEST MONROE STREET

Telephone FRAnklin 9744

CHICAGO

Greetings from

**Joint Board
Millinery Workers Union**

Locals 47 - 52 - 53 - 54

OF THE

C. H. C. M. W. I. U.

Affiliated with the
AMERICAN FEDERATION OF LABOR

60 East South Water Street
CHICAGO - ILL.

Chicago's Labor Bank

NOW IN ITS NEW AND LARGER QUARTERS AT
111 SO. DEARBORN ST. (Corner Monroe)

ALL BANKING FACILITIES ON
SAME FLOOR

CHECKING ACCOUNTS
SAVINGS ACCOUNTS
LOANS ON SIGNATURES

FOREIGN EXCHANGE and
TRAVEL SERVICE TO ALL
PARTS OF THE WORLD

Amalgamated Trust & Savings Bank

111 SOUTH DEARBORN STREET

MEMBER FEDERAL RESERVE SYSTEM

PROLETAREC

Glasilo J. S. Z. in Prosvetne Matice

Pisan v SLOVENSKEM in ANGLESKEM jeziku

Naročnina \$3 za celo, \$1.75
za pol in \$1 za četrť leta.

Knjigarna "Proletarca"

Velika zaloga slovenskih in angleških knjig
povestne, znanstvene in socialne vsebine.

PIŠITE PO CENIK.

PROLETAREC

3639 W. 26th Street

Chicago, Illinois